

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**AFRİKA'DA TÜRKİYE VE ÇİN'İN YUMUŞAK GÜCÜNE İLİŞKİN
KARŞILAŞTIRMA: KÜLTÜREL, EKONOMİK VE DİPLOMATİK
BOYUTLARIN DERİNLEMESİNE ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Samira SEYNI HASSANE

BURSA – 2024

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**AFRİKA'DA TÜRKİYE VE ÇİN'İN YUMUŞAK GÜCÜNE İLİŞKİN
KARŞILAŞTIRMA: KÜLTÜREL, EKONOMİK VE DİPLOMATİK
BOYUTLARIN DERİNLEMESİNE ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Samira SEYNI HASSANE

Danışman:

Prof.Dr. Tayyar ARI

BURSA – 2024

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda numaralı Samira SEYNI HASSANE'in hazırladığı "Afrika'da Türkiye ve Çin'in yumuşak gücüne ilişkin karşılaştırma: kültürel, ekonomik ve diplomatik boyutların derinlemesine analizi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../ günü saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (Başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı

.../.../ 20....

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı / Konusu: Afrika'da Türkiye ve Çin'in yumuşak gücüne ilişkin karşılaştırma: kültürel, ekonomik ve diplomatik boyutların derinlemesine analizi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, .../...../..... Tarihinde şahsım tarafından Adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç/dahil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Samira SEYNI HASSANE
Öğrenci No:	
Anabilim Dalı:	Uluslararası ilişkiler
Programı:	Tezli Yüksek lisans
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman

Prof.Dr. Tayyar ARI

*** Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.**

Yemin Metni

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum "Afrika'da Türk ve Çin yumuşak gücüne ilişkin karşılaştırma: kültürel, ekonomik ve diplomatik boyutların derinlemesine analizi".

başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: samira SEYNI HASSANE

Öğrenci No:

Anabilim Dalı: Uluslararası ilişkiler

Programı: Tezli yüksek lisans

Tezin Türü:

Yüksek Lisans /

Doktora /

Sanatta

ÖZET

Yazar adı soyadı	Samira SEYNI HASSANE
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Uluslararası ilişkiler
Bilim dalı	Uluslararası ilişkiler
Tezin niteliği	<i>Yüksek lisans / doktora / sanatta yeterlilik</i>
Mezuniyet tarihi	<i>...../...../20...</i>
Tez danışmanı	Tayyar ARI

Afrika'da Türkiye ve Çin'in yumuşak gücüne ilişkin karşılaştırma: kültürel, ekonomik ve diplomatik boyutların derinlemesine analizi

Bu konu, Türkiye ve Çin'in Afrika'da kültürel, ekonomik ve diplomatik boyutlara dayanan yumuşak güç stratejisini vurgulamaktadır. Güç dengesinin altüst olduğu, hiper güce doğru yarışın devletler arasında sürekli bir rekabet yarattığı bir dünyada, zorlamanın artık geçer akçe olmadığı bir dünyada Çin ve Türkiye, diğer birçok devlet gibi, jeopolitik hedeflerine doğru ilerliyor. Bu çalışmada Türkiye'nin girişimlerini Müslüman ülkelerdeki dini, eğitimsel ve diplomatik girişimlere dayandırıldığını, Çin'in ise Konfüçyüs kurumları aracılığıyla dilini yaymaya ve ekonomisini geliştirmeye odaklandığını belirtmek önemlidir. Stratejileri aynı çünkü yumuşak güç kullanıyorlar ama yaklaşımları farklı. Çin, Afrika kıtasında ekonomik olarak hesaba katılması gereken bir güç haline gelirken, Çin'in kültürel etkisi sayesinde kendini konumlandırması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, Çin'in Afrika siyasetine karışmamaya dayalı yaklaşımı, bölgesel bir arabulucu haline gelen Türkiye'ninkinden farklıdır. Bu konuları inceleyerek, Afrika bağlamında yumuşak güç stratejilerinin anlaşılmasına önemli bir katkıda bulunmayı ve hızla gelişen uluslararası ilişkiler için gelecekteki beklentilere ışık tutmayı umuyoruz.

Anahtar kelimeler: Afrika, Türkiye, Çin, yumuşak güç, kültür, Ekonomik, Diplomatik

ABSTRACT

Name & surname	Samira SEYNI HASSANE
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	International Relations
Subfield	Internationale Relations
Degree awarded	<i>Master Degree</i>
Date of degree awarded	/...../20...
Supervisor	PROF.DR. Tayyar ARI

Comparative studies on Turkish and Chinese soft power in Africa: In-depth analysis of cultural, economic and diplomatic dimensions

This theme highlights the soft power strategy of Turkey and China in Africa, based on cultural, economic and diplomatic dimensions. Indeed, in a world where the balance of power has been disrupted, where the race towards hyper-power has led to perpetual competition between states, and where coercion is no longer the watchword, China and Turkey, like many other states, are advancing towards their goals through a geopolitical soft power strategy. From this study, it's important to note that Turkey relies on religious, educational and diplomatic initiatives in Muslim countries, while China favors the dissemination of its language through Confucius institutions and the development of its economy. Although their strategies are similar in that they both use soft power, their approach is different. This is clear from the fact that China is becoming an unavoidable economic power on the African continent, while Africa is positioning itself thanks to its cultural influence. Moreover, China's approach, based on non-interference in African politics, differs from that of Turkey, which is becoming a regional mediator. By studying these themes, we hope to make a significant contribution to the understanding of soft power strategies in the African context, and shed light on future perspectives on these evolving international relations.

Keywords: Africa , Turkey, China , soft power, culture, Economic, Diplomatic

ÖNSÖZ

Oncelikle, tez danışmanım Profesör Dr. Tayyar ARI'ya bu tezin tamamlanmasına kadarki süreçte verdiği destek, sağlam tavsiyeleri ve rehberliği için içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Kendisinin samimi katkıları ve uzmanlığı bu görevin başarıyla tamamlanmasında paha biçilmez bir rol oynamıştır.

İkinci olarak, bu zorlu çalışma dönemi boyunca gösterdikleri koşulsuz destek ve sabır için aileme özellikle teşekkür etmek istiyorum. Ana motivasyon kaynağım onların sevgisi ve desteği oldu. Ayrıca, beni her zaman destekleyen ve motive eden sevgili Babam ve Annem Seyni Hassane ve Hamssa Diaouga'ya en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Onların sevgisi ve inancı, bu başarıya ulaşmamda en büyük ilham kaynağı oldu.

Tezimin yazımı boyunca bana destek olan Türkiye'deki İpekyolu Derneği'ne derin minnettarlığımı ifade etmek isterim.

Youssouf Hoca'ya özel bir teşekkür etmek istiyorum, tezimin yazımı boyunca bana eşlik etti. Onun desteği ve tavsiyeleri, bu çalışmayı başarıyla tamamlamamda çok değerli oldu.

Son olarak, sevgili arkadaşlarım ve yakınlarım Hamta, Meymune, İREM, Bilal, Mariame, Lamido'ya paha biçilmez yardımları, tavsiyeleri ve kesintisiz destekleri için şükranlarımı sunmak isterim. Her zaman yanımda oldular ve katkıda bulundular.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISATLIMALAR LİSTESİ.....	vii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YUMUŞAK GÜCÜN TANIMI VE EVRİMİ.....	6
1.1 Yumuşak Güç Kavramını Kökenleri.....	6
1.2 Yumuşak Gücünü Amacı.....	12
1.3 Uluslararası İlişkiler Sisteminde Yumuşak Gücün Farklı Teorileri.....	15
2.Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç Araçları.....	17
2.1 kültür, medya ve iletişim	17
2.2 kamu diplomasisi.....	20
2.3 Ekonomik İş birliğive Kalkınma	22
2.4 Eğitim ve Akademik değişimler program	24

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE ÇİN'İN AFRİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜÇLERİNİN STRATEJİK ANALİZİ

1. Çin'in Afrika'da Yumuşak Gücünün Yayılması.....	31
1.1 Çin'in Afrika'daki Dış Politikası.....	31
1.2 Çin'in Afrika'daki Ekonomik Yatırımları ve Altyapı Projeleri.....	38
1.3 Konfüçyüs Enstitüleri Aracılığıyla Çin Dili ve Kültürünün Afrika'da Yayılması...61	
1.4 Çin ve Afrika Arasındaki Spor Diplomasisi ve Eğitim İş birliği.....	69

2. Türkiye'nin Afrika'daki Yumuşak Gücünün Hedefleri ve Araçları.....	78
2.1 Türkiye ve Afrika Arasındaki İlişkiler.....	78
2.2 Ekonomik ve Ticari İşbirliğinin Teşvik.....	86
2.3 Kültürel Diplomasi ve Türk Kültürünün Afrika'daki Etkisi.....	90
2.4 Afrika'da Burslar Aracılığıyla Türk Dilinin Etkisi.....	96
2.5.Kalkınma Yardımları: Afrika'daki Yumuşak Gücünün önemli bir unsuru.....	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE ÇİN'İN AFRİKA'DAKİ STRATEJİK YAKLAŞIMLARI

1. Yumuşak Güç Yaklaşımlarındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....	109
1.1.Yaklaşımlarındaki benzerlikler.....	109
<i>1.1.1.Afrika'da yatırım ve altyapı</i>	<i>111</i>
<i>1.1.2 Çin Halk Cumbreyeti ve Türkiye 'nin Afrika kıtası ile kültürel yakınlaşması.....</i>	<i>112</i>
<i>1.1.3. Türkiye ve çin'den Afrika'ya insan yardım</i>	<i>114</i>
1.2.Farklılıklar	121
2.Çin ve Türkiye'nin Afrika'daki Jeopolitik ve Ekonomik çıkarları.....	122
2.1 Türkiye ve Çin'in Afrika'daki ekonomik çıkarları	123
2.2. Bölgesel Ortaklıklar ve İttifaklar.....	127
3. Türkiye ve Çin Arasında Afrika'daki Rekabet.....	134
3.1 Ekonomik İş birliği ve Rekabet Alanları.....	134
3.2Afrika 'da jeopolitik rekabetler ve nüfuz oyanlar	138
4.Afrika'da Çin ve Türkiye Arasındaki Rekabette Diğer Uluslararası Aktörlerin Rolü.....	140

KISALTMALAR LİSTESİ

AFCON	Africa Cup of Nations
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AU	African Union
BBC	British Broadcasting Corporation
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BM	Birleşmiş Milletler
BRI	Belt and Road Initiative
CCECC	China Civil Engineering Construction Company
CDB	China Development Bank
CE	China Eximbank
CIDCA	China International Development Cooperation Agency
CMEC	China Machinery Engineering Corporation
CNN	Cable News Network
CTF	Counter-Terrorism Force
DAC	Development Assistance Committee
DALF	Diplôme Approfondi de Langue Française
DELE	Diploma de Español como Lengua Extranjera
DELF	Diplôme d'Études en Langue Française
DMP	Data Management Platform
DRC	Demokratik Kongo Cumhuriyeti
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
ETH	Zürih, Global Research Internship Program
FOCAC	Forum on China-Africa Cooperation
GTV	Government Television
HEC	Harbin Electric International Company Limited
HSK	Hanyu Shuiping Kaoshi
ICC	International Criminal Court
IDDEF	İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu
İHH	İnsani Yardım Vakfı
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
IELTS	International English Language Testing System

IPR	Intellectual Property Rights
JICA	Japan International Cooperation Agency
JLPT	Japanese-Language Proficiency Test
LAPSSET	Lamu Limanı-Güney Sudan-Etiyopya Ulaşım Koridoru
LDC	Least Developed Countries
LPRD	Libya Yeniden Entegrasyon ve Kalkınma Programı
METKA	Metallurgical and Electrical Construction of Industrial Plants
MINUSCA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic
MINUSMA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali
MIT	Massachusetts Institute of Technology
MONUSCO	United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo
ODA	Official Development Assistance
OGSP	Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
RMB	Renminbi
SEZ	Special Economic Zone
SGR	Standard Gauge Railway
SENELEC	Société Nationale d'Électricité du Sénégal
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TOPIK	Test of Proficiency in Korean
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TYS	Türk Dili Yeterlilik Sınavı
UNAMID	United Nations-African Union Mission in Darfur
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNITAMS	United Nations Integrated Transition Assistance Mission in Sudan
UNMIL	United Nations Mission in Liberia
UNMISS	United Nations Mission in South Sudan

UNOCI	United Nations Operation in Côte d'Ivoire
UNSOM	United Nations Assistance Mission in Somalia
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
ZTE	Zhongxing Telecommunication Equipment Corporation

Giriş

Yüzyıllar boyunca uluslararası ilişkiler, ekonomik veya askeri güç aracılığıyla zayıf ve güçlülerin karşılıklı bağımlılığına dayanmıştır. Ancak, yeni faktörler devreye girmektedir. Bunlar arasında kültürel, diplomatik ve diğer faktörler yer almaktadır.

Soğuk Savaş'ın ardından insanlık 1990'dan günümüze kadar yeni bir dünya düzenine uyandı.

Soğuk Savaş'ın ardından insanlık, komünistler ve liberal-demokratlar olmak üzere iki büyük blok tarafından kontrol edilen devletlerarası çatışmalarla karakterize edilen eski dünya düzeninin sonunu işaret eden yeni bir dönemi yeniden keşfetti¹ Güç dengesinin askeri ve ekonomik güç tarafından belirlendiği bir dünya düzeni. Yeni dünya düzeni, uluslararası ilişkilerdeki güç faktörlerini değiştiren çok kutuplu bir dünyadır. Uluslararası ilişkilerdeki güç dengesini yeniden tanımlıyor. Yükselen iki güç olan Türkiye ve Çin, Afrika'daki nüfuzlarını giderek arttırarak bu stratejik kıtada hegemonya için yeni bir rekabet dönemine işaret etmektedir. Güç artık yalnızca askeri veya ekonomik güçle değil, kültür, diplomasi ve devletler arasındaki iş birliği gibi yeni faktörlerle tanımlanmaktadır. Dünya düzeni ve uluslararası ilişkilerdeki bu yeni yapılanma, İngiliz tarihçi A.J.P. Taylor'ın 19². Yüzyılda Avrupa'daki üstünlük mücadelesini ele aldığı ustaca çalışmasında geliştirdiği teoriyi sorgulamaktadır. Taylor büyük gücü savaş kazanma kapasitesine sahip bir ülke olarak tanımlar. Tarihsel olarak, uluslararası ilişkilerde her zaman en büyük orduya sahip olan devletin savaşı kazanacağı ve dolayısıyla büyük güç olacağı varsayılmıştır. Ancak küreselleşme, karşılıklı bağımlılık ve bilgi çağında en iyi iletişim stratejisini geliştiren devlet (ya da devlet dışı aktör) kazanmaktadır.³

Dolayısıyla, 1987 yılında Amerika'nın düşüşünün⁴ kaçınılmaz olduğunu iddia eden A.J.P. Taylor ya da İngiliz tarihçi Paul Kennedy'nin aksine, Joseph Nye uluslararası ilişkilerin yumuşak güç olarak adlandırdığı güç tarafından yönetildiğine inanmaktadır. Joseph Nye'a göre bu, çağdaş uluslararası politikada zorlamayla (havuç ve sopa) değil, ikna yoluyla, yani

¹ Tayyar Arı , "Soft Power of Turkey and the Perception in the Middle East Until Arab Spring." https://www.researchgate.net/publication/331261840_Soft_Power_of_Turkey_and_the_Perception_in_the_Middle_East_Until_Arab_Spring, February 2019, pp. 1-2

² Alan Jhon Percivale Taylor, The Struggle for Mastery in Europe, 1848-1918, vol. II of Oxford History of Modern Europe. 112 pp. 1954, <https://doi.org/10.2307/2145420>

³ Nye, Joseph S. "The Balance of Power in the 21st Century." Jeoekonomi no. 65 (2013): 19-29, <https://shs.cairn.info/revue-geoeconomie-2013-2-page-19?lang=fr>.

⁴ Fredet, Jean-Gabriel. "Amerika Birleşik Devletleri'nin Gerilemesi Yanıltıcı Neden." Challenges, 7 Nisan 2015. https://www.challenges.fr/politique/pourquoi-le-declin-des-etats-unis-est-en-trompe-l-oeil_85291.

başkalarının da sizinle aynı şeyi istemesini sağlayarak işleyen yeni bir güç biçimidir.⁵ Bu nedenle Paul Kennedy'nin fikrinin yanlış olduğuna ve en fazla zırlı tümene veya nükleer başlığa sahip olan devletin mutlaka en güçlü devlet olmayacağına inanmaktadır. Joseph Nye tarafından tanımlandığı şekliyle yumuşak güç, zorlayıcı güce, genellikle askeri güce ve aynı zamanda doğal kaynaklara sahip olmayı da içeren ekonomik güce (sert güç) tamamen karşıdır. Nitekim Josep Ney'e göre zorlayıcı güç açıkça "sert güç" ile özdeşleştirilirken, "yumuşak güç" ne "havuç" ne de "sopa" ile ölçülür.⁶

Uluslararası ilişkiler gücün zorlayıcı sınırlarının ötesine geçmektedir. Açık sınırlar bağlamında Afrika kıtası, uluslararası ilişkiler sisteminde çok önemli bir jeopolitik meseleyi temsil etmektedir. Bu kıta çeşitli zorlukları, fırsatları ve dinamikleri yansıtmaktadır. Gerçekten de bu kıtalar "etrafındaki tüm arıları kendine çeken bir bal küpünü" temsil etmektedir. Bir bakıma, tüm rekabetin, siyasi ve jeopolitik risklerin yüksek olduğu bir uluslararası ilişkiler sahnesidir. Bu nedenle Çin, Türkiye, Fransa, ABD ve diğerleri gibi küresel ya da bölgesel güçlerin çoğu tarafından ilgi görmektedir. Bunu akılda tutarak, hem Türkiye hem de Çin, Afrika sahnesinde öne çıkmaya ve fırsatlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışıyor.⁷

Bu analiz bağlamında, Afrika'da yumuşak gücün yayılmasında önemli oyuncular haline gelen Türkiye ve Çin'e özel bir ilgi göstermek önemlidir. Türkiye ve Çin'in Afrika'daki etkisi bu konunun seçilmesini haklı çıkarmaktadır. Bu nedenle bu iki ülkenin yumuşak güç stratejilerinin karşılaştırmalı bir analizini yapmak elzemdir. Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücü genel olarak tarihsel romantizme ve Müslüman kardeşliği ilişkisine dayanmaktadır. Türkiye'nin özel stratejisi, Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanan tarihi bağlar temelinde Afrika kıtasındaki tüm uluslarla ilişki kurmaktır. Aynı zamanda kültürel ve dini bağları, özellikle de Nijer, Mali ve diğerleri gibi birçok Afrika ülkesiyle paylaştığı dini bağları vurgulamaktadır. Ancak siyasi sistemi, kültürü ve tarihi Afrika kıtasındakilerden farklı olan Çin de Afrika kıtasında kendini kanıtlayarak hiper-güç olma mücadelesi vermektedir. Türkiye'nin aksine, Çin'in Afrika kıtası ile tarihi veya kültürel bağları bulunmadığından, bölgede iz bırakabilmek için yumuşak gücün bazı unsurlarına güvenmektedir. Özellikle de ekonomisini, kültürünü, eğitim alanındaki

⁵ Corbucci, Theo, and Pierre-William Fregonese. "Soft Power, Hard Power et Smart Power: Le Pouvoir Selon Joseph Nye." Slate, 2014, <https://www.slate.fr/story/88487/soft-power-hard-power-smart-power-pouvoir-joseph-nye>.

⁶ Nashidil Rouiaï, "Atıfta Bulunulan Eser: Joseph Nye, Lider Olmaya Mahkum: Amerikan Gücünün Değişen Doğası, New York, 1990." Géoconfluences, Eylül 2018. . <https://geoconfluences.ens-lyon.fr/glossaire/soft-power>

⁷ Philippe Hugon, "L'Afrique dans la Mondialisation." *Esprit* 317 (août-septembre 2005). 158-164. Paris : Éditions Esprit, 2005, <https://www.jstor.org/stable/24470405>

işbirliğini genişletmek gibi çeşitli eksenlere dayanan jeopolitik bir strateji uygulayarak⁸. Çin, Türkiye'nin aksine, Afrika'da kültürünü ve ekonomisini tanıtmak için tek bir eksene dayanırken, Türkiye ise bu kıtaya olan tarihi mirasını canlandırmaya çalışıyor, ancak bu iki gücün güçlerini artırmak ve kıtaya ilişkilerini geliştirmek için yumuşak güç unsurlarına güvendiklerini belirtmek gerekir⁹

Bu durum bir dizi soruyu gündeme getirmektedir. Özellikle, Türkiye ve Çin kültürel, ekonomik ve diplomatik kaynaklarını Afrika'daki algıları ve ilişkileri etkilemek için nasıl kullanmaktadır? Başka bir deyişle, yaklaşımlarındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Bununla birlikte, her devletin gücünü dünyaya yaymaya çalıştığı uluslararası ilişkiler bağlamında, bu iki devletin yumuşak güç yayılma politikaları aracılığıyla Afrika'da kendilerine bir yer açtıklarını belirtmek gerekir. Ancak brinci hipotez, Türkiye'nin kültür, tarihi bağlar ve diplomasi gibi unsurlara dayanan yumuşak gücü, Çin'in Afrika'daki ekonomi ve yatırıma dayanan yumuşak gücünden daha olumlu algılanmaktadır. İkinci hipotez ise Türkiye ve Çin arasındaki Afrika'daki nüfuzlarını güçlendirme rekabetinin bölgesel çerçevenin ötesine geçerek Afrika'ya ilgi duyan diğer bölgesel ve uluslararası aktörlerle ilişkileri de kapsadığıdır. Başka bir deyişle, bu konunun jeopolitik sonuçları olabilir¹⁰

Bu nedenle, Türkiye ve Çin'in Afrika'daki yumuşak gücüyle ilgili konuların karmaşıklığı göz önüne alındığında, bu konunun amacı, Türkiye ve Çin'in Afrika kıtasındaki güçlerini güçlendirmek için kültür, diplomasi, eğitim, medya vb. gibi çeşitli yumuşak güç unsurlarını nasıl kullandıklarını anlamak ve analiz etmektir. Kıtaya yaklaşımlarındaki farklılıkları ve benzerlikleri anlamak.¹¹

Bu analizi derinleştirmek için teorik çerçevelere, özellikle de Joseph Ney'in yumuşak gücü genel olarak tanımlayan teorisi gibi uluslararası ilişkiler teorilerine dayanmak önemlidir. Ayrıca liberalizm ve realizm gibi diğer uluslararası ilişkiler teorilerinden de faydalanmak önemli olacaktır. Bu iyi tanımlanmış teorik çerçeve göz önüne alındığında, makaleler, tezler, kitaplar

⁸ Shuang He, Le soft power et les médias chinois peuvent-ils servir l'ambition de séduire les pays africains. Revue de géographie historique 6-7, pages 1-5, <https://journals.openedition.org/geohist/4576?lang=en>, 2015

⁹ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, 2022

¹⁰ Fatih Karakaya, "La montée en puissance de la Turquie en Afrique de plus en plus remarquée." Agence Anadolu, 29 janvier 2022, mis à jour le 29 janvier 2022.

¹¹ İnan Özdemir, "Çin'in Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Afrika ile Olan İlişkileri." 2022. <https://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/handle/11363/3802?locale-attribute=en>.

ve vaka alışmaları gibi akademik kaynakların analizine dayanan niteliksel ve karřılařtırılmalđ bir yaklaşım benimsenecektir.¹²

¹² Marie-Jo lle Zahar, "L'international dans les relations internationales : r flexions sur une mutation amorc e." Chapitre 6, pp. 131-149.

BİRİNCİ BÖLÜM: TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YUMUŞAK GÜCÜN TANIMI VE EVRİMİ

1.1.Yumuşak Güç Kavramının Kökenleri

Soft power kavramına derinlemesine girmeden önce, daha genel bir kavram olan güç kavramı üzerinde biraz durmak gerekir. Gerçekten de güç evrimsel, merkezi ve karmaşık bir olgu olup, uluslararası ilişkiler literatüründe iktidar kavramına atfedilen anlamların çok farklı olduğunu belirtmek önemlidir. Gerçekten de teorisyen Hans Morgenthau'ya göre güç, bir yandan politikanın ana amacı ve her türlü politik davranışın temel motivasyonu iken, başka bir anda güç, bir ilişki ya da bir hedefe ulaşmanın bir aracı olarak görülmektedir. Ancak, Kenneth Waltz'a göre güç bir amaçtan ziyade bir araç olarak algılanır; devletin hayatta kalması ve kendisini koruyabilmesi için bir araçtır. Waltz, için güç başlı başına bir amaç değil ancak güvenlik için bir araçtır ve bu bakımdan Morgenthau ile aynı fikirde değildir. Waltz, devlete daha fazla güvenlik sağlamak amacıyla güce büyük önem verir. Böylece ister Hans Morgenthau'nun teorisini ister Kenneth Waltz'un teorisini dikkate alalım güç, bir devlet için merkezi ve önemli bir unsurdur¹³.

Ancak, K. J. Holsti, Frankel ve Morgenthau gibi bazı yazarların tanımlarına dayanırsak, güç kapasite olarak tanımlanır. Yani, bir ulusu diğer uluslara göre güçlü kılan bir faktördür ve nicel ve nitel unsurlardan oluşur. Bunlar arasında coğrafya, doğal kaynaklar, sanayi kapasitesi, askeri hazırlık düzeyi ve nüfusun nicel unsurları; ulusal moral, ulusal karakter, diplomasinin kalitesi ve hükümetin kalitesi nitel unsurları oluşturur¹⁴. Bu maddi (fiziksel) ve gayri maddi (fiziksel olmayan) güç ayrımı, gücün çeşitli biçimlerine dair daha çağdaş ve modern bir düşünceye kapı açar. Özellikle Joseph Nye analizini üç tür güç üzerine kurar: hard power (zorlayıcı güç, genellikle askeri ama aynı zamanda ekonomik olan, doğal kaynakların elde tutulmasını da içeren), soft power ve smart power (smart power terimi, hard power ve soft power stratejilerinin bir kombinasyonunu ifade eder)¹⁵.

Uluslararası ilişkilerde güç kavramı devletler arası ilişkilerin temel taşlarından biridir zira ülkenin gücü bir devletin diğer devletler üzerindeki etkisini ve uluslararası sistemdeki konumunu belirlemede önemli rol oynamaktadır. Geleneksel yaklaşım çerçevesinde bir ülkenin

¹³ Arı, Tayyar. Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya. 1st ed. İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, Pp 27

¹⁴ Ibidm

¹⁵ Théo Corbucci et Pierre-William Fregonese, « Soft Power, Hard Power et Smart Power : Le Pouvoir Selon Joseph Nye », Slate. 2014, <https://www.slate.fr/story/88487/soft-power-hard-power-smart-power-pouvoir-joseph-nye>.

yahut aktörün bir diğer ülkeye yahut aktöre kendi istediklerini yaptırma, davranışlarını değiştirme ve karar verme kapasitesini etkileme becerisi sert güç olarak değerlendirilmektedir. Sert güç yapı itibariyle askeri ve ekonomik güç araçlarının kullanımına dayanmakta olup bu güç sayesinde ana aktörler kandırma (havuç) ve tehdit (sopa) ile karşı tarafı etkisi altına almaktadır¹⁶.

Bir ülkenin savunma ve askeri sanayi özelinde bütçesi, potansiyeli, teknolojik gelişmesi gibi üstünlükleri askeri gücünü belirlerken ekonomik kapasitesi ve bunun diğer ülkeler için ne ifade ettiği ekonomik gücünü belirlemektedir. Sert güç, zorlayıcı yöntemlere dayanmakta ve genellikle askerî müdahale, ekonomik yaptırımlar, tehditler veya zorlayıcı diplomasi gibi yollarla kendini göstermektedir. Bu güç türü, bir devletin diğer devletler üzerinde doğrudan baskı kurmasını veya zorlayıcı politikalar uygulamasını sağlamaktadır. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi üzerine ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin Irak'a karşı başlattığı ve tarihe Körfez Savaşı olarak geçen askeri müdahale bir sert güç kullanımıdır, nitekim uluslararası bir koalisyon, Irak'ı Kuveyt'ten ¹⁷çekilmeye zorlamak için askeri kuvvet kullanmıştır. Benzer şekilde ABD'nin 2003 yılında Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiasıyla Irak'a karşı başlattığı askeri müdahale¹⁸ de sert güç kullanımı olarak değerlendirilmektedir zira ABD, Irak hükümetini devirmek ve kendi politik hedeflerine ulaşmak için doğrudan askeri kuvvetini kullanmıştır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı Ukrayna'dan kopararak ilhak etmesi yani askeri kuvvetlerini kullanarak bölgesel hedeflerine ulaşmaya çalışması da sert güç kullanımıdır. Rusya, Kırım'ın kontrolünü almak için askeri güç kullanmış ve uluslararası tepkilere rağmen bu bölgeyi kontrol altında tutmaya devam etmiştir. Doğrudan savaş ve ilhak gibi bir müdahale olmasa da Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki egemenlik iddialarını güçlendirmek için askeri varlığını artırması ve bölgedeki diğer ülkeler üzerinde baskı kurması da uluslararası literatüre göre stratejik hedeflere ulaşmak için sert güç kullanımının bir başka örneğidir¹⁹.

Askeri gücün yanında devletler ticaret politikaları, yaptırımlar, yatırımlar, borç verme veya ekonomik yardımlar gibi araçlarla da baskı kurarak başka devletlerin davranışlarını

¹⁶ Frank C. Zagare, "The carrot and stick approach to coercive diplomacy", *International Journal of Development and Conflict* 10, sy.1(2020):106, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.acsu.buffalo.edu/~fczagare/Articles/Carrot%20and%20Stick.pdf>

¹⁷ Delphine Minoui, "Le 'Soft Power' Nationaliste et Religieux d'Erdogan." *Le Figaro*, 2018. <https://www.institutkurde.org/info/-1232551440>.

¹⁸ "Iraq WMD failures shadow US intelligence 20 years later", AP News, erişim 24 Aralık, 2024, https://apnews.com/article/iraq-war-wmds-us-intelligence-f9e21ac59d3a0470d9bfcc83544d706e?utm_source=copy&utm_medium=share

¹⁹ Emma Salisbury, "China's PLAN: Maritime dominion beyond the South China Sea", Council on Geostrategy Policy Paper Geopolitics Programme No. GPPP05 May 2024, erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.geostrategy.org.uk/research/chinas-plan-maritime-dominion-beyond-the-south-china-sea/>

etkilemektedir. ABD, İran'ın nükleer programını durdurmak amacıyla İran'a karşı uyguladığı ekonomik yaptırımlar, İran'ın petrol ticaretini sınırlama ve bankacılık sistemini hedef alma gibi ağır unsurlarla İran'ı müzakere masasına getirmiştir. İran örneği ekonomik gücün diplomatik hedeflere ulaşmak için nasıl kullanılabileceğinin bir göstergesidir. Benzer şekilde Rusya da Avrupa'ya sağladığı doğalgaz ile elde ettiği ekonomik gücü bu ülkelerin Rusya'ya karşı faaliyetlerini engellemektedir. Özellikle Doğu Avrupa ülkeleri, enerji ihtiyaçlarının büyük bir kısmını Rusya'dan ithal ettiğinden bir nevi Rusya ile bir enerji bağımlılığı ilişkisine sahiptir. Bu sayede Rusya fiyat artırımını ya da tedariki kesme gibi tehditler üzerinden bu ülkelerin uluslararası arenada Rusya karşısı faaliyetlerde bulunmalarını yahut desteklemelerini büyük ölçüde engellemiştir. 2018-2020 dönemine damgasını vuran ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşı da ekonomik gücün boyutunun anlaşılması açısından iyi bir örnektir. Bu süreçte iki ülke de karşılıklı olarak gümrük tarifelerini artırmış; tarafların ikili ticaretleri büyük ölçüde etkilenmiştir. Dahası ABD Çin'in önde gelen teknoloji şirketlerinin ABD içindeki faaliyetlerini engelleme, sözleşmeleri iptal etme ve bu şirketlere hammadde sağlamanın engellenmesi gibi çok sayıda hamleyi de hayata geçirmiş; Çin ekonomisinin teknoloji ayağı kısa bir süreliğine olsa da ciddi zarar görmüştür.²⁰

Ekonomik ve askeri gücün bir arada kullanılması, uluslararası ilişkilerde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu tür birleşik güç kullanımı, devletlerin hem ekonomik araçları (ticaret, yaptırımlar, yatırımlar) hem de askeri kapasiteyi (askeri müdahale, tehdit, savunma işbirlikleri) aynı anda veya birbirini destekler şekilde kullanmasını ifade etmektedir. Daha önce belirtildiği gibi Rusya Kırım'ı ilhak ettiğinde hem askeri gücünü hem de ekonomik gücünü kullanarak bu bölgenin geri alınmasını engellemiş; Çin Güney Çin Denizi'ndeki egemenlik iddialarını askeri varlığı ile pekiştirirken aynı zamanda bölgedeki ülkelere büyük altyapı yatırımları yaparak ve ticaret ilişkilerini genişleterek bir nevi bu ülkelerin Çin karşısı bir duruş sergilemesini yahut Çin'i eleştirmesinin önüne geçmiştir. ABD'nin Kuzey Kore'ye karşı caydırıcılık sağlamak amacıyla Güney Kore üzerinden ekonomik ve askeri gücünü bir arada kullanması da ABD'nin bölgedeki stratejik ve ekonomik çıkarlarını korumasını sağlamıştır. Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen'deki iç savaşta Husilere karşı askeri müdahalede bulunurken aynı zamanda

²⁰ "What's the economic impact of blocking Huawei in the US?", Huawei, erişim 28 Ağustos 2024, <https://www.huawei.com/fr/facts/news-opinions/2019/whats-the-economic-impact-of-blocking-huawei-in-the-us>

ekonomik kalkınma projeleri ve yardımlarla Yemen'in altyapısına yatırım yapmakta ve Yemen hükümetine destek vermektedir²¹.

Ancak genellikle sert gücün olumsuz sonuçlar doğurduğu veya yeterince etkili olmadığı durumlarda, daha kalıcı ve barışçıl çözümler arama girişimleri ve 1990'lı yıllarda çok kutuplu dünyaya geçiş sert güç kullanımına ilişkin tartışmaların derinleşmesine ve askeri ve ekonomik gücün yanında bunlardan çok farklı bir kapasiteyi barındıran yumuşak gücün daha da etkin bir araca dönüşmesine yol açmıştır²².

Yumuşak güç kavramı insan ilişkileri bağlamında oldukça eski kökenlere sahip olsa da kavram uluslararası ilişkiler literatüründe ilk defa Joseph S. Nye tarafından 1990 yılında yayımladığı "Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası" adlı kitabından derlediği "Yumuşak Güç" adlı makalesinde ele alınmıştır. Söz konusu makalede Soğuk Savaşın ardından Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla ülkede yapılan anketlerin Amerika'nın gerilemekte olduğunu düşündüğüne değinen Nye, küresel dengelerle birlikte güç tanımının da odağının değiştiğini öne sürmüştür²³. Nye'e göre devletlerini gücünün özellikle de herhangi bir çatışma riski olmaksızın askeri ve ekonomik kapasitelerle ölçülmesi küresel politikada mevcut durumu izah etme konusunda başarısızlığın temel nedenleri arasında yer almaktadır. Nitekim önceki dönemlerde belirleyici unsur olan askeri kuvvet ve fetih vurgusuyla birlikte coğrafya, nüfus ve ham maddeler gibi unsurlar yerini teknoloji, eğitim ve ekonomik büyüme gibi faktörlere bırakmaktadır. Bu bağlamda yumuşak güç kavramını öne süren Nye 1991 yılındaki "Amerikan Gücünün Paradoksu" adlı eserinde güç meselesini üç boyutlu olarak incelemiş; 2004 yılında yayımlanan "Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları" çalışmasında bu kavramı derinlemesine bir şekilde analiz etmiştir²⁴.

Güç kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe Robert A. Dahl tarafından, "A aktörünün B aktörü üzerinde sahip olduğu ve B'nin aksi takdirde yapmayacağı bir şeyi, B'ye yaptırmasına yarayan unsur" olarak tanımlanırken²⁵; Nye ve Keohane gücü "bir aktörün diğer aktörlere

²¹ "Welcoming Saudi Arabia and the UAE's Economic and Humanitarian Support for Yemen", U.S Department of State, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.state.gov/welcoming-saudi-arabia-and-the-uaes-economic-and-humanitarian-support-for-yemen/#>

²² Timuçin Kodaman ve Ali Hacıbektaşoğlu, "Uluslararası İlişkilerde Güç Olgusu: Sert ve Yumuşak Güç", *Hakkari Review* 6, sy.2 (2022): 112. <https://doi.org/10.31457/hr.1209682>

²³ Joseph S. Nye, "Soft Power.", *Foreign Policy*, sy. 80(1990):153, <https://doi.org/10.2307/1148580>

²⁴ Joseph S. Nye, *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, çev. Reyhan İnan-Aydın, Ankara: Serbest Akademi, 2023,

²⁵ Robert A. Dahl, "The Concept of Power", *Behavioural Science*, 2, sy. 3(Temmuz 1957):202, <https://doi.org/10.1002/bs.3830020303>

kendiliklerinden yapmayacakları bir şeyi yaptırabilme yeteneği” olarak ifade etmektedir²⁶. Tanımlar benzer gözükse de Nye’in yaklaşımında bu yaptırabilme yeteneği baskı araçlarının gölgesinden sıyrılmış bir yetenektir. Nitekim Joseph S. Nye 1990 tarihli makalesinde gücü “sert veya emir gücünün aksine, B’nin herhangi bir zorlama olmaksızın A’nın isteklerini istemesini sağlama” yahut ‘başkalarının tercihlerini şekillendirebilme’ olarak tanımlamıştır.²⁷

Nye tarafından yumuşak güç yahut “co-optive power” olarak ele alınan kavram etimolojisi itibariyle ortak/birlikte seçim anlamına gelmektedir. Bu açıdan kavram, ana aktörün kendi benimsediği fikri veya politikayı kendi amaçlarına uygun şekilde diğer tarafa benimsetmesi, işbirliği, ortak hareket ve müştereklik yaratması veya meylettirmesi gibi ifadeleri de içinde barındırmaktadır²⁸.

Kavramın geniş bir yelpazeyi içinde barındırması beraberinde çok sayıda tanımın da ortaya çıkmasına yol açmış; Joseph S. Nye 2004 yılındaki kitabında farklı noktalara odaklanan farklı yumuşak güç betimlemeleri sunmuştur. Bu bağlamda Nye yumuşak güç kavramını aşağıdaki ifadelerle tanımlamaktadır:

- Zorlama kullanılmadan dolayı yoldan ikna yeteneği,
- Tartışma yoluyla ikna ve aynı zamanda cezbetme yeteneği,
- Ortak değerlere çekme ve bu değerlere katkıda bulunma doğruluğu ve sorumluluğunu hissettirme yeteneği
- Sahip olunan kültür ve değerlerin üstünlüğüne karşı tarafı inandırarak siyasi tercih gündemini kendi amacına göre kullanabilme yeteneği²⁹

Söz konusu tanımlamalar dikkatle değerlendirildiğinde yumuşak güç kavramının tarihsel önemiyle birlikte kritik alanlardan isimlerin gündeminde yer aldığı farklı atıflarla konuya değindiği görülmektedir. Nitekim bu mesele farklı perspektifler üzerinden ülkelerin politikalarında yer almış; önemi defaatle dile getirilmiştir. Örneğin Nye’dan yüzyıllar önce ‘Savaş Sanatı’ isimli kitabında Çin’in antik askeri stratejisti Sun Tzu düşmanın güçlendirilmiş şehirlerine saldırmaktansa, onun zihnine saldırmanın daha iyi olduğu fikrini öne sürmüş ve

²⁶ Robert O. Keohane ve Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little Brown, 1977) s. 11.

²⁷ Nye, “Soft Power”, 166.

²⁸ Cengiz Özel “Yumuşak Güce Bütünsel Bakış”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi* 7, sy. 1(2018):17, DOI:10.28956/gbd.422722

²⁹ Joseph S. Nye, *Soft Power The Means to Success in World Politics* (Newyork: Public Affairs, 2004), 13-18.

“düşmanın ordusunu savaşa girmeden boyunduruk altına almanın en yüksek mükemmellik” olduğunu belirtmiştir.³⁰ 1990ların ilk çeyreğinde ülkeler radyolardan yabancı dillerde yayınlar yapmaya başlamış; komünistler yabancı halkları rejimlerine ısındırmak amacıyla görsel basını aktif bir şekilde kullanmıştır. Nitekim 1930'ların sonlarına doğru Roosevelt yönetiminin "Amerika'nın güvenliğinin diğer ülkelerdeki insanlarla konuşma ve onların desteğini kazanma yeteneğine bağlı olduğuna" ikna olması³¹ da yumuşak gücün kavramlaştırılmadan çok zaman önce uluslararası ilişkilerde kritik bir yer işgal ettiğini göstermektedir.

Yumuşak gücü kavramsallaştıran Nye, yumuşak gücün kullanımında elzem olan 3 ana unsurdan bahsetmektedir: bir ülkenin kültürü, siyasi idealleri ve politikaları.³² Bu unsurların çekiciliği ile söz konusu ülke, herhangi bir zorlayıcı baskı olmaksızın karşı tarafı gönüllü bir temelde tutum değişikliğine sevk edebilir. Bu bağlamda **devletlerin sahip oldukları ve temsil ettikleri değerler, küresel ölçekte ilgi çeken tarihi ve kültürel mirasları, yeni kültürel öğeler yaratma kapasiteleri ve dış politika eylemlerinin meşruluğu konusunda oluşturdukları genel kabul hissi** de önem kazanmaktadır. Bu araçların yumuşak gücün kullanımında rol alması ülkelerin o araçları etkili bir şekilde kullanabilmelerine bağlıdır. Başka bir deyişle, bir ülkenin kültürü, diğer ülkeleri çekebildiğinde yumuşak güç kaynağı olarak hizmet edebilmektedir. Aynı şekilde, **bir ülkenin siyasi idealleri hem yurt içinde hem de yurt dışında benzer bir duruş sergilemeye imkân sağlıyorsa ve evrensel değerler çerçevesinde şekilleniyorsa ve son olarak, bir ülkenin dış politikası meşru ise ve ahlaki bir otoriteye dayanıyorsa yumuşak güç kaynağı olabilmektedir.**³³ Nye'ın sıraladıklarının yanında Geun Lee de ülkelerin imajı, gelenekleri, söylemleri ve eğitimlerinin bu ülkelerin ulusal sembolleri olduğunu ve yumuşak Gücün bu kaynaklar vesilesiyle uluslararası ilişkilerde kullanıldığını öne sürmüştür.³⁴

³⁰ Sheng Ding “To Build A “Harmonious World: China’s Soft Power Wielding in the Global South”. *Journal of Chinese Political Science* 13, sy. 2(2008): 205, doi:10.1007/s11366-008-9023-9

³¹ Joseph S. Nye, “Public Diplomacy and Soft Power.” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616, (2008): 101, <http://www.jstor.org/stable/25097996>

³² Nye, *Soft Power The Means to Success in World Politics*, 11.

³³ Aysu Vural, “Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin’in Afrika Politikası” *Avrasya Etüdleri* 51 sy. 1(2017): 130, erişim 16 Ağustos 2024, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/422194>

³⁴ Geun Lee, “A theory of soft power and Korea’s soft power strategy”, *Korean Journal of Defense Analysis* 21, sy. 2(2009): 212, <https://doi.org/10.1080/10163270902913962>

1.2 Yumuşak gücün amacı

Yumuşak gücün kullanım amacı ikili ilişkilerde güç kullanımında olduğu gibi karşı tarafa isteklerini kabul ettirmek olarak görülmektedir. Tarihte birçok devlet tehlikelere karşı güvenlik sağlamak ve istedikleri sonuçları elde etmek için askeri güçlerini kullanmış; zamanla şartların ve küresel bağların değişmesi farklı güç unsurlarının kullanımını da beraberinde getirmiştir. Nitekim sert güç bağlamında yaklaşık 500 yıl önce Machiavelli'nin İtalyan prenslerine, bir hedefe ulaşmak için kullanılan her türlü aracın mubah olduğuna inandığı için korkmanın sevmekten daha önemli olduğuna dair tavsiyesi ön plana çıkarken,³⁵ yumuşak güç hedefe ulaşmanın yolunun sevmek yahut en azından karşı tarafı cezbetmek olduğunu öne sürerek küresel bir politika değişikliğine yol açmıştır. Elbette ülkeler sert güç unsurları olarak askeri ve ekonomik kapasitelerini caydırıcılık, müzakerelerde güçlü konumda bulunmak ve taleplerini daha güçlü ifade edebilmek amacıyla geliştirmekte ve kullanmaktadır. İran'a caydırıcılık amacıyla uygulanan ekonomik çok taraflı yaptırımlar yahut ABD'nin bazı kritik bölgelerde askeri gücünü sahaya sürmesi ilk anda akla gelebilecek örneklerdendir. Nitekim ABD'nin müttefikleriyle birlikte İran'a karşı uyguladığı geniş ekonomik yaptırımlar İran'ın müzakere masasına dönmesini ve anlaşmaya taraf olan ülkelerin en önemli amaçlarından biri olan nükleer faaliyetlerini kısıtlamasını sağlamıştır. Ancak bu sürecin birkaç yıl içinde kesintiye uğraması yaptırımların İran tarafından sık sık delinmesi, etkilerinin hafifletilmesi ve yaptırımları atlatmak için sürekli farklı mekanizmaların geliştirilmesi gibi unsurlar bu güç kullanımının kısa vadelere yarattığı sonuçlara rağmen uzun dönemde giderek zayıfladığını belirten eleştirileri de beraberinde getirmiştir³⁶

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar devam eden iki kutuplu güç mücadelesinin sona ermesi uluslararası arenada pek çok değişikliği beraberinde getirmiştir. Mücadele sürecinin ardından demokrasinin yayılması, medyanın aşırı büyümesi ve küresel sivil toplum ve protesto hareketlerinin gelişmesi geleneksel güç unsurlarının eskisi kadar başarılı olmayacağına yönelik düşüncelere yol açmış; dahası SSCB ve ABD mücadelesinde de kullanılan yumuşak güce dayalı politikaların daha da önem kazanmasına sebep olmuştur. Nitekim modernleşmeyle birlikte karşılıklı bağımlılığın artmasıyla yani sınır güvenliğinden ticarete, üretim bantlarından tedarik zincirlerine varan geniş bir yelpazeyle tüm

³⁵ Kıymet Yavuzaslan & Murat Cetin, "Soft Power Concept and Soft Power Indexes," *Business Challenges in the Changing Economic Landscape I (1)* içinde, haz. Mehmet Huseyin Bilgin & Hakan Danis & Ender Demir & Ugur Can, (İsviçre: Springer, 2016): 402.

³⁶ Radosław Fiedler, "Hard Power Dismisses Soft Power - the United States' Relations with the Iranian Islamic Republic in the Shadow of the Nuclear Program." *Przegląd Politologiczny*, no. 3 (2013): 32-36. <https://doi.org/10.14746/pp.2013.18.3.2>

dünyanın birbirine bağlanması güvenlik anlayışının ve hedeflerin değişmesine sebep olmuştur. Bu durum askeri ve ekonomik gücün hem doğrudan hem de dolaylı olarak hedef ülkenin yanı sıra ana ülkeye de zarar verecek bir konuma yükselmesine yol açtığından ülkeler farklı mecburiyetler yahut alternatifler olmadığı takdirde sıcak temas ve ekonomik savaştan kaçınır hale gelmiştir. Dahası askeri ve ekonomik gücün kullanımı süre ve ikincil etkilerinden ötürü zamanla daha az tercih edilir olmuş; ülkeler yapısı itibariyle zahmetli olmasına karşın elde edilen sonuçların daha kalıcı ve olumlu olması hasebiyle yumuşak güç kullanımına yönelmiştir³⁷.

1950 yılında Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nın George Orwell'in Hayvan Çiftliği (1945) adlı eserinin film haklarını satın alarak filmi 'kalpleri ve zihinleri kazanacak' anti-Komünist bir film olarak üretme fikri³⁸ yumuşak gücün amacını ve potansiyelini daha net açıklamaktadır. Nitekim yumuşak güç, kullanan tarafa askeri ve ekonomik güç kullanmadan çok daha kolay erişilebilir enstrümanlar üzerinden kalpleri ve zihinleri kazanma fırsatı tanıyarak moral üstünlüğü kazandırmaktadır. Dahası yumuşak güç doğrudan bir müdahaleden çok tanıtma ve sevdirmeye hedefi taşıdığı için maruz kalınanlarca bir tehlike olarak görülmemektedir. Amerikan kültürünü kilometrelerce uzaklara taşıyan Hollywood filmlerinin içerdiği gerçeküstü sahnelerle onlarca ülkede ABD'ye karşı bir ilgi ve merak yaratmadıklarını söylemek çok zordur. Pek çok insan farklı ülkelerde sahip olduğu değerler, refah seviyesi ve fırsatlar gibi özellikler nedeniyle kendilerine gösterilen Amerikan rüyasına hayranlık duyarak kendi ülkelerinin de böyle olmasını yahut böyle bir ülkenin yanında yer almasını istemektedir. Üstelik bu durum İran gibi Amerika ile sıkıntılı süreçler yaşamış ülkelerde dahi gözlenmekte; halkın Amerika'yla özdeşleştirdiği değerlere yaklaşımı nedeniyle uzmanlar İranlı yöneticilerin sert güce kıyasla Amerikan yumuşak gücünden korktuğunu öne sürmektedir.³⁹

Devletler hem kendi ülkelerinin hem de diğer ulusların kamuoyunu daha fazladan etkilemek amacıyla da yumuşak gücü kullanmaktadır. Demokrasinin yayılması vatandaşlara birey olarak da devlet ajandalarını etkileme konusunda daha fazla rol oynama imkanı sağlarken kamuoyunun rolünün güçlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle de ülkeler vatandaşlarının görüşlerini dikkate alma ve popüler olmayan politikalardan kaçınmak amacıyla

³⁷ Gümüş, Abdurrahman. "Yumuşak Gücün Sınırları ve Sert Gücün Önemi: Türk Dış Politikası Örnek Olayları." *Dış Politika'nın Sert Güç Unsuru; Savunma Sanayi* içinde, haz.Cihad İslam Yılmaz (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2022), 8.

³⁸ "Soft Machine" Frieze, erişim 16 Ağustos 2024, <https://www.frieze.com/ko/article/soft-machine>.

³⁹ "Iran 'scared' American soft power could dismantle the Ayatollah regime". Youtube, erişim 2 Ağustos, 2024, <https://youtu.be/TFnhV094XAY?si=IqzF9tkQKHk15RnY>

yumuşak gücün kullanımını ön plana çıkarmıştır⁴⁰. Bunun yanı sıra benzer gelişmeler dünyanın “daha akıllı” hale gelmesini, yani hedeflere daha akıllıca ulaşılabilmeyi mümkün kılmaktadır⁴¹. Bu durum açısından yumuşak güç hedeflere daha akıllıca ulaşmak amacıyla kullanılmaktadır. Dünyanın yanında hedef kitlelerin de “daha akıllı” hale gelmesi yani geniş kitlelerin eğitimden teknolojiye pek çok imkana daha rahat ulaşabilmesi de yumuşak gücün kullanımının artmasını sağlamıştır.

Yumuşak güç kullanımı getirdiği avantajlarla birlikte genel davranışlarda kaydedilen sapmalar nedeniyle ciddi imaj kaybına yol açabilmektedir.⁴² Bu riskli durum ABD’nin Irak’ı işgali öncesi ve sonrasında küresel imajının karşılaştırılmasıyla daha net anlaşılabilir. Nitekim uzun yıllar boyu pek çok unsur üzerinden inşa edilen küresel ABD imajı ve ABD’nin barış özgürlük gibi değerlerle bağdaştırılması dev maliyetli bir işgalin ardından derin yaralar almıştır. Nye tarafından da belirtildiği gibi, 1989’da Çin’deki protestocuların Tiananmen Meydanı’nın işgali sırasında ideallerinin sembolü olarak meydana Amerikan Özgürlük Heykeli’nin bir kopyasını yerleştirmesi⁴³ yahut özgürlükle ilgili çağrışımların Amerikan kültürüne atfedilmesi gibi örnekler Amerika’nın yumuşak gücünün göstergeleri arasında yer almış ancak Irak’ın işgalinin ardından durum değişmiştir. 15 Ülkeyi kapsayan Pew Küresel Tutumlar Anketi’nin bulguları İspanya’dan Hindistan’a Türkiye’den Endonezya’ya ABD’ye yönelik olumlu görüşlerin keskin bir şekilde azaldığını ve Amerika’nın Irak’taki varlığının pek çok ülke tarafından dünya barışı için bir tehdit olarak algılandığını gösterilmiştir.⁴⁴ Savaşın ardından gazeteler ABD’nin sert güç kullanımında başarılı olduğunu ancak uluslararası kamuoyunu ikna edebilmek için yumuşak gücünü daha aktif bir şekilde sahaya sürmesi gerektiğine değinmiş;⁴⁵ bu durum yumuşak güç ve sert gücün birbirini etkileyebileceğini yahut iki gücün çatışmasının bazı durumlarda ülkenin güç potansiyeli üzerinde olumsuz etkilere sebep olacağını net bir şekilde gözler önüne sermiştir.

⁴⁰ Mario De Martino. “Soft Power: theoretical framework and political foundations”. *Przegląd Europejski*. (2020):19-20, DOI: 10.31338/1641-2478pe.4.20.1

⁴¹ Ernest J Wilson. “Hard Power, Soft Power, Smart Power.” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616 (2008): 113, <http://www.jstor.org/stable/25097997>

⁴² Aldo Matteucci. “Soft Power by Joseph Nye” *Diplo*, erişim 28 Temmuz, 2024, <https://www.diplomacy.edu/resource/soft-power-the-means-to-success-in-world-politics/>

⁴³ “Tiananmen Square 25 years on: 'Every person in the crowd was a victim of the massacre'”, *The Guardian*, erişim 3 Ağustos 2024, <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/01/tiananmen-square-25-years-every-person-victim-massacre>

⁴⁴ “Pew Global Attitudes Survey 2006: Findings on U.S. Image, Views of Iraq and Iran”, PEW Press, erişim 17 Temmuz, 2024. <https://www.pewtrusts.org/en/about/news-room/press-releases-and-statements/2006/06/13/pew-global-attitudes-survey-2006-findings-on-us-image-views-of-iraq-and-iran>

⁴⁵ Nye, “Soft Power”, 157

1.3 Uluslararası ilişkilerde farklı yumuşak güç teorileri

Yumuşak güç teorileri genellikle farklı yaklaşımlar ve stratejiler etrafında şekillenmektedir ancak bu teorilerin oldukça sınırlı olduğunu kaydetmekte fayda var. Zira yumuşak güç etrafında dönen tartışmalar tanımlamaya dair kısıtlamalara yahut ülke bazlı örneklerle odaklanmaktadır. Çalışmalarda genel zemin ana aktör konumundaki ülke ya da ülkelerin askeri ya da ekonomik baskı yerine kültürel, ideolojik ve diplomatik yollarla diğer devletler üzerinde etkili olma kapasitesine odaklanmaktadır. 1900'lerin ortalarında yumuşak güce yakın bir tanım İngiliz tarihçi Edward Hallett Carr tarafından yapılmıştır. Askeri ve ekonomik gücün yanı sıra üçüncü bir kategori olarak kanaat oluşturma gücüne değinen Carr, çatışmanın haricinde diğer aktörler üzerinde olumlu bir imaj yaratmanın, algıları kendi lehine değiştirme ve yönetmenin, arzu edilen sonuçların elde edilmesinde önemli katkılar sağlayacağını vurgulamıştır.⁴⁶ Yumuşak güç alanında çalışmalar yapan bir diğer isim olan Alexander L. Vuving de Joseph Nye'in tanımına benzer şekilde yumuşak gücü, başkalarının istenilen yönde hareket etmelerini ya da bu telkinleri kabul etmelerini sağlama becerisi yahut diğer ülkelerin davranış ve tercihlerini etkileme yeteneği olarak tanımlamış ve yumuşak gücün sert güce bir alternatif olarak ortaya çıktığını öne sürmüştür.⁴⁷

Geun Lee, uluslararası ilişkiler alanında yumuşak güç kavramına dair önemli katkılarda bulunan bir teorisyendir. Yumuşak güç kavramı, genel olarak bir ülkenin askeri veya ekonomik baskı uygulamadan, kültürel, ideolojik ve diplomatik araçlar yoluyla diğer ülkeler üzerinde etki kurma kapasitesini ifade ederken Lee, bu kavramı daha ayrıntılı bir şekilde ele alarak yumuşak gücün nasıl kullanılabileceğini beş kategoriye ayırmıştır⁴⁸:

- Barış Yanlısı ve Çekici İmajla Dış Güvenlik Sağlama: Bir ülke, kendisini barışçıl ve çekici bir şekilde tanıtarak diğer ülkelerin gözünde tehdit oluşturmeyen bir imaj yaratabilir ve böylece dış güvenliğini pekiştirebilir.
- Dış ve Güvenlik Politikalarının Desteklenmesi: Yumuşak güç, bir ülkenin dış ve güvenlik politikalarını desteklemek amacıyla kullanılabilir. Bu, diğer ülkelerin politikalarına etki etmeyi ve onları belirli konularda işbirliğine ikna etmeyi hedefler.

⁴⁶ Edward Hallett Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations* (Londra: Palgrave Macmillan, 1946):150-153.

⁴⁷ Alexander L. Vuving, "How Soft Power Works", *American Political Science Association Annual Meeting*, (2005): 10, <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1466220>

⁴⁸ Geun Lee, "A theory of soft power and Korea's soft power strategy", 208.

- Düşünce ve Tercihlerin Değiştirilmesi: Diğer ülkelerin düşüncelerini, değerlerini ve tercihlerini değiştirmek için yumuşak güç kullanılabilir. Bu genellikle kültürel değişim, medya ve eğitim yoluyla gerçekleştirilir.
- Toplumlara veya Vatandaşları Koruma: Ülkeler, kendi vatandaşlarını veya topluluklarını korumak ve güçlendirmek için yumuşak güç araçlarını kullanabilirler. Bu, ulusal kimliğin ve kültürel mirasın korunması gibi amaçları içerebilir.
- İç Destek ve Liderlik Kabulünün Artırılması: Bir ülkenin iç politikasında yumuşak güç, hükümetin iç desteğini artırmak veya bir liderin halk tarafından daha fazla kabul görmesini sağlamak için kullanılabilir.

Barış yanlısı ve çekici imajla güvenlik sağlama açısından akla ilk gelen örneklerden biri İsveç'tir. Uzun yıllardır tarafsız bir dış politika izleyen ve birçok uluslararası çatışmada arabuluculuk yapan İsveç; Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer uluslararası örgütlerde güvenilir bir arabulucu ve barış inşacısı olarak tanınmaktadır. İsveç İsrail ve Filistin arasındaki müzakerelere destek vermiş; Latin Amerika'daki barış süreçlerinde de önemli roller üstlenmiş böylece kendini küresel barış süreçlerinde bir yumuşak güç olarak konumlandırmıştır.⁴⁹ Dış ve güvenlik politikalarının yumuşak güç ile desteklenmesi konusunda öne çıkan en önemli örneklerden biri Almanya'dır. Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte sert güç yerine daha barışçıl, diplomatik ve ekonomik araçlarla etkili bir dış politika izlemeyi tercih eden bir ülke olarak dikkat çekmiş; özellikle Avrupa Birliği (AB) içinde liderlik rolü, ekonomik güç, uluslararası işbirlikleri ve insani yardımlar gibi unsurlar üzerinden kendi dış politikası ve güvenlik ajandasının geniş bir destek görmesini sağlamıştır.⁵⁰ İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında emperyalist bir güç olarak yayılmacı politikalarıyla bilinen Japonya, özellikle Asya'da yürüttüğü saldırganlık ve Çin, Kore, Filipinler gibi işgal ettiği ülkelerde büyük korku ve nefret uyandırmış; bu dönemde askeri gücü ve şiddetiyle anılan bir ülke olarak uluslararası arenada olumsuz bir imaj çizmiştir. Ancak Japonya, dünyada özellikle genç nesiller arasında anime, manga ve video oyunları gibi popüler kültür unsurlarıyla büyük bir etki yaratmış ve küresel çapta kültürel bir çekim merkezi haline gelmiştir. Dahası ülke yüksek teknoloji ürünleri ve yenilikçi endüstrisi ile dünya genelinde insanların Japonya'ya bakış açılarını değiştirmiş ve hem

⁴⁹ Elise Carlson-Rainer, "SWEDEN IS A WORLD LEADER IN PEACE, SECURITY, AND HUMAN RIGHTS". *World Affairs* 180, sy.4 (2017): 80, <https://www.jstor.org/stable/26510627>

⁵⁰ Günter Maihold, Stefan Mair, Melanie Müller, Judith Vorrath ve Christian Wagner. "German foreign policy in transition: Volatile conditions, new momentum". SWP Research Papers 10/2021, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), German Institute for International and Security Affairs.

mühendislik hem de çalışma şekliyle örnek ülkeler arasına girmiştir.⁵¹ İsveç ve Norveç gibi Kuzey Avrupa ülkeleri yahut Kanada toplumları veya vatandaşları koruma konusunda ön plana çıkmaktadır. Genellikle eğitim, kültürel diplomasi, sağlık yardımları ve insan hakları konularında yapılan uluslararası iş birlikleri ve bu ülkelerin çokkültürlülük ve insan hakları konusundaki politikaları söz konusu ülkeleri küresel arenada yumuşak gücünü etkin bir şekilde kullanan aktörlere dönüştürmüştür. Dahası Kuzey ülkelerinin özellikle Norveç'in çevre sorunlarını, kadın ve çocuk haklarını, etkileşim kurduğu ülkelerin geleceğini ve kültürel mirasını önceleyen yaklaşımı da ufak bir tiyatro oyunu üzerinden büyük bir yumuşak güce ulaşmasını desteklemiştir.⁵² İç destek ve liderlik kabulünün artırılması çoğunlukla dış politikadan ziyade iç politikaya yönelik adımların atılması ve dış politikada kullanılan enstrümanların içeride daha aktif kullanılmasına odaklanmaktadır. Örnekler arasında eğitim ve inovasyon alanında yapılan yatırımlar, kamu yönetiminde yüksek düzeyde şeffaflık ve etkinlik, uluslararası ticaret ve diplomasi alanındaki etkin rolü gibi unsurlar yer almaktadır⁵³.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE YUMUŞAK GÜÇ ARAÇLARI

2.1 Kültür, medya ve iletişim

Bir ülkenin yahut ulusun toplumsal gelişme sürecinde yarattığı bütün maddi ve manevi değerler ve bu değerler doğrultusunda hayata geçirilen eylemler veya bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü olarak tanımlanan kültür,⁵⁴ yumuşak gücün en önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Dahası kültür bir ülkenin siyasi ideallerini ve politikalarını şekillendirme hatta hedeflerinin ve diğer uluslarla ilişkilerinin idrak edilmesinde de büyük önem taşımaktadır. Bir ülkenin kültürünün diğer ülkeler nezdinde çekici olması hem bu kültürün barındırdığı değerlerle hem de bu değerlerin evrenselliği ve diğerleri nezdindeki anlayışıyla doğru orantılıdır. Eğer bir ülke kendi kültürünü diğer ülkeler için cezbedici olarak sergilemeyi başarabilirse bu kültüre ilgi duyan onu bir nevi destekleyen pek çok insana ulaşabilecektir⁵⁵.

⁵¹ Hanscom Smith. "Toward a Universal Japan: Taking a Harder Look at Japanese Soft Power." *Asia Policy*, sy. 15 (2013): 120, <http://www.jstor.org/stable/24905212>

⁵² Sabiha Huq. "Soft-power, culturalism and developing economies: The case of Global Ibsen". *Palgrave Communications* 5, sy. 1(2019):6, <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0255-4>

⁵³ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.tuicakademi.org/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/>

⁵⁴ "Kültür" Türk Dil Kurumu, erişim 6 Temmuz 2024, <https://sozluk.gov.tr/?ara=k%C3%BClt%C3%BCr>

⁵⁵ Joseph S. Nye, "Soft Power and Public Diplomacy Revisited", *The Hague Journal of Diplomacy* 14, sy.1-2(2019): 9, doi: <https://doi.org/10.1163/1871191X-14101013>

Kültür bir ülkenin sahip olduğu yazılı ve görsel sanat eserlerinden diline, eğitiminden müziğe ve güncel yayınlarına kadar birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda Nye popüler ve üst kültür ayrımını öne sürerek popüler kültürün yumuşak güç olmadığını öne sürmekte ve asıl olanın üst kültür olduğunu belirtmektedir.⁵⁶ Joseph Nye'nin "üst kültür" terimi, genellikle toplumların kültürel üretim ve değerlerinin yüksek prestijli veya yaygın kabul gören formlarını ifade etmektedir. Nye'e göre bir ülkenin kültürel ürünlerinin, sanatının, edebiyatının ve diğer kültürel değerlerinin uluslararası düzeyde yüksek prestije sahip olması diğer ülkeler üzerinde pozitif bir algı yaratarak yumuşak gücün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Dahası üst kültür ülkenin kültürel prestijini ve uluslararası alandaki imajını güçlendirerek diğer ülkeler tarafından yüksek takdirle karşılanmasını sağlamakta ve ülkenin uluslararası ilişkilerdeki konumunu ve liderlik rolünü desteklemektedir. "Popüler kültür" terimi ise müzik, sinema, televizyon, spor, moda gibi bir ülkenin geniş kitlelere hitap eden kültürel ürünlerini kapsamaktadır.⁵⁷ Ancak pek çok çalışmada ayrıma gerek duyulmadan kültürün yumuşak güç kullanımında bir bütün olarak kritik bir rol üstlendiğine işaret edilmektedir. Nitekim gelişen teknolojilerle birlikte ülkeler sahip oldukları tüm değerleri karşı tarafa cazip bir şekilde sunma avantajını elde etmiş bunu da yoğun bir şekilde kullanmıştır. Dahası medya ve iletişim teknolojilerinin giderek güçlenmesi de kültüre sonradan eklenmiş yani tarihi bir derinliği olmayan unsurların dahi hızlı bir şekilde o ülkelerle eşleştirilerek yayılmasını ve önemli bir yumuşak güç unsuru olmasını hızlandırmıştır⁵⁸

Ülkeler popüler kültür, sosyal medya, küresel yayınlar ve televizyon ve radyo gibi yayın imkanlarını uluslararası alandaki imajını ve etkisini güçlendirmek için kullanmaktadır. Sinema, televizyon dizileri, müzik ve diğer eğlence formatları, bir ülkenin kültürel etkisinin kısa bir sürede kilometrelerce genişletmektedir. Uzun yıllardır pek çok ülkede en fazla izlenen yapımlar arasında yer alan Hollywood filmleri Amerikan kültürünün yayılmasında ve pek çok insan tarafından cazip görülmesinde büyük rol oynamıştır. Türkiye Türk dizileri vesilesiyle önemli bir yumuşak güç unsuruna sahiptir. Resmi veriler Türkiye'de çekilen dizi ve filmlerin yüzde 85'ine yakın kısmının yurtdışına ihraç edildiğini, izleyici sayısının yarım milyonu çoktan aştığını göstermektedir. Elde edilen gelirlerin yanı sıra Türkiye'nin dizi ihracında ilk sıralara

⁵⁶ Joseph S Nye. "Public Diplomacy and Soft Power." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616 (2008): 102, <http://www.jstor.org/stable/25097996>

⁵⁷ Marcel Van den Haak. "High culture unravelled: A historical and empirical analysis of contrasting logics of cultural hierarchy" *Human Figurations* 7 sy. 1(2018), erişim 3 Temmuz, 2024. <http://hdl.handle.net/2027/spo.11217607.0007.108>

⁵⁸ Dal Yong Jin, "The rise of digital platforms as a soft power apparatus in the New Korean Wave era", *Communication and the Public* 9, sy. 2 (2024): 163-165. <https://doi.org/10.1177/20570473241234204>

yükselmesi, dizilerin yakın coğrafya başta olmak üzere en çok izlenen diziler arasına girmesi de Türkiye'nin yumuşak gücü açısından oldukça önemlidir. Sinema endüstrisinin yanı sıra Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğu Doğu Bloğuna nüfuz etmek için müziği kullanmayı tercih etmiş; bu blokta yer alan insanlar Beatles isimli grubun solisti için Prag'da bir anıt dikerek her ölüm yıldönümünde barış ve demokrasi törenleri düzenlerken; bu solistin ismiyle barış kulübü dahi kurmuş; müzik barındırdığı politik söylemlerin yanında siyasi gelişmeleri şekillendirecek ve savaşın tarafları birbirine sempati duyacak bir konuma dahi getirecek bir güce dönüşmüştür.⁵⁹ Son birkaç yıldır Kore müziklerinin küresel sıralamalarda ilk basamaklarda yer alması, Korece kelimelerin sözlüklere girecek kadar kullanılması⁶⁰ veya coğrafya fark etmeksizin Kore yemeklerinin popüler hale gelmesi söz konusu süreç dahilinde bir ülkenin kültürel cazibesinin nasıl arttırılabileceğinin güncel örnekleri arasında yer almaktadır. Artan kültürel cazibe ayrıca küresel açıdan yumuşak güç dengelerini de değiştirebilmektedir. Nitekim küresel açıdan kültürel bir hegemonya olarak kabul edilen ABD'de dahi gençlik kültüründe Japonya merkezli fantastik ürünlerin, çizgi romanların, animasyon, video ve elektronik oyunların, gençlik modasının, Hello Kitty ve Pokemon gibi koleksiyon kart oyunlarının önemli bir yer tutması değişen yumuşak güç dengelerinin en bilindik örnekleri arasında yer almaktadır.⁶¹

Ülkelerin küresel yayınları yahut uluslararası yayın imkanları da yumuşak güç araçları arasında bulunmaktadır. Nitekim BBC, CNN, Al Jazeera gibi büyük medya kuruluşları, kendi ülkelerinin yanı sıra diğer ülkelerle ilgili haberleri de geniş kitlelere ulaştırırken ait oldukları ülkenin kültürel, sosyal ve siyasi perspektiflerini de dünya genelinde yaymaktadır.⁶² Çin'in en büyük medya holdingi Xinhua'nın Afrika'da 37 bürosu bulunmaktadır. 20 yıl öncesine kadar Afrika'da faaliyet gösteren az sayıdaki ajansa kıyasla 37 Xinhua bürosu kıtadaki yerel ve yabancı haber ajanslarını gölgede bırakmaktadır. Bir diğer Çin medya devi StarTimes, Çin'in Afrika dijital TV'sindeki en büyük oyuncusu ve Güney Afrika'nın DSTV'sinden sonra Afrika'daki ikinci büyük oyuncudur.⁶³ Benzer şekilde diğer ülkelerin de belirli bölgelere odaklanarak

⁵⁹ Kadir Sancak. "Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye'nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy. 4(2016): 21.

⁶⁰ "Why 26 Korean words have been added to Oxford English Dictionary". *BBC*, erişim 18 Ağustos 2024. <https://www.bbc.com/news/newsbeat-58749976>

⁶¹ Anne Allison, "The Attractions of the J-Wave for American Youth" *Soft power superpowers: cultural and national assets of the Japanese and the United States* içinde, haz. Watanabe Yasushi ve David McConnell (New York: M.E. Sharp Inc, 2008), 103.

⁶² Zaharna S Rhonda. *Battles to Bridges. Studies in Diplomacy and International Relations* (Londra: Palgrave Macmillan, 2010), 80.

⁶³ "China's Strategy to Shape Africa's Media Space", Africa Center, erişim 18 Ağustos, 2024. <https://africacenter.org/spotlight/china-strategy-africa-media-space/>

gerçekleştirdiği radyo, gazete, dergi, haber programlarının dahası bloglar, podcastler ve çevrimiçi yayınların sayısı da günden güne artmakta⁶⁴ TRTWorld ile İngilizce yayın yapan TRT Nijerya halkına Hausa; Kenya, Tanzanya ve Uganda'nın yanında tüm Swahili coğrafyasına da Swahili dilindeki yayınlarıyla seslenmektedir.

2.2 Kamu diplomasisi

Kamu diplomasisi, yumuşak güç araçları arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kavram, ilk olarak 1965 yılında akademisyen Edmund Gullion tarafından, uluslararası ilişkilerde geleneksel diplomasinin dışında kalan alanları tanımlamak için kullanılmıştır. Nitekim, geleneksel diplomasi, katı ikili ilişkilerden çok boyutlu bir diplomasiye evrilmiştir. Bu dönüşüm, artık uluslararası örgütlerle ve devlet dışı aktörlerle etkileşimleri içermekte olup, günümüz uluslararası ilişkilerinin artan karmaşıklığını yansıtmaktadır⁶⁵ Bu, aslında kamu diplomasisinin temelini oluşturmaktadır. Kamu diplomasisi, sıkça “hükümetlerin, bireylerin veya grupların, doğrudan ya da dolaylı olarak, başka bir hükümetin dış politika kararlarını etkilemek amacıyla kamuoyu görüşleri ve toplumsal pozisyonlar üzerinde etkide bulunabilecekleri bir yol” olarak tanımlanmaktadır⁶⁶.

Bu anlayışa göre kamu diplomasisi, geleneksel siyaset alanına günlük yaşamın çeşitli konuları ve yönlerine ekleyerek bu alanı hükümetlerin ve diplomatların sınırlı alanından yeni aktörlere ve hedef gruplara, yani uluslararası ve kültürlerarası iletişim faaliyetlerine katılan ve ülkeler arasındaki siyasi ilişkiler üzerinde etkisi olan farklı bireylere, gruplara ve kurumlara genişletmektedir. Kamu diplomasinin amacı ülkelerin dış politikalarını ve siyasi ideallerini açıklamak, desteklemek ve bu ülkeyi yabancı kamuoyuna temsil etmektir.⁶⁷ Bu bağlamda kamu diplomasi yumuşak güç için oldukça uygun bir araçtır. Nitekim kamu diplomasi hasebiyle ülkeler bilgi ve ikna yoluyla yurtdışındaki veya daha doğrusu yabancı ülkelerdeki kamuoyunun görüş ve pozisyonlarını etkilemeye çalışmakta, politika yapıcılar üzerinde uygun bir baskı

⁶⁴Michael Jaber ve Gerd Baumann. “The BBC World Service in the Middle East: Claims to impartiality, or a politics of translation?”. *Journalism*, sy. 12(2011): 175, <https://doi.org/10.1177/1464884910388585>

⁶⁵ Kamuran Reçber, *Diplomasi ve konsolosluk hukuku*, 1-Baskı-1, Bursa: Dora Yayınlar, 2011

⁶⁶ Benno H. Signitzer ve Timothy Coombs. “Public Relations and Public Diplomacy. Conceptual Convergences”. *Public Relations Review* 18, sy. 2(1992): 65, erişim 15 Temmuz, 2024. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:155059711>

⁶⁷ Jarol B Manheim, *Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence*. (New York: Oxford University Press, 1994), 102.

yaratmak ve bununla birlikte hükümetlerinin kararlarını ve faaliyetlerini hedeflerine ve çıkarlarına uygun şekilde etkilemek için ikna edici iletişim faaliyetleri sürdürmektedir.⁶⁸

Kamu diplomasisi kültürel diplomasinin yanında, olağan dışı durumlarda afet yardımları, askerî diyaloglar, seminerler ve konferanslar, yayıncılık faaliyetleri vb. dâhil olmak üzere hem devlet hem de devlet dışı aktörler tarafından kullanılan bir dizi tamamlayıcı önlemi içermektedir. Kamu diplomasisi özelinde kültürel diplomasinin oynadığı rol oldukça dikkat çekicidir. Ülkeler bir yandan kültür ve değerlerinin yabancı kamuoyuna tanıtmaya gayesiyle yumuşak gücünü en aktif şekilde kullanırken bir yandan da diğer ülkelerde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlere sponsor olmak ve bu faaliyetleri düzenleyen komitelerde yer almak, festivaller, konserler ve sergiler gibi organizasyonlar gerçekleştirmek ve bu organizasyonları desteklemek gibi faaliyetler içinde yer almaktadır.⁶⁹ Kamu diplomasisi çoğunlukla ajanslar ve enstitüler gibi devletle bağlantılı kurumlar üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Kamu diplomasisinde çoğunlukla geleneksel ve 21.yüzyıl kamu diplomasisi (modern) ayrımı yapılmaktadır. Ayrımın nedeni uluslararası ilişkilerde devletlerin iletişim yöntemleri ve stratejilerinin zaman içinde evrim geçirmesidir. Geleneksel kamu diplomasisi Soğuk Savaş döneminde ve öncesinde kullanılan bu model, devletlerin yabancı halklara yönelik uzun vadeli kültürel, eğitsel ve ideolojik etkileşimleri üzerinden kendilerini tanıtmaya çalıştıkları bir yaklaşımdır ve daha çok üst düzeyde, resmi diplomatik kanallar aracılığıyla yürütülmektedir. Modern kamu diplomasisi ise daha geniş ve katılımcı bir yaklaşıma sahiptir. Sadece devlet yetkilileri değil, aynı zamanda sivil toplum kuruluşları, bireyler ve medya organları gibi devlet dışı aktörler de rol oynamaktadır. Hızlı bilgi akışı, sosyal medya ve internetin sunduğu geniş erişim olanaklarıyla, modern kamu diplomasisi daha dinamik, interaktif ve şeffaf bir diplomasi biçimi haline gelmiştir. Amaçlar ve yaklaşımların yanı sıra, geleneksel ve modern kamu diplomasisi araçlar ve teknolojiler açısından da farklılaşmaktadır (Tablo 1). Geleneksel kamu diplomasisinde genellikle radyo, televizyon, yazılı basın, kültürel etkinlikler gibi daha geleneksel medya araçları üzerinden devlet kontrolünde, merkezi bir yapıya sahip iletişim stratejileri benimsenirken; modern kamu diplomasisinde dijital teknolojiler ve sosyal medya platformları kamu diplomasisinin ana araçları haline gelmiştir. Sosyal medya kanalları, devletlerin doğrudan yabancı kamuoylarıyla iletişime geçmesine olanak sağlamakta ve da daha

⁶⁸ Kristina Plavšak Krajnc. "Public Diplomacy: Basic Concepts and Trends". *Theory and Practice* 3-4, sy. 41 (2004): 652, erişim 26 Temmuz, 2024, <https://www.ifimes.org/en/researches/public-diplomacy-basic-concepts-and-trends/2995>

⁶⁹ Zakir Avşar ve Serhan Koyuncu. "Teorik Çerçeve ve Kültürel Diplomasi" Türkiye'nin *Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim* içinde, haz. Zakir Avşar, Mehmet Şahin, M. Mücahit Küçükyılmaz, Serkan Ökten ve Mariana Popescu Veske (Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022): 20-21.

hızlı geri bildirim ve etkileşim sunmaktadır. Geleneksel kamu diplomasisinde hedef kitle genellikle devlet yetkilileri, diplomatik çevreler ve akademik gruplarla sınırlıyken modern diplomasi doğrudan halklara ulaşmayı hedeflemektedir. Bu nedenle geleneksel kamu diplomasisinde kültürel mübadeleler ve öğrenci değişim programları gibi uzun vadeli projelere odaklanılırken; halka iletişime geçebilecek bütün programlar modern diplomasisinin ajandasında yer almaktadır.⁷⁰

Tablo 2: Geleneksel ve Modern Kamu Diplomasisi Karşılaştırma

	Geleneksel Kamu Diplomasisi	Modern Kamu Diplomasisi
Aktör	Devlet	Devlet ve devlet dışı
Yaklaşım	Devlet merkezli	Geniş ve katılımcı
Araç ve Teknoloji	Radyo, TV, yazılı basın, kültürel etkinlikler	Dijital teknolojiler ve sosyal medya platformları
Terminoloji	Uluslararası imaj ve itibar	Yumuşak güç ve milli markalaşma
Hedef Kitle	Devlet yetkilileri, diplomatik çevreler ve akademik gruplar	Gençler, sosyal medya kullanıcıları, sivil toplum kuruluşları gibi daha geniş kesimlere
İlişkinin Niteliği	Mesaj iletme	İlişki kurma

Kaynak: Cull, 2009

Farklılaşmaya rağmen uluslararası aktörlerin hem geleneksel hem de modern kamu diplomasisinin birlikte ve etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Devletler diplomatik kanallarla siyasi bağlar kurarak mesajlarını iletirken, sivil toplum örgütleri, gençlerin aktif katılım gösterdiği etkinlikler ve dijital teknolojinin erişimi kolaylaştırdığı sosyal medya platformları üzerinden de daha geniş kitlelerle ilişki kurmaktadır.

2.3 Ekonomik işbirliği ve kalkınma

Ekonomik işbirliği ve kalkınma hem yumuşak güç hem de ülke ekonomileri için büyük önem teşkil etmektedir. Nitekim ülkeler arasındaki ticaret, yatırım, kalkınma yardımları, teknoloji transferi gibi alanlarda yapılan ortak çalışmaları ve işbirliklerini ifade eden ekonomik işbirliği, ülkeler arasındaki ilişkileri güçlendirmek, ekonomik büyüme, istikrar ve refahı teşvik etmek ve karşılıklı ekonomik çıkarları artırmak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bir ülkenin başka ülkelerle gerçekleştirdiği ekonomik işbirlikleri ve kalkınma destekleri farklı yollardan yumuşak gücü artırmaktadır. İlk olarak karşılıklı ekonomik çıkarların öncelenmesine zemin hazırlayan

⁷⁰ Nicholas J. Cull. *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. (Los Angeles: Figueroa Press, 2009), 14.

işbirlikleri; ortak çıkarların oluşmasını; ilişkilerin derinleşmesini ve diplomatik ilişkilerin daha da güçlenmesini beraberinde getirmektedir. Dahası bir ülkenin başka ülkelerle yaptığı ekonomik işbirliği, o ülkenin güvenilir ve istikrarlı bir ortak olarak algılanmasına katkıda bulunurken; kalkınma yardımları veya ticaret anlaşmaları yoluyla sağlanan destek, diğer ülkeler tarafından olumlu bir şekilde algılanmakta ve ülkenin uluslararası arenadaki itibarını güçlendirmektedir. Ayrıca bu projeler, anlaşmalar ve destekler aynı zamanda ülkeler arasında kültürel ve sosyal bağların oluşmasına ve yumuşak gücü artırarak söz konusu ülkelerin kültürel etkisini yaymasına olanak tanımaktadır. Farklı cephelerde güçlendirilen işbirlikleri yoksulluk, iklim değişikliği gibi küresel sorunlara çözüm arayışında olduğunda söz konusu ülkeye uluslararası toplumda liderlik rolü üstlenme imkanını da beraberinde getirmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ABD'nin Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak yeniden ayağa kalkmalarını desteklemek amacıyla Marshall Planı ve Avrupa'ya büyük miktarda ekonomik yardım sağlaması Avrupa ülkelerinin ABD'ye ve onun demokratik değerlerine olan bağlılığını güçlendirmiş; yumuşak gücünü artıran ABD bu sayede hem Batı Avrupa'da Sovyet etkisini sınırlamayı başarmış hem de uzun vadede Soğuk Savaş döneminde güçlü bir müttefik ağı oluşturmuştur.⁷¹ Dünya genelinde kalkınma yardımları sağlayan en büyük aktörlerden biri olan Avrupa Birliği de özellikle Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelere kalkınma projeleri sunmakta ve küresel düzeyde olumlu bir imaj oluşturmaktadır. Çin, son yıllarda Afrika, Güneydoğu Asya ve Latin Amerika'da büyük yatırımlar yaparak yumuşak gücünü arttırmaktadır. Özellikle "Kuşak ve Yol Girişimi" (Belt and Road Initiative) ile çok sayıda ülkeye altyapı projeleri, enerji, ulaşım ve ticaret alanlarında büyük yatırımlar yapmaktadır. Bu projeler, Çin'in ekonomik işbirliği ve kalkınma yardımları üzerinden küresel nüfuzunu artırmasına hizmet etmektedir.⁷²

Japonya, Asya'daki kalkınma yardımları ve ekonomik işbirliği programları ile yumuşak güç stratejisini uzun zamandır başarıyla kullanmaktadır. Japonya, Asya Kalkınma Bankası'nda ve başka bölgesel kuruluşlarda aktif bir oyuncudur ve özellikle Güneydoğu Asya ülkelerine altyapı projeleri, eğitim ve sağlık yardımları yapmaktadır. Japonya gibi Güney Kore de Asya, Afrika ve Latin Amerika'da kalkınma projelerine ciddi yatırımlar yapmakta; Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı (KOICA) üzerinden eğitim, teknoloji transferi ve altyapı projeleriyle bu bölgelerdeki ülkelere destek vermektedir. Kişi başına en yüksek kalkınma yardımları sunan

⁷¹ Ingeborg Stensrud. "Soft Power Deployed: Ford Foundation's Fellowship Programs in Communist Eastern Europe in the 1950s and 1960s". *Monde(s)*, sy. 6(2014):115, <https://doi.org/10.3917/mond.142.0111>

⁷² Hong Yu, *Understanding China's Belt and Road Initiative* (Singapore: Springer, 2024): 145. https://doi.org/10.1007/978-981-99-9633-9_1

ülkelerden biri olan İsveç; insan hakları, cinsiyet eşitliği, çevre koruma ve barış inşası gibi konulara odaklandığı yardımlar ile uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma hedeflerine hizmet etmektedir⁷³.

2.4 Eğitim ve akademik değişimler programları

Eğitim ve akademik değişim programları, yumuşak gücün en etkili araçlarından biridir. Bu tür programlar, ülkeler arasında bilgi, kültür ve değerlerin paylaşımını sağlamakta, uluslararası ilişkileri güçlendirmekte ve uzun vadeli diplomatik bağlar kurmaktadır. Bu programların başlıcaları şunlardır⁷⁴:

- **Yabancı Öğrencilere Sunulan Burslar:** Bir ülkenin yabancı öğrencilere sunduğu burslar, o ülkenin kültürel ve akademik etkisini artırmaktadır. Bu minvalde gelişmiş ülkelerin çok sayıda programı bulunmaktadır. Örneğin, Fulbright Bursu, ABD hükümeti tarafından finanse edilen ve dünyanın birçok ülkesinden öğrenci ve araştırmacılara ABD'de yüksek lisans, doktora, araştırma veya öğretim yapma imkanı sağlayan akademik değişim programıdır.⁷⁵ Bursun liderlik potansiyeli olan adayları desteklemesi, bursiyerlerin program tamamlandıktan sonra ülkelere dönme taahhüdü vermeleri beklenmesi, sadece belirli ülkelerden başarılı adayları desteklemesi hem küresel hem de bu ülkelerdeki yumuşak gücünü artırma isteğinin bir yansımasıdır. Benzer şartlar Birleşik Krallık'ın Chevening Bursları ve AB'nin Erasmus Programı için de geçerlidir. Bu programlar, aynı zamanda öğrencilerin eğitim gördükleri ülkelerle kalıcı bağlar kurmasını da sağlamaktadır. Benzer şekilde Avustralya da Asya ile daha derin bir etkileşimin araçlarından biri olarak yüksek öğrenimi kullanmakta, yükseköğrenim ve burslar Türk dış politikasının yumuşak güç araçlarından biri olup ülkenin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki çekiciliğini artırmaktadır.⁷⁶ Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT) Burs Programı uluslararası öğrencilere Japonya'daki üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi alma imkanı sağlamakta; ayrıca dil eğitimi ve araştırma projeleri için de destek vermektedir. Fransız hükümeti tarafından sağlanan Eiffel Burs Programı, Fransız üniversitelerinde yüksek lisans ve doktora eğitimi almak isteyen uluslararası öğrencilere yöneliktir. Program, özellikle mühendislik, siyaset bilimi, hukuk ve ekonomi gibi alanlarda

⁷³ "Sweden increases 2024 humanitarian assistance by SEK 461 million", Government Offices of Sweden, erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.government.se/press-releases/2024/09/sweden-increases-2024-humanitarian-assistance-by-sek-461-million/>

⁷⁴ Priya Gauttama v. dğr. "Education as a soft power resource: A systematic review", *Heliyon* 10, sy. 1(2024):2 e23736, ISSN 2405-8440, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e23736>

⁷⁵ "Eligibility". U.S. Fulbright Program, erişim 11 Ağustos, 2024. <https://us.fulbrightonline.org/about/eligibility>

⁷⁶ Priya Gauttama v. dğr, "Education as a soft power resource: A systematic review", 8

öğrencilere destek sunmaktadır. Erasmus Mundus, farklı ülkelerden üniversitelerle işbirliği yaparak uluslararası öğrencilere yüksek lisans programlarına katılma fırsatı sunmaktadır. Bu program kapsamında en az iki farklı Avrupa ülkesinde eğitim gören öğrenciler mezuniyet sonrası çift diploma alabilmektedir⁷⁷.

- **Uluslararası Eğitim Kurumları:** Prestijli üniversiteler ve araştırma enstitüleri, bir ülkenin yumuşak gücünü artıran önemli faktörler arasında yer almaktadır. Zira dünya sıralaması açısından ilk onda yer alan Harvard, MIT, Stanford, Oxford, Cambridge, Sorbonne gibi üniversiteler, sadece kaliteli eğitim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası öğrencilere ev sahipliği yaparak ülkeler arası ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunur. Dahası en başarılıların dikkate değer imkanlarla bu ülkelerde eğitim alması kendi ülkelerine döndüklerinde hem bu ülkelerle gönül bağı kurmasını hem de profesyonel çevrelerini bu bağlantılar üzerinden oluşturmalarını sağlamaktadır. Bu üniversiteler ana merkezlerinin yanında online platformlar ve farklı ülkelerdeki merkezler üzerinden de eğitim vermektedir. Harvard'ın ana kampüsü ABD, Massachusetts eyaletindeki Cambridge şehrinde yer alırken; Harvard'ın Çin'de ve Hindistan'da eğitim ve araştırma merkezleri bulunmakta dahası Harvard Extension School ve HarvardX platformu ile dünyanın her yerinden öğrencilere çevrimiçi dersler sunmaktadır. Kaliforniya eyaletinde bulunan Stanford Üniversitesi de global eğitim merkezleri aracılığıyla dünyanın çeşitli bölgelerinde eğitim ve araştırma faaliyetleri yürütmektedir. Massachusetts Institute of Technology (MIT) global enerji, iklim değişikliği ve inovasyon araştırmaları Asya, Avrupa ve Latin Amerika'da yürütülmektedir⁷⁸. MIT ayrıca edX platformu üzerinden dünya genelinde öğrencilere ücretsiz çevrimiçi kurslar sunmaktadır. ETH Zürih Avrupa dışındaki merkezleri aracılığıyla uluslararası işbirliği projeleri yürütmekte; örneğin, Singapur'da Future Cities Lab gibi projelerle şehirleşme üzerine araştırmalar yapılmaktadır⁷⁹. Ana kampüsü Paris'te bulunan Sorbonne Üniversitesi Abu Dabi'de bir kampüse sahiptir ve burada özellikle mühendislik ve sanat alanlarında eğitim vermektedir⁸⁰. Asya-Pasifik bölgesindeki üniversitelerle güçlü işbirlikleri bulunan Melbourne Üniversitesi'nin de Singapur'da ve diğer Asya ülkelerinde çeşitli eğitim merkezleri ve işbirlikleri bulunmaktadır⁸¹.

⁷⁷ “Erasmus Mundus Joint Masters (students)”, European Commission, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities/opportunities-for-individuals/students/erasmus-mundus-joint-masters#:~:text=Our%20Programs%20Global%20ETH%20Zurich%20Future%20Cities%20Lab%20About%20Us%20International%20partner%20institutions%20University%20of%20Melbourne%20priorities-and-partnerships/global/International-partner-institutions>

⁷⁸ “Our Programs”, Global MIT, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://global.mit.edu/programs/>

⁷⁹ “Future Cities Lab Global”, ETH Zürich, erişim 24 Ağustos, 2024, <https://fcl.ethz.ch/>

⁸⁰ “About Us”, Sorbonne University Abu Dhabi, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://www.sorbonne.ac/about-us/>

⁸¹ “International partner institutions”, University of Melbourne, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://about.unimelb.edu.au/priorities-and-partnerships/global/International-partner-institutions>

- **Akademik Değişim Programları:** Öğrenciler, öğretim üyeleri ve araştırmacılar arasındaki değişim programları, ülkeler arası akademik ve kültürel işbirliğini güçlendirmektedir. Bu tür programlar öğrenciler ve akademisyenler için geniş çaplı bir değişim ağı sunarak farklı kültürleri tanıma, anlayış geliştirme ve küresel işbirliği olanaklarını artırmaktadır. Erasmus+, Avrupa Birliği'nin en bilinen eğitim ve gençlik değişim programıdır. Üniversite öğrencilerinin, öğretmenlerin ve akademik personelin Avrupa'daki diğer üniversitelere gidip bir veya iki dönem boyunca eğitim almasına ya da öğretim yapmasına olanak tanımakta; ayrıca gençlik değişim programlarını, gönüllü hizmetleri ve staj imkanlarını da kapsamaktadır. Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) Almanya'nın en büyük akademik değişim organizasyonudur. Almanya'ya gelen uluslararası öğrencilere ve Almanya'dan yurt dışına giden öğrencilere çeşitli burslar ve eğitim fırsatları sunarak eğitim odaklı etkileşimleri en üst seviyeye çıkarmaktadır⁸². AIESEC, gençlik liderliği gelişimini hedefleyen ve dünya çapında staj ve gönüllü programları sunan en büyük öğrenci organizasyonlarından biridir. Üniversite öğrencileri, gönüllü olarak başka bir ülkeye gidip sosyal sorumluluk projelerinde çalışabilmekte veya uluslararası staj programlarına katılabilmektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen Global UGRAD Programı, dünya çapındaki lisans öğrencilerine ABD'deki bir üniversitede bir dönem boyunca burslu eğitim alma imkanı sunarak öğrencilerin akademik eğitimlerini ABD'de geliştirmelerine ve farklı kültürlerle etkileşim kurmalarına olanak sağlamaktadır⁸³. Pekin'de bulunan Tsinghua Üniversitesi, Asya'nın önde gelen üniversitelerinden biri olarak, farklı kıtalardan öğrencilere kapsamlı değişim ve staj programları sunmaktadır. Schwarzman Scholars Programı ile dünyanın dört bir yanından gelen öğrenciler Pekin'de liderlik eğitimi almaktadır⁸⁴.
- **Ortak Araştırma Projeleri:** Uluslararası araştırma projeleri ve akademik işbirlikleri, bilimsel bilginin küresel ölçekte paylaşılmasını ve geliştirilmesini sağlarken aynı zamanda da ülkeler arası teknolojik ve bilimsel ilerlemenin teşvik edilmesini ve kültürel ve akademik bağların da güçlenmesini kolaylaştırmaktadır. Kanada merkezli Mitacs Globalink programı, dünyanın çeşitli yerlerinden gelen yüksek lisans ve doktora öğrencilerine Kanada'da araştırma yapma imkanı sunmakta ve bilim, mühendislik, teknoloji ve sosyal bilimler

⁸² "Who we are", DAAD, erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.daad.de/en/the-daad/who-we-are/>

⁸³ "At a Glance", Bureau of Educational and Cultural Affairs Exchange Programs, erişim 23 Ağustos, 2024 <https://exchanges.state.gov/non-us/program/global-undergraduate-exchange-program-global-ugrad>

⁸⁴ "Overview", Schwarzman Scholars, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.schwarzmanscholars.org/about/>

alanlarındaki araştırma projeleri için destek sağlamaktadır⁸⁵. Oxford, dünya çapında güçlü işbirlikleri ve akademik programlar sunmakta; üniversitenin farklı fakülteleri, özellikle Avrupa, Asya ve Afrika ülkeleriyle ortak araştırma projeleri yürütmektedir⁸⁶. Benzer şekilde Cambridge Üniversitesi'nin de birçok uluslararası işbirliği vardır, Asya ve Afrika'daki üniversitelerle ortak araştırma projeleri yürütmektedir. Avrupa ve diğer kıtalardaki üniversitelerle güçlü ortaklıklara sahip olan ETH Zürih, Global Research Internship Program (GRIP) ile öğrencilerin yurtdışında araştırma yapmasına olanak tanımaktadır⁸⁷.

- **Dil Eğitimi Programları ve Kültür Merkezleri:** Yumuşak güç araçları arasında bir ülkenin kültürel etkisini yaymak alanında en güçlüsü şüphesiz bir ülkenin dilini öğretmek için düzenlediği programlardır. Nitekim dil öğrenimi beraberinde kültür ve yaşam tarzını kavrama ve içselleştirme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Çoğunlukla kültürel merkezler üzerinden yürütülen süreç, dil enstitüleri ve üniversitelerin yurt dışındaki temsilcilikleri üzerinden de desteklenmektedir⁸⁸.

- Günümüzden yaklaşık 135 yıl önce açılan Alliance Française, Fransızca ve Fransız kültürünü dünyaya tanıtmak amacıyla kurulan ilk organize kültür teşkilatıdır. Avrupa'dan Asya'ya dünyanın farklı coğrafyalarında 133 ülkede 834 merkez ile hizmet veren Alliance Française, kurulduğu günden bu yana yarım milyondan fazla öğrenciye eğitim vermiştir.⁸⁹ Fansa ayrıca 2011 yılında kurulan Fransız Enstitüsü (Institut Français) üzerinden de resmi kültürel diplomasisini sürdürmektedir. Dünya genelinde Fransız dili, kültürü ve sanatı yaymayı amaçlayan Fransız Enstitüsü, Fransız kültürel diplomasisinin önemli bir parçası olup, eğitimden sanata kadar geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir⁹⁰. Enstitü bünyesinden çeşitli seviyelerde Fransızca kursları, sanat sergileri, konserler, tiyatro oyunları, edebiyat etkinlikleri ve film gösterimleri, Francophonie (Fransızca konuşulan ülkeler) kültürünü yaymak amacıyla dünya genelinde festivaller ve etkinlikler sanatçı tanıtımları, yerel kültür kurumlarıyla ortak projeler gerçekleştirmekte; Fransız

⁸⁵ "Global Research Internship", Mitacs, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://www.mitacs.ca/our-programs/globalink-research-internship-students/>

⁸⁶ "ODA funding", Oxford Global Research, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://globalresearch.admin.ox.ac.uk/funding>

⁸⁷ "Research", ETH Zürih, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://ethz.ch/en/research.html>

⁸⁸ Hashimoto, Kayako. "Introduction: Why Language Matters in Soft Power", *Japanese Language and Soft Power in Asia* içinde, haz. Kayako Hashimoto (Singapore: Palgrave Macmillan, 2017): 4.

⁸⁹ "Discover alliance française", Alliance Française, erişim 16 Ağustos, 2024, <https://af-france.fr/discover-alliance-francaise/>

⁹⁰ "Who we are", Institut Français, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://www.institutfrancais.com/en/who-are-we>

üniversiteleri ve yükseköğrenim kurumları ile işbirlikleri kurarak öğrenci değişim programları ve burs imkanları, danışmanlık hizmetleri sunmaktadır⁹¹. Enstitü, 90 ülkede 130'dan fazla merkeze sahiptir ve Fransız Büyükelçilikleri ve Konsoloslukları ile yakın işbirliği içinde çalışır. Fransız Enstitüsü ayrıca uluslararası geçerliliğe sahip dil yeterlilik sınavları gerçekleştirmekte ve DELF (Diplôme d'Études en Langue Française) ve DALF (Diplôme Approfondi de Langue Française) sertifikaları vermektedir⁹².

- 90lı yılların ilk yarısı bitmeden İngilizler İngiliz dili ve kültürünü yaymak amacıyla İngiltere Dışişleri Bakanlığında özerk bir kamu kurumu olarak British Council'ı hayata geçirmiştir. İngilizce öğretiminde lider kuruluşlardan biri olan British Council, İngilizce dil kursları, sınav hazırlık programları (örneğin, IELTS) ve öğretmen eğitimi programları sunmakta ayrıca sanat, eğitim ve toplumsal projeler aracılığıyla İngiliz kültürünü tanıtmaktadır. 100'den fazla ülkede faaliyet gösteren kurum, İngiltere'deki üniversitelerde eğitim almak isteyenler için danışmanlık da sağlamaktadır⁹³.
- Almanca dil eğitimi alanında dünya çapında en tanınmış kurum olan Goethe Enstitüsü, dil kursları, sınavlar ve öğretmen eğitimi gibi hizmetler vermektedir. Enstitü 90'dan fazla ülkede 150'den fazla merkezinde ayrıca film gösterimleri, sanat sergileri, tiyatro performansları ve edebiyat etkinlikleri düzenlemektedir⁹⁴.
- Çin'in 2004 yılında kurduğu: Konfüçyüs Enstitüleri, Mandarin Çincesi öğretimi konusunda küresel olarak öne çıkan kurumlardan biridir. Dil kursları, Çin dil sınavları (HSK), öğretmen eğitimi ve Çin dili öğretim materyalleri sunmaktadır. 162'den fazla ülkede 500'den fazla merkezi olan enstitü Çin kültürü, tarihi, felsefesi ve geleneklerini tanıtmak amacıyla çeşitli seminerler, sergiler, film gösterimleri ve kültürel etkinlikler düzenlemektedir⁹⁵.
- 44 ülkede 87'den fazla şubesi olan Instituto Cervantes ise dünya genelinde İspanyolca öğretimi sunmakta; DELE (Diploma de Español como Lengua

⁹¹ “100 years of cultural diplomacy”, Institut Français, erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.institutfrancais.com/en/mission/our-history-100-years-of-cultural-diplomacy>

⁹² “Our diplomas and language tests”, France Education International, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.france-education-international.fr/en/hub/diplomes-tests>

⁹³ “About Us”, British Council, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.britishcouncil.org/about-us>

⁹⁴ “Who we are”, Goethe-Institut, erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.goethe.de/en/uun/org.html>

⁹⁵ “Brand”, Confucius Institute, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://ci.cn/en/gywm/pp>

Extranjera) sınavları ve İspanyolca öğretmenlerine yönelik eğitim programları düzenlemektedir⁹⁶. Enstitü İspanyol dili ve kültürünü yaymak amacıyla sanat sergileri, edebiyat etkinlikleri, film gösterimleri ve dans gösterileri organize etmektedir⁹⁷.

- Amerika Birleşik Devletleri, EducationUSA ve Amerikan Kültür Merkezleri üzerinden İngilizce dil kursları, TOEFL ve GRE gibi sınav hazırlık programları gerçekleştirmektedir⁹⁸. EducationUSA 170'ten fazla ülkede 400'den fazla danışma merkezine sahipken; sürekli değişmekle birlikte dünya genelinde yaklaşık 100'den fazla ülkede 300'ün üzerinde Amerikan Kültür Merkezi ve benzeri kültürel tesisi bulunmaktadır. Bu kurumlar eğitim faaliyetlerinin yanında Amerikan kültürünü tanıtmak amacıyla film gösterimleri, sanat sergileri, müzik performansları ve edebiyat etkinlikleri düzenlemektedir⁹⁹.
- Türkiye'nin 2009 yılında faaliyete başlattığı Yunus Emre Enstitüsü dünya çapında Türkçe dil kursları ve Türk dili yeterlilik sınavları (TYS) sunmakta; ayrıca, Türkçe öğretmenlerine yönelik eğitim programları düzenlemektedir. 60'tan fazla ülkede faaliyet gösteren Enstitü bünyesinde Türk dili, tarihi ve kültürünü tanıtmak amacıyla sanat sergileri, konserler, film gösterimleri, edebiyat etkinlikleri ve Türk mutfağı atölyeleri düzenlenmektedir¹⁰⁰.
- Japonca dil öğretimi konusunda global bir öncü olan Japonya Vakfı, JLPT (Japanese-Language Proficiency Test) gibi Japonca dil sınavları ve öğretmen eğitim programlarıyla birlikte 24 ülkede 25 kültür merkezinde Japon kültürünü tanıtmak amacıyla sanat sergileri, film festivalleri, Japon mutfağı etkinlikleri ve geleneksel Japon sanatları üzerine atölyeler düzenlemektedir¹⁰¹.
- Ruskiy Mir Vakfı, Rusça dil eğitimi sunan ve Rus dilini yaymayı amaçlayan bir kurumdur. Rusça dil sınavları, dil kursları ve öğretmen eğitimi sağlayan kurum aynı

⁹⁶ “Preuba CCSE”, Instituto Cervantes, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://cervantes.org/es/examenes>

⁹⁷ “Actividades culturales”, Instituto Cervantes, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://cervantes.org/es/cultura/actividades-culturales>

⁹⁸ “About EducationUSA”, EducationUSA, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://educationusa.state.gov/about-educationusa>

⁹⁹ “The arts and culture are powerful tools of diplomacy to bridge cultural divides”, The Meridian Center for Cultural Diplomacy, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://meridian.org/culture/>

¹⁰⁰ “Turkish institute promotes culture abroad”, Anadolu Agency, erişim 25 Ağustos, 2024, <http://v.aa.com.tr/1392611>

¹⁰¹ “What we do”, Japan Foundation, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://www.jpff.go.jp/e/project/index.html>

zamanda Rus kùltürü, sanatı, tarihi ve edebiyatı üzerine çeşitli etkinlikler, sergiler ve film gösterimleri düzenlemektedir¹⁰².

- 32 ÷lkede 32 merkezle faaliyet gösteren Güney Kore Kùltür Merkezleri, Kore dili (Korece) eğitimi ve Korece Dil Yeterlilik Sınavı (TOPIK) sunmaktadır. Merkezler Kore dilini öğretmenin yanı sıra amacıyla K-pop etkinlikleri, Kore sineması gösterimleri, geleneksel Kore sanatları atölyeleri ve Kore mutfağı dersleri üzerinden Kore kùltürünü ve geleneklerini de öğretmektedir¹⁰³.

¹⁰² “About Russkiy Mir Foundation”, Russkiy Mir Foundation, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://russkiymir.ru/en/fund/>

¹⁰³ “Kùltür Merkezi Hakkında”, Kore Kùltür Merkezi, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://tr.korean-culture.org/tr/6/contents/331>

İKİNCİ BÖLÜM: AFRIKA'DA TÜRK VE ÇİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN STRATEJİK ANALİZİ

1.ÇİN'İN AFRIKA'DAKİ YUMUŞAK GÜCÜNÜN GENİŞLEMESİ

1.1Çin'in Afrika'daki dış politikası

Çin'in Afrika ile ilişkileri modern tarih açısından 1955 yılında Endonezya'nın üçüncü büyük şehri olan Bandung'da gerçekleştirilen Bandung Konferansı'na dayanmaktadır. Gana, Etiyopya, Libya, Mısır, Sri Lanka, Liberya, Sudan, Yemen gibi Afrika'dan çok sayıda ülkenin katıldığı konferansta Çin bu ülkelerle küresel sistemde yeni bir katılımcı olarak tanışmış ve görüşmelerde söz konusu ülkelere politika ve ekonomi alanlarında hedef bazlı işbirliği davetinde bulunmuştur¹⁰⁴. Konferansın ardından Mısır Çin'i tanıyan ilk Afrika ülkesi olmuş ve Kahire de Çin'in kıtadaki faaliyetleri için üs görevi görmüştür. Bandung Konferansı ve sonrasındaki süreçte Çin'in Afrika'daki dış politikası, üç temel üzerine inşa edilmiştir: 'Çin modelinin ihracatı, süper güçlere karşı mücadele ve Çin'in üçüncü dünya politikası'¹⁰⁵. Nitekim Çin'in Bandung'daki amacı, açıkça, yeni bir uluslararası güç inşa etmek için Batı sömürgeciliği altındaki ortak geçmiş deneyimlere dayalı bir birlik duygusu yaratmak olmuştur.¹⁰⁶

1960'ların başında Çin'in dünya genelinde, özellikle de komşuları (Asya ülkeleri) ve Afrika ile olan ilişkileri çok yoğundu. Afrika kıtası söz konusu olduğunda, Çin-Afrika Halk Dostluk Derneği, Orta Asya-Afrika Çalışmaları Enstitüsü ve Çin Bilimler Akademisi kuruldu ve bunlar Çin ile Afrika arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesine katkıda bulundu. 1963 ve 1964 yıllarında Çin Başbakanı Zhou Enlai Çin'in Afrika ile olan ilişkilerini güçlendirmek ve Soğuk Savaş döneminde Batı ve Sovyetler Birliği'ne karşı üçüncü bir yol sunmak amacıyla Afrika ülkelerine bir dizi ziyaret gerçekleştirmiş. Başta Cezayir olmak üzere bu ziyaretler sırasında Başbakan Zhou, Çin'in Afrika ülkeleriyle ilişkilerine rehberlik eden beş ilkeyi tanımladı; bu ilkeler Çin'in barış, tarafsızlık ve yansızlık politikası izleyerek Afrika ülkelerini eski ve yeni emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı mücadelelerinde cesaretlendirmesini sağladı. Çin, farklılıklarını barışçıl istişareler yoluyla çözme ve ülkelerinin egemenliğini savunma

¹⁰⁴ Piet Konings. "China and Africa." *Journal of Developing Societies*, 23, sy. 2 (2007): 341, <https://doi.org/10.1177/0169796X0702300303>

¹⁰⁵ George T. Yu. "China's Role in Africa." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, (1977): 104-105, <https://doi.org/10.1177/000271627743200109>

¹⁰⁶ George T. Yu. "Sino-African Relations: A Survey." *Asian Survey* 5, sy. 7 (1965): 324, <https://doi.org/10.2307/2642291>

abalarında onları desteklemeye kararlıdır. Bölgedeki hemen her ülkeyle diplomatik ilişki kurmuş olan Çin, birçok Afrika ülkesinin bağımsızlık mücadelesini desteklemiştir.

Ziyaretin ilerleyen aşamalarında Zhou Enlai'nin 1956'da Hindistan'da açıkladığı “Ekonomik ve Teknik Yardım zerine Sekiz Prensi” tekrar gündeme gelmiş ve Çin'in Afrika ülkelerine yönelik ekonomik yardımlarında ve teknik iş birliğinde nasıl bir yol izleyeceğini belirleyen bir rehber olarak görölmüştür.¹⁰⁸

- Çin Hükümeti, diğer ülkelere yardım sağlarken her zaman eşitlik ve karşılıklı yarar ilkesine dayanmaktadır. Bu tür yardımları asla bir tür tek taraflı sadaka olarak değil, karşılıklı bir şey olarak görmektedir.
- Çin Hükümeti, diğer ülkelere yardım sağlarken, yardım alan ülkelerin egemenliklerine kesinlikle saygı gösterir ve hiçbir koşul öne sürmez veya ayrıcalık talep etmez.
- Çin, ekonomik yardımları faizsiz veya düşük faizli krediler şeklinde sağlamakta ve gerektiğinde geri ödeme süresini uzatarak, alıcı ülkelerin yükünü mümkün olduğunca hafifletmektedir.
- Çin Hükümeti'nin diğer ülkelere yardım sağlamadaki amacı, yardım alan lkeleri Çin'e bağımlı hale getirmek değil, onların kendi kendine yetebilme ve bağımsız ekonomik kalkınma yolunda adım adım ilerlemelerine yardımcı olmaktır.
- Çin Hükümeti, alıcı ülkelerin gelirlerini artırabilme ve sermaye biriktirebilmelerini desteklemek amacıyla daha az yatırım gerektiren ve daha hızlı sonuç veren projeler inşa etmelerine yardımcı olmak için elinden geleni yapmaktadır.
- Çin Hükümeti, kendi ürettiği en iyi kalitedeki ekipman ve malzemeleri uluslararası piyasa fiyatlarından sağlamaktadır. Çin Hükümeti tarafından sağlanan ekipman ve malzemeler, kararlaştırılan özelliklere ve kaliteye uygun değilse, Çin Hükümeti bunları değiştirmeyi taahhüt etmektedir.
- Çin Hükümeti, herhangi bir teknik yardım sağlarken, alıcı ülke personelinin söz konusu tekniğe tam olarak hâkim olmasını sağlayacaktır.

¹⁰⁷ Premier Zhou Enlai's Three Tours of Asian and African countries”, Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China, erişim 19 Temmuz, 2024,

https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/wjls/3604_665547/202405/t20240531_11367543.html

¹⁰⁸ "The Chinese Government's Eight Principles for Economic Aid and Technical Assistance to Other Countries", January 15, 1964, Wilson Center Digital Archive, Zhonghua renmin gongheguo waijiaobu and Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi, eds., Zhou Enlai waijiao wenxuan (Selected Diplomatic Papers of Zhou Enlai) (Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, 1990), 388.

- Çin'in alıcı ülkelerdeki inşaaat'a yardımcı olmak için gönderdiği uzmanlar, alıcı ülkenin uzmanlarıyla aynı yaşam standardına sahip olacaktır. Çinli uzmanların herhangi bir özel talepte bulunmasına veya herhangi bir özel olanaktan yararlanmasına izin verilmeyecektir.

Bölgedeki ülkeler Konferansın hemen ardından Çin'den maddi yardım ve siyasi destek almaya başlamış; 1964 yılında altı Afrika ülkesiyle sekiz anlaşma imzalayan Çin bölgedeki kredilerin yüzde 53'ünü tek başına finanse eden bir ülke konumuna yükselmiştir. Bu süre zarfında Çin farklı kanallar üzerinden bölgede aktif rol oynamayı sürdürmüş dahası varlığını tehdit edecek radikal tutumlar sergilemiştir¹⁰⁹. Ancak 1967 yılında ülkede yaşanan Kültür Devrimi ülkede iç karışıklıklara neden olarak finansman akışında kesintilere yol açmış fakat aynı zamanda da Çin'in Afrika politikasındaki radikal duruşun kısa sürmesini sağlamıştır. Dahası 'Sovyet tehdidi' algısının artmasıyla ABD'ye doğru yaklaşan Çin, diplomatik ilişkiler kurduğu Afrika ülkelerinin desteğiyle 1971'de¹¹⁰ Birleşmiş Milletler koltuğunu Çin Tayvan'den geri kazanmıştır.

1970-1976 yılları arasındaki dönem Çin'in Afrika ilişkilerine yönelik yaklaşımının geleceği üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemde Pekin hükümeti genel politikasında bir değişikliğe giderek yardımlar ve yatırımlar konusunda daha seçici davranmıştır. Çin bir yandan mineral zengini Güney Afrika'ya Hint Okyanusu'ndan açılan stratejik konumu nedeniyle Tanzania'ya odaklanırken kalkınma yardımlarını da daha az sayıda ülkede ve büyük projelerde yoğunlaştırmıştır.¹¹¹

1970lerde Çin yardım programları devam etmiş; bölgedeki altyapı ve üretim projelerini onarmak, yeniden inşa etmek ve pekiştirmek için Afrika ülkelerine ekipler göndermiştir¹¹². Önceki dönemlere kıyasla bu dönem süresince Çin'in sağladığı ekonomik ve teknik yardım Afrika'nın ihtiyaçlarına odaklanan bir perspektif dahilinde şekillenmiş; fakat Çin sınırlı kaynakları nedeniyle uzun vadede kıta üzerinde nüfuz elde edememesinin belirleyici faktörü olan ABD veya Sovyetler Birliği ile rekabet edememiştir. Mao Zedong'un ölümü ve Deng

¹⁰⁹Chris Alden ve Ana Cristina Alves. "History & Identity in the Construction of China's Africa Policy." *Review of African Political Economy* 35, sy. 115 (2008): 49, <http://www.jstor.org/stable/20406476>

¹¹⁰ Emile Guikovaty, Il y a 50 ans, la Chine supplantait Taiwan à l'ONU, https://www.lexpress.fr/monde/asia/il-y-a-50-ans-la-chine-supplantait-taiwan-a-l-onu_2160961.html, 2021

¹¹¹, Debora Bräutigam. *Chinese Aid and African Development: Exporting Green Revolution* (Basingstoke: Macmillan, 1998), 49-58.

¹¹² Debora Bräutigam, "China, Africa and the International Aid Architecture", Working Paper Series 244 (2010), African Development Bank, erişim 26 Ağustos, 2024, <https://ideas.repec.org/p/adb/adbwps/244.html>

Xiaoping'in 1978'de başlattığı ekonomik reformların gelişiyile Çin'in Afrika kıtasında güçlü olma girişimi yirmi yıl daha ertelenmiştir¹¹³.

1989'da Çin'in Tiananmen Meydanı'na müdahalesi küresel bir izolasyonu beraberinde getirmiş; dahası Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle Çin daha da yalnızlaşmıştır. Bu sorunu ortadan kaldırma arayışında olan Çin uluslararası ilişkilerini yeniden düzenlemek ve gelişmiş dünyadan izolasyonu aşmak amacıyla üçüncü dünyayı ve özellikle Afrika'yı hedef alan diplomatik bir sefer başlatmıştır. Bu süreçte Çin'in Afrika ile ilişkilerinde yumuşak güç araçları ön plana çıkmış; ülke hem yalnızlıktan kurtulma hem de Tiananmen krizinin ardından destek bulmak amacıyla Afrika ülkeleriyle karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmiş ve yardımlara öncelik vermiştir. Çin 1988'de 13 ülkeye 60,4 milyon ABD doları dağıtmışken bu miktar 1990'da 43 ülkeyle 374,6 milyon ABD dolarına ulaşmıştır¹¹⁴.

1990'lar ve 2000li yıllar, Çin'de yumuşak güç kavramının ülke gündeminde daha yoğun bir şekilde yer alması ve git gide büyük bir popülerlik kazanmasına şahit olmuştur. Jiang Zemin döneminde önerilen “çok kutuplu dünya görüşü (duojihua de shijie)” söylemi bağlamında Çin yönünü yeniden Afrika'ya çevirerek dış politikasına yeni hedefler eklemiş; küresel açıdan tanınmak amacıyla bu ülkelerle dayanışma oluşturmaya, enerji ticaretini kolaylaştırmaya ve Afrika'da sorunlarda taraf olmamaya özen göstermiştir¹¹⁵. 1999 yılında hükümetin Çinli şirketleri Çin dışına yatırım yapmaya teşvik eden ‘Dışa Açılım’ stratejisi de Afrika'da yeni bir Çin katılımı dalgası yaratmıştır. Afrikalı liderlerin ve ülke politikalarının sayesinde yatırımlarda hızlı bir yükseliş meydana gelmiştir. Çin bölgede stratejik yatırımlar hayata geçirirken, 1970li yıllarda olduğu gibi, Afrika ülkelerinin düşük maliyetli ve uzun vadeli yatırımlardan faydalanmasını sağlamıştır¹¹⁶. Bu dönemde ayrıca Çin-Afrika ilişkilerini destekleyen en kapsamlı platform olan Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) da kurulmuştur. 2000 yılında kurulan FOCAC diplomatik ilişkilerin yoğunlaşması açısından büyük bir rol üstlenmiş; Afrika arasında kolektif diyalogu ve pratik iş birliğini kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Çin 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş ve 41 Afrika ülkesi tarafından “en çok kayrılan ülke” statüsü kazanmıştır.

¹¹³ Alden ve Alves, “History & Identity in the Construction of China's Africa Policy”, 49.

¹¹⁴ Ian Taylor, “The “All-Weather Friend” Sino-African interaction in the 21st Century”, *Africa in International Politics: External Involvement on the Continent* içinde, haz. Ian Taylor ve Paul William (Londra: Routledge, 2004), 95.

¹¹⁵ Robert G. Sutter, *Chinese Foreign Relations: Power and Policy Since the Cold War*. (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, 2012), 300.

¹¹⁶ Raphael Kaplinsky, Dorothy McCormic, ve Mike Morris, “Impacts and challenges of a growing relationship between China and Sub-Saharan Africa” *The Political Economy of Africa* içinde, haz. Padayachee, Vishnu (Londra: Routledge, 2010), 395.

2002-2012 Hu Jintao dönemi yumuşak güç unsurlarının “ahenkli toplum (hexie)” ve “barışçıl kalkınma (heping fazhan)” söylemleri çerçevesinde şekillendiği bir dönem olmuştur. söylemler Çin’in Konfüçyanizm temelli zihin yapısından doğmuş; Çin Afrika özelinde ilişkilerinin iyi olmadığı ülkelerle dahi iyi diplomatik ilişkiler tesis etmeye odaklanmıştır. Çin’in Afrika’ya öncelik verme anlayışı bu ülkelere yaptığı yardımlarla birlikte diplomatik ve ekonomik ilişkilerin derinleşmesine büyük katkı sağlamıştır. 3 yıl gibi kısa bir sürede Afrika’daki ülkelerle tekstilden enerjiye balıkçılıktan altyapı birçok alanda yüzlerde yardım projesi hayata geçirmiş, aynı zamanda 300’den fazla ticari anlaşma imzalamıştır. İlerleyen dönemde çeşitli kalkınma bankaları aracılığıyla Afrika ülkelerine 5,5 milyar dolarlık yatırımın yanında 90’a yakın baraj inşa etmiştir¹¹⁷.

Hu Jintao döneminde FOCAC da faaliyetlerini sürdürmüş; Forum'un ilk üç yıllık zirvesi Kasım 2003'te Pekin'de gerçekleştirilmiştir. Addis Ababa’da düzenlenen ikinci toplantının ardından 48 Afrika ülkesi Forumun 3. Zirvesi katılmak amacıyla 2006 yılının sonunda Pekin’de tekrar bir araya gelmiş; aynı yıl Çin’de Afrika yılı ilan edilmiştir. 2006 yılında Çin Afrika ile “siyasi eşitlik ve karşılıklı güven, ekonomik kazan-kazan iş birliği ve kültürel değişim” içeren ilk Afrika Politika Belgesi’ni de yayınlamıştır. Planda stratejik ortaklığın dayandığı ilkeler samimiyet, dostluk ve eşitlik; karşılıklı yarar, karşılıklılık ve ortak refah; karşılıklı destek ve yakın koordinasyon; birbirimizden öğrenme ve ortak gelişme arayışı olarak sıralanmıştır¹¹⁸. 2006 yılının Kasım ayındaki Zirve’nin ardından taraflar FOCAC Pekin Eylem Planını yani Çin’in Afrika stratejisini ve bu ülkelerle diplomatik ilişkilerini açıklamıştır. Eylem Planının dört ana unsurundan ilki üst düzey ziyaretler, danışma ve işbirliği mekanizmaları, siyasi kurumlar ve yargı kurumlarının temaslarının artırılması gibi unsurlar üzerinden siyasi işbirliğinin artırılmasına odaklanırken ikinci ayak tarım, yatırım, ticaret, finans, altyapı, enerji kaynakları, bilim, teknoloji, ulaşım gibi unsurlar üzerinden ekonomik işbirliğini ön plana çıkarmaktadır. Uluslararası ilişkilerde işbirliği ile toplumsal kalkınmada işbirliği de üçüncü ve dördüncü odak noktaları olarak yer bulmuştur¹¹⁹.

2008 krizinin ardından Çin’in gücü hızla yükselmesine rağmen ülke dış politika nezdinde radikal değişikliklere gitmemiş; fakat ABD, Doğu Asya ülkeleriyle birlikte, özellikle Japonya

¹¹⁷ Ufuk Tepebaş. “Yükselen Güçlerin Afrika’daki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti Örneği”, erişim 11 Ağustos, 2024 https://tasam.org/Files/Icerik/File/yukselen_cinin_afrika_politikolari_be95dd7b-06fd-4d60-a3de-91c8167dce64.PDF

¹¹⁸ Zeng Qiang, “Sino-African Relations at a New Stage of Development” erişim 7 Ağustos, 2024, https://www.ide.go.jp/library/Japanese/Publish/Reports/Kidou/pdf/2007_03_03_3_zeng_eo.pdf

¹¹⁹ “FORUM ON CHINA-AFRICA COOPERATION BEIJING ACTION PLAN (2007-2009)”, FOCAC, erişim 4 Ağustos, 2024, http://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/200611/t20061116_7933564.html

ve Güney Kore, bu artan güç karşısında sert dengeleme siyaseti izlemeye başlamıştır¹²⁰. Üstelik taraflar arasında ekonomik bağlar gelişmesine rağmen siyasi bağlar bölgesel sorunlar nedeniyle daha sıkıntılı bir hal almış; tartışmalı sular üzerindeki anlaşmazlıklar nihayetinde Çin'in dış politikasında değişim sinyallerine neden olmuştur.

2012 yılının sonunda Genel Sekreterlik ve ardından da Çin Devlet Başkanlığı görevini üstlenen Xi Jinping, Çin dış politikasında köklü değişikliklerin mimarı olmuştur. Jinping 8 yıllık iktidarında “Çin Rüyası”, “Yeni Normal” ve Kuşak-Yol gibi stratejileri ve büyük projeleri gündeme getirerek ülkeye yeniden bir ivme kazandırma rolünü üstlenmiş; 2016 yılında Çin Komünist Partisinin Ulusal Kongresi'nden aldığı güç ile ülkenin yönünü değiştirecek ve dış politikada yeni trendler belirleyebilecek bir konuma yükselmiştir¹²¹. Yeni liderle birlikte ülkenin dış politikasında Çin tarzında büyük güç diplomasisi” ve “yeni tipte büyük güç ilişkileri” olmak üzere iki önemli söylem varlık göstermiştir. Çin Rüyası, sosyalizmi Çin karakteriyle yeniden oluşturma hedefine odaklanırken Afrika kıtası bu söylemde de büyük önem taşımaktadır. Nitekim Jinping Çin Rüyası'nın sömürge tecrübesi olan ülkelere ilham olma ruhunu dile getirmiş; ülkesinin gelişimini ve halkının çıkarlarını Afrika ve Afrika halkıyla bağdaştıracığını beyan etmiştir¹²². Hükümet politikaları çerçevesinde Çin 2012 yılı içerisinde Afrika ülkelerine 40 milyar dolardan fazla yatırım yapmış; özel sektör hükümet desteğini arkasına alarak bölgede varlığını güçlendirmiştir.

Çin'in Afrika'daki dış politikasını etkileyen ana etmen 65 ülkeyi kapsayan bir trilyon dolarlık “Kuşak Yol Projesi” olmuştur. Eski İpek yolunun canlandırılmasına odaklanan projenin Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında bağlantı kurması, ticaret akışını arttırması, uzun vadede ekonomik büyümeyi teşvik etmesi ve sürdürmesi ve nihayetinde projede yer alan ülkelere fayda sağlaması hedeflenmiştir¹²³. Proje bir yandan sürekli büyüyen, enerji ve hammadde ihtiyacı artan Çin'in kaynaklara erişimini garanti altına alması, kesintilerden etkilenmemesi için pazarları çeşitlendirmesi ve alternatif rotalar oluşturmaları gibi açık hedeflerin yanında, söz konusu bölgelerde sağlıktan eğitime teknolojiye tarıma pek çok alanda ciddi atılımları da beraberinde getirmiştir.

¹²⁰ Seval Çolak, “Güney-güney iş birliği mi? Yeni-kolonyalizm mi? Çin'in Afrika politikasına eleştirel bir bakış”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13, sy.1 (2023): 130-132, doi: 10.18074/ckuiibfd.1194127

¹²¹ Berkan Karamurtlu, “Kuşak Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi”, *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* 3, sy.6 (2020): 60-66.

¹²² Gözde Söğütü, “Pasifik'ten Afrika'ya: Yükselen Güç Çin'in Afrika Politikası”, *Africana-Inönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi* 1, sy.1 (2021): 75.

¹²³ Zhao Hong, *Trends in Southeast Asia* (Singapur: ISEAS-Yusof Ishak Institute, 2016), 28.

Çin'in Afrika dış politikasını şekillendiren ana etmenler görüldüğü gibi Çin'in küresel ve hükümet politikalarıdır. Bu politikalar bir yandan Çin'in dünyanın önde gelen diğer ülkeleriyle rekabetine odaklanırken bir yandan da ekonomik çıkarlarını Afrika'yı sömürmeden önceliklendirmeye odaklanmaktadır. Ana politikaların siyasi ve kültürel boyutları da göz ardı edilmeyecek unsurlar taşımaktadır. 'Güney-Güney Dayanışması' odağında kurulan ilişkiler küresel düzeydeki eşitsizliklere karşı kolektif bir duruş sergileme ve işbirliği yaparak Batı hegemonyasına karşı alternatif bir kalkınma modeli sunma amacını da değinmektedir. Öyle ki sömürgeci bağımsızlığa geçiş vurgusunu sık sık dillendiren Çin, kıtaya Afrika ülkeleri ile aynı düşünsel altyapıyı paylaştığını ve aynı tecrübelerden geçtiğini hissettirmekte bunu da küresel arenada göstermektedir. Bu açıdan bölgeyi her zaman desteklediğini belirten Çin, 2000'ler ve 2010'larda Afrika'daki barış süreçlerinde aktif rol almıştır. Çin, Afrika Birliği'nin barış ve güvenlik misyonlarına finansal ve lojistik destek sağlayarak kıtada istikrarı artırmaya çabalamıştır. 1990lar sonrası Güney Afrika'da olduğu gibi, Angola'daki iç savaşın sona ermesinin ardından ülkenin yeniden inşası için önemli bir rol üstlenen Çin milyarlarca dolarlık kredi ve yatırım ile Angola'nın ekonomik olarak toparlanmasının yanında uluslararası alanda meşruiyet kazanmasına büyük katkı sağlamıştır. Bunun yanı sıra uluslararası kamuoyunda dışlanan yahut yalnızlaştırılmaya çalışılan Afrika ülkelerini de şartsız desteklemiştir¹²⁴:

- 2000'lerin başında Zimbabwe, Devlet Başkanı Robert Mugabe'nin tartışmalı toprak reformları ve insan hakları ihlalleri nedeniyle Batı ülkeleri tarafından uygulanan yaptırımlarla karşılaştığında Çin, Zimbabwe'yi destekleyerek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) bu ülkeye yönelik daha ağır yaptırımların uygulanmasını engellemiş ayrıca Zimbabwe'yi ekonomik olarak da desteklemiştir.
- Darfur'da yaşanan insan hakları ihlalleri ve soykırım iddiaları nedeniyle Sudan, Batı tarafından yoğun eleştiriler almış ve yaptırım talepleriyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak Çin, BMGK'da Sudan'a yönelik sert yaptırımların uygulanmasını engellemiştir.
- Batılı ülkelerin Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC) madencilik sektörüne yönelik eleştirileri ve endişeleri karşısında Çin DRC ile önemli madencilik anlaşmaları imzalayarak ülkeyi uluslararası baskılara karşı desteklemiştir.

¹²⁴ Madison Condon, "China in Africa: What the Policy of Nonintervention Adds to the Western Development Dilemma" *Praxis: The Fletcher Journal of Human Security* 27, (2012):15, erişim 13 Temmuz, 2024. <https://ssrn.com/abstract=2693220>

- 2007-2008 Kenya seçim şiddeti sonrasında, Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC), dönemin başkan yardımcısı William Ruto ve diğer yetkililer hakkında dava açmış Çin ise ICC'nin müdahalesini eleştirmiş ve Kenya hükümetine ICC'ye karşı direnmesinde destek olmuştur.
- 2009 yılında Ekvator Ginesi'nde yaşanan askeri darbe sonrası Çin, darbe karşıtı uluslararası tepkiye katılmayarak Ekvator Ginesi hükümetini desteklemeye devam etmiş ve Ekvator Ginesi'ne ekonomik destek sağlayarak yönetimin gücünü korumasına yardımcı olmuştur.
- Etiyopya'da, Tigray Halk Kurtuluş Cephesi ile federal hükümet arasında 2020'de başlayan iç savaşın ardından gelen insani krize ve uluslararası eleştiriler ve yaptırım tehditlerine karşı Çin, Etiyopya hükümetini desteklemiş ve olayların Etiyopya'nın iç işleri olduğunu ve müdahale edilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

1.2 Çin'in Afrika'daki ekonomik yatırımları ve altyapı projeleri

1950'lerde Afrika'daki ülkelerle diplomatik ilişkilerini güçlendiren Çin, 1955 Bandung Konferansı ile Afrika'da gelecekteki iş birliği için bir temel oluşturmuş ancak ekonomik açıdan sınırlı bir aktör olarak kalmıştır. Bu dönemde kıtadaki az sayıda ülke ile genellikle tekstil, tarım ürünleri ve temel sanayi malları üzerine küçük ölçekli ticaret anlaşmaları imzalanmıştır.

İlk olarak 1950'lerin sonunda Gine'nin bağımsızlığını kazanmasından sonra Çin, tarım, sağlık ve eğitim alanlarında ülkeye ekonomik ve teknik yardım sağlamaya başlamış ve bazı küçük çaplı altyapı projelerine de katılım sağlamıştır. Çin'in katılım sağladığı ilk büyük ölçekli proje Mısır'ın Aswan Barajı projesi olmuştur fakat Sovyetler Birliği ile işbirliği yapan Çin'in bu projeye katkısı daha çok teknik bilgi paylaşımı ve ekonomik yardım ile sınırlı kalmıştır. Fakat zamanla kıtadaki ülkelerle bağlarını güçlendiren ve kıtada bir nüfuz kazanmaya başlayan Çin, gerçek anlamda büyük ölçekli ekonomik yatırımları ve altyapı projelerini 1960'lar ve sonrasında, özellikle "Üçüncü Dünya" ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurma stratejisi kapsamında hayata geçirmiştir. Bu aşamada Çin, Batı'nın uygulanabilir olmadığına karar verdiği projelerde bir alternatif finans kaynağı olarak ön plana çıkmış; 1964 yılında Gine'nin Kinkon Şelaleleri'nde bir hidroelektrik barajı ve elektrik santrali inşa etmek için faizsiz kredi sağlamayı kabul etmiş ardından da farklı projelerde rol almaya başlamıştır¹²⁵.

Çin'in yumuşak gücünü ve kıtadaki nüfuzunu geliştirme çabasının ilk büyük ölçekli projesi Doğu Tanzanya'daki Dar es Salaam limanını Zambiya'nın Merkez Eyaletindeki Kapiri Mposhi

¹²⁵ Jun Zhang, "China's Aid to Africa" *China's Foreign Aid 60 Years in Retrospect* içinde, haz Hong Zhou ve Hou Xiong (Singapur: Springer, 2017): 135-142.

kasabasıyla birbirine bağlayan 1.860 km uzunluğundaki Tanzanya-Zambiya Demiryoludur. Tazara Demiryolu veya Özgürlük Demiryolu olarak da bilinen demiryolunun inşa edilmesi 19.yüzyılın sonlarından itibaren gündeme gelmeye başlamıştır. 1960'larda bağımsızlığını kazanan Tanzanya ve Zambiya, demiryolunun inşası için yardım taleplerini başlangıçta İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Batı Almanya, Fransa ve Dünya Bankası da dâhil olmak üzere bir dizi Batı kaynağına ve Sovyetler Birliği'ne iletmış fakat yapılan çağrılar maliyet ve etkinlik sorunları nedeniyle geri çevrilmiş yahut cevapsız kalmıştır¹²⁶. Böyle bir arka plan dâhilinde proje ilk olarak 1965 yılında Tanzanya Devlet Başkanı Nyerere'nin Çin ziyaretinde gündeme gelmiş; Çin'in demiryolunu finanse etmeyi ve inşa etmeyi teklif ettiğinin duyurulmasıyla dünya basınının manşetlerine çıkmıştır¹²⁷. Ülkeyi derinden sarsan Kültür Devrimi sebebiyle yaşanan maddi ve siyasi sıkıntılara rağmen Çin projenin tüm finansmanını üstlenmiş; Çin'in 1970 yılına kadar Afrika'ya yaptığı 350 milyon sterlinlik yardım taahhütlerinin neredeyse yarısı demir yolu için tahsis edilmiştir¹²⁸. Aswan ve Volta Barajlarından sonra kıtadaki en büyük kalkınma projesi olan demiryolunun inşası 1970-1975 döneminde öngörülen süreden iki yıl erken olacak şekilde tamamlanmıştır.

1970'ler Çin'in Afrika'ya yönelik yatırımlarının daha diplomatik çıkarlar üzerinden şekillendiği bir dönem olmuş; dönemin en önemli yatırımı sayılan Tazara Demiryoluna kıyasla genel ilişkiler teknik ve mali yardımlar, sanayileşme çabalarına destek, tarımsal kalkınma projelerine destek, sağlık hizmetleri ve konferans salonları gibi inşaat projeleri üzerinden ilerlemiştir. 1950'lerden 1970'lere kadar Çin, daha az gelişmiş ülkelere, karşılıksız maddi yardım ve düşük faizli ve faizsiz krediler şeklinde çok sayıda endüstriyel, kurumsal ve sivil proje sunmuş; Gine, Moritanya ve Somali'de inşa edilen bir dizi sivil proje, ayrıca tarihe damga vurmuş Tanzanya Zambiya Demiryolu, Çin tarafından cömertçe desteklenmiş ve Çin ekonomisi ve toplumu o dönemde kemer sıkma ve yoksulluktan önemli ölçüde zarar görmesine rağmen, devlete ait tasarım enstitüleri tarafından dizayn edilen yapılar başarılı bir şekilde teslim edilmiştir¹²⁹. Çin'in Afrika'da desteklediği ilk proje olarak kabul edilen Gine'deki birleşik kibrit ve sigara fabrikası; ardından yine aynı ülkede 1967'de tamamlanan Halk Sarayı, Sudan'a faizsiz krediler şeklinde sağlanan çok çeşitli inşaat projeleri ve Sudan'ın çok ihtiyaç duyulan çok

¹²⁶ Martin Bailey, *Freedom Railway: China and the Tanzania-Zambia Link* (London: Rex Collings, 1976), 35.

¹²⁷ “Founder of Sino-Tanzanian Friendship, A Great Immortal”, *The Citizen*, erişim 28 Temmuz, 2024, <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/supplement/founder-of-sino-tanzanian-friendship-a-great-immortal-3781194>

¹²⁸ Debora Bräutigam, *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 215-230.

¹²⁹ Guanghui Ding ve Charlie Q.L. Xue. “China’s architectural aid: Exporting a transformational modernism”, *Habitat International* 47, (2015): 141. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2015.01.019>

amaçlı bir konferans salonu talebine yanıt olarak inşa edilen Dostluk Salonu gibi yapılar, alıcı ülkelerin ekonomik, politik, sosyal ve kültürel gelişimine ve refahına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur¹³⁰. Çin Tanzanya'nın tekstil ürünlerini yerel olarak üretmesini sağlamak ve sanayileşmesini desteklemek amacıyla Morogoro'da büyük bir tekstil fabrikası ve Addis Ababa'da ülkenin en büyük tekstil fabrikalarından birini inşa etmiştir. 1970'lerde Gine, Mali, Somali gibi birçok Afrika ülkesinde tarımsal kalkınma projelerine destek vermiş; bu projeler arasında tarım gösteri merkezleri kurulması, yeni tarım tekniklerinin tanıtılması ve sulama sistemleri inşası yer almıştır. Bu dönemde Çin'in yatırımlarının önemli bir kısmı da insani yardım çalışmalarına ayrılmış; Afrika'daki birçok ülkeye sağlık hizmetleri sağlanmış ve gönderilen tıbbi ekipmanlarla donatılmış hastaneler inşa edilmiştir. Öyle ki Çin altyapı projelerinde olduğu gibi bölgeye çok sayıda Çinli doktor göndererek hem bu ülkelerde sağlık hizmetleri sunarak yerel halkın sağlık durumunu iyileştirilmesine hem de yerel sağlık sistemlerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Genel itibariyle 1950'lerden 1970'lerin sonuna kadar ekonomik ve siyasi sorunlarına rağmen Çin, Afrika ülkelerine 2,5 milyar dolar tutarında ekonomik yardımda bulunmuş bu miktar Çin'in toplam dış yardımının yüzde 58'ini oluşturmuştur¹³¹.

Kültür Devriminin ardından zamanla siyasi ve politik bir dönüşümün içine giren Çin 1970'lerin sonunda dış politikasını uluslararası çatışmasızlık ve büyük güç diplomasisine odaklamış; bu durum Afrika ile ekonomik ilişkilerine de zamanla yansımıştır. İlk başlarda Çin'in dış politika dönüşümü Afrika'daki yatırımları ve yardımları etkilememiş; daha önceden başlatılan projelerin inşasına devam edilmiştir. Nitekim devrimci dış politikanın azalmaya başladığı 1977 yılında dahi Çin ve Moritanya hükümetleri Moritanya'nın Nouakchott Dostluk Limanı'nı inşa etmek için bir protokol imzalamış ve Çin hükümeti değeri 150 milyon doların üzerinde olduğu tahmin edilen uzun vadeli, faizsiz bir kredi kullanmıştır¹³². Temmuz 1986'da tamamlanan Moritanya'nın ilk derin su limanı Çin'in ikinci büyük yardım projesi olarak tarihe geçmiştir. Benzer şekilde Çin 1975'te Madagaskar'ın Moramanga Andranonampango Otoyolu'nun inşasına yardım etmeyi kabul etmiş; 1978'de inşası başlayan ve Çin hükümetinden faizsiz krediyle finanse edilen 83,6 km'lik otoyol 1985'in sonunda tamamlanmıştır¹³³.

¹³⁰ Guanghui Ding, "Constructing geographical and architectural imaginations: The China-aided assembly buildings in Africa, 1960s – 1970s" *Journal of Chinese Architecture and Urbanism* 5, sy.1 (2023): 15. <https://doi.org/10.36922/jcau.200>

¹³¹ Wei Liang, "China's Soft Power in Africa: Is Economic Power Sufficient?" *Asian Perspective* 36, sy. 4 (2012): 680, <http://www.jstor.org/stable/42704810>

¹³² Austin Strange, *Chinese Global Infrastructure* (Cambridge: Cambridge University Press, 2023), 45.

¹³³ Zhang, "China's Aid to Africa", 28-32.

1978 sonlarında Çin Komünist Partisi'nin 11. Merkez Komitesi'nin Üçüncü Genel Oturumunda yeni bir ekonomik kalkınma stratejisinin kabul edilmesiyle ülke, reform ve açık kapı politikası ile iktisadi bir dönüşümün içine girmiştir. Kültür Devrimi tarafından harap edilen ekonomisini ve toplumunu yeniden inşa etme ve ekonomik büyüme yoluyla kişi başı milli geliri artırma arayışında olan Çin hükümeti, Deng Xiaoping'in liderliğinde daha içe dönük bir yaklaşım sergilemiştir¹³⁴. 1978'den sonra Afrika'ya dostça yaklaşımı sürdüren Çin kıtanın diplomatik öneminin azalmasıyla yakın müdahalesini azaltmış nitekim ülke 1979'da ABD ile resmi siyasi ilişkiler kurarak dünya siyasetindeki konumunda köklü bir değişikliğe gitmiştir. Dahası kıtayla 20 yılı aşan ilişkilere rağmen Afrika'nın Çin'in öngördüğü verimlilik açısından başarısız olması ve ülkenin modernleşme arayışında Afrika'nın kısmen önemsiz bir hale gelmesi Afrika ile ekonomik ilişkileri etkilemiştir. Eylül 1982'de Çin Komünist Partisi'nin On İkinci Ulusal Kongresi'nde yeni dış politikasını sunan Çin; kendini Üçüncü Dünya'nın bir üyesi olarak tanımlamaya devam etse de birkaç ay sonra 13 Ocak 1983'te Tanzanya'da duyurulan “Çin-Afrika Ekonomik ve Teknik İş birliği Üzerine Dört İlke” üzerinden “karşılıklı yararlar, pratik sonuçları biçimsel çeşitlilik ve ortak gelişme” vurgusu Çin'in Afrika'daki yatırımlarının daha dikkatle inceleneceğini işaret etmiştir. Nitekim Çin'in Afrika'ya olan bu ilgisizliği ve modernizasyon hamlesinin etkileri, Pekin'in Afrika'ya yaptığı yardımın genel olarak azalmasına veya durgunlaşmasına neden olmuştur¹³⁵.

Tablo 2: Çin'in 1980'lerde Afrika'ya yaptığı yardım (milyon ABD doları)

Yıllar	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Miktar	157	412	390	309	222,5	262	230	306

Kaynak: Taylor, “China's Foreign Policy towards Africa in the 1990s.”, 455.

Yardım miktarı zamanla artmış gibi gözükse de 1980'ler Çin ekonomisinin en parlak dönemlerinden biri olduğu için Afrika'nın payı genel olarak daralmıştır. Nitekim bu dönemde Çin hem pek çok uluslararası yatırımcının ilgi odağı olmuş hem de ekonomik büyüme açısından güçlü bir ivme yakalamıştır. Öyle ki uzun süre sorunlar ve güç mücadelesi yaşayan Çin ve Amerika Birleşik Devletleri, 1980'lerin ortasında imzalanan ABD-Çin ticaret yasasında birbirlerine resmi olarak en çok kayırlan ülke statüsü vermiştir¹³⁶. Dahası sosyalist piyasa

¹³⁴ Shigeo Kobayashi, Jia Baobo, ve Junya Sano. “The “Three Reforms” in China: Progress and Outlook”, *RIM Pacific Business and Industries* 45, (1999): 36.

¹³⁵ Ian Taylor, “China's Foreign Policy towards Africa in the 1990s.” *The Journal of Modern African Studies* 36, no. 3 (1998): 455. <http://www.jstor.org/stable/161792>

¹³⁶ Phillip Saunders “Most-Favored-Nation Status and China: An Economic Analysis of Linkage” *Journal of Public and International Affairs* 6, (1995): 192, erişim 11 Ağustos, 2024, <http://arks.princeton.edu/ark:/88435/pr15h7bt3n>

ekonomisi konseptinin desteklenmesi Çin içinde çok sayıda girişimcinin ve girişim şirketinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanan bir girişimcilik patlamasına yol açarak bireysel refahın da yükselmesine zemin hazırlamıştır. Çin komşularıyla ve Batı ülkeleriyle iyi ilişkiler ve güçlü ekonomik büyümeyle 1980'leri tamamlamaya yaklaşırken 1989'daki Tiananmen Meydanı olayları mevcut durumun bozulmasına yol açmıştır. Bu minvalde ülke içindeki sorunlarla uğraşan Çin hem büyük uluslararası tepkilere hem de bazıları uygulanan kapsamlı ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya gelmiştir¹³⁷. Bir nevi uluslararası bir dışlanmayla karşı karşıya kalan Çin yönünü tekrar Afrika'ya çevirerek bölgeyle ilişkilerini güçlendirme ve yatırımları artırma eğilimine geçmiştir.

1990'lara Afrika'ya daha çok yönelmiş bir giriş yapan Çin; hem bölge ile iktisadi ilişkilerini artırmış hem de ülke içinde gerçekleşen düzenlemelerle ileriye dönük kritik adımlar atılmıştır. 1979'dan 1985'e kadar sadece kamu iktisadi teşebbüsleri, eyalet teşebbüsleri ve uluslararası ekonomik ve teknolojik iş birliği yapan belediye teşebbüslerinin Çin dışında yatırım yapmasına izin verilirken, Çin'in 1980-1991 döneminde sistemi liberalleştirme girişimi, daha fazla sayıda teşebbüsün diğer ülkelerde yan kuruluşlar kurmak için izin başvurusunda bulunmasını sağlamıştır. Dahası Çin'in hızla ilerleyen ekonomik reformları ve büyümesi, Çinli ekonomik planlamacıların Çin malları için yeni pazarlar ve yeni hammadde ve enerji kaynakları bulmasını mecbur hale getirmiş; az gelişmiş tüketici pazarları, geniş mineral ve kereste zenginliğiyle Afrika kıtası Çin'in ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayacak bir destinasyon olmuştur¹³⁸. Afrika'nın hem kaynak hem de pazar açısından ana destinasyon seçilmesiyle Çin Ticaret Bakanlığı 1993'te Çinli şirketlerin Sino-Afrika ticaretini ve yatırımını güçlendirmesine yardımcı olmak için dört bölümlü bir strateji yayınlamıştır¹³⁹:

- I. Afrika'nın doğal kaynakları Çin ekonomisinin gelişimi için hayati öneme sahiptir.
- II. Afrika'nın büyük nüfusu Çin tüketim malları için önemli bir potansiyel pazardır.
- III. Afrika ülkeleri maden arama, inşaat projeleri ve Çinli işgücünün kullanımı açısından oldukça caziptir.

¹³⁷ "Tiananmen Square 1989", Office of the Historian, erişim 28 Ağustos, 2024, <https://history.state.gov/milestones/1989-1992/tiananmen-square>

¹³⁸ Kongdan Oh Hassig and Institute for Defense Analyses. "CHINA'S SOFT POWER STRATEGY IN AFRICA." *Security In AFRICA*. Institute for Defense Analyses, (2012): 11. <http://www.jstor.org/stable/resrep26970.4>

¹³⁹ Jing Gu ve diğer., "Chinese State Capitalism? Rethinking the Role of the State and Business in Chinese Development Cooperation in Africa." *World Development* 81, (2016): 28, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.01.001>

IV. Bazı Afrika ülkeleri karlı uzun vadeli yatırımlar için kilit hedeflerdir.

1993 yılı bitmeden Çin Komünist Partisi'nin 14. Merkez Komitesi'nin Üçüncü Genel Oturumunda ana odak 'Uluslararası Piyasaları' ve 'Yabancı Kaynakları' kullanma olarak belirlenmiş; 1990'ların ortalarındaki 'Dışarıya çık' (go outside) girişimi de mali teşvikler ve finansal teşvikler üzerinden Çin'in daha aktif bir yatırım politikası sergilemesine zemin hazırlamıştır. Nitekim bu girişim Çin'in iç ekonomisindeki değişikliklere, yani aşırı birikim koşullarına bir yanıt olarak başlatılmış ve başlangıçta büyük devlet şirketlerinin uluslararasılaşmasını teşvik etmek için tasarlanmıştır. Teşvikler bir yandan vergi ve tarife istisnalarını, bir yandan da düşük faizli (sübvansiyonlu) krediye erişimi ve gelişmekte olan ülkelere hizmete bağlı tercihli kredilerin artırılmasını sağlayarak yatırım yelpazesini genişletmiştir¹⁴⁰. 1990'lar ülkede finansal değişimleri de hızlandırmış; hükümet 1993 yılında Yabancı Yardım Fonu'nu kurmuş, ilerleyen yıllarda ise Çin'in iki ana "politika bankası" olan Çin İhracat-İthalat Bankası'nın (China Eximbank, CE) ve Çin Kalkınma Bankası'nın (China Development Bank, CDB) kurulmasıyla Çin'in kalkınma finansmanı ticarileşerek Çin hükümetinin altyapı projeleri için özellikle imtiyazlı krediler aracılığıyla sermaye sağladığı başlıca finansal araçlar olarak hizmet vermeye başlamıştır¹⁴¹. Ancak hükümetin politika düzeyinde fon sıkıntısı yaşandığı dönemde alıcı ülkeler tarafından geri ödenen kredi fonlarının sürekli kullanılmasıyla sürdürmeyi planladığı hükümet sübvansiyonlu kredi politikası beklenmedik sonuçlara yol açmıştır. Nitekim Çin hükümeti Afrika'ya yaptığı yardımlarda hükümet sübvansiyonlu tercihli kredileri kullandığı için Çin'deki nispeten yüksek kredi oranları dış yardım tercihli kredilerinin faiz oranlarının da yüksek olmasına yol açmış; bu da birçok alıcı ülkenin Çin'in tercihli kredilerini kabul etme konusunda tereddüt etmelerine neden olmuştur.

Tiananmen krizinin ardından ekonomik büyümesini tekrar güçlendiren Çin, 1993 yılı itibariyle yüksek büyüme oranları elde etmiş ancak bu durum yüksek enflasyonu da beraberinde getirmiştir. Sorunu çözmek amacıyla 1995-1996 yıllarında sıkı mali ve para politikaları benimseyen hükümet, 1997 Asya Finansal Krizi'ne diğer ülkelere nispeten daha tedbirli bir ekonomik profille girmeyi başarmıştır. Ancak kriz ortamından etkilenen Çin 1998 itibariyle ülkenin içinde bulunduğu deflasyonist eğilimden kurtulmak amacıyla iç talebi toparlamaya yönelik genişleyici para ve maliye politikalarına geçiş yapmış ve böylece faizlerin düşmesini

¹⁴⁰ Ricardo Reboredo, "Disaggregating Development: A Critical Analysis of Sino-African Megaprojects". *Progress in Development Studies* 21, sy.1(2021): 92-98. doi:10.1177/14649934211007639

¹⁴¹ Xu Hongcai, "Introduction of China's foreign aid policy Paper for Aid as External Economic Policy: Cases of Japan and China", erişim 21 Temmuz, 2024, <https://www.cciee.org.cn/UserFile/201622146.pdf>

ve harcamaların artmasını sağlamıştır¹⁴². Çin'in iç faiz oranlarının kademeli olarak düşürülmesiyle imtiyazlı kredilerinin artması mümkün olmuş; fakat finans piyasasıyla bağlantılı problemler tercihli kredilerin "paketlenmiş" krediler haline gelmesine ve aslında alıcı ülkelerdeki Çinli işletmelerin ekonomik faaliyetlerinin finansmanı için kullanılmasına yol açmıştır¹⁴³. Değişen iç ve dış durumlara uyum sağlamak amacıyla, 1995 yılında Dış Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı dış yardım çalışmalarının daha fazla incelenmesi ve yenilenmesi için bir konferans düzenlemiştir. Böylece hükümet sübvansiyonlu uluslararası kabul görmüş tercihli krediler ve dış yardım projeleri için ortak girişim modunu aktif olarak teşvik etmek olmak üzere Çin hükümeti iki yeni yaklaşım benimsemiştir. Birincisinde Çin hükümeti, bankacılık fonlarının bir kısmını kullanarak ve hükümet sübvansiyonu yoluyla alıcı ülkeler için kredi faiz oranını düşürerek yardım niteliğinde tercihli krediler sağlarken ikincisinde Çin hükümeti ile alıcı ülke hükümeti arasında akdedilen ilke anlaşmaları kapsamında iki hükümetin Çinli işletmelere ve alıcı ülkelerin işletmelerine politika ve finansman desteği sunma kararı alınmıştır. Böylece daha önce taraf ülkeler arasında sorun olan paketlenmiş krediler de çözüme kavuşturulmuştur. Hükümet ayrıca 1996 yılında iç pazarın durgunluk belirtileri gösterdiği bir zamanda, yerli işletmeleri "küreselleşmeye" ve dış pazarlara girmeye teşvik etmeye başlamış; bu teşvik 1998'de partinin 15. Merkez Komitesi'nin İkinci Genel Oturumunda tekrar dile getirilmiş ve ihracatı teşvik etmek ve güçlü devlet işletmelerinin yurtdışında fabrika kurmalarını desteklemek gibi önlemler Asya Kriziyle mücadelede ilk sıralarda yer almıştır¹⁴⁴. 1999 yılında Çin'in "dışarı çıkma" stratejisinin konsolidasyonu ile bu mücadele yöntemleri daha sıkı bir şekilde ele alınmış; hükümet işletmeleri ihracat vergisi iadeleri, döviz yardımı ve mali destek sağlama gibi yöntemlerle yurtdışı üretim projeleri yapmaya teşvik etmiştir. Bu sayede 1999 ve 2001 yılları arasında onaylanan toplam Çin doğrudan yabancı yatırımı 1,8 milyar dolar ile önemli ölçüde artarken, yatırım projelerinin ortalama ölçeği de 2,6 milyon dolara yükselmiştir¹⁴⁵. Böyle bir arka plan dahilinde 1990 ile 1997 arasında Çin'in Afrika'ya yaptığı yatırım yıllık 20 milyon dolar civarındayken bu miktar 1998'de artmaya başlamış 2002'de Jiang Zemin döneminin sonunda, Çin'in Afrika'ya yaptığı yardım yaklaşık 600 milyon dolarına ulaşmış, buna yaklaşık 200 milyon ABD doları borç affı ve 500 milyon ABD doları imtiyazlı

¹⁴² Yuxuan Jia, "The Story of Deflation: China in 1998-2002", erişim 15 Ağustos, 2024. <https://www.eastisread.com/p/the-story-of-deflation-china-in-1998>

¹⁴³ Hong Zhou, "China's Foreign Aid Policy and Mechanisms" *China's Foreign Aid 60 Years in Retrospect* içinde, haz Hong Zhou ve Hou Xiong, (Singapur: Springer, 2017), 36.

¹⁴⁴ Muiyong Chen, *The Latecomer's Rise: Policy Banks and the Globalization of China's Development Finance* (Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 2024), 48-53.

¹⁴⁵ John Wong ve Sarah Chan, "China's Outward Direct Investment: Expanding Worldwide" *China: An International Journal* 1, sy.2(2003): 285-291, doi:10.1353/chn.2005.0039

krediler de eklenmiştir¹⁴⁶. Çin'in 1990lı yıllarda bölgede aktif rol üstlendiği projelerin arasında Sudan'ın gelişmekte olan petrol endüstrisi için gerekli altyapının inşası yer almaktadır. 1998'de Çin petrol şirketi, Heglig ve Unity sahalarından Kızıldeniz'e 930 mil uzunluğunda bir boru hattının inşasına katkıda bulunmuş ayrıca Çinli işçileri kullanarak Hartum yakınlarında bir rafineri de inşa etmiştir. Sudan'ın elektrik üretim kapasitesini artırma ve sanayi gelişimine katkıda bulunarak enerjiye erişimi iyileştirme amacıyla gündeme gelen Merowe Barajının finansman ve teknik uzmanlık çözümleri 1990'larda Çin tarafından sağlanmıştır. Çin Tazara Demiryolunun işler durumda kalmasını sağlamak için teknik destek, bakım ve operasyonel destek sağlamaya devam etmiş; Gana'daki hidroelektrik projelerinin planlama ve ilk yatırımlarını gerçekleştirmiştir. Çin hükümetinin Çinli şirketlerin uluslararasılaşmasını teşvik etme çalışmalarından Huawei ve Zhongxing Telecom Ltd (ZTE) gibi Çinli telekomünikasyon şirketleri de faydalanarak küreselleşmeye başlamış; bu atılımın birçok Afrika ülkesinin telekomünikasyon sektörlerini serbestleştirdiği ve altyapılarını yükselttiği dönemlere denk gelmesiyle Çinli şirketler Afrika pazarlarına girerek telekomünikasyon altyapısı sağlamıştır¹⁴⁷.

2000 yılının Kasım ayında Pekin'de gerçekleştirilen bakanlar seviyesindeki toplantının ardından Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) kurularak bölge ile yatırım ilişkileri bu platform üzerinden takip edilmiştir. 2003 yılında Addis Ababa'da düzenlenen ikinci toplantı sonrasında Forumun 3. Zirvesi 2006 yılının sonunda Pekin'de gerçekleşmiştir. Çin Devlet Başkanı Hu Jintao Çin'in Afrika ülkelerine mevcut yardımları iki katına çıkarmayı, 5 milyar dolar değerinde imtiyazlı kredi vermeyi ve üç yıl içinde Afrika'da üç ila beş özel ekonomik bölge (SEZ) kurmayı taahhüt etmiş ve Çin hükümeti bu bölgeleri kurmak için çeşitli Afrika devletlerinden yatırım imtiyazları talep etmiştir¹⁴⁸. Taraflar arasındaki ilişkilerinde giderek ekonomik zorunluluklara bağımlı hale gelmesiyle özel ekonomik bölgelerin konumları netleşmiştir. Dahası Çin altyapı koridorları inşa ederek bu SEZ'leri birbirine bağlamayı da planlayarak ulusötesi bir altyapı ağı kurmaya odaklanmıştır. Şubat 2007'de duyurulan Çin'in Afrika'daki ilk SEZ'i, Zambiya'nın bakır kuşağı bölgesi Chambishi'de kurulmuş Çin Hükümeti, Çinli firmaların yararlanması için 800 milyon dolar tutarında yatırım kredisi taahhüt etmiştir¹⁴⁹.

¹⁴⁶ Bräutigam, *The Dragons Gift: The Real Story of China in Africa*, 88-97.

¹⁴⁷ Motolani Agbebi, "China's Digital Silk Road and Africa's Technological Future", erişim 18 Temmuz, 2024, <https://www.cfr.org/blog/chinas-digital-silk-road-and-africas-technological-future>

¹⁴⁸ Hassig ve Institute for Defense Analyses, "CHINA'S SOFT POWER STRATEGY IN AFRICA", 6.

¹⁴⁹ Lucy Corkin, Christopher Burke ve Martyn Davies, "China's Role in the Development of Africa's Infrastructure" SAIS Working Paper 04-08, (2008): 4-11, erişim 13 Ağustos, 2024. <https://sais.jhu.edu/sites/default/files/China%27s-Role-in-the-Development-of-Africa%27s-Infrastructure.pdf>

Çin'in değişen ekonomik hedeflerinin ve siyasi kaygıların zamanla şekil değiştirmesiyle Çin hükümeti 2000'lerin başında artık denizaşırı kalkınma sermayesinin çoğunu imtiyazlı yardım olarak sağlayan "geleneksel" bir bağışçı olmaktan ziyade esas olarak siyasi hedefler kadar ticari kaygılarla da motive edilen kredilerle finanse edilen büyük bir altyapı sağlayıcısına dönüşmüştür¹⁵⁰. Çin bir yandan hala önemli bir yardım bağışçısı olmaya devam etmiş ve tarım, eğitim, sağlık ve çeşitli sosyal sektörlerde daha küçük, oldukça imtiyazlı dış yardım projeleri sağlaması da 2000'den sonra önemli ölçüde artmıştır. Fakat hem kalkınma yardımı hem de ticari altyapı kredilendirmesinin önemli bir kaynağı olarak karma bir rol üstlenen Çin için altyapı kredilendirmeleri Çin'in genel kalkınma finansmanının bir payı olarak giderek daha baskın hale gelmiştir. Özellikle “kaynak finansmanlı altyapı anlaşmaları”, Afrika ve Çin arasında var olan ekonomik tamamlayıcılıkları kullanmanın en iyi yolu olarak ortaya çıkmış; taraflar bu anlaşmalara daha çok yoğunlaşmıştır. Bu anlaşmalar ile Afrika altyapı projelerini finanse etmek için Çin'den kredi alırken geri ödemeler doğal kaynaklar ile yapılmıştır¹⁵¹. 2000'li yıllarda Çin hükümeti ve Çinli şirketler Afrika'da çok sayıda projenin ana yüklenicisi haline gelmiştir. Çin 2001'den itibaren 2008 yılına kadar Afrika altyapı sektörüne milyarlarca dolar sağlamış; Çin'in altyapı yatırımlarının çoğu ve kamu hizmetlerinin yeniden inşası anlaşmalar doğrultusunda doğal kaynak zengini Sahra altı Afrika ülkelerine yönlendirilmiştir¹⁵².

2000'lerin başında Çin en meşhur kaynak finansmanlı altyapı anlaşmalarını Angola ile imzalanmış; Çin'in 2002'de Angola İç Savaşı'nın sona ermesinin ardından çatışma sonrası yeniden yapılanmaya dâhil olmasıyla başlayan sürecin ardından tamamlanan müzakereler sayesinde Mart 2004'te Angola'ya yaptığı ziyaretin sonunda Çin İthalat-İhracat Bankası, Angola'ya petrol destekli 2 milyar dolarlık bir kredi limiti sağlamıştır¹⁵³. Beş yıllık bir ödemesiz dönem de dâhil olmak üzere 17 yıl boyunca uygun faiz oranlarıyla ödenecek kredinin büyük bir kısmı harcanmış; kredi miktarı zaman içinde birkaç kez artırılmıştır. Zamanla bu anlaşmalar "Angola Modeli" olarak bilinir hale gelmiş; Angola on yıl içinde ihtiyaç duyulan altyapının

¹⁵⁰ Takaaki Kobayashi, “Evolution of China's Aid Policy.” *JBICI Working Paper 27*, (Tokyo: Japan Bank for International Cooperation, (2008):26-32.

¹⁵¹ Cosima Cassel, Giuseppe de Candia ve Antonella Liberatore “Building African Infrastructure with Chinese Money”, erişim 14 Ağustos, 2024, <https://bse.eu/tmp/pdf/ITFD10Africa.pdf>

¹⁵² Beriwan Dadvar, “China's role in African infrastructure development – Cooperation or Exploitation?”, erişim 7 Temmuz, 2024, <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/8891061>

¹⁵³ Łukasz Jureńczyk, “Analysing China's “Angola Model”: A Pattern for Chinese Involvement in Africa?”, *The Strategic Review for Southern Africa* 42, sy. 2(2020): 45, <https://doi.org/10.35293/srsa.v42i2.73>

önemli bir bölümünü, yani yollar, demiryolları, sanitasyon, konut ve su ve elektrik tedarik hatlarını hayata geçirmiştir¹⁵⁴.

Çin'in Sudan'daki El-Jaili (Garri/Qarre) Gaz Santrali İnşaat Projesi de önde gelen kaynak finansmanlı altyapı anlaşmaları arasında yer almaktadır. 16 Kasım 2000'de Harbin Electric International Company Limited (HEC) ve Sudan Enerji Bakanlığı, Çinli şirketin 212MW El-Jaili (Garri/Qarre) Gaz Santrali İnşaat Projesi'nin 1. Aşamasını finanse etmeyi ve inşa etmeyi taahhüt ettiği bir çerçeve anlaşması imzalamış; yaklaşık bir yıl sonra Çin İthalat ve İhracat Bankası HEC ile projenin finansmanı için kredinin petrol satışlarından elde edilen gelirlerle güvence altına alındığı 128 milyon dolar tutarında bir kredi imzalamıştır. Kombine çevrim santrali, 100 km'lik elektrik iletim hattı, yeni bir trafo merkezi ve eski bir trafo merkezinin genişletilmesini içeren projenin inşaatı 28 Mart 2003'te başlayıp kısa bir zamanda bitirilmiştir. El-Jaili (Garri/Qarre) Gaz Santrali İnşaat Projesi'nin 4. Aşaması için China Machinery Engineering Corporation (CMEC) şirketi 2001 yılında Sudan ile 212 MW için 130 milyon dolarlık petrol destekli bir kredi anlaşması imzalamış; Kasım 2006 ile Kasım 2008 arasında inşaatı tamamlanan santralin teslim töreni Temmuz 2010'da gerçekleştirilmiştir. Mart 2004'te Gaz Santrali İnşaat Projesi'nin II. Aşaması için Sudan Ulusal Elektrik Şirketi HEC ile 82 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamış; kredinin borçlanma detayları bilinmese de kredinin petrol gelirlerine karşı teminatlandırıldığı açıklanmıştır. Toplam 200.000 kilovat güç üreten 4 gaz türbini, 4 ısı kazanı ve 2 buhar türbininin kurulumunu içeren proje 2009 itibarıyla tamamlanmıştır¹⁵⁵.

25 Mart 2003'te Çinli bir şirket ve Kongo Cumhuriyeti, 120 MW Imboulou Hidroelektrik Santrali Projesi için 238 milyon dolarlık 20 yıllık vade, 5 yıllık ödemesiz dönem ve %0,2 faiz oranı ile petrol destekli bir kredi anlaşması imzalamıştır. Şirket, Kongo Cumhuriyeti ile anlaşmasını finanse etmek için China Eximbank'tan bir ihracat satıcısı kredisi almış; kısa bir zamanda temel atma töreninin gerçekleşmesiyle Kasım 2004'te başlayan proje 6 yılda bitirilmiştir.

Çin'in kaynak finansmanlı altyapı anlaşmaları imzaladığı bir diğer ülke ise Nijerya olmuştur. Anlaşmalar öncesinde Nijerya'daki en büyük Çin inşaat şirketi CCECC (China Civil Engineering Construction Company) 2000-2001'de Papalanto-Lagos ekspres yolunun 71

¹⁵⁴ Liviu S. Begu, Maria D. Vasilescu, Larisa Stanila, and Roxana Clodnitchi. "China-Angola Investment Model." *Sustainability* 10, sy. 8 (2018): 30. <https://doi.org/10.3390/su10082936>

¹⁵⁵ AIDDATA verilerinden derlemiştir. İlgili projeler için bakınız: proje numaraları 158, 2163, 55858, erişim 26 Ağustos, 2024 <https://china.aiddata.org/>

kilometrelik 4,8 milyon dolarlık rehabilitasyonunu; Ağustos 2003'te Abuja'daki sekizinci Yıllık Afrika Oyunları için 50,5 milyon dolarlık 5000 ünitelik sporcu köyünü; 2003-2004'te 5,7 milyon dolara Ikot Akpaden-Okoroette yolu rehabilitasyonunu ve 2003-2005'te Nijerya İletişim Komisyonu için Abuja'da 16,7 milyon dolarlık yeni bir şirket genel merkezi inşa etmiştir¹⁵⁶. Çin İhracat-İthalat Bankası'nın Nijerya'ya verdiği ilk kredi, 2005 yılında sırasıyla Kogi, Ondo ve Ogun eyaletlerinde Geregu (138 MW), Omotosho (335 MW) ve Papalanto'da (335 MW) elektrik santrallerinin inşasını finanse etme amacıyla imzalanmış; karşılığında Çin PetroChina üzerinden Nijerya Ulusal Petrol Şirketi'yle ham petrol satın alma anlaşması imzalamıştır. Kısa bir zaman sonra Banka demiryolu rehabilitasyonu, demiryolu inşası, hidroelektrik projesi ve yüksek hızlı bir demiryolu bağlantısı inşası olmak üzere yaklaşık 5 milyar dolar değerinde projeleri finanse etmeyi kabul etmiş ve bu büyük altyapı projelerine girişmek karşılığında Çin ulusal petrol şirketleri Nijerya petrol endüstrisindeki ilk hisselerine erişim sağlamışlardır. Ancak ülke içinde hükümet ve şeffaflık tartışmalarının alevlenmesiyle hem anlaşmalar hem de Çinli şirketlere sağlanan erişimlerden bazıları iptal edilmiştir¹⁵⁷. Benzer şekilde 2006 yılında Huawei ve ZTE 300 milyon dolarlık Ulusal Kırsal Telefon Programı üzerinde iş birliği yapmış; finansmanın ilk 200 milyon doları Çin'den alınan imtiyazlı bir krediyle sağlanmıştır. 1. aşaması 2008'de tamamlanan projenin ikinci aşaması benzer şekilde hükümet tarafından askıya alınmıştır.

Çin kaynak finansmanlı yatırım anlaşmalarının kapsamını oldukça geniş tutmuştur. Örneğin Çin iç savaşın ardından Ocak 2003'te Sierra Leone'da 1980'li yıllarda Çin finansmanı ile inşa edilen ülkenin tek şeker üretim fabrikası olan Magabass Şeker Kompleksini rehabilitasyonu için bir sözleşme imzalamış; şeker kamışı çiftliğinin ve şeker fabrikasının yenilenmesi karşılığında Çin şeker almıştır¹⁵⁸. Çin Gana ile Bui Barajının inşası için 292 milyon dolarlık 17 yıllık vade, 5 yıllık ödemesiz dönem ve %2 faiz oranı ile kakao destekli bir kredi anlaşması imzalamıştır. Barajın inşası karşılığında Gana Çin'e 17 yıl boyunca yıllık 40 bin ton kakao sağlamayı kabul etmiştir¹⁵⁹. Kasım 2006'da Çin İhracat-İthalat Bankası ve Etiyopya Hükümeti

¹⁵⁶Gregory Mthembu-Salter, "Elephants, ants and superpowers: Nigeria's relations with China" *South African Institute for International Affairs Occasional Paper* 42, (2009): 26, erişim 15 Ağustos, 2024, <https://saiia.org.za/wp-content/uploads/2009/09/Occasional-Paper-42.pdf>

¹⁵⁷Maria Oluyejun ve Olufemi Oluyejun, "A study of the resources-for-infrastructure agreements in oil-rich markets" *Journal of Governance & Regulation* 12, sy. 3(2023): 319. <https://doi.org/10.22495/jgrv12i3siart13>

¹⁵⁸Centre for Chinese Studies Stellenbosch University, "China's Interest and Activity in Africa's Construction and Infrastructure Sectors", erişim 1 Ağustos, 2024 <https://www.icafrica.org/en/knowledge-hub/article/chinas-interest-and-activity-in-africas-construction-and-infrastructure-sectors-169/>

¹⁵⁹Peter Konijn, "Chinese Resources-For-Infrastructure (R4I) Swaps: An Escape from the Resource Curse?" *South African Institute for International Affairs Occasional Paper* 201, (2014): 7-12, erişim 3 Temmuz, 2024, <https://saiia.org.za/research/chinese-resources-for-infrastructure-r4i-swaps-an-escape-from-the-resource-curse/>

Maliye ve Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, belirtilmemiş bir dizi geliştirme projesi için 500 milyon dolarlık bir kredi anlaşması imzalamıştır. Kredi anlaşması kapsamında 16 farklı proje için 16 adet yan kredi onaylanmış yan krediler o zamanlar esas olarak susam tohumundan oluşan Etiyopya'nın Çin'e ihracat makbuzlarıyla güvence altına alınmıştır.

Nijerya ile yaşanan sıkıntılara rağmen Çin madencilik imtiyazları ve mineral tedariki karşılığında madencilik projelerini ve ilgili altyapıyı finanse etmeyi amaçlayan benzer paket anlaşmalara dayalı olarak mineral üreticilerine ulaşmaya başlamıştır. 2005 yılında bir Çin konsorsiyumu Gana hükümeti ile China Exim Bank tarafından finanse edilmesi ve Belinga madenin keşfinden elde edilen gelirle geri ödenmesi planlanan 3 milyar dolarlık bir anlaşma imzalamıştır. Konsorsiyum Belinga'yı Transgabonais'e bağlayan 560 km'lik yeni bir demiryolu hattının, Santa Clara'da derin su madenciliği limanının ve bir hidroelektrik barajı ile bir çelik fabrikasının inşası karşılığında Belinga madenini geliştirme hakkını almıştır. Ancak ilerleyen dönemde Gabon hükümetine ait şirketin sözleşme ihlallerinden ötürü proje revize edilse de taraflar Bélinga Demir Cevheri Projesini iptal etmiştir¹⁶⁰. İptallerden kısa bir zaman sonra Eylül 2007'de Çin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC) ile benzer bir anlaşma imzalamış; birkaç ay içinde 5 milyardan 9 milyar dolara çıkarılan anlaşma altyapı rehabilitasyonu ve inşasına 6 milyar dolar, maden araştırmalarına ise 3 milyar dolar tahsis etme karşılığında Katanga eyaletinde iki maden imtiyazının (bakır ve kobalt) altyapısı ve gelişimi %68'i Çinlilere ait olan bir girişime devredilmiştir. Projeler arasında 3400 km'lik bir otoyol, Katanga'nın madencilik bölgesini Kongo Nehri ağzındaki Matadi limanına bağlayan 3200 km'lik bir demiryolu, 31 hastane, 145 sağlık merkezi, iki üniversite ve 5000 konut birimi yer almıştır¹⁶¹.

Çin tarafı kaynak finansmanlı anlaşmalar kapsamında çoğu projeyi başarıyla tamamlayıp zamanında teslim etse de uzun ödeme süreleri ve Afrika kıtasındaki siyasi belirsizlikler ödemelerin gecikmesine, ertelenmesine hatta hiç ödenmeyecek hale gelmesine yol açmış; dahası 2010'lardan sonra emtia fiyatlarının aşağı yönlü hareketleri tarafların kaynak finansmanlı altyapı anlaşmalarına karşı daha temkinli yaklaşımlarına neden olmuştur. Krediler

¹⁶⁰ "Project ID: 630 China Eximbank pledges loan for Bélinga Iron Ore Project", AIDDATA, erişim 14 Ağustos, 2024, <https://china.aiddata.org/projects/630/>

¹⁶¹ Ana Cristina Alves. "China's 'Win-Win' Cooperation: Unpacking the Impact of Infrastructure-for-Resources Deals in Africa.", *South African Journal of International Affairs* 20, sy.2 (2013):214. doi:10.1080/10220461.2013.811337

bir yandan Çin politikasında daha küçük bir rol oynamaya başlarken diğer yandan da anlaşmaya taraf olan ülkeler yavaş yavaş kredileri daha az kabul etmeye başlamıştır¹⁶².

2003'ten 2009'a kadar Çin'in Afrika'ya yaptığı doğrudan yabancı yatırım çıkışları 490 milyon dolardan 9,33 milyar dolara çıkmıştır. Örneklerden anlaşıldığı gibi Çin yatırımları çoğunlukla kamu ve ticari binalar, su dağıtım ağları, yollar, demiryolları, elektrik güç sistemleri ve barajlar olmak üzere altyapı inşaatı üzerinde yoğunlaşmıştır. Hükümet 2006'daki zirvede taahhüt ettiği gibi kıtaya yaptığı yardımları artırmış; farklı finansman türleri üzerinden de bölge ülkelerini desteklemeye devam etmiş ve çok sayıda ikili yatırım anlaşmaları imzalamıştır. Benzer şekilde Çin-Afrika İş Birliği Forumu'nun Pekin Zirvesi'nde Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki pratik iş birliğini teşvik etmek amacıyla önerilen sekiz politika önleminde biri olan Çin-Afrika Kalkınma Fonu Çinli şirketleri Afrika'ya yatırım yapmaya teşvik etmek ve desteklemek amacıyla 5 milyar dolar yatırım vizyonu ile Haziran 2007'de faaliyete geçmiş¹⁶³; Çin'in Afrika'ya toplam 1,3 milyar dolarlık yatırım yaptığı 2009 yılında Fonun üstlendiği yatırım 140 milyon dolar olarak kaydedilmiştir¹⁶⁴.

2010-2012 döneminde Çin'in Afrika'ya yaptığı yatırımlar, kıtanın ekonomik altyapısını güçlendirmeye yönelik büyük ölçekli projelerle dikkat çekmiştir. Bu dönemde Çin, Afrika ile ticaret ve yatırım ilişkilerini daha da derinleştirerek stratejik ortaklıklar kurmaya odaklanmıştır. Addis Ababa'da bulunan Afrika Birliği'nin (AU) yeni merkez binası, tamamen Çin hükümeti tarafından finanse edilmiştir. Yaklaşık 200 milyon dolar değerindeki bina, Çin-Afrika ilişkilerinde önemli bir sembol haline gelmiştir ve Çin'in Afrika'ya olan diplomatik desteğini pekiştirmiştir¹⁶⁵. Angola ile daha önce imzalanan anlaşmaların devamı olarak yollar, köprüler, hastaneler ve okullar gibi birçok kamu altyapı projesi tamamlanmış; özellikle Luanda şehri, Çinli firmaların desteğiyle büyük bir dönüşüm yaşamıştır¹⁶⁶. Çin aynı zamanda Cibuti'nin stratejik limanı olan Doraleh Çok Amaçlı Limanı (DMP) genişletme ve modernleşme projesinde yer almış; hatta 405 milyon ABD doları tutarında karma krediyle finanse edilen

¹⁶² Scott Wingo, "The Rise and Fall of the Resource-backed Loan", erişim tarihi 15 Ağustos, 2024, <https://www.ccpwatch.org/single-post/2020/02/18/The-Rise-and-Fall-of-the-Resource-backed-Loan>

¹⁶³ "An Interpretation of New Measures on Economic and Trade Cooperation from 4th Ministerial Conference Ministry of Commerce of PRC", Ministry of Commerce of PRC, erişim 30 Ağustos, 2024, <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/Cocoon/201106/20110607621344.shtml>

¹⁶⁴ Zhou Yan, "CAD Fund to boost footprint in Africa", erişim 16 Ağustos, 2024, https://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2010-05/28/content_9903203.htm

¹⁶⁵ "African Union opens Chinese-funded HQ in Ethiopia", BBC, erişim 25 Temmuz, 2024, <https://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16770932>

¹⁶⁶ Lucy Corkin, "Chinese Construction Companies in Angola: A Local Linkages Perspective.", *Resources Policy* 37, sy. 4 (2012): 480. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2012.06.002>

limanın işletmesinin yüzde 23.5'lik kısmı Çinli bir şirkete devredilmiştir¹⁶⁷. Aynı dönemlerde Çin Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'yı Cibuti'nin limanına bağlayan 750 km'lik bir demiryolu hattının proje ve inşaat süreci de bu dönemde başlamıştır. Afrika'daki ilk sınır ötesi elektrikli demiryolu olan hat, Etiyopya'nın uluslararası ticaretinin %90'ından fazlasını gerçekleştiren Cibuti Limanı'na giden ana ulaşım koridoru görevi görmüştür¹⁶⁸. Bu dönemde Çin, Afrika'da sadece altyapı projeleriyle değil, aynı zamanda enerji, tarım, telekomünikasyon, sanayi ve sağlık gibi çeşitli alanlarda da kapsamlı yatırımlar yaparak kıtadaki varlığını ve etkisini güçlendirmiştir. Bu yatırımlar, Çin'in Afrika'yı küresel stratejisinin bir parçası olarak konumlandırmasında önemli rol oynamıştır. Çin'in önde gelen telekomünikasyon devleri Huawei ve ZTE, bu dönemde Afrika'nın birçok ülkesinde telekomünikasyon altyapısını geliştirmek için büyük yatırımlar yapmıştır. Bu firmalar, özellikle cep telefonu ağları, internet altyapısı ve fiber optik kablo ağlarının kurulmasında önemli rol oynamıştır. Örneğin, Huawei, Kenya, Nijerya ve Güney Afrika gibi ülkelerde geniş bant internet projelerine yatırım yapmıştır¹⁶⁹. Zambiya ve Mozambik gibi ülkelerde Çinli firmalar, pirinç ve diğer temel gıda ürünlerinin üretimi için geniş çaplı tarımsal projeler başlatmıştır. Bu projeler hem Afrika'nın gıda güvenliğini artırmayı hem de Çin'in gıda ithalatını desteklemeyi hedeflemiştir.

Çin, 2012 yılında Çin Komünist Partisi'nin 18. Ulusal Kongresi'nden sonra yeni bir döneme girmiş; Çin'in küresel sorumlulukların değişen Başkan Xi Jinping, Kuşak ve Yol Girişimi'ni (Belt and Road Initiative, BRI) gündeme getirmiştir¹⁷⁰. Girişimin adından anlaşılacağı gibi bir yol ve bir kuşak olmak üzere iki bileşeni vardır: "Kuşak", Çin'i Orta Asya ve Avrupa'ya bağlayan altı kara koridoru oluşturan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı, "Yol" ise Afrika'ya ve Güney Amerika'ya bağlanan deniz limanları kuran Deniz İpek Yolu'dur¹⁷¹. Başkan Jinping, 150'den fazla ülkeye ve uluslararası kuruluşla yatırım yapmak için benimsenen küresel bir altyapı geliştirme stratejisi olan Girişimi ilk defa 2013 yılında Kazakistan'da dile getirmiş; proje daha önce Çin dış politikasında benimsenen "Dışarı Çık" ile 2000'lerin başında gündeme gelen ve daha çok Çin'in yerel kesimlerine hitap eden "Büyük Batı Kalkınma Programı" temelleri

¹⁶⁷ David Styan, "Doraleh Multipurpose Port (I)", erişim 27 Ağustos, 2024, <https://thepeoplesmap.net/project/doraleh-multipurpose-port-phase-i/>

¹⁶⁸ Global Infrastructure Hub, "Connectivity Across Borders: Reference guide and case Studies", erişim 19 Ağustos, 2024, https://www.gihub.org/connectivity-across-borders#Key_considerations

¹⁶⁹ "China's Digital Silk Road and Africa's Technological Future"

¹⁷⁰ "China's International Development Cooperation in the New Era", The State Council Information Office of the PRC, erişim 16 Temmuz, 2024,

<https://english.mee.gov.cn/Resources/publications/Whitep/202101/P020210122374486901993.pdf>

¹⁷¹ Brendan H.J. Donnelly, "The Belt and Road Initiative in Africa. Consortium of Indo-Pacific Researchers", erişim 28 Temmuz, 2024, <https://indopacificresearchers.org/belt-and-road-initiative-in-africa/>

üzerine inşa edilmiştir¹⁷². ABD hazine tahvillerine alternatif yatırım fırsatları bulmak ve aşırı döviz rezervlerini yönetmek; Çin mallarına ve hizmetlerine, özellikle de aşırı üretilen endüstriyel girdilere yönelik yabancı talebi artırmak; küresel olarak rekabetçi, ulusal şampiyon firmalar yaratmak; Çin'in enerji güvenliğini geliştirmek ve Çin'in kendi ekonomisini altyapı yatırımlarından uzaklaştırmaya çalışmak gibi ulusal önceliklerin BRI kapsamında Çin'in denizaşırı kalkınma finansmanı ile ilişkilendirilmesiyle, gelişmekte olan ülkelerde altyapı finansmanı ve inşası için muazzam devlet kaynaklarını harekete geçirmiştir¹⁷³. 2013'ten bu yana Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin'in 60'tan fazla ülkeye toplamda 1 trilyon dolardan fazla yatırım yaptığı tahmin edilmekteyken, finansmanın büyük bir kısmı Çin Kalkınma Bankası, Çin İhracat-İthalat Bankası ve 2015 yılında Çin öncülüğünde kurulan Asya Altyapı Yatırım Bankası başta olmak üzere farklı Çin kaynakları üzerinden sağlanmaktadır¹⁷⁴.

Projeler ve Girişimin güzergahı sebebiyle Afrika kıtası Çin nezdinde önem taşımaya devam ederken Xi Jinping'in Çin rüyası kavramı ve Afrika ve Çin gelişiminin ve halkının çıkarlarının ilişkilendirmesi odağın daha da artmasına zemin hazırlamıştır. Çin, BRI duyurulmadan önce tasarlanan ve hatta inşası devam eden altyapı projelerini BRI'ye dâhil etmiş dahası yeni projeler kabul edildikçe bunlar Girişimin bir parçası haline gelmiştir¹⁷⁵.

Tablo 3: Ülkelere Göre Devam Eden BRI Altyapı Projeleri

Ülke	Milyar dolar	Proje Sayısı	Ülke	Milyar dolar	Proje Sayısı
Kenya	6.31	18	Gine	0.22	4
Etiyopya	4.13	13	Sudan	0.21	3
Kamerun	3.94	30	Gambiya	0.16	4
Güney Afrika	2.55	8	Togo	0.14	5
Zambiya	1.82	15	Burundi	0.12	6
Angola	1.74	25	Liberya	0.12	2
Mozambik	1.43	10	Moritanya	0.07	6
Senegal	1.42	10	Tanzanya	0.07	8
Zimbabve	1.36	6	Tunus	0.07	2

¹⁷² Guangrong Ma Junxue Jia, Cong Qin, ve Liyan Wang. "Place-based Policies, State-led Industrialisation, and Regional Development: Evidence from China's Great Western Development Program." *European Economic Review* 123, (2020), article 103398. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103398>

¹⁷³ Strange, *Chinese Global Infrastructure*, 105.

¹⁷⁴ "China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later", Lingling Wei, erişim 19 Ağustos, 2024, <https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638>

¹⁷⁵ "Xi Jinping's Vision for Global Governance", Kevid Rudd, erişim 6 Ağustos, 2024, <https://www.project-syndicate.org/commentary/xi-jinping-has-a-coherent-global-vision-by-kevin-rudd-2018-07>

Nijerya	1.36	6	Sierra Leone	0.06	2
Uganda	1.09	4	Güney Sudan	0.03	3
Mısır	0.89	9	Benin	0.03	2
Gabon	0.67	3	Cezayir	0.03	2
Cibuti	0.67	3	Ruanda	0.03	2
Gana	0.6	3	Seyşeller	0.02	3
Kongo	0.37	4	Namibya	0.02	3
Fas	0.29	2	Kongo Cumhuriyeti	0.01	1

Kaynak: Malik v.dğr., “Banking on the Belt and Road: Insights from a new global dataset of 13,427 Chinese development”, 146-149.

Çin BRI öncesinde kıtada en fazla yatırımı Sahra altı Afrika ülkelerine yönlendirmiş ve yatırımlar ve projelerde öncelik doğal kaynaklar olmuştur. Fakat Girişimin daha büyük küresel hedeflere odaklanması daha çok ülkenin Çin yatırımlarına ev sahipliği yapmasına sebep olmuştur. Dahası bazı ülkelere yapılan finansal taahhütler yıllık ortalama açısından BRI öncesi ve sonrası olmak üzere büyük dalgalanmalar yaşamıştır; örneğin Çin’in Mısır’a yıllık ortalama taahhüt miktarı BRI sonrası öncesine kıyasla yüzde 4000 civarı bir artış göstermiş; yüzde 400 civarı bir artış da Güney Afrika için kaydedilmiştir¹⁷⁶. Ancak Çin’in BRI’den sonra küresel dış yardımları 2012’ye kıyasla daha mütevazı artışlar göstermiş; 2015 yılında yaklaşık 3 milyar dolar seviyesinde sabitlenen küresel dış yardım 2016 yılında yaklaşık 2,3 milyar dolara gerilemiştir. Aralık 2015’te düzenlenen Çin-Afrika İş Birliği Forumu’nun Johannesburg Zirvesi sırasında, Başkan Xi Jinping, Çin’in Çin ile Afrika arasındaki işbirliği programını desteklemek için Çin-Afrika Kalkınma Fonu’na ek 5 milyar ABD doları enjekte edeceğini ve fonun boyutunu 10 milyar ABD dolarına çıkaracağını duyurmuş ancak bu Fon da yardımdan ziyade Çin ile Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik ve ticari iş birliğine, tarım, altyapı, üretim, sanayi parkı ve kaynak geliştirme projelerine odaklanarak daha yatırım odaklı bir politika izlenmesi duruşunun devam etmesine neden olmuştur¹⁷⁷. Nitekim 2000’li yılların ilk başlarında takriben taahhüt edilen her bir dolarlık kredi için 61 sente yardım taahhüt eden Çin 2013’ten 2017’ye kadar, her bir dolarlık borç verme karşılığında sadece 11 sent yardım taahhüt etmiştir¹⁷⁸.

¹⁷⁶Malik v.dğr., *Banking on the Belt and Road: Insights from a new global dataset of 13,427 Chinese development projects* (Williamsburg, VA: AidData, 2021): 146-149.

¹⁷⁷ Naohiro Kitano ve Yumiko Miyabayashi, “China’s Foreign Aid as a Proxy of ODA: Preliminary Estimate 2001-2022.” *Journal of Contemporary East Asia Studies* 12, sy.1 (2023): 271. doi:10.1080/24761028.2024.2316532

¹⁷⁸ Congressional Research Service, “China’s Foreign Policy and Soft Power in South America, Asia, and Africa”, April 2008 Report, erişim 13 Ağustos, 2024, https://irp.fas.org/congress/2008_rpt/crs-china.pdf

BRI'nın Afrika'daki odak noktası Doğu ve Kuzey Afrika olurken; Batı ve Güney Afrika'daki ülkeler de BRI çerçevesi altında iş birliği anlaşmaları imzalamış; Deniz İpek Yolu'nun bir parçası olarak Çinli aktörler, birkaç büyük liman ve ulaşım projesine katılmıştır (Tablo 3). Örneğin Sahra Altı Afrika'da bir BRI merkezine dönüşen Cibuti; Çin'in ilk denizaşırı deniz tesisine ev sahipliği yapmasının yanı sıra, Doraleh'teki çok amaçlı bir liman ve serbest ticaret bölgesi kompleksi de dâhil olmak üzere toplam 1.8 milyar dolar tutarında birden fazla ekonomik altyapı projesinin merkezi olmuştur¹⁷⁹.

Diğer kalkınma projelerine kıyasla, sermaye tahsisi ve yüklenici olarak hizmet veren Çinli şirketleri desteklemek için büyük bir finansal ve inşaat ölçeği sunan altyapı sektöre projenin lokomotif olmuştur¹⁸⁰. Bu bağlamda Afrika'da ön plana çıkan mega altyapı projeleri gündeme gelmiş; Çin liman ve ulaşım sektörlerinde kıtada ciddi atılımların öncüsü olmuştur.

Tablo 4: Afrika'da Finanse Edilen Bazı BRI Projeleri

Limanlar	
Doraleh Çok Amaçlı Limanı (Cibuti)	294 milyon dolar imtiyazlı Eximbank kredisi
Damerjog Hayvancılık İhracat Limanı (Cibuti)	51 milyon dolar imtiyazlı Eximbank kredisi
Demiryolları	
Addis Ababa - Cibuti SGR (Etiyopya)	2,49 milyar dolar ticari Eximbank kredisi
Addis Ababa - Cibuti SGR (Cibuti)	392 milyon dolar Eximbank kredisi
Mombasa - Nairobi SGR (Kenya)	2 milyar dolar ticari kredi ve 1,6 milyar dolar imtiyazlı kredisi
Nairobi - Naivasha SGR (Kenya)	1.5 milyar dolar kredi
Endüstri Bölgeleri	
Çok Amaçlı Serbest Ticaret Bölgesi (Cibuti)	150 milyon dolar tedarikçi kredisi
TEDA Süveyş Ekonomik ve Ticari İşbirliği Bölgesi (Mısır)	Çin-Afrika Kalkınma Fonu ve Çin Kalkınma Bankası ortak girişim yatırımı

Kaynak: Chen, “Silk Road to the Sahel: African ambitions in China’s Belt and Road Initiative”, 3

¹⁷⁹ Yunnan Chen, “Silk Road to the Sahel: African ambitions in China’s Belt and Road Initiative” SAIS Policy Brief, sy. 23 (2018): 3. <https://mronline.org/wp-content/uploads/2018/10/56e44-yunnanbeltandroad-finalversion.pdf>

¹⁸⁰ David H. Shinn, “China–Africa Ties in Historical Context”, *China-Africa and an Economic Transformation* içinde, haz. Arkebe Oqubay, ve Justin Yifu Lin, (Oxford online edition, 2019), 67-72. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198830504.003.0004>.

4,5 milyar dolara mal olduğu tahmin edilen Addis Ababa - Cibuti Standart Ölçülü Demiryolu (SGR), 759 km'lik rotadaki yolculuk süresini karayoluyla üç günden demiryoluyla 12 saate düşürmüş; proje bölgedeki lojistik darboğazları hafifleterek Etiyopya'da üretilen malların küresel ihracat pazarlarına erişimini artırmıştır. Afrika kıtasındaki ilk sınır ötesi ve en uzun elektrikli demir yolu olarak kabul edilen SGR hem Etiyopya'ya hem de Cibuti'ye can simidi sunan BRI projelerinden biridir¹⁸¹. Benzer şekilde, BRI kapsamında Kenya'da hayata geçirilen Kenya SGR, ülkenin bozulmuş demiryolları ve bu nedenle kargoların karayolu taşımacılığına geçmesiyle yaşanan sıkıntıları ortadan kaldırmış; ülkenin Nairobi ile Mombasa limanı arasındaki demir yolu koridorunun verimli bir hale getirmiştir. 2014 yılında Çin Başbakanının Kenya ziyaretinde Mombasa Liman Kenti'ni Kenya'nın Başkenti Nairobi'ye bağlayan 472 km uzunluğundaki SGR'yi inşa etmek için 3,8 milyar dolarlık bir sözleşme imzalanmış; Çin İthalat-İhracat Bankası SGR'nin 1.aşaması olan Mombasa-Nairobi hattının 3.8 milyar dolarlık finansmanının yüzde 90'ını üstlenmiştir¹⁸². Projenin ilk aşaması 2017 yılında; yine Çin tarafından finanse edilen ve ikinci aşaması olan Nairobi-Naivasha hattı 2019 yılında tamamlanmıştır. Çin'in Etiyopya ve Kenya'da devam eden altyapı güçlendirme projeleri Kenya hükümetinin 2010 yılında önerdiği Lamu Limanı-Güney Sudan-Etiyopya Ulaşım Koridoru (LAPSSET) projesini tekrar gündeme getirmesini ve BRI kapsamında finansman bulmasını sağlamıştır. Koridor, Nairobi'nin hem Kenya hem de daha geniş bölge için gelecekteki kesintileri ve ekonomik büyümenin önündeki diğer engelleri önlemek amacıyla Doğu Afrika'yı birbirine bağlayan ulaşım altyapısını iyileştirme ve genişletme planıdır. Proje, aralarında Kenya, Etiyopya, Güney Sudan ve Uganda'nın da bulunduğu Doğu Afrika ülkelerini birbirine bağlamaya odaklanmaktadır. Projenin ana odak noktası Kenya'nın kuzey kıyı ucunda bulunan sanayi kasabası Lamu'daki limandır. Liman, bir tatil beldesi, havaalanı ve bir kömür santralinin komşusudur. Projedeki en önemli öneriler Lamu limanının 20 rıhtıma genişletilmesi (maliyeti 3,5 milyar dolar), Lamu Limanı'ndan Güney Sudan petrol sahalarına 4 milyar dolarlık bir petrol boru hattı inşa edilmesi ve Lamu'da maliyeti 2,5 milyar dolar olması beklenen günlük 120.000 varil kapasiteli bir petrol rafinerisinin inşa edilmesidir. Proje, diğerlerinin yanı sıra şunları içerecektir: Güney Sudan'daki Juba'ya ve Etiyopya'daki Addis Ababa'ya standart ölçülü bir demir yolu hattı, Karayolu ağı, üç havaalanı ve üç tatil şehri. Planlanan yatırım kaynakları,

¹⁸¹ “Chinese-built Ethiopia-Djibouti railway begins commercial operations”, New China, erişim 21 Ağustos, 2024, http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136865306.htm

¹⁸² Evaristus M. Irandu, ve Hesbon Hansen Owilla. “The Economic Implications of Belt and Road Initiative in the Development of Railway Transport Infrastructure in Africa: The Case of the Standard Gauge Railway in Kenya.” *The African Review: A Journal of African Politics, Development and International Affairs* 47, sy. 2 (2020): 472. <https://www.jstor.org/stable/48659822>

Kenya'nın GSYİH'sinin (çekirdek yatırım) yarısına eşdeğerdir. Hesaplamalara göre ek destek altyapısının inşası veya iyileştirilmesi ayrıca 2,5 milyar dolar gerektirecektir. Proje bileşenleri Kenya'nın büyük bir bölümüne yayılmıştır ve ülkenin kuzey kısımlarını açacak ve Mombasa Limanı'ndaki baskıyı hafifletecektir¹⁸³. Çin'in Güney Sudan petroleri, Kenya ve Etiyopya ile uzun zamandır sürdürdüğü derin yatırımları sebebiyle proje, Çin'in Afrika'ya yatırımıyla ilişkilendirilen en büyük projelerden biridir. Lamu limanının planlanan rıhtımlarından ilk üçü China Communications Construction şirketi tarafından 367 milyon dolara inşa edilmiştir. Ardından Kenya Ulusal Karayolu İdaresi aynı Çinli şirket ile koridorun projesinin bir parçası olan 453 km'lik bir yol inşa etmek için 166 milyon dolarlık bir anlaşma imzalamıştır¹⁸⁴. Bu bağlamda projenin devamının da BRI bünyesinde Çin finansmanı ile devam etmesi beklenmektedir.

China Road and Bridge Corporation tarafından Mozambik'te inşa edilen Maputo-Katembe Köprüsü de BRI bünyesinde Çin tarafından gerçekleştirilmiş yatırımlar arasındadır. Afrika'nın en uzun ikiz kuleli asma köprüsü olan projeye toplamda 786 milyon dolar yatırım yapılmış; bu miktarın 95'i Çin tarafından imtiyazlı ve alıcı kredileri aracılığıyla sağlanmıştır.

Nijerya için bir oyun değiştirici olarak lanse edilen Lekki Derin Deniz Limanı da Çinli BRI kapsamında bölgede desteklediği önemli projelerdendir. Asli üstlenici olan Çinli şirketin öncülüğündeki konsorsiyum tarafından "yap, işlet, devret" modeliyle inşa edilen liman projesinin inşaatı için Çin Kalkınma Bankası 629 milyon dolar kredi sağlamış; konsorsiyum 45 yıllık bir imtiyaz hakkı almıştır. Nijerya'nın ekonomik başkenti Lagos'un 40 mil doğusunda bulunan Lekki Limanı, ülke için oldukça önemlidir. Nitekim ülkenin sahip olduğu Lagos'taki iki terminal derinlik nedeniyle büyük kargo gemilerinin limana uğramadan önce yüklerinin daha küçük gemilere aktarmak zorunda kalıyor ve limanlara bağlı yollarla ilgili sıkıntılar nakliye maliyetlerini artırarak uzun kargo tahliye gecikmelerine yol açıyordu¹⁸⁵. Böyle bir arka plan dâhilinde inşa edilen ve tamamlanan Liman, Nijerya'nın ilk derin deniz limanı ve Batı Afrika'nın en büyüklerinden biri olmuştur. Nijerya BRI'ye dâhil olması sayesinde limanın yanında, Lagos-Ibadan tren rotası, Abuja-Kaduna demiryolu hattı, Abuja-Keffi-Lafia-Makurdi

¹⁸³ "Multinational - LAPSET - Lamu Port-South Sudan-Ethiopia Project", Map Africa, erişim 30 Temmuz, 2024, <https://mapafrica.afdb.org/en/projects/46002-P-Z1-DD0-010>

¹⁸⁴ "Kenya signs deal with Chinese firm to construct regional road", Xinhuanet, erişim 6 Ağustos, 2024, http://www.xinhuanet.com/english/africa/2021-04/19/c_139891423.htm

¹⁸⁵ Hong Zhang. "From Contractors to Investors? Evolving Engagement of Chinese State Capital in Global Infrastructure Development and the Case of Lekki Port in Nigeria". Working Paper sy. 53 (2023): 26. China Africa Research Initiative, School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University, Washington, DC..

yol ikilemesi ve birden fazla havaalanı terminali dâhil olmak üzere önemli girişimlerin başarıyla tamamlanması gibi büyük kazanımlar elde etmiştir¹⁸⁶.

Liman ve taşımacılık gibi alanların dışında Çin'in Afrika'da BRI kapsamında çeşitli enerji projeleri de olmuştur. Üstelik bu projeler kıtada daha geniş bir alana dağılmış; Çin'in geleneksel yatırım bölgelerinin yanı sıra farklı noktalarda da varlık göstermesini kolaylaştırmıştır. Enerji projeleri kompleks yapıları sebebiyle hükümetler tarafından kolaylıkla finanse edilememekte; küresel finansman şartları ve çevreyle ilgili endişeler de Afrika'da pek çok projenin daha gündeme gelmeden tozlu raflara kaldırılmasına neden olmaktadır. Bu sebeple Çin'in BRI bünyesinde söz konusu endişeler ve şartlardan kısmen sıyrılması bu projelerin finansmanında ve işletmesinde ana aktör olarak ön plana çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Kısa zaman içerisinde bölgedeki ülkelerle çok sayıda anlaşma imzalayan Çin'in kıtadaki önde gelen projelerin maliyetleri 27 milyon dolardan 4.1 milyar dolara kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu projelerden maliyet açısından en küçüğü 27 milyon dolar değerindeki Güney Sudan'da inşa edilen Kinyeti Hidroelektrik Projesi'dir. Bir diğeri 2018'de anlaşması imzalanıp 2023'te tamamlanan 70 milyon dolarlık Lesotho Mafeteng PV santralinin 70 MW'lık Faz I projesidir¹⁸⁷. Projeler maliyet açısından oldukça küçük oranlara tekabül etse de söz konusu ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Proje Afrika bölgesindeki ülkelerde yeni enerjinin gelişimini teşvik etmede dönüm noktası niteliğindeki projelerden biridir.

Tablo 5: Çin'in BRI Ülkelerindeki Enerji Projeleri

Yıl	Ülke	Maliyet (Milyar dolar)	Finansman	Proje
2016	Angola	4.10	Çin Endüstri ve Ticaret Bankası	2170MW Caculo Cabaca Hidroelektrik Projesi ve iletim hatları
2015	Angola	0.84	Çin Endüstri ve Ticaret Bankası	Soyo I Kombine Çevrim Santrali Faz I 750MW
2015	Benin, Togo	0.55	İhracat-İthalat Bankası	Adjarala Hidroelektrik Projesi
2017	Kamerun	0.14	İhracat-İthalat Bankası	Memvélé Dam Additonal Fund (Drain)
2016	Kamerun	0.29	Çin Endüstri ve Ticaret Bankası	Adamaoua 75MW Warak Hidroelektrik Projesi,
2013	Cote d'Ivoire	0.49	İhracat-İthalat Bankası	Soubre Hidroelektrik Projesi
2015	Kongo Cumhuriyeti	0.17	İhracat-İthalat Bankası	240MW Busanga Hidroelektrik Projesi

¹⁸⁶ Lydia Alhassan, "Assessing The Socioeconomic Impact of Chinese Investments in Nigeria Under the Belt & Road Initiative", *BRIQ Belt and Road Initiative Quarterly* 5, sy.2 (2024): 204, erişim 26 Ağustos, 2024, <https://briqjournal.com/en/assessing-the-socioeconomic-impact-chinese-investments-nigeria-under-the-belt-road-initiative>

¹⁸⁷ Lindsay Maizland, "China's Fight Against Climate Change and Environmental Degradation", erişim 21 Temmuz, 2024, <https://www.cfr.org/backgrounder/china-climate-change-policies-environmental-degradation>

2017	Etiyopya	0.22	İhracat-İthalat Bankası	120-MW Aysha II Rüzgâr Çiftliği
2015	Etiyopya	0.25	İhracat-İthalat Bankası	Genale Dawa III-Yirgalem II-Wolayita Sodo II-Hawassa II İletim Projesi
2014	Etiyopya	0.47	İhracat-İthalat Bankası	Geba Hidroelektrik İstasyonu
2013	Etiyopya	0.29	İhracat-İthalat Bankası	Adama II Rüzgâr Çiftliği
2019	Gine	0.81	İhracat-İthalat Bankası	294 MW Koukoutamba Hidroelektrik Projesi
2018	Gine	1.20	İhracat-İthalat Bankası	Souapiti Hidro Projesi
2017	Kenya	0.14	İhracat-İthalat Bankası	Garissa'da 55MW Güneş Çiftliği
2018	Madagaskar	0.20	İhracat-İthalat Bankası	Ikopa Nehri üzerinde 86MW Ranomafana Hidroelektrik Tesisi
2013	Mali	0.42	İhracat-İthalat Bankası	Gouina Hidroelektrik Projesi
2014	Fas	0.30	İhracat-İthalat Bankası	Jerada Enerji Santrali Uzantısı
2019	Nijerya	1.00	İhracat-İthalat Bankası	Gurara II Hidroelektrik Projesi
2018	Nijerya	0.50	İhracat-İthalat Bankası	Modüler Rafineri Alev Gazı Geri Kazanım Programı
2017	Nijerya	4.90	İhracat-İthalat Bankası	Mambilla Hidroelektrik Santrali
2013	Nijerya	0.98	İhracat-İthalat Bankası	Zungeru Hidroelektrik Santrali
2018	Güney Afrika	2.50	Çin Kalkınma Bankası	Kusile Enerji Santrali
2017	Güney Afrika	1.50	Çin Kalkınma Bankası	Medupi Kömür Santrali (6*794MW)
2016	Güney Afrika	0.50	Çin Kalkınma Bankası	Medupi, Kusile ve Ingula Elektrik Santralleri
2015	Uganda	0.48	İhracat-İthalat Bankası	Isimba Hidroelektrik Santrali
2013	Uganda	1.40	İhracat-İthalat Bankası	Karuma Hidroelektrik Santrali
2015	Zambiya	1.70	İhracat-İthalat Bankası	Kafue Gorge Alt Hidroelektrik Projesi
2018	Zimbabve	1.00	İhracat-İthalat Bankası	Hwange Termik Santrali Genişlemesi (Ünite 7-8)

Kaynak: Maizland, “China’s Fight Against Climate Change and Environmental Degradation”

Eylül 2018'de Pekin'de düzenlenen FOCAC Zirvesi'nde konuşan Xi Jinping, 2015'teki Zirve'de duyurulan “sanayileşme, tarımsal modernizasyon, altyapı, finans, yeşil kalkınma, ticaret ve yatırımın kolaylaştırılması, yoksulluğun azaltılması, halk sağlığı, kültürel ve halklar arası değişim ile barış ve güvenliği” kapsayan on büyük iş birliği programına dayanarak Afrika ülkeleriyle yakın iş birliği içinde sekiz büyük girişim başlatılacağını duyurmuştur:

1. Endüstriyel tanıtım girişimi: Afrika'da bir dizi ekonomik ve ticari iş birliği bölgesinin inşa edilmesi, Afrika'nın 2030 yılına kadar genel gıda güvenliğini sağlamasının desteklenmesi, doğal afetlerle mücadele için maddi ve insani yardım, yerel para birimi düzenlemelerinde Afrika ülkeleriyle iş birliğinin güçlendirilmesi

2. Altyapı bağlantı girişimi: Afrika Birliği ile ortaklaşa bir Çin-Afrika altyapı iş birliği planının oluşturulması, Afrika ile bir dizi önemli bağlantı projesinin üstlenilmesi, enerji, ulaşım, bilgi, telekomünikasyon ve sınır ötesi su kaynakları konusunda iş birliğinin artırılması, Afrika ülkeleri ve Çin'deki finans kuruluşları tarafından tahvil ihracının kolaylaştırılması
3. Ticaret kolaylaştırma girişimi: Afrika'dan ithalatın artırılması, ticaret kolaylaştırma programlarının uygulanması, Afrika ülkeleri ve bölgeleriyle serbest ticaret müzakerelerinin yapılması, Afrika ile e-ticaret iş birliğinin teşvik edilmesi
4. Yeşil kalkınma girişimi: yeşil kalkınma ve ekolojik ve çevresel koruma odaklı projelerin hayata geçirilmesi, Çin-Afrika çevre iş birliği merkezi kurulması, çevre koruma konusunda kamuoyunun farkındalığının artırılması
5. Kapasite geliştirme girişimi: ekonomik ve sosyal kalkınma planlaması konusunda Afrika ile iş birliğinin desteklenmesi, Genç Afrikalılara mesleki eğitim sağlanması, Çin-Afrika inovasyon iş birliği merkezinin açılması
6. Sağlık hizmeti girişimi: tıbbi ve sağlık yardımı programı ve projelerin artırılması, salgın hastalıkla mücadelede iş birliği, sağlık uzmanlarının yetiştirilmesi, mobil tıbbi hizmetlerin artırılması, savunmasız gruplara odaklı sağlık hizmetleri sağlanması
7. Halktan halka değişim girişimi: Afrika çalışmaları enstitüsünün kurulması, Çin-Afrika Ortak Araştırma ve Değişim Planı yükseltilmesi, Çin-Afrika medya iş birliği ağı kurulması, Çin'de daha fazla Afrika kültür merkezi ve Afrika'da daha fazla Çin kültür merkezi açılması
8. Barış ve güvenlik girişimi: Çin-Afrika barış ve güvenlik fonu/forumu kurulması

Xi Jinping listelenen sekiz girişimin sahada uygulanmasını sağlamak için Çin'in Afrika'ya hükümet yardımı ve finansal kurumlar ve şirketler aracılığıyla yatırım ve finansman şeklinde 60 milyar dolar sağlayacağını, buna 15 milyar dolarlık hibe, faizsiz krediler ve imtiyazlı krediler; 20 milyar dolar tutarında kredi limitleri; kalkınma finansmanı için 10 milyar dolar tutarında özel bir fon ve Afrika'dan ithalatı finanse etmek için 5 milyar dolar tutarında özel bir fon kurulmasının dâhil olacağını belirtmiştir¹⁸⁸.

FOCAC Zirvesi'nin ardından Çin'in Afrika'nın batı kıyılarındaki limanları hedeflemesi nedeniyle, 2018'den bu yana Çin'in Batı Afrika'ya verdiği krediler, özellikle Gana ve Nijerya'ya

¹⁸⁸ "Full text of Chinese President Xi Jinping's speech at opening ceremony of 2018 FOCAC Beijing Summit", Xinhuanet, erişim 18 Ağustos, 2024, http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/03/c_129946189.htm

verilen krediler, önemli ölçüde artmış; 2000 sonrası finansmanın önemli bir kısmı Sahra altı Afrika ülkelerine giderken, önceki 20 yılda büyük borçlu olmayan Batı Afrika ülkeleri önemli miktarlarda kredi almıştır. Bu kredilerin büyük çoğunluğu BRI projeleri kapsamında transfer edilmiş; erken BRI yılları olarak atfedilen 2013-2018 döneminde Çin'in Afrika'ya kümülatif kredi taahhütleri yıllık 10 milyar doları aşmıştır¹⁸⁹. Fakat 2019 yılında BRI faaliyetlerinin genel yapısal kapsam açısından tatmin edici bir seviyeye ulaştığı sonucuna varılmasıyla Çin siyasi liderliği BRI'nın hedefini 'yüksek kaliteli kalkınma' olarak yeniden kalibre etmiştir. Yüksek kaliteli kalkınma kavramı, Xi Jinping'in İkinci Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu'ndaki konuşmasında yer alan 'BRI açık, yeşil ve temiz olmalı ve yüksek standartlı, insan merkezli ve sürdürülebilir bir yaklaşım izlemelidir' ifadesi dışında belirsizliğini sürdürürken Çin'in uluslararası yatırımları da bu belirsizlikten etkilenmiştir¹⁹⁰.

2019 yılında, Çin'in küresel operasyonlara sahip iki politika bankası olan Çin Kalkınma Bankası ve Çin İhracat-İthalat Bankası tarafından sağlanan yurtdışı enerji finansmanı, 2008'den bu yana en düşük seviyeye gerilemiş; 2019 yılında Çin'in politika bankaları, 2018'de yabancı hükümetlere verilen 11,08 milyar dolarlık krediye göre %71 düşüş kaydetmiş ve toplam 3,2 milyar dolarlık üç kredi vermiştir. Bu üç kredinin ikisi Nijerya'daki Gurara hidroelektrik projesi ve Gine'deki Koukoutamba hidroelektrik projesine diğeri ise Türkiye'deki bir kömür santraline gitmiştir¹⁹¹.

Dahası bu kalibrasyonla birlikte Çin'de başlayıp dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi ve daha sonra Ukrayna'daki devam eden karışıklık nedeniyle zorlanan küresel mali düzen, Çin kamu fonlarının daralmasına neden olmuş; 2017-2019 dönemine kıyasla 2020-2022 arasında kredi ortalamaları %37 düşerek 213,03 milyon dolardan 135,15 milyon dolara gerilemiştir¹⁹². Pandemi sırasında, düşen gelirler ve artan hükümet harcamaları, yerel yönetimler için gelir sıkıntısına neden olmuş; dahası genç işsizliğin artması, yaşlanan nüfus ve jeopolitik huzursuzluk unsurları da Çin'in büyük ölçekli harcamalarını azaltma kararını

¹⁸⁹ Engel v.dğr., "Relative Risk and the Rate of Return Chinese Loans to Africa Database, 2000-2023", *GCI Policy Brief 023*, sy.8(2024), 9-13, erişim 21 Ağustos, 2024, <https://www.bu.edu/gdp/files/2024/08/GCI-PB-23-CLA-2024-FIN.pdf>

¹⁹⁰ Hong Zhang, "Is China's Belt and Road Initiative Slowing Down?", *Made in China Journal* 6, sy. 1(2021): 18. doi.org/10.22459/MIC.06.01.2021.01

¹⁹¹ Xinyue Ma, Kevin P. Gallagher ve Yanan Guo, "China's Global Energy Finance 2019", *GCI POLICY BRIEF 004*, sy. 2 (2020):3, erişim 21 Ağustos, 2024, <https://www.bu.edu/gdp/files/2020/02/Policy-Brief-2019-Ma-Gallagher-Guo.pdf>

¹⁹² Samir Bhattacharya, "Reading 10 years of BRI from an African perspective. Expert Speak", erişim 28 Temmuz, 2024, <https://www.orfonline.org/expert-speak/reading-10-years-of-bri-from-an-african-perspective>

etkilemiştir¹⁹³. 2020 yılında Çinli kredi kuruluşları Burkina Faso, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gana, Lesotho, Madagaskar, Mozambik, Ruanda ve Uganda'daki ulaşım, enerji, bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) ve bankacılık sektörlerindeki projeler için 11 kredi anlaşması imzalamış; önceki yıllarla karşılaştırıldığında, kredi sayısı ve kredi taahhütlerinin toplam değeri 2020'de önemli ölçüde azalmıştır. Bu değişim COVID-19 pandemisi ve Çin'in borç verme isteğinin yanı sıra Afrika ülkelerinin borçlanma kabiliyetinin azalmasından da kaynaklanmıştır¹⁹⁴.

Tablo 6: Çin'in Afrika'ya Kredileri, 2020

Ülke	Finansman (milyon dolar)	Proje
Burkina Faso	80	SMART Burkina Pojesi
Kongo Cumhuriyeti	150	Maliye Bakanlığı'nın Modernizasyonu ve İletişim Sistemlerinin Dijitalleştirilmesi
Gana	158	Gana Kırsal Telefon ve Dijital Katılım Projesi
Gana	95	Bölgesel Elektriklendirme Projeleri
Gana	244	Demiryolu taşıtları tedariki (35 yeni standart ölçülü lokomotif ve demiryolu taşıtları)
Lesotho	79	Ha Ramarothole Güneş Enerjisi Projesi Mafeteng Faz I 30 MW
Madagaskar	49	Telekomünikasyon Modernizasyon Projesi
Mozambik	132	Ulusal Mobil Ağın (Tmcel) Modernizasyonu ve Genişletilmesi
Ruanda	214	Nyabarongo Nehri Barajı II, 224 MW; 110 kV Tahliye İletim Hattı
Uganda	456	Petrol Yolları - 1,2 ve 3 Numaralı Parseller
Bölgesel	200	Afreximbank: Pandemi Ticaret Etkisini Azaltma Tesisi (PATIMFA) Programı-BoC

Kaynak: Hwang v.dğr., "Chinese Loans to Africa During the COVID-19 Pandemic", 8-13.

1.3.Çin Dili ve Kültürünün Konfüçyüs kurumları aracılığıyla Afrika'da yayılması

Çin hükümeti hem politika oluşturma hem de uygulama düzeylerinde kültürel araçlarla yumuşak güç diplomasisini benimsemek için yoğun çaba sarf etmekte; yabancı ülkelerde kültür merkezleri ve okulları kurmak, uluslararası akademik değişimler uygulamak, ulusal medyanın ulusötesi genişlemesi, ulusal imaj filmleri oynatmak ve yurtdışında çok sayıda konser ve sergi düzenlemek gibi yumuşak güç girişimleri, hükümet kurumları tarafından belirgin bir şekilde yürütülmektedir. Çin ülke bölge fark etmeksizin Çin gündemine dair paylaşımlar gibi Çin ile

¹⁹³ "A \$1 trillion headache: China's local fiscal shortfall poses broader growth risks", Reuters, erişim 27 Temmuz, 2024, <https://www.reuters.com/markets/asia/1-trillion-headache-chinas-local-fiscal-shortfall-poses-broader-growth-risks-2022-10-17/>

¹⁹⁴ Hwang v.dğr., "Chinese Loans to Africa During the COVID-19 Pandemic", Global Development Policy Center. *GCI POLICY BRIEF 012*, sy. 4 (2022): 8-13, erişim 26 Ağustos, 2024, https://www.bu.edu/gdp/files/2022/11/GCI_PB_012_EN_FIN.pdf

ilgili gelişmeleri yerel dillerde yayınlar üzerinden paylaşıırken; 2004 yılında Güney Kore'nin Seul kentinde ilk Konfüçyüs Enstitüsünün kurulmasıyla bu girişim farklı bir boyut kazanmış; Enstitüler Çin dili ve kültürünün öğretilmesini teşvik etmek için diplomatik bir platforma dönüşmüştür¹⁹⁵.

Dil ile Çin'in uluslararası sahnedeki rolü arasındaki bağ, Hanban (Uluslararası Çince Dil Konseyi Ofisi) tarafından "yabancı öğrencilerin Çince öğrenme taleplerini karşılamak ve çok kültürlülüğün gelişmesine ve uyumlu bir dünyanın inşasına katkıda bulunmak" amacıyla Konfüçyüs Enstitüleri projesinin başlatılmasından sonra daha da güçlenmiştir. Nitekim Konfüçyüs Enstitüleri yurtdışında bulunan ilk Çin kültür kurumları değildir hatta Çin 1980'lerin sonundan bu yana dokuz Çin Kültür Merkezi (Mauritius, Benin, Kahire, Paris, Malta, Seul, Berlin, Tokyo ve Ulan Bator) ile dünya çapında resmi kültürel temsilcilik ofisleri bulundurmaktadır. Kültür Merkezleri de dil ve kültür eğitimi konusunda kapsamlı programlar, Çin hakkında sanatçılar, yazarlar ve tiyatro grupları tarafından sergiler, okumalar ve performanslar düzenlemektedir fakat üniversiteler arasındaki değişimleri sürdürmeyi ve yoğunlaştırmayı amaçlayan eğitim kurumları olarak görülmemektedir¹⁹⁶. Bu bağlamda 2002-2012 yılları arasında Başkan Hu Jintao'nun "barışçıl yükseliş" politikasını teşvik etmesinin ardından doğan ve hükümet tarafından finanse edilen enstitüler, daha eğitim odaklı bir araç olarak tasarlanmıştır. Dahası enstitüler Çin hükümetinin dil ve diğer yumuşak güç araçları (medya gibi) yoluyla, yalnızca başkaları tarafından uzun süredir şekillendirilen değil, aynı zamanda devletin kontrolünde olmayan denizaşırı Çinli göçmenlerin uygulamalarıyla zarar gören Çin imajına karşı kendi kendine uyarlanmış bir Çin imajını teşvik etme çabalarına da yardım etmektedir¹⁹⁷. Nitekim enstitülerin kurulması Çin dili ve kültürünün incelenmesi yoluyla ulusal kimliği, ulusal onuru ve ulusal bütünlüğü güçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Zira dil öğretimi ve kültürel tanıtım, kamu diplomasisinin basit araçlarından daha fazlasıdır. Çin hükümeti önceki dönemlerde denizaşırı Çinlileri birleştirmek ve Çin kimliklerini korumak için dil ve kültürü kullanmış; bu sayede denizaşırı Çinlilerle ilişkileri sıkılaştırmak ve etkisini artırmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda bir yandan Çin dışındaki

¹⁹⁵ Ying Zhou ve Sabrina Luk. "Establishing Confucius Institutes: A Tool for Promoting China's Soft Power?" *Journal of Contemporary China* 25, sy.100 (2016): 633-635. doi:10.1080/10670564.2015.1132961.

¹⁹⁶ Peter Hefele, David Merkle, ve Sascha Zhivkov. "Taking Confucius to Africa: How Cultural Diplomacy Conveys China's Voice and Perspectives to the World", *KAS International Reports: Transatlantic Relations*, (2015): 61. <http://www.jstor.org/stable/resrep10121.8>.

¹⁹⁷ Maddalena Procopio, "The Effectiveness of Confucius Institutes as a Tool of China's Soft Power in South Africa", *African East-Asian Affairs*, sy.1-2 (2015): 116. <https://doi.org/10.7552/0-1-2-155>.

vatandaşlarına ulaşma imkanı bulan Çin hükümeti diğer yandan da farklı hedef kitlelerine erişim ve yeni bir Çin imajı yaratmak için bir mihenk taşı yaratmıştır¹⁹⁸.

Konfüçyüs Enstitülerini kültürel değişimler için etkili bir araç ve uluslararası dostlukları güçlendirmek için önemli bir platform olarak gören Çinli bürokratlara göre enstitüler Çin Rüyası'nın, tüm ülkelerin rüyalarının ve dünya rüyasının birleştiği yerdir. Çin'in imajını desteklemek ve kalpleri ve zihinleri kazanmak, küresel olarak ortaklıklar ve çok taraflı iş birliği kurmak için Çin'in yumuşak gücünün bir parçası olarak kurulan Konfüçyüs Enstitüleri, bir yandan yabancı ortaklarına Çin dilini ve geleneksel kültürünü teşvik ederek "Çin prestijinden" yararlanma imkânı sunmakta diğer yandan da yabancı hükümetlerin güçlü Çin ile ekonomik ilişkileri geliştirme hedeflerine hizmet etmektedir¹⁹⁹. Gerçekten de Okoth-Okombo'ya göre, Afrika'daki dil politikası ve ekonomik kalkınma, toplumun büyük kesimlerinin kalkınma faaliyetlerine ve kamu platformuna etkin katılımını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Konfüçyüs Enstitüleri Çin-Afrika ticareti ve iş birliğinin her zamankinden yüksek olduğu bir zamanda hem kültürel bir bağımlılık hem de ileriye dönük Çin dili ve kültürüne karşı duyarlılığı artırmak için önemli bir sosyal kanal görevi görmektedir²⁰⁰.

Çin kültürünün uzun ömürlülüğünü sembolize etmek ve Çin-Konfüçyüs bağlantısından ötürü enstitüleri Çin'in kültürel bir markasına dönüştürmek amacıyla bu isim ile tasarlanan Konfüçyüs Enstitüleri genellikle yerel üniversiteler, kolejler veya hükümetlerle işbirliği içinde göstermektedir²⁰¹. Almanya'nın Goethe Enstitüsü, İngiltere'nin British Council ve diğerlerinden modellenen Enstitüler, kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşları arasında zikredilen Hanban tarafından denetlenmektedir. Enstitülerin açılmasıyla ilgilenen üniversitelerin başvurularıyla başlayan süreç, onayın ardından genellikle enstitüyü başlatmak için muadil Çin üniversitesinden Çinli öğretmenlerle birlikte yıllık 100 bin dolar civarı bir finansmanla açılmaktadır. Başlangıç fonunun ardından yıllık hibeler, ders kitapları, öğretim materyalleri, personel maaşları ve uçak bileti gibi destekler de sunulmaktadır. Hatta bazı ülkelerde bilgisayar laboratuvarı, kütüphane ve konferans salonları gibi ilave imkanlar da sağlanmaktadır²⁰².

¹⁹⁸Yang Dali, "Language and the politics of identity in China in the age of globalization", *Is There a Greater China Identity? Security and Economic Dilemma* içinde, haz. I Yuan (Taipei: Institute of International Relations of National Chengchi University, 2007): 163.

¹⁹⁹Anja Lahtinen, "China's Soft Power: Challenges of Confucianism and Confucius Institutes", *Journal of Comparative Asian Development*, (2015):17. doi:10.1080/15339114.2015.1059055

²⁰⁰Wokedje Homawoo ve Sterling Conyers. "African Agency within Confucius Institutes? Challenges to equal cultural exchange between CIs and African host countries", *Leadership and Developing Societies* 6, sy.1 (2024): 66. <https://doi.org/10.47697/lds.35350023>

²⁰¹Procopio "The Effectiveness of Confucius Institutes as a Tool of China's Soft Power in South Africa", 117.

²⁰²Anita Wheeler, "Cultural Diplomacy, Language Planning, and the Case of the University of Nairobi Confucius Institute." *Journal of Asian and African Studies* 49, sy. 1(2013): 52. <https://doi.org/10.1177/0021909613477834>.

Enstitülerin faaliyetleri yerel ihtiyaçlara göre düzenlenmektedir ancak Hanban'ın bir bütün olarak Çince dil politikasından da sorumlu olması ve yakın siyasi kontrol altında devlet destekli ilerlemesi enstitülerin Çin ulusal politikasına bağlı olduğunu hatırlatmaktadır²⁰³. Bununla birlikte enstitüler, “eşit pozisyon ve sorumluluklara sahip olan bir Çinli müdür ve bir yerel müdür” tarafından ortaklaşa yönetilmekte ve taraflar diğerinin açık onayı olmadan değişiklik yapma veya karar alma gibi bir hakka sahip değildir²⁰⁴. Bu noktada Konfüçyüs Enstitülerinin temel özellikleri olan ilişkisel yapılar ve ilişkisel dinamikler ön plana çıkmaktadır. Zira bağımsız kuruluşlar olan çoğu kültürel enstitünün aksine doğrudan merkezi hükümetin bir kolu tarafından yönetilen ve ortaklıklar üzerinden ilerleyen enstitüler aslında çok boyutlu, çok katmanlı bir küresel ağ yapısı yaratmaktadır. Ek olarak, enstitüler Çince öğretmenleri için eğitim sunma, Çince sınavlar ve özel ders hizmetleri yönetme ve Çince yarışmalar düzenleme gibi etkinliklerin yanı sıra Çin'de eğitim için danışmanlık hizmeti ve Çin hakkında ticari bilgiler sağlama gibi aynı zamanda iş birliğine yol açan güçlü iç ve dış ilişki kurma unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır²⁰⁵. Enstitü bünyesinde kung fu ustaları ve şarkı ve dans toplulukları gibi kültürel değişimler ve Konfüçyüs Enstitüleri himayesinde Çince öğrenen lise öğrencileri için Çin'de 2 haftalık turlar olan “Çin Köprüsü Yaz Kampları” gibi Çin kültürüyle ilgili yüz yüze deneyim imkânı sağlamakta; yöneticiler için ise Çin'deki yıllık konferansları finanse etmektedir²⁰⁶. Enstitüsünün bir uzantısı olan Konfüçyüs Sınıfları da okulda ve yerel alanda Çin dili ve kültür programını güçlendirme hedefiyle yerel okullar ve eğitim merkezleriyle ortaklıklar kurmakta ve erken yaşlarda Çinceye yönelimi artırmaktadır. Konfüçyüs Enstitüleri, Çin kaligrafisi, Çin mutfağı, Çin düğümleme gibi çeşitli Çin geleneklerini yayarak Çin'in bölgedeki ülkelerin kalplerine hitap etmek misyonunu üstlenmekte; İlkbahar festivalleri ve Sonbahar festivalleri gibi geleneksel festivalleri teşvik ederek Çin'i kültürel açıdan zengin ve eğitim açısından gelişmiş olarak tasvir etmektedir. Konfüçyüs Enstitüleri ayrıca, 150'den fazla Çin Üniversitesinde uluslararası öğrencilerin eğitim

²⁰³ Zhao Alexandre Huang, “China's Public Diplomacy and Confucius Institute”, *Public Diplomacy and the Politics of Uncertainty* içinde, haz. Pawel Surowiec ve Ilan Manor, (İsviçre: Palgrave Macmillan, 2020): 216.

²⁰⁴ Siyuan Li, “China's Confucius Institute in Africa: A Different Story?”, *International Journal of Comparative Education and Development* 23, sy.4 (2021): 359-361. <https://doi.org/10.1108/IJCED-02-2021-0014>

²⁰⁵ Rhonda Zaharna, “China's Confucius Institutes: Understanding the Relational Structure & Relational Dynamics of Network Collaboration” *Confucius Institutes and the globalization of China's soft Power* içinde, haz. Rhonda Zaharna, Jennifer Hubbert ve Falk Hartig, (Los Angeles: Figueroa Press, 2014): 24-28.

²⁰⁶ Jenifer Hubbert, “Authenticating the nation; Confucius Institutes and soft-power”, *Confucius Institutes and the globalization of China's soft Power* içinde, haz. Rhonda Zaharna, Jennifer Hubbert ve Falk Hartig, (Los Angeles: Figueroa Press, 2014): 35-39.

alabilmesini kolaylaştıracak burslar sunarak farklı geçmişlere sahip öğrencilerin ülkeye ilgisini artırmaktadır²⁰⁷.

2004 yılında Seul’da açılan ilk kurumun ardından Çin’in Afrika atılımı bağlamında kıtadaki ilk Konfüçyüs Enstitüsü 19 Aralık 2005 tarihinde Nairobi Üniversitesi’nde açılmış; Enstitüsü, Nairobi Üniversitesi ve Tianjin Normal Üniversitesi aracılığıyla iki ortak, öğrenci ve öğretim görevlisi değişimini içeren bir iş birliği bağı kurmuştur. Çin Başkanı Hu Jintao, 2006 yılında Kenya’ya yaptığı ziyarette öğrenciler ve öğretmenlerle bir araya gelmiştir. Aynı yıl Uluslararası Çin Dili Konseyi Ofisi, Kahire Üniversitesi ile ortak bir Konfüçyüs Enstitüsü kurmak için bir niyet mektubu imzalamış; Enstitü, Kahire Üniversitesi ve Pekin Üniversitesi arasındaki sözleşme kapsamında 2007 yılında kurulmuştur. 2007’nin sonunda Güney Afrika’daki Stellenbosch Üniversitesi’ndeki Konfüçyüs Enstitüsü kurulurken; Nijerya’daki ilk Konfüçyüs Enstitüsü Çin’deki Xiamen Üniversitesi ile işbirliği içinde Nnamdi Azikiwe Üniversitesi bünyesinde resmi olarak Şubat 2009’da açılmıştır²⁰⁸. 2006’da Çin-Afrika İş Birliği Forumu’nun Pekin Zirvesi’nin düzenlenmesinden sonra, Afrika ülkelerindeki enstitü sayısı altı ay içinde birden ona yükselmiş; Çin’in Afrika’daki enstitü ağı genişlemeye devam ederken 2009 yılındaki, Şarm el-Şeyh FOCAC zirvesinde, Çin-Afrika eğitim ve kültürel işbirliğini güçlendirmek amacıyla daha fazla Konfüçyüs Enstitüsü’nün kurulması planlanmış; ayrıca Çin, 2010 yılında hayata geçirmeyi düşündüğü "20+20 İşbirliği Planı" kapsamında Afrika ve Çin üniversitelerini eşleştirerek bu enstitülerin gelişimini teşvik etmiştir. Çin-Afrika Üniversiteleri 20+20 İş Birliği Planı temelinde kurulan bağlar ilerleyen dönemde Konfüçyüs Enstitülülerinin kurulum süreçlerini kolaylaştırmıştır²⁰⁹. 2011 yılında Çin Komünist Partisi’nin 11. Merkez Komitesi’nin Altıncı Genel Oturumunda “Çin kültürünün dünyaya doğru yürüyüşünü teşvik etmek” amacıyla onlarca hedef belirlenmiş; bu hedefler arasında yurt dışında Çin kültür merkezlerinin ve Konfüçyüs Merkezlerinin inşasını güçlendirmek de yer almıştır. Aynı yıl Dış Yardımla ilgili ilk Beyaz Bültenini yayınlayan Çin, Konfüçyüs Enstitülerini "alıcı ülkelerin kendi kendini geliştirme kapasitelerini oluşturmalarına yardımcı olmak ve ekonomik ve sosyal gelişimleri için sağlam bir temel oluşturmak" şiarıyla değerlendirmiştir. Böylece kısa bir süre içinde Çin parti liderleri ve hükümet yetkilileri Enstitülerin faaliyetlerine yoğun katılım göstermeye başlamış; Çin’in en önemli karar alma organı olan Siyasi Büro Daimi Komitesi

²⁰⁷ Areeba Iftikhar, “Confucius Institutes Shaping China’s Soft Power. Institute of Strategic Studies Islamabad”, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://issi.org.pk/issue-brief-on-confucius-institutes-shaping-chinas-soft-power/>

²⁰⁸ “Chinese/Confucius institute”, Nnamdi Azikiwe University, erişim 21 Ağustos, 2024, <https://unizik.edu.ng/chinese-confucius-institute-ci/>

²⁰⁹ Kenneth King, “China’s Higher Education Engagement with Africa: A Different Partnership and Cooperation Model?”, *International Development Policy*, sy. 5 (2014): 166. <https://doi.org/10.4000/poldev.1788>

üyeleri de Enstitüleri ziyaret ederek oradaki çalışmalarını yönlendirmişlerdir²¹⁰. 2012 yılında Çin'in Pekin kentinde düzenlenen FOCAC Beşinci Bakanlar Konferansı Pekin Eylem Planı (2013-2015) enstitülerin resmi olarak bir dış politika bağlamında bahsedildiği nadir anlardan biri olarak kayda geçmiş; metinde iki tarafın “Afrika’da Konfüçyüs Enstitüsü ve Konfüçyüs Sınıflarının kurulması ve geliştirilmesini teşvik etmeye devam edeceği” ve “Çin’in öğretim personeli, personel eğitimi ve öğretim materyalleri ve ekipmanları açısından aktif destek sağlayacağı” belirtilmiştir²¹¹. Konfüçyüs Enstitüleri, Xi Jinping’in Çin Rüyası ve BRI bağlamında daha farklı bir boyuta taşınarak Afrika ile ilişkilerde etkisi daha hissedilebilir kurumlara dönüşmüştür. Zira Çince dilinin yayılmasının Girişim çerçevesinde daha iyi bir iş birliği için hayati önem taşıması, teknik ve yerel işbirliği gibi konularda Mandarin konuşan bireylere ihtiyaç duyulması bağlamında Enstitüler BRI bünyesinde desteklenmiştir. Bu sayede Çin dili öğretim ve eğitim merkezi - Konfüçyüs Enstitüleri ve Çin üniversitelerinin offshore kampüsleri de dâhil olmak üzere ulusötesi ve sınır ötesi kurumlar BRI kapsamında daha hızlı artmaya başlamış; son yıllarda, özellikle BRI bölgesinde Konfüçyüs Enstitülerinin sayısında önemli bir artış görülmüştür²¹². Devlet Konseyi Bilgi Ofisi tarafından 2021 yılında yayınlanan “Yeni Dönemde Çin ve Afrika: Eşitlerin Ortaklığı” başlıklı Beyaz Bültende Çin’in 30’den fazla Afrika üniversitesinin Çince dil bölümleri kurmasına yardımcı olduğu, 16 Afrika ülkesinin Çinceyi ulusal eğitim sistemlerine dâhil ettiği belirtilmiştir. Bültene göre 2004’ten 2021’e Çin, 48 Afrika ülkesine toplam 5.500 Çince dil öğretmeni ve gönüllü göndermiştir²¹³. Bununla birlikte Çin’in bölgede Çince eğitim vermesi için eğittiği binlerce Afrikalı olduğunu not etmek gereklidir.

Tablo 7: Afrika’da Konfüçyüs Enstitüleri

Angola	Agostinho Neto Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Benin	Abomey-Calavi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Botsvana	Botsvana Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Botsvana Uluslararası Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Burkina Faso	Nazi Boni Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Burundi	Burundi Üniversitesi’ndeki Konfüçyüs Enstitüsü

²¹⁰ Falk Hartig, “The Globalization of Chinese Soft Power: Confucius Institutes in South Africa”, *Confucius Institutes and the globalization of China’s soft Power* içinde, haz. Rhonda Zaharna, Jennifer Hubbert, ve Falk Hartig, (Los Angeles: Figueroa Press, 2014): 54-58.

²¹¹ “The Fifth Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) Beijing Action Plan”, FOCAC, erişim 1 Ağustos, 2024, http://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/201207/t20120723_8079762.htm

²¹² Bowen Xu, “Understanding Education on China’s Belt and Road Initiative: A Cultural Political Economy Approach”, *Beijing International Review of Education* 3, sy.1(2021): 51. <https://doi.org/10.1163/25902539-03010005>

²¹³ “Full text: China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals”, State Council Information Office, erişim 13 Temmuz, 2024, http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2021-11/26/content_77894768_4.htm

Kamerun	Yaounde II Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Cape Verde	Cape Verde Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Orta Afrika Cumhuriyeti	Bangui Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Çad	N'djamena Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Fildişi Sahili	Felix Houphouette Boigny Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Kongo Diplomatik Akademisi Konfüçyüs Enstitüsü
Cibuti	Cibuti Konfüçyüs Enstitüsü
Mısır	Ain Shams Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Süveyş Kanalı Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Kahire Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü İskenderiye Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Ekvator Ginesi	Ulusal Ekvator Ginesi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Eritre	Ulusal Yüksek Öğrenim ve Araştırma Enstitüsü Konfüçyüs Enstitüsü
Etiyopya	Etiyopya Teknik Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Addis Ababa Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Gabon	Omar Bongo Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Gambiya	Gambiya Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Gana	Cape Coast Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Gana Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Gine	Konakri Cemal Abdülnasır Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Kenya	Egerton Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Moi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Kenyatta Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Nairobi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Liberya	Liberya Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Madagaskar	Toamasina Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Antananarivo Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Malavi	Malawi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Mali	Bamako Edebiyat ve Beşeri Bilimler Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Moritanya	Nouakchott Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Mauritius	Mauritius Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Fas	Abdelmalek Essaadi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Hasan II Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Muhammed V Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Mozambik	Eduardo Mondlane Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Namibya	Namibya Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Nijerya	Lagos Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Nnamdi Azikiwe Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Kongo	NGOUABI Marien Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Ruanda	Ruanda Üniversitesi-Eğitim Koleji Konfüçyüs Enstitüsü
Sao Tome and Principe	Sao Tome ve Principe Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Senegal	Dakar Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Seyşeller	Seyşeller Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Sierra Leone	Sierra Leone Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Güney Afrika	Cape Town Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Durban Teknoloji Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Rhodes Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü

	Stellenbosch Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Batı Kap Üniversitesi Çin Tıbbı Konfüçyüs Enstitüsü Johannesburg Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Sudan	Hartum Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Surinam	Surinam Anton de Kom Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Tanzanya	Dodoma Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Dar es Salaam Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Zanzibar Devlet Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Togo	Lome Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Tunus	Kartaca Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Uganda	Makerere Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü
Zambiya	Zambiya Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Sino-Zam Bilim ve Teknoloji Meslek Yüksekokulu Konfüçyüs Enstitüsü
Zimbabve	Zimbabve Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü

Kaynak: Dig Mandarin, “Confucius Institutes Around the World – 2024”

Halihazırda Afrika'da faaliyet gösteren 67 Konfüçyüs Enstitüsü ve 50'ye yakın Konfüçyüs Sınıfı bulunmaktadır²¹⁴. Buralarda eğitim gören öğrenciler başarı durumlarına göre burslarla eğitimlerine devam etmekte hatta Çin'in Afrika'da faaliyet gösteren şirketlerinde önemli pozisyonlarda istihdam edilmek için ülkelerine geri dönmektedir. Bu gibi imkânların varlığı da Enstitülere olan ilgilinin artmasını sağlamaktadır. Örneğin Kamerun'da 1996 yılında Afrika'daki ilk Çince dil eğitim kurumu olarak kurulan merkez, 2007 yılında Konfüçyüs Enstitüsü'ne dönüşmüş ve Çin dili ve kültürünün öğretimi ve yayılmasına odaklanmıştır. Dövüş sanatlarından halk enstrümanlarına, geleneksel Çin operasından çay sanatına geniş bir yelpazede kültürel içerikler sunan Enstitü, birkaç sınıfla başladığı Mandarin eğitimlerini Douala, Yaoundé ve Maroua Üniversitesi gibi ülkenin önde gelen üniversitelerinde açtığı ek binalarda sürdürmektedir. Dahası çok sayıda Kamerunlu genç, Çin'de eğitim alıp ülkelerine geri dönerek önemli pozisyonlarda istihdam edilmiştir. ²¹⁵. Benzer şekilde Nijerya'da faaliyet gösteren Nnamdi Azikiwe Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü'nün tavsiyesi üzerine 2018 ile 2023 yılları arasında yaklaşık 18.000 mezun Çinli işletmelerde istihdam edilmiş; Nijerya'da faaliyet gösteren farklı Çin işletmelerinin yanı sıra Güney Afrika ve Gana gibi diğer ülkelerde çalışan öğrenci ve mezunlar ilerleyen dönemlerde denizaşırı ülkelerde bile çalışma fırsatı bulmuştur²¹⁶. Amerika ve Avrupa başta olmak üzere pek çok bölgede kapatılan yahut artık daha

²¹⁴ “Confucius Institutes Around the World – 2024”, Dig Mandarin, erişim 26 Ağustos, 2024, <https://www.digmandarin.com/confucius-institutes-around-the-world.html>

²¹⁵ Jean Gonondo, “Confucius Institute and the Development of Chinese Language Teaching in Cameroon” *Journal of Education and Practice* 12, sy.3 (2021):36, DOI: 10.7176/JEP/12-3-05

²¹⁶ Zhangbao v.dğr., “Achievements and Challenges of Chinese Language Teaching in Nigeria: Study of the Confucius Institute at Nnamdi Azikiwe University, 2008-2023”, *Open Journal of Modern Linguistics* 14, sy.3 (2024): 513-517, doi: 10.4236/ojml.2024.143026

temkinli yaklaşılan Konfüçyüs Enstitülerine nazaran Afrika'da herhangi bir Enstitünün kapatılmaması ve sayılarının çoğalması, farklı sebeplerden de olsa, giderek artan bir ilginin işaretidir. Zira ABD ve diğer büyük ticaret ortaklarında Çin konusunda muazzam bir endişeyle karşı karşıya kalan Konfüçyüs Enstitüleri, Afrika'da Çin dilinin, imkânlarının ve kültürünün çekiciliğine odaklanarak daha nazik ve daha yumuşak bir Çin izlenimi yaratmaktadır²¹⁷.

1.4.Çin ve Afrika arasında spor diplomasisi ve eğitim işbirliği

Çin, spor diplomasisini 1950'lerden bu yana hem küresel hem de kendi bölgesel ilişkilerinde etkin bir şekilde kullanmaktadır. Tayvan ile ilgili sıkıntıları çözmek için ekonomik gücünü kullanan Çin hükümeti aynı zamanda spor diplomasisini de etkin bir şekilde kullanmıştır. Çin hükümeti, 1952 Helsinki Olimpiyatları'nda Tayvan ekibinin Çin Cumhuriyeti adı altında katılımını Uluslararası Olimpiyat Komitesi üyeliğini kullanarak engellemiş; 1970'lerin sonunda Tayvan ile ilgili sorunların çözülmesiyle komiteye ve olimpiyatlara geri dönmüştür²¹⁸. Soğuk Savaş sırasında ABD ve Çin'in yakınlaşma girişimleri de 1971 Dünya Masa Tenisi Şampiyonası'nda gösterilen iyi niyetlerin bir sonucu olmuş; iki ülkeden sporcuların farklı etkinliklerde temas kurmaları hatta hediyeleşmeleri ABD Başkanı Richard Nixon'ın bir yıl sonraki Çin ziyaretinin ve diplomatik temasların yeniden kurulmasının fitilini ateşleyen hamle olmuştur²¹⁹.

Çin'in Afrika kıtası için benimsediği program çoğunlukla stadyum inşası, ekipman tesisi, eğitim desteği gibi araçlar üzerinden bir dış politika sürdürmektir. Çin gibi pek çok ülke ve uluslararası kuruluş altyapı ve burs gibi eğitim projeleri üzerinden kıtayı desteklemektedir ancak Çin'in yurtdışı kalkınma finansmanı, geleneksel Batı ülkeleri ve kurumlarından farklı bir dizi projeyi daha finanse etmektedir. Zira Çin, fonların uygun kullanımını belirten veya belirli demokratik reformlar gerektiren krediler gibi daha geleneksel Batı yardım biçimlerini tercih etmemekte ve pek çoğunun aksine doğrudan maddi çıktılarına hitap etmemektedir²²⁰. Dahası bazı kurumlar uzun resmi prosedürler sonunda hibeler verirken, bu hibeler ile hükümet binalarının veya stadyumların inşasını finanse etme gibi bir seçenek yoktur. Bu bağlamda Çin'in inşa ettiği

²¹⁷ James F. Paradise, "China and International Harmony: The Role of Confucius Institutes in Bolstering Beijing's Soft Power", *Asian Survey* 49, sy. 4 (2009):653-658, <https://doi.org/10.1525/as.2009.49.4.647>

²¹⁸ Fan Hong ve Xiong Xiaozheng, "Communist China: Sport, Politics and Diplomacy", *The International Journal of the History of Sport* 19, sy.2-3 (2002):330-332, DOI: 10.1080/714001751

²¹⁹ William H. Overholt, "President Nixon's Trip to China and Its Consequences." *Asian Survey* 13, sy. 7 (1973): 708. <https://doi.org/10.2307/2642707>

²²⁰ Rachel Will, "China's Stadium Diplomacy." *World Policy Journal* 29, sy. 2 (2012): 39-41. <http://www.jstor.org/stable/41510509>.

stadyumlar ve özellikle futbol sahaları uluslararası kalkınma finansmanında benzersiz bir yatırım projesi türü olarak ön plana çıkmıştır.

Stadyumlar Çin'in daha az gelişmiş ülkelere ihraç ettiği, kamu konutları, ofis binalarından hastaneler, okullar, tiyatrolar, parlamento binaları ve başkanlık sarayları gibi kurumlara, endüstriyel fabrikalara ve yollar, demiryolları ve köprüler gibi fiziksel altyapıya kadar uzanan birçok bina türünden biridir. Ancak, stadyum binalarını dikkat çekici kılan şey, görsel olarak baskın olmaları, bir şehirde büyük ölçekli olmaları, normalde simge yapılar haline gelmeleri ve sosyal, politik ve günlük yaşamla yakından ilişkili olmaları ve sıklıkla halk tarafından kullanılmaları ve halka açık olmalarıdır. Hem normal vatandaşlar tarafından spor/müzik etkinliklerine katılmak için hem de siyasi elitler tarafından ulusal kutlama faaliyetleri için kullanılan stadyumlar şehirlerin simgeleri haline dönüşerek kalıcı bir Çin etkisinin de ana kaynaklarından birine dönüşmüştür²²¹.

Çin'in spor ve özellikle stadyum inşaatı üzerinden Afrika ile ilk etkileşimi kıtadaki ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaya başladığı ve Çin-Sovyet ilişkilerinin kötüleştiği 1960'lı yılların sonuna denk gelmektedir. 1950'den 1970'lere kadar Çin yardımıyla tasarlanıp, desteklenen 16 stadyumun 9 tanesi Afrika kıtasında inşa edilmiştir. Çin'in kıtadaki ilk kapsamlı stadyum inşaat projesi Tanzania'nın Zanzibar kentinde 15.000 kişilik Amaan stadyumudur. Bu stadyum öncesinde Çin Tanzania'da Uhuru stadyumunun genişletilmesini de desteklemiş ancak Amaan Çin'in stadyum yardımının finansal, teknik ve işgücü desteğinin yanında tasarım desteğini de kapsamıştır. Çin'in stadyum diplomasisinin ilk örneği olarak kabul edilen ve yerel spor takımları ve Zanzibar mili takımı için birçok önemli etkinliğe ev sahipliği yapan Tesis, çeşitli mitinglere ve diğer siyasi etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. Tesisin açılmasından 7 yıl sonra, daha sonra Tanzania siyasetinde baskın bir güç olacak Chama Cha Mapinduzi'yi (Devrim Partisi) başlatmak için bir tören düzenlenmiş; 1990'da Nelson Mandela stadyumda konuşma yapmış ve Zanzibar'ın özerk başkanlarının yeminlerini ettiği stadyum Yıllık Devrim Günü kutlamalarının da mekânı olmuştur²²².

1970'lerin sonuna kadar inşa edilen tüm bu stadyum projeleri doğrudan Çin merkezi hükümeti tarafından yürütülmüş; projelerin tasarımı ve yönetimi planlı ekonomi modeli altında atanan sorumlu enstitüler tarafından gerçekleştirilmiştir. Dahası projelerin araştırma, tasarım, malzeme

²²¹ Xue v.dğr., "Architecture of "Stadium Diplomacy" - China-aid Sport Buildings in Africa." *Habitat International* 90, (2019), article no 101985. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.05.004>.

²²² "Amaan Stadium", Stadium Database, erişim 7 Ağustos, 2024, https://stadiumdb.com/stadiums/tan/amaan_stadium

tedariki, inşaat, teknik destek ve yönetimi de Çin İnşaat Bakanlığı tarafından denetlenmiştir²²³. Bu yıllarda aynı zamanda Çin gençlik delegasyonları ve spor takımlarının Tunus, Sudan, Gine ve Gana gibi ülkeleri ziyaret etmesini sağlamış; zamanla sayıları 50'leri bulan delegasyonlar kültür, bilim, eğitim, spor ve sanat camialarından tanınmış figürlerin dâhil olmasıyla birlikte hem Çin ile kültür anlaşmaları imzalayan hem de imzalamayan ülkeleri ziyaret etmeye devam etmiştir²²⁴. Çin'in bölgede tüm ülkeleri diplomatik bağlara bakmaksızın spor gibi kapsayıcı bir kanal üzerinden ziyaret etmesi Çin'in dış politika araçlarından biri haline dönüşmüş; Çin'in Afrika ülkeleri için hem bulundukları dönemde hem de ilerleyen yıllarda önemli mekânlara dönüşecek stadyum inşaları bölgeyle daha yumuşak ilişkiler kurmanın yanı sıra Tek Çin politikasının küresel olarak tanınması motivasyonu ile şekillenmiştir. Diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasının hemen ardından gelen on yılda, Çin'in önceliği, Tayvan ile diplomatik ilişkileri hala devam eden birkaç ülkeye, Pekin ile ilişki kurmanın faydalarını göstermek olmuştur; zira Çin stadyum inşası gibi 'istişare yoluyla üzerinde anlaşılan projeleri uygulamak için kullanılacak' Çin hibeleri üzerinden finanse edilerek alıcı ülkelere hediye edilmiştir²²⁵.

Kamusal söylemde "dostluk stadyumları" olarak etiketlenen bu stadyumlar Tayvan meselesinin yanında hem sosyalist yönelimli hükümetlere veya sosyalist eğilimli siyasi kültürlerle sahip ülkeler üzerinden Afrika'da siyasi dayanışma ve ittifak kurmak niyetiyle inşa edilmiş, değişen küresel şartlardan da büyük ölçüde etkilenmiştir. 1978 sonrasında daha küresel entegrasyon odaklı bir politika benimseyen Çin, Afrika ülkelerinden destek sağlama arayışıyla taleplerini hızlıca kabul ederek, altyapı ve enerji projelerinin yanı sıra stadyum, devlet binası, konferans salonu gibi geleneksel kalkınma finansmanına çok da dâhil edilmeyen pek çok talebi olumlu karşılamıştır. Ancak diğer yatırım ve hibelerde olduğu gibi, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ideolojik olarak yönlendirilen stadyum hediyeleri siyasi dayanışma ve ittifak kurma için artık uygulanabilir olmaktan çıktığından sayıları azalmıştır. 1980'ler devam eden projelerin hızlandığı bir dönem olmuş ve 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında inşaatla gözle görülür bir hızlanmayla Senegal, Moritanya, Mauritius, Kenya, Ruanda, Nijer, Cibuti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi çok sayıda ülke yeni inşa edilmiş stadyumlara kavuşmuştur²²⁶.

²²³ Chang v.dğr., "From labour support to design support: transition of China's foreign aid stadiums from the 1950s to the 1970s", *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, (2024): 9-11. <https://doi.org/10.1080/13467581.2024.2389194>

²²⁴ Alaba Ogunsanwo, *China's Policy in Africa 1958-71* (Birleşik Krallık: Cambridge University Press, 1974): 11-17.

²²⁵ Valeria Guzman Verri, "Gifting Architecture: China and the National Stadium in Costa Rica, 2007-11." *Architectural History* 63, (2020): 284. <https://www.jstor.org/stable/27126632>

²²⁶ Hugh Vondracek, "China's Stadium Diplomacy and its Determinants: A Typological Investigation of Soft Power", *Journal of China and International Relations* 7, sy.1 (2019): 72. <https://doi.org/10.5278/jcir.v7i1.6638>

Tablo 8: 1980-2000 yılları Arasında Tamamlanan Stadyumlar

Ülke	Tamamlanma Yılı	Stadyum
Benin	1982	Stade de l'Amite
Moritanya	1983	Stade Olympique
Fas	1983	Moulay Abdallah Stadium
Fas	1983	Salle Omnisports Moulay Abdallah
Gambiya	1984	Gambia Independence Stadium
Burkina Faso	1984	Stade du 4 aout
Senegal	1985	Leopold Senghor Stadium
Liberya	1986	Doe Sports complex
Ruanda	1986	Amahoro National Stadium
Surinam	1987	Sir John Guise Stadium
Zimbabve	1987	Zimbabwe National Sports Stadium
Kenya	1987	Moi international sports center
Nijer	1989	Stade General Seyni Kountche
Gine Bissau	1989	Estadio 24 de Setembro
Moritus	1991	Stade Anjalay
DRC	1993	Stade de Martys
Cibuti	1993	Stade du ville
Uganda	1997	Mandela National Stadium
Nijer	1999	Stade General Seyni Kountche
Togo	2000	Kegue Stadium

Kaynak: Vondracek, 2019

2000li yıllarda denizaşırı sermaye birikimi ve yurtdışındaki jeoekonomik çıkar arayışında olan Çin, stadyum diplomasisini dış politika gündemi hiyerarşisinde yükseltmiştir. Dahası bu projeler bölgesel ilişkilerin ötesinde küresel imajın etkisi göz önüne alınarak da inşa edilmiştir. Bu dönemde FOCAC'ın kuruluşu da Afrika'da "yeni" stadyum diplomasisi girişiminin katlanarak uygulanmaya başlamasını kolaylaştırmıştır. Kıtada onlarca stadyum inşa eden Çin, aynı zamanda 1968 ile 1999 yılları arasında inşa edilen dostluk stadyumlarından bazılarını da içeren bir düzineden fazla harap stadyumun yenilenmesini de finanse etmiştir. Stadyum yenileme ve inşaat projelerinin tamamında ağırlıklı olarak finansal hibeler, faizsiz krediler ve alıcı ülkelere düşük faizli krediler kullandıran Çin, çoğu zaman doğal kaynak zengini ülkeleri tercih etmiş ama nadiren başka ülkeleri de desteklemiştir²²⁷.

Çin, 2002'den itibaren iki yılda bir düzenlenen Afrika Uluslar Kupası'na (AFCON) sembolik olarak entegre olmuş; 2002 ile 2019 yılları arasında AFCON için kullanılan 44 stadyumdan 16'sı yeni inşa edilen Çin destekli stadyumlar olmuştur. Bir yandan Çin'in AFCON taraftarlarına

²²⁷ Valentin Lindlacher ve Gustav Pirich, "The Impact of China's 'Stadium Diplomacy' on Local Economic Development in Sub-Saharan Africa", *CESifo Working Paper*, (2024): 32. doi.org/10.2139/ssrn.4703297

ve TV izleyen kitlesine olan iyi niyetini sembolik olarak temsil eden stadyumlar bir yandan da AFCON'un sağladığı kamu platformu aracılığıyla Çinli mimarlık ve inşaat şirketlerinin çalışmalarının reklamı olmuştur²²⁸.

Tablo 9: 2000 Sonrası İnşa Edilen Stadyumlar

Ülke	Yıl	Stadyum	Kapasite
Mali	2002	26 Mart Stadyumu	50000
Mali	2002	Modibo Keita Stadı	35000
Mali	2002	Abdoulaye Nakoro Cissoko Stadı	15000
Mali	2002	Barema Bocoum Stadyumu	30000
Mali	2002	Amari Daou Stadı	30000
Mali	2002	Babemba Traore Stadı	30000
Sierra Leone	2002	Ulusal Stadyum	45000
Orta Afrika Cumhuriyeti	2006	Barthelemy Boganda Spor Kompleksi	20000
Kongo	2007	Belediye Stadyum	13594
Ekvator Ginesi	2007	Malabo Stadyumu	15250
Ekvator Ginesi	2007	Bata Stadyumu	35700
Liberya	2007	Samuel Kanyon Doe Spor Kompleksi	35000
Tanzanya	2007	Mkapa Ulusal Stadyumu	60000
Kongo	2008	Denis Sassou-Nguesso Stadyumu	5000
Gana	2008	Sekondi Takoradi Stadyumu	20000
Gana	2008	Tamale Stadyumu	21017
Gana	2008	Accra Spor Stadyumu	40000
Gana	2008	Baba Yara Stadyumu	40528
Angola	2009	11 Kasım Stadyumu	48000
Angola	2009	Ombaka Ulusal Stadyumu	35000
Angola	2009	Chiazi Ulusal Stadyumu	20000
Angola	2009	Tundavala Ulusal Stadyumu	20000
Senegal	2009	Alassane Djigo Stadyumu	10000
Senegal	2009	Djourbel Belediye Stadyumu	5000
Kongo	2010	Marien Ngouabi Stadyumu	20000
Tanzanya	2010	Amaan Stadyumu	15000
Zimbabve	2010	Zimbabve Ulusal Spor Stadyumu	60000
Kamerun	2011	Yaoundé Çok Amaçlı Spor Kompleksi	5263
Gabon	2011	Dostluk Stadyumu	40000
Gine	2011	Nongo Stadyumu	50000
Mozambik	2011	Zimpeto Ulusal Stadyumu	42000
Tanzanya	2011	Uhuru Stadyumu	23000
Kenya	2012	Moi Uluslararası Spor Merkezi	60000
Senegal	2012	Lamine Gueye Stadı	8000

²²⁸ Tokunbo Ojo, “Sino-African Sport Diplomacy? “New” Wave of Chinese Stadiums in African Cities” *China's International Communication and Relationship Building* içinde haz. Xiaoling Zhang ve Corey Schultz (Londra: Routledge, 2022): 220-225.

Zambiya	2012	Levy Mwanawasa Stadyumu	49800
Gine-Bissau	2013	24 Eylül Stadyumu	20000
Senegal	2013	Caroline Faye Stadyumu	5000
Senegal	2013	Massene Sene Stadyumu	2500
Senegal	2013	Alboury Ndiaye Stadyumu	1500
Senegal	2013	Kolda Stadyumu	1000
Senegal	2013	Tamba Stadyumu	1000
Zambiya	2013	Ulusal Kahramanlar Stadyumu	60000
Senegal	2014	Matam Bölge Stadyumu	999
Senegal	2014	Mawade Wade de Medina Stadı	1200
Sierra Leone	2014	Bo Stadyumu	10000
Kongo	2015	Kintélé Belediye Stadyumu	6000
Kamerun	2016	Limbe Stadı	20000
Kamerun	2016	Bafoussam Omnisport Stadyumu	20000
Kamerun	2016	Ahmadou Ahidjo Stadı	40000
Gana	2016	Cape Coast Stadyumu	20000
Gabon	2017	Port-Gentil Stadyumu	20000
Gabon	2017	Oyem Stadı	20500
Malawi	2017	Bingu Ulusal Stadyumu	41100
Moritanya	2018	Nouakchott Olimpiyat Stadyumu	25000
Tanzanya	2018	Mao Tse Tung Stadyumu	5000
Kamerun	2019	Yeniden Birleşme Stadyumu	39000
D. Kongo Cumhuriyeti	2019	Kalemie Stadyumu	15000
Fildişi Sahili	2020	Fildişi Sahili Ulusal Stadyumu	60000
Somali	2020	Mogadişu Stadyumu	65000
Benin	2021	Dostluk Stadyumu	35000
D. Kongo Cumhuriyeti	2022	Goma Stadyumu	15000
D. Kongo Cumhuriyeti	2022	Bukavu Stadyumu	10000
D. Kongo Cumhuriyeti	2022	Bunia Stadyumu	10000

Kaynak: Lindlacher ve Pirich, 2024

Stadyum inşasında belirli yıllarda belirli ülkelerdeki yığılmaların büyük kısmı AFCON ile ilgilidir. Örneğin Çin, 2002 AFCON öncesinde Mali'de Bamako(2), Mopti, Sikasso, Ségou ve Kayes'te altı futbol stadyumunun inşasına ve yenilenmesine yardımcı olmuştur. Bir Dünya Bankası çalışanı, bir röportajda stadyumların yumuşak bir krediyle finanse edildiğini ve geri ödemelerin düzensiz veya yavaşlatılmış bir programda yapıldığını öne sürmüştür²²⁹. Benzer şekilde Gana'da 2008 yılında inşası tamamlanan stadyumlar da AFCON içindir. Çin AFCON için biri Atlantik kıyısındaki Sekondi-Takoradi'de, diğeri 500 km kuzeyde, Tamale Savannah'da

²²⁹ “Project ID: 1080 China constructs six soccer stadiums in Mali for 2002 Africa Cup of Nations”, AIDDATA, erişim 11 Temmuz, 2024, <https://china.aiddata.org/projects/1080/>

birebir aynı ilki adet stadyum inşa etmiş; her biri 38,5 milyon dolara mal olan stadyumlar Shanghai Construction Co. Ltd. tarafından iki yıldan kısa bir sürede tamamlanmıştır²³⁰.

Çin'in AFCON motivasyonunun ön plana çıkmadığı bazı stadyumlarla söz konusu ülkelerin yatırım potansiyelleri ve doğal kaynakları ön plana çıkmaktadır. Örneğin Çin ve Senegal hükümetleri diplomatik ilişkilerin tekrar tesis edilmesinin ardından Mart 2006'da Spor Altyapısı İnşaatı ve Rehabilitasyonu Projesi için 300 milyon RMB tutarında bir hibe anlaşması imzalamıştır. Proje dâhilinde 11 stadyumun inşasını veya rehabilite edilmesine karar verilmiştir²³¹:

• Kolda Bölge Stadyumu	• Léopold Sédar Senghor Stadyumu
• Caroline Faye Stadyumu	• Mawade Wade Stadyumu
• Aline Sitoé Diatta Stadyumu	• Lamine Guèye Stadyumu
• Alboury Ndiaye Stadyumu	• Ely Manel Fall Stadyumu
• Matam Bölge Stadyumu	• Massène Sène Stadyumu
• Tambacounda Bölge Stadyumu	

Dakar'daki Léopold Sédar Senghor Stadyumunun rehabilitasyonu 7 Nisan 2009'da, Lamine Guèye Stadyumu'nun inşası ise 19 Ocak 2012'de tamamlanmıştır. Massène Sène Stadyumu ve Caroline Faye Stadyumu'nun 10 Ağustos 2012 ile 10 Nisan 2013 arasında yenilenmesinin ardından Alboury Ndiaye Stadyumu, Kolda Bölge Stadyumu ve Tambacounda Bölge Stadyumu yenilerek Senegal yetkililerine teslim edilmiştir. Stadyum yenileme ve inşa projesinin ardından Çin ve Senegal arasında çok sayıda anlaşma imzalanmıştır:

- Temmuz 2007'de, Çin İhracat-İthalat Bankası ve Senegal'in devlet elektrik şirketi SENELEC 90kV Dakar Elektrik Dağıtım Şebekesi Rehabilitasyon ve Genişletme Projesi'nin 1. Aşaması için 370 milyon RMB tutarında bir hükümet imtiyazlı kredi anlaşması imzalamıştır. Ertelemelerin ardından 2009'da başlayan inşaat Nisan 2016'da tamamlanmıştır. Ocak 2011'de Projenin 2. Aşaması için 531 milyon RMB tutarında bir sözleşme imzalanmış ve ardından kredinin 7 yıllık ödemesiz dönemi uzatılmış ve üçüncü bir kredi aracılığıyla ek finansman sağlamıştır.

²³⁰ Emmanuel Barranguet ve The Africa Report, "China the master stadium builder", erişim 9 Ağustos, 2024, <https://www.theafricareport.com/9098/china-the-master-stadium-builder/>

²³¹ "Project ID: 1608 Chinese Government provides RMB 300 million grant for Sports Infrastructure Construction and Rehabilitation Project". AIDDATA. Erişim 6 Ağustos, 2024, <https://china.aiddata.org/projects/1608/>

- Eylül 2007'de Çin İhracat-İthalat Bankası ve Senegal Hükümeti, E-Devlet Projesi'nin 1. Aşaması için 390 milyon RMB tutarında bir hükümet imtiyazlı kredi anlaşması imzalamış; 1. Aşama ile 7 şehirde 500 km fiber optik kablo döşenerek hükümet kurumları, üniversiteler, hastaneler ve diğer devlet işletmeleri ve kurumları için veri, ses ve görüntülü konferans sistemleri kurulmuş ve e-devlet ağını desteklemek için veri merkezleri oluşturulmuştur. İlk aşamanın tamamlanmasının ardından Çin İhracat-İthalat Bankası ve Senegal Hükümeti, Ocak 2012'de China Eximbank E-Devlet Projesi'nin 2. Aşaması için 50 milyon dolarlık bir kredi anlaşması imzalamıştır. Ardından, taraflar 2015'te E-Devlet Projesi'nin 3. Aşaması için 530 milyon RMB tutarında bir hükümet imtiyazlı kredi anlaşması daha imzalamıştır. Projenin 2.aşaması devam ederken 3.aşama tamamlanıp Senegal hükümetine teslim edilmiştir.
- Aralık 2007'de ZTE, Senegal Hükümeti'nin ulusal bilgi güvenliği ağını desteklemek için bağımsız IPR'ye sahip yeni nesil bir dijital trunking teknolojisi olan Küresel Açık Trunk Mimarisi'nin (GoTa) kullanımını önermiş; başkent Dakar'da bir GoTa denemesinin ardından 2009'da Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, Ulusal Güvenlik İletişim Ağı Projesi'nin 1. Aşamasını desteklemek için 8,5 milyon dolarlık bir Çin Eximbank kredi anlaşmasının imza törenine katılmak üzere Senegal'i ziyaret etmiştir. Daha sonra, 2012'de Senegal Hükümeti ve Çin Eximbank, Ulusal Güvenlik İletişim Ağı Projesi'nin 2. Aşaması için 225 milyon RMB'lik bir kredi anlaşması imzalamış; ardından da proje hayata geçirilmiştir.
- Şubat 2010'da Çin İhracat-İthalat Bankası ve Senegal Hükümeti, Senbus için Minibüsler ve Otobüs Montaj Üretim Projesi için 34 milyon dolar değerinde bir hükümet imtiyazlı kredi anlaşması imzalamıştır. Krediyle 406 King Long otobüsünün montajı için Thiès'te bir fabrika kurulmuştur.
- Ocak 2013'te, Çin İhracat-İthalat Bankası ve Senegal Hükümeti, 140 MW Gouina Hidroelektrik Santrali Projesi için 138 milyon dolarlık bir tercihli kredisi anlaşması imzalamıştır. Baraj, kaçış kanalı, yüksek gerilim hattı ve hidroelektrik santralının inşasıyla Cimenterie de Diamou'daki ray hattının ve köprünün rehabilite edilmesini içeren proje için Mali ve Moritanya hükümetleri de Çin İhracat-İthalat Bankası ile eşit büyüklükte kredi sözleşmeleri imzalamıştır. Proje tamamlanarak 2022 Aralık'ta teslim edilmiştir.²³²

²³² AIDDATA verilerinden derlemiştir. İlgili projeler için bakınız: proje numaraları: 138, 1955, 53179, 53282, 53283, 58382, 58409, 85245. Erişim 26 Ağustos, 2024 <https://china.aiddata.org/>

Stadyum inşaatlarının yanında Çin Afrika’da farklı spor branşlarına büyüklü küçüklü hibeler sunmaya devam etmiş; kıtada Çin destekli spor ekipmanlarının olmadığı ülke neredeyse kalmamıştır. Bu yardımlar kimi zaman birkaç kutu futbol yahut voleybol topu olurken; kimi ülkelere de binlerce dolar değerinde spor ekipmanı, sponsorluklar, eğitimler verilmiştir²³³.

Tablo 10: Çin’in Afrika’daki Spor Odaklı Yardımlarından Bazıları

Yıl	Ülke	Hibe/bağış içeriği	Proje No
2003	Uganda	10 bin dolar değerinde spor ekipmanı	2497
2003	Gana	50 futbol topu	1397
2003	Nijer	1.1 milyon Yuan yeni spor ekipmanı	58486
2004	Mauritius	Çeşitli diğer spor ekipmanları	20625
2005	Seyşeller	2500 dolar değerinde spor ekipmanı	89633
2006	Mauritius	50 bin dolar değerinde spor ve çeşitli ekipmanlar	20586
2006	Tunus	Wushu ve Kung Fu malzemeleri	56993
2007	Cezayir	14 bin dolar değerinde spor ekipmanı	61424
2010	Angola	Masa Tenisi Derneği’ne 3 milyon Yuan	69
2010	Güney Sudan	Bir dizi spor ekipmanı bağışı	59493
2012	Kongo	82 milyon CFA frangı değerinde spor ekipmanı	30517
2012	Güney Sudan	2 basket sahası	59341
2012	Kongo	Badminton ekipmanı	30522
2014	Çad	Bir dizi atletik malzeme	55813
2014	Zambiya	Masa tenisi ekipmanı	41543
2015	Moritanya	2 milyon RMB değerinde spor ekipmanı	73334
2016	Togo	Spor tesisleri ve ekipmanlar	52883
2018	Eritre	Spor ve ofis malzemeleri	87108
2018	Sierra Leone	Uluslararası Masa Tenisi Turnuvası sponsorluğu	86060
2018	Madagaskar	Spor malzemeleri	88607
2018	Güney Afrika	Çin-Güney Afrika Uçurtma Festivali sponsorluğu	85753
2018	Gine	Spor ekipmanı	86039
2019	Eritre	Voleybol eğitim kursu	87507
2019	Tunus	Spor malzemeleri	56594

Kaynak: AIDDATA,

Çin’in küresel yardım ve kredilerinin boyutlarına kıyasla oldukça küçük bir yer tutan spor ve stadyum kredileri/hibeleri etkisi açısından pek çok kredinin önüne geçmiş; yumuşak güç açısından büyük etkileriyle ön plana çıkmıştır. Yerel müsabakalardan siyasi etkinliklere geniş bir aktivite yelpazesine ev sahipliği yapan stadyumlar, yetimhanelerden savaştan/çatışmadan etkilenen bölgelere kadar kıtanın neredeyse her yerine sağlanan spor ekipmanları da bu gücün yayıldığı alanı hızla genişletmiştir.

²³³ AIDDATA verilerinden derlemiştir. İlgili projeler için son sütunda verilen proje numaralarına bakınız. Erişim 30 Ağustos, 2024 <https://china.aiddata.org/>

2.TÜRKİYE'NİN AFRİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜCÜNÜN AMAÇLARI VE ARAÇLARI

2.1Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkiler

Türklerin Afrika toplulukları ile karşılaşması Emevî ve Abbasiler dönemine kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde bölgeye gönderilen Türkler yönetim kademelerinde üst basamaklara yükselmiş; örneğin Abbasi komutanlarından Ahmed bin Tolun 868-905 yılları arasında Tolunoğulları devletiyle Mısır'a hükmetmiş; 935 yılında bir diğer Türk komutan Muhammed bin İhşit de 30 yılı aşkın bir süre bölgede hüküm sürmüştür. Bölgede Türk varlığı devam ederken 300 yılı aşkın bir sürenin ardından Memlükler devletinin kurulması, ardından da Yavuz Sultan Selim döneminde, Memlükler'den Mısır'ın alınması Türklerin Afrika'daki varlığının temeli olmuştur²³⁴.

Osmanlı'nın Afrika'ya olan ilgisi, özellikle Akdeniz'in güvenliğini sağlama ve Avrupa güçlerine karşı stratejik bir denge kurma amacıyla başlamıştır. Yavuz Sultan Selim'in Memlük Devleti'ni yenerek Mısır'ı Osmanlı topraklarına katması, Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika'daki nüfuzunu önemli ölçüde artırmıştır. Afrika'nın derinliklerine yönelik Osmanlı etkisinin başlangıç noktası olan Mısır, Kızıldeniz ile Hint Okyanusu'na açılan kapı olarak Osmanlı için stratejik bir üs haline gelmiştir. Akdeniz'deki İspanyol ve Portekiz saldırılarına karşı Kuzey Afrika kıyılarındaki Müslüman devletlerle ittifaklar kuran Osmanlı, Barbaros Hayreddin Paşa önderliğinde Cezayir, Tunus ve Libya'yı kontrol altına almış ve bu bölgeler, Osmanlı'ya deniz ticaretinde stratejik üstünlük sağlamıştır. Akdeniz'i ve özellikle Portekizlilere karşı stratejik deniz yollarını koruma çabasıyla 1538 yılında Yemen'i fethederek Aden'i ele geçiren Osmanlı, Portekizlilerle mücadele ederek Somali ve Sudan gibi limanları kontrol altına almış ve Hindistan ve Doğu Afrika kıyıları ile ticareti kolaylaştırmıştır. Günümüzde Etiyopya olarak bilinen Habeşistan'da da varlık gösteren Osmanlı, bölgede kalıcı bir hâkimiyet kuramasa da Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndaki Portekiz etkisini dengelemeye yardımcı olmuştur. Nispeten daha ılımlı bir süre kontrol altına aldığı bölgelerde hâkimiyetini sürdüren Osmanlı 1700'lerde Mısır, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ta merkezi yönetime bağlı ancak daha bağımsız hareket etmeye başlayan yöneticilerle karşı karşıya gelmiş; İspanya ve Fransa başta olmak üzere

²³⁴ Cihan Daban, "21. YÜZYILDA TÜRKİYE'NİN AFRİKA ÜLKELERİ İLE SİYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ". *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 21, sy. 3 (Kasım 2021): 930. <https://doi.org/10.11616/asbi.961224>.

Avrupalı devletlerin söz konusu bölgelerde Osmanlı etkisini sınırlandırma girişimleri de merkezi yönetimin gücünün daha da zayıflamasına neden olmuştur²³⁵.

1800'ler artık bölgedeki yöneticilerin fiilen özerkleştiği bir dönem olmuştur. Akdeniz'deki Berberi korsanların merkezi olmayı sürdüren Cezayir Dayılığı, Osmanlı'ya vergi ödemekle birlikte bağımsız hareket etmeye devam etmiş ancak korsan faaliyetlerinden ötürü Avrupalı güçlerin saldırılarının hedefi olmaya başlamıştır. Tunus ve Trablusgarp da Osmanlı'nın doğrudan kontrolünden çıkarak özerk yapılar haline gelmiş; Tunus'ta beyler, Trablusgarp'ta ise Karamanlı hanedanı, yerel yönetimi büyük ölçüde bağımsız bir şekilde sürdürmeye devam etmiştir. 1801'de Napolyon'un işgalinden sonra Osmanlı kontrolüne geri dönen Mısır'da ise 1805 yılında Mısır'ın valisi olarak atanan Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın yükselişi Osmanlı için Afrika'daki en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Mısır'da güç kazanan Mehmed Ali Paşa bir yandan Sudan ve Doğu Afrika'da Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisini fetihlerle yeniden canlandırmaya başlamış diğer yandan ise Mısır'ı yönetimi altında fiilen bağımsız bir yapıya kavuşturmuştur²³⁶. Daha önceleri bölgedeki ülkeleri yerel dini, siyasi ve kabile elitleriyle işbirliği içinde yöneten Osmanlı yetkilileri zamanla nominal olarak bağımsız kalıtsal hanedanlıklar geliştirmiş; zamanla bölgenin daha da istikrarsızlaşmasıyla Fransızlar 1830'da Cezayir'i işgal etmiştir²³⁷. Osmanlı-Rusya Savaşı ile 1870'lerin sonuna daha zayıf bir devlet olarak giren Osmanlı, 1881'de Fransızların Tunus'u işgal etmesiyle Kuzey Afrika'da bir diğer önemli vilayeti daha kaybetmiştir. 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması, İngiltere'nin Mısır'a olan ilgisinin artmasına neden olmuş; Mısır'daki ayaklanmaları bahane eden İngilizler 1882 yılında Mısır'ı işgal ederek kendi kontrolü altına almıştır. Bu dönemde Sudan'da ortaya çıkan Mehdi Hareketi, Sudan'da bir İslam devleti kurmak amacıyla Osmanlı ve Mısır'ın kontrolünü reddeden bir isyan başlatmış ve ayaklanma sonucunda Sudan'da bağımsız bir Mehdi devleti kurulmuştur. Fakat 1898 yılında İngilizler Sudan'daki Mehdi yönetimine son vererek bölgeyi ele geçirmiş, böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun Sudan üzerindeki fiili etkisi bu gelişmelerle sona ermiştir²³⁸. Benzer şekilde Osmanlı'nın geçmişte ticari ilişkiler kurduğu Doğu Afrika kıyısındaki Zanzibar da 1890'da İngiltere'nin himayesi altına girince Osmanlı'nın bölgedeki etkisi iyice azalmıştır. Osmanlı'nın kıtadaki gücü azalırken Avrupa devletleri çoktan kıtayı

²³⁵ Colin Heywood, *The Ottoman World, the Mediterranean and North Africa, 1660–1760* (Londra: Routledge, 2023): 120-130.

²³⁶ Khaled Fahmy, *All the Pasha's Men: Mehmed Ali, His Army and the Making of Modern Egypt* (Kahire: The American University in Cairo Press, 1997): 248-256.

²³⁷ Stephen Cory, "The Ottoman Maghrib, 1505–1830", *Oxford Research Encyclopedia of African History*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277734.013.415>, 2020.

²³⁸ Gabriel Warburg, "Mahdism and Islamism in Sudan." *International Journal of Middle East Studies* 27, sy. 2 (1995): 223. <http://www.jstor.org/stable/176093>.

paylaşma yarışına girmiştir. Berlin'de Afrika toprakları için müzakere eden Avrupa ülkeleri, 1884-1885 Berlin Konferansı ile Afrika'yı sömürgeleştirmeden süreci meşrulaştırmış ve resmileştirmişlerdir. Öyle ki 1900'e gelindiğinde Avrupa devletleri Afrika topraklarının neredeyse yüzde 90'ını talep eder hale gelmiştir²³⁹.

20. yüzyılın başına gelindiğinde Osmanlı, Kuzey Afrika'daki hakimiyetini tamamen kaybetmiştir. Almanya'nın 1911'de İkinci Fas Krizi'ni hızlandırması, Fransa'nın Fas'taki giderek sertleşen duruşu ve İtalya'nın sömürge yarışında geri kalmama çabası neticesinde İtalyan hükümeti 1910'da Libya'nın Trablus kentinde bir sömürge dayanağı kurmuştur. Osmanlı Libya'da direniş gösteren Senusileri desteklese de 1912'de imzalanan Uşi Antlaşması ile Trablusgarp İtalyan hâkimiyetine girmiştir²⁴⁰.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ve ardından Osmanlı'da meydana gelen gelişmeler devletin odağının tamamen içe dönmesine neden olmuş; akabinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Yeni kurulan rejim Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" düsturu doğrultusunda daha barış odaklı bir politika benimsemiş; ancak yeni bir devletin kuruluşunun beraberinde getirdiği sıkıntılardan ötürü daha içe kapanık bir dönem geçirilmiştir. Buna rağmen Türkiye 1925 yılında ilk büyükelçiliğini Mısır'da açmış; bir yıl sonra ise Etiyopya'da ikinci büyükelçilik açılmıştır. 1950'lerde kıtayı saran bağımsızlık hareketleri neticesinde Türkiye de bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmayı tercih etmiş; Gana'nın 1957 yılında bağımsızlığına kavuşmasından 3 yıl sonra Akra'da büyükelçilik açılmıştır. 1960'larda ise Nijerya, Senegal, Cezayir ve Kenya ile diplomatik ilişkiler tesis edilerek büyükelçilikler açılmıştır. Bu yıllarda Türkiye bağımsızlık merasimlerine katılım başta üzere çeşitli alanlarda iş birliği amacıyla bağımsızlığını kazanan ülkelere ziyaretler gerçekleştirmiştir²⁴¹. Ancak bu ziyaretlerin genel amacı Afrika ülkeleriyle yakın bağlar kurmaktan ziyade BM Genel Kurulu'nda Kıbrıs sorununda Afrika ülkelerinin Türkiye'ye karşı durmalarını engellemek olmuştur. Zira 1965 yılındaki Genel Kurul'da Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini engellemeyi amaçlayan karar tasarısının yüksek bir oyla kabul edilmesi Türkiye'nin bu sorunu çözmek için daha aktif bir diplomasi trafiği başlatması gerektiğine işaret etmiş; bu bağlamda Kıbrıs sorununda Türk

²³⁹Elizabeth Heath, "Berlin Conference of 1884–1885", *Encyclopedia of Africa*, Oxford University Press. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195337709.001.0001/acref-9780195337709-e-0467>, 2010.

²⁴⁰ Ruth First, *Libya: The Elusive Revolution* (New York: Penguin Books Co., 1974): 49-56.

²⁴¹ Daban, "21. Yüzyılda Türkiye'nin Afrika Ülkeleri ile Siyasi ve Diplomatik İlişkileri", 935.

görüşünün açıklanması için Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerine iyi niyet heyetleri gönderilmiş; Afrika'ya gönderilen heyet 20'den fazla ülkeyi ziyaret etmiştir²⁴².

1970'lerde Türkiye'nin Afrika'ya bakışı bir değişim içine girmiş; 1978 yılında Afrika'ya yönelik olarak Açılım Planı hazırlanmış; fakat 1980 Darbesiyle bu mesele rafa kalkmıştır. 20 yıllık aranın ardından Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği konularında daha kapsamlı bir destek alma arayışında olan Türk Dışışleri, 1998 yılında Afrika Açılım Eylem Planını tekrar hazırlamıştır²⁴³.

Afrika Açılım Eylem Planı hedefleri üç temel saç ayağı üzerine inşa edilmiştir: ekonomik iş birliği, siyasal alanda genişleme ve kültürel bağların kurulması/güçlendirilmesi. Planın odağı halihazırda Türkiye'nin 12 büyükelçilik kurduğu Kuzey Afrika olmuş; Nijerya da Büyükelçilik sebebiyle Batı Afrika'daki merkez olarak kabul edilmiştir. Planın sürdürülebilirliği için belirli önlemler alınmıştır²⁴⁴:

- Diplomatik ziyaretlerin ve ilişkileri güçlendirecek etkinliklerin artırılması
- Yeni personellerin ilk aşamada Afrika'daki büyük ülkelerde tecrübe kazanması
- Ticari ataşeliklerin etkinleştirilmesi ve yatırım danışmanlığı hizmetinin sağlanması
- Dışışleri binalarının fiziki koşullarının iyileştirilmesi
- Bölgedeki aktörlerle iletişimin güçlendirilmesi
- İkili anlaşmaların, temasların ve heyetlerin artırılması
- Eğitim odaklı temasların artırılması
- İkili ticaretin özendirilmesi ve kredi kanallarının kolaylaştırılması
- İnsani yardımın artırılması

Türkiye Eylem Planının hedeflerini birkaç yıl içinde eyleme dönüştürme düşüncesindeyken 1999 Gölcük Depremi ve 2000-2001 Ekonomik Krizi nedeniyle hedefler belirttiği süre içerisinde hayata geçirilememiştir. Türkiye'nin savaşıardan ötürü benimsediği tutum, coğrafi konumu nedeniyle maruz kaldığı riskler ve nihayetinde darbelerden, depremlere, ekonomik

²⁴² Melek Fırat, "Türkiye-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Afrika Açılımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", erişim 5 Ağustos, 2024, https://tasam.org/files/icerik/file/_13b80a8a-623f-4c1d-b7bd-6e83fddde142.pdf

²⁴³ Süleyman Eren, "Kamu Diplomasisi Bağlamında Türkiye'nin Afrika Açılım Politikası" *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 10, sy.1(2022): 134-136, <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1035048>

²⁴⁴ Feyza Özel, "Afrika Açılım Eylem Planının Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkilerine Etkisinin Analizi" (Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019), 38-41.

krizlere varan iç sorunlar sebebiyle Türkiye'nin 2000 öncesi Afrika ile ilişkileri istenilen düzeyde olmamış; sınırlı temasların dışında Türkiye bölgede aktif bir varlık gösterememiştir²⁴⁵

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle Türkiye'nin dış politikası önemli bir değişim yaşamış; Türkiye'nin yeni dış politikası Erdoğan'ın dış politika danışmanı Ahmet Davutoğlu tarafından geliştirilen Stratejik Derinlik doktrini ile kavramsal bir çerçeve kazanmıştır²⁴⁶. Davutoğlu'nun Afrika'nın dış politikada onlarca yıldır en çok göz ardı edilen bölge olduğunu ve bu nedenle acilen diplomatik ve ekonomik atılımlara ihtiyaç duyduğunu belirtmesi Türkiye'nin Afrika'da her zamankinden daha aktif bir dış politika izleyeceğine işaret etmiştir²⁴⁷. Yeni hükümet 1 yıl içinde Dış Ticaret Müsteşarlığıyla "Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" hazırlamış dahası çok kısa bir sürede Afrika ülkelerinde yeni ticari müşavirlik ofislerinin açılması hızlandırılmıştır. Fakat bu sürede yeni hükümet Irak savaşı, Kıbrıs sorunu ve Türkiye-AB ilişkileri gibi zor dış politika konularıyla karşı karşıya olduğundan Afrika meselesi tam anlamıyla 2005 yılının Afrika Yılı ilan edilmesi ve aynı yıl Türkiye'nin Afrika Birliği'nde gözlemci statüsü kazanması ile ivme kazanmıştır. Bu süre zarfında taraflar ekonomi ve ticaret gibi alanlarda iş birliği anlaşmaları imzalamak için karşılıklı ziyaretleri artırmış; ikili teşvik mekanizmaları oluşturmuştur²⁴⁸. Dahası Mart 2005'te, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Etiyopya ve Güney Afrika'yı ziyaret etmiş ve bu ziyaretle Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'daki Türkiye Büyükelçisi Afrika Birliği'ne akredite edilmiştir. Erdoğan 2007 yılında Afrika Birliği Başkanının davetlisi olarak Zirvenin açılış oturumuna katılmış ve Türkiye-Afrika ilişkileri konusunda önemli bir demeç vermiştir. 2008 yılında Türkiye Afrika Kalkınma Bankası'nın bölge dışı üyesi olarak kabul edilmiştir. Türkiye Ocak 2008'de Addis Ababa'da düzenlenen 10. Afrika Birliği Zirvesi'nde kıta için stratejik ortak ilan edilmiş; bu zirvede Türkiye'de Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi düzenlenmesi karara bağlanmıştır. Afrika Birliği Zirvesi'nin ardından Sudan Cumhurbaşkanı ve sonrasında Senegal Cumhurbaşkanı Türkiye'ye resmi ziyaretler gerçekleştirmiş; Cumhurbaşkanı Erdoğan mart ayında Dakar'da düzenlenen İslam Konferansı Örgütü 11. Olağan Zirvesi'ne katılmış; mayıs ayında ise İstanbul'da geniş katılımlı "Türkiye-Afrika Dış Ticaret Köprüsü" adlı bir etkinlik

²⁴⁵ Selin Gücüm, Turquie : à propos des séismes qui bouleversent sa scène politique, <https://www.iris-france.org/175634-turquie-a-propos-des-seismes-qui-bouleversent-sa-scene-politique/>, 2023

²⁴⁶ Mehmet Özkan ve Birol Akgün. "Turkey's Opening to Africa." *The Journal of Modern African Studies* 48, sy. 4 (2010): 527-529. <http://www.jstor.org/stable/40961827>

²⁴⁷ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (İstanbul: Küre Yay, 2001): 10-19.

²⁴⁸ Numan Hazar, "Turkey in Africa: The Implementation of the Action Plan and an Evaluation After Fifteen Years", *ORSAM Report No: 124* (2012): 6, erişim 10 Temmuz, 2024, https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_124_eng.pdf

düzelmiştir²⁴⁹. İkili ziyaretlerin ve görüşmelerin arttığı böyle bir dönemde 18-21 Ağustos'ta İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Afrika İşbirliği için Afrika ülkelerinden çok sayıda devlet/hükümet başkanı, cumhurbaşkanı ve başbakan yardımcıları ile bölgesel ve uluslararası örgütlerin temsilcileri İstanbul'a gelmiş; Zirveyle ilişkiler sürdürülebilir bir mekanizmaya kavuşturulmuştur²⁵⁰. Zirvenin ardından "Türkiye-Afrika Ortaklığı İstanbul Deklarasyonu" yayınlanmış; deklarasyonda mevcut durum övülmüş ayrıca tarafların demokrasi, silahsızlanma, terörizmle mücadele, insan hakları, hukuka saygı, barış, açlık ve fakirliği önlenmesi ve sosyal adalet ilkelerine bağlı kalarak işbirliğini geliştirme kararlılıklarına yer verilmiştir²⁵¹.

Türkiye 2008 yılındaki yoğun çabalarının neticesinde BM Genel Kurulu'nda Afrika ülkelerinin (Güney Afrika ve Mozambik hariç) blok halinde verdikleri oy neticesinde oyların beşte dördünü alarak geçici üye olma hakkı kazanmıştır²⁵². Afrika ülkeleri ile iyi bir yol haritası çizdiğini fark eden Türkiye Afrika ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini genişletme amacıyla 2009 yılında Tanzanya ve Fildişi Sahili'nde büyükelçilikler açarak toplam sayıyı 14'e çıkarmış; ilerleyen yıllarda da bu artış devam etmiştir. Türkiye'nin diplomatik temasları yoğunlaştırma uğraşı tek taraflı kalmamış; benzer bir şekilde Afrika ülkeleri Türkiye'deki diplomatik temsilciliklerinin sayısını artırmıştır. 2009 yılında 10 olan büyükelçilik sayısı 2011 yılında 15'e yükselmiş; 2014 yılında Cezayir, Angola, Benin, Burkina Faso, Burundi, Çad, Kongo, Fildişi Sahili, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Cibuti, Mısır, Etiyopya, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Kenya, Libya, Mali, Moritanya, Fas, Nijer, Nijerya, Senegal, Somali, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan Cumhuriyeti, Sudan, Tanzanya, Tunus, Uganda ve Zambiya ile toplam büyükelçilik sayısı 32 olmuştur.

Tablo 11: Türkiye'nin Afrika'daki Büyükelçilikleri

Yıl	Mevcut Büyükelçilik Sayısı	Açılan Büyükelçilikler
1998	12	
2009	14	Tanzanya ve Fildişi Sahili
2010	20	Kamerun, Gana, Mali, Uganda, Angola, Madagaskar
2011	28	Zambiya, Mozambik, Moritanya, Zimbabwe, Güney Sudan, Somali ve Gambiya

²⁴⁹ "Birinci Türkiye - Afrika İşbirliği Zirvesi". TASAM, erişim 12 Temmuz, 2024, <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/929/birinci-turkiye-afrika-isbirligi-zirvesi>

²⁵⁰ "Türkiye-Afrika İlişkileri", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim 22 Ağustos, 2024, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

²⁵¹ "Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi İstanbul Deklarasyonu", TASAM, erişim 16 Ağustos, 2024, <https://afrika.tasam.org/index.php/anasayfa/52-tr-tr/haberler/253-tuerkye-afrika-brl-zrves-stanbul-deklarasyonul2>

²⁵² Therence Atabong Njuafac ve Filiz Katman, "Main Dynamics of Turkish-African Relations in the 21st Century", *European Researcher* 112, sy.11 (2016): 561, DOI: 10.13187/er.2016.112.556

2012	32	Nijer, Namibya, Burkina Faso ve Gabon
2013	36	Çad, Gine, Eritre ve Cibuti
2021	43	Togo

Kaynak: İlgili Büyükelçiliklerin web sitelerinden toplanan verilerle hazırlanmıştır.

26 Mart 2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 2010/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi Türkiye’nin Afrika ile ilişkilere verdiği önemin anlaşılması için kritik bir metin olmuştur. Ortak işbirliği alanlarına dayalı bütüncül bir Afrika Stratejisinin oluşturulması ihtiyacına değinen genelgede ilişkilerin derinleştirilmesi, Afrika’ya daha kapsamlı bir açılımın gündeme alınması ve Türkiye’nin etkin tanıtımı amacıyla Afrika Strateji Belgesi’nin yürürlüğe konulması uygun görülmüştür²⁵³. Bu dönemde Türkiye küresel diplomasi programında Somali’ye geniş bir yer ayırmış, çeşitli enstrümanlar üzerinden farklı platformlarda ülkedeki sıkıntıları dile getirmiştir.

2010 yılının sonunda Tunus’ta başlayan protestolar, Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün’e sıçramış; ardından da Orta Doğu ve Kuzey Afrika’nın tamamına yayılmıştır. Arap Baharı olarak nitelendirilen süreç bölgede istikrarsızlık ve çatışmaların hâkim olmasına yol açarak Türkiye-Afrika ilişkilerinde dalgalanmalara neden olmuştur. Türkiye Arap Baharı ayaklanmalarına karşı demokrasi, herkese güvenlik, siyasi diyalog, karşılıklı ekonomik bağımlılık, sınırların güvenliği gibi prensiplerle hareket ederken; farklı gerekçelerden ötürü Libya’da pragmatik ve rasyonel bir çizgi içerisinde Batı ile ortak hareket etmiştir²⁵⁴. Türkiye’nin benimsediği politikalar sayesinde kıta ile ilişkiler nispeten stabil devam etmiş; Afrika – Türkiye Birinci Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, deklarasyonda yer aldığı gibi Arap Baharı sürerken düzenlenmiştir²⁵⁵. Kaydedilen ilerlemelerin ardından Afrika’ya Açılım Politikası’nın başarıyla tamamlandığı belirtilmiş ve 2013 yılı itibarıyla Afrika Ortaklık Politikası uygulamaya konmuştur²⁵⁶.

2013 yılında Afrika Kalkınma Bankası’nın hissedarı olan Türkiye, Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi’nin ikincisine katılmak için 19-21 Kasım 2014 tarihleri arasında Ekvator Ginesi’nin başkenti Malabo’yu ziyaret etmiştir. Zirveye aktif katılımcı olarak toplam 16 ülke katılırken, genel görünümde Malabo Zirvesi’nde 30 Afrika ülkesi temsil edilmiş; Zirvenin ardından

²⁵³ “2010/7 Başbakanlık Genelgesi”, T.C. Resmi Gazete, sy. 27533 (26 Mart 2010), erişim 26 Ağustos, 2024 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100326-16.htm>

²⁵⁴ İlhan Sağsen, “Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması” *Ortadoğu Analiz* 3, sy.31-32 (2011): 60, erişim 3 Ağustos, 2024, https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/5ilhan_31-32.pdf

²⁵⁵ “Türkiye-Afrika Ortaklığı Birinci Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, 16 Aralık 2011, İstanbul”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim 7 Ağustos, 2024, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-ortaklik%C4%B1%C4%9Fi-birinci-bakanlar-duzeyinde-gozden-gecirme-konferansi-16-aralik-2011.tr.mfa>

²⁵⁶ “Türkiye-Afrika Ticari ve Ekonomik İlişkileri” Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, erişim 6 Ağustos, 2024, <http://tabef.org.tr/bilateral-relations.html>

Türkiye ve Afrika'nın ticaret ve yatırım, barış ve güvenlik, eğitim ve kültür, gençlerin güçlendirilmesi ve teknoloji transferi, kırsal ekonomi ve tarım, enerji ve ulaştırma gibi alanlarda gerçekleştireceği projeler için “2015-2019 Ortak Uygulama Planı” kapsamında beş yıllık bir çizelge oluşturulmuştur. Zirve kararları, 2019 yılında Türkiye'de yapılması kararlaştırılan üçüncü bir Türkiye-Afrika Ortaklığı Zirvesi çağrısında bulunmuştur²⁵⁷. Bir öncekinden farklı olarak ikinci Zirvenin Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı beş yıl sonraya ertelenmiş: konferans 2018 Şubatında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. 2019 yılındaki pandemi nedeniyle Zirve 2021 yılına ertelenmiş; “Birlikte Kalkınma ve Refah için Güçlendirilmiş Ortaklık” temasıyla düzenlenen son Zirve'de 38 Afrika ülkesi temsil edilmiştir²⁵⁸.

Türkiye Afrika ile ilişkilerine güvenlik boyutunu da entegre etmiş ve farklı çözümler bulmuştur. Afrika kıtasının güvenlik endişelerini dikkate alarak barış ve istikrarın sağlanması faaliyetlerine katkıda bulunmaya önem atfeden Türkiye, Afrika'da görev yapan BM barış gücü operasyonlarını ağırlıklı olarak polis unsurlarıyla desteklemiştir. Türkiye'nin katılım gösterdiği Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği Darfur Hibrit Operasyonu (UNAMID), Birleşmiş Milletler Fildişi Sahili Operasyonu (UNOCI) ve Birleşmiş Milletler Liberya Misyonu (UNMIL) tamamlanmışken; Türkiye'nin desteklediği 7 BM misyonu daha bulunmaktadır²⁵⁹: Birleşmiş Milletler Güney Sudan Misyonu (UNMISS), Birleşmiş Milletler Mali Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu (MINUSMA), Birleşmiş Milletler Kongo Demokratik Cumhuriyeti İstikrar Misyonu (MONUSCO), Birleşmiş Milletler Orta Afrika Cumhuriyeti Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu (MINUSCA), Birleşmiş Milletler Sudan Geçiş Yardımı İstikrar Misyonu (UNITAMS), Birleşmiş Milletler Somali Yardım Misyonu (UNSOM), Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Görev Gücü (UNIFIL). Türkiye'nin kıtada benimsediği bir diğer mesele ise askeri üslerin kurulması olmuştur. Türkiye'nin korsanlıkla mücadele operasyonlarında deniz kuvvetlerini konuşlandırmasına olanak tanıyan ilk mevzuatın Şubat 2009'da kabul edilmesiyle Türkiye Somali kıyılarındaki çok uluslu korsanlıkla mücadele görev gücü olan CTF 151'e katılmış; o zamandan sonra da donanmasını düzenli olarak bu bölgelere konuşlandırmıştır. İlerleyen dönemde ise Türkiye'nin bölgedeki varlığı Somali ihtilafında uluslararası çabalara katkıda bulunma motivasyonu ile şekillenmiş; Türkiye, Somali Ulusal Ordusu için acemileri eğitmek üzere 30 Eylül 2017'de Mogadişu'da bir askeri üs açmıştır. 4 km²'lik bir alana yayılmış ve inşasının 50 milyon dolara mal olduğu bildirilen tesis, Türkiye nezdinden askeri bir eğitim

²⁵⁷ Njuafac ve Katman, “Main Dynamics of Turkish-African Relations in the 21st Century”, 562.

²⁵⁸ “Türkiye-Afrika İlişkileri”

²⁵⁹ “United Nations thanks Türkiye for its contribution to peacekeeping”, UN Turkey, erişim 18 Ağustos, 2024, <https://turkiye.un.org/en/206475-united-nations-thanks-t%C3%BCrkiye-its-contribution-peacekeeping>

kampı olarak görülmektedir. 2017 yılının aralık ayında gerçekleştirilen Sudan ziyareti, Türkiye'nin yeni bir üs kurmasına olanak sağlamış; Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Ömer el Beşir ile anlaşarak ülkenin kuzeyindeki Sevakin Adası için 99 yıllık bir kira sözleşmesi imzalamıştır. Anlaşmanın Sevakin adasını bir turizm merkezi olarak yeniden geliştirmek için imzalandığı ancak Türkiye'nin 'sivil ve askeri gemileri muhafaza etmek için bir rıhtım inşa edeceğini' ve anlaşmanın 'her türlü askeri iş birliğine yol açabileceği' belirtilmiştir²⁶⁰.

Kıtayla iletişimi güçlendirme ve sıklaştırma çabaları dâhilinde Türkiye'nin Afrikalıların Dünya'ya ulaşımında bir kavşak noktası olmasını temin etmek amacıyla THY'nin Afrika'ya uçuşlarının sayısı artırılmış; THY Afrika'nın 54 ülkesinden 42'sindeki 62 noktaya düzenlediği karşılıklı seferlerle Afrika ve Türkiye arasındaki mesafeleri adeta ortadan kaldırmıştır²⁶¹. Son olarak doğrudan ilişkilerin tesisinin yanında Dışişleri Bakanlığınca düzenlenen Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programını bu kısma eklemekte fayda vardır. Zira Eğitim Programı ile 1992'den bugüne hem politika hem de diplomasi, haberleşme ve arşiv gibi konularda kapsamlı eğitimler düzenleyerek 200'den fazla diplomat ile bağ kurmuş; kıta ile ilişkileri daha kapsamlı bir şekilde ele almıştır²⁶².

2.2.Ekonomik ve ticari işbirliğinin teşvik edilmesi

Türkiye'nin Afrika'daki ekonomik açılımı, 2003 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesine Dair Strateji'nin hazırlanması ve Afrika'da yeni ticaret müşavirliği ofislerinin açılmasıyla başlamıştır. Siyasi iradenin kendi arayışları bağlamında Afrika'ya yönelmesi özel sektörün geleneksel partnerden ziyade pazar arayışlarıyla denk gelmiş, bu durum siyasi angajmanın bazı Afrika ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkileri güçlendirmesini sağlamıştır.

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ticaret hacmi 2003'te 5,4 milyar dolar iken 2008'de 16 milyar doları aşarak üç katına ulaşmıştır. Bu artış Türkiye'nin bölgeye yöneliminin bir işareti olarak görülmüş ve ileriye dönük projeksiyonlarda önemli yer tutmuştur. Ancak, Türkiye'nin 2008'de

²⁶⁰ Neil John Melvin, "The Foreign Military Presence in the Horn of Africa Region", SIPRI Background Paper, (April 2019):14-15, erişim 14 Ağustos, 2024, https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-05/sipribp1904_2.pdf

²⁶¹ "THY, Afrika'da tam 42 ülkeye uçuyor", Gazete Birlik, erişim 14 Ağustos, 2024, <https://gazetebirlik.com/yazarlar/thy-afrikada-tam-42-ulkeye-ucuyor/>

²⁶² "Duyuru: 1, 08 Ocak 2015, 21. Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı Kış Okulunun Açılışı Hk .", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim 31 Ağustos, 2024, https://www.disisleri.gov.tr/duyuru_-1_-08-ocak-2015_-21_-uluslararasi-genc-diplomatlar-egitim-programi-kis-okulunun-acilisi-hk_.tr.mfa

dünyayla toplam ticaret hacminin 333 milyar ABD doları olduğu düşünüldüğünde Afrika ile mevcut ticaret hacminin çok düşük kaldığı görülmüştür²⁶³.

Tablo 12: 2003-2008 Türkiye-Afrika Ticareti, Milyon dolar

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İhracat						
Kuzey Afrika	1.577	2.203	2.544	3.097	4.030	5.850
Sahra Altı Afrika	554	765	1.087	1.469	1.947	3.212
Toplam	2.131	2.968	3.361	4.566	5.979	9.062
İthalat						
Kuzey Afrika	2.519	3.231	4.212	4.878	3.616	5.267
Sahra Altı Afrika	820	1.589	1.835	2.526	3.168	2.503
Toplam	3.338	4.820	6.047	7.405	6.784	7.770

Kaynak: Ozkan, “What Drives Turkey’s Involvement in Africa?”, 537

2007-2008 küresel finans krizinden ötürü AB’de ciddi bir Pazar kaybeden Türk ihracatçılar, yönlerini daha güçlü bir şekilde Ortadoğu ve Afrika’ya çevirerek kayıplarını telafi etmeye odaklanmıştır. Nitekim bu çabalar sonucunda da Türkiye’nin toplam ihracatında Afrika ülkelerinin payı yükselmiştir. Ayrıca Türkiye’nin artan enerji ve hammadde ihtiyacını karşılamak için kıtaya yönelmesi toplam ithalatın da artmasını beraberinde getirmiş; Afrika’dan ithalatındaki en önemli kalemler petrol ve türevleri başta olmak üzere çeşitli doğal kaynaklar ve hammaddeler olmuştur²⁶⁴. 2003-2008 döneminde olduğu gibi sonrasında da Türkiye’nin Afrika ile ticaretinde ana aktör Kuzey Afrika ülkeleri olmuş; kıtanın diğer kalanıyla ilişkiler sınırlı kalmaya devam etmiştir.

Tablo 13: 2009-2014 Türkiye-Afrika Ticareti, Milyon dolar

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
İhracat						
Kuzey Afrika	7.416	7.025	6.701	9.444	10.042	10.086
Sahra Altı Afrika	2.739	2.258	3.633	3.913	4.104	3.997
Toplam	10.155	9.283	10.334	13.357	14.146	13.755
İthalat						
Kuzey Afrika	2.238	3.098	3.342	3.308	3.508	3.441
Sahra Altı Afrika	1.700	1.726	3.425	2.613	2.523	2.502
Toplam	3.938	4.824	6.767	5.922	6.031	5.943

²⁶³ Mehmet Ozkan, “What Drives Turkey’s Involvement in Africa?” *Review of African Political Economy* 37, sy. 126 (2010): 537. <http://www.jstor.org/stable/25767304>.

²⁶⁴ Oktay Salih Akbay, “Türkiye-Afrika Ticari İlişkileri: 2009-2014 Dönemi” *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* 4, sy. 8 (2015): 9, <https://hdl.handle.net/20.500.11776/1711>

Kaynak: Akbay, “Türkiye-Afrika Ticari İlişkileri: 2009-2014 Dönemi”,

Kuzey Afrika ülkelerinin ikili ticarete ilk sıralarda olmasının en önemli ana nedenlerinden biri tarihsel bağların ve konumun yanı sıra bu ülkelerle imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmaları olmuştur. 25 Kasım 2004 tarihinde Tunus’ta imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Ortaklık Anlaşması” 1 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş; anlaşma ile taraflar arasındaki işbirliği için özel alanlar listelenmiş ve ticarete tarifeler ve tarife dışı engeller ortadan kaldırılmıştır²⁶⁵. Türkiye-Fas arasında 7 Nisan 2004 tarihinde imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması 1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe girmiş; iki ülke belirli sayıda tarım ürününde tarife kotaları kapsamında karşılıklı vergi indirimleri ve muafiyetler tanımışlardır²⁶⁶. Türkiye’nin bölgedeki en önemli ticaret partnerlerinden olan Mısır ile Aralık 2005’te imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması 1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe girmiş; Türkiye Mısır ürünlerine uygulanan gümrük vergilerini kaldırırken Mısır da sanayi ürünlerindeki gümrük vergilerini 4 Liste üzerinden aşamalı olarak kaldırmıştır²⁶⁷.

Türkiye’nin Afrika ile ticari ve ekonomik ilişkileri diplomatik gerilimlerden etkilenmeden rasyonel çıkarlar gözetilerek sürdürülmüştür. Arap Baharı döneminde bölgenin istikrarsızlığı nedeniyle ithalatta sınırlı bir daralmanın dışında ticari ilişkilerde büyük sıkıntılar gözlemlenmemiştir. Bu durum diplomatik bağların 2013 yılında koptuğu Mısır ile de aynı olmuş; kötüleşen siyasi ilişkilere rağmen ticari ve ekonomik bağlar gelişmeye devam etmiştir. 2005-2012 döneminde, Mısır’ın Türkiye’ye ihracatı da önemli ölçüde artmıştır²⁶⁸. Bu minvalde Türkiye’nin Afrika ülkeleri ile ilişkilerini genişletmesi, ticari ve ekonomik bağların da güçlenmesini sağlamıştır. Hem Türkiye hem de Afrika ülkeleri çeşitli platformlarda ikili ticaret ilişkilerini artırmanın gerekliliğini vurgulamış; tarafların güçlü isteği verilere de yansımıştır²⁶⁹.

Tablo 14: 2015-2020 Türkiye-Afrika Ticareti, Milyon dolar

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İhracat						
Kuzey Afrika	8.527	7.755	7.524	9.477	10.299	8.747
Sahra Altı Afrika	3.921	3.650	4.148	4.973	5.579	5.739

²⁶⁵ “Tunus”, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, erişim 7 Ağustos, 2024, <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar/tunus>

²⁶⁶ “Fas”, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, erişim 8 Ağustos, 2024, <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar/fas>

²⁶⁷ “Mısır”, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, erişim 9 Ağustos, 2024, <https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar/misir>

²⁶⁸ “How Egypt and Turkey Trade Amid Tensions”, Carnegie Middle East Center, erişim 12 Ağustos, 2024, <https://carnegieendowment.org/research/2021/11/how-egypt-and-turkey-trade-amid-tensions?lang=en¢er=middle-east>

²⁶⁹ “Türkiye Dış Ticaret İstatistikleri”, TÜİK, erişim 10 Ağustos, 2024 <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>

Toplam	12.448	11.406	11.673	14.451	15.879	14.486
İthalat						
Kuzey Afrika	3.007	3.200	4.142	4.593	3.858	4.596
Sahra Altı Afrika	2.092	2.155	3.033	2.454	1.757	2.207
Toplam	5.098	5.355	7.175	7.047	5.615	6.903

Kaynak: “Türkiye Dış Ticaret İstatistikleri”

2013 yılında Türkiye’nin Afrika Kalkınma Bankası’na üye olmasıyla Türk şirketlerinin ve yatırımcılarının Afrika Kalkınma Fonu ve Nijerya Güven Fonu tarafından finanse edilen proje ve programlar kapsamında açılan ihalelere katılmaları mümkün olmuştur. 2014 sonrasında Dış Ekonomik İlişkiler Kurulunun (DEİK) özel sektör koordinatör kurumu haline gelmesiyle özel sektörün Afrika bağı daha kurumsallaşmıştır. Daha öncesinde var olan Türkiye-Afrika İş Konseylerine yenileri eklenerek kıtadaki tüm ülkelerle birebir yatırım odaklı ilişkilerin kurulması sağlanmıştır²⁷⁰. 2016 yılında İstanbul’da 42 Afrika ülkesinin katılımıyla ilk “Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu” gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında Antalya’da “Türkiye-Afrika I. Tarım Bakanları Toplantısı ve Tarım İş Forumu” Afrika’dan 50’ye yakın Bakanın katılım gösterdiği bir etkinlik olmuştur. Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu’nun ikincisi de DEİK tarafından 2018’in son çeyreğinde İstanbul’da gerçekleştirilmiştir²⁷¹. Forumun son Zirvesi "Birlikte Kalkınma ve Refah İçin Güçlendirilmiş Ortaklık" temasıyla Aralık 2021’de İstanbul’da gerçekleştirilmiş; Afrika’dan üst düzey yetkililer, 20’ye yakın devlet başkanı ve çok sayıda sektör temsilcisi katılım göstermiştir²⁷².

Ticaret hacmiyle birlikte Afrika’da faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarının üstlendiği proje hacmi de giderek artmıştır. 2020 itibariyle Türk firmalarının Afrika genelinde üstlendiği projelerin toplam değeri yaklaşık 70 milyar dolara ulaşmış, kıta genelinde yatırımların piyasa değeri ise 6 milyar doları aşmıştır. Bölgede yatırımlarını sürdüren diğer ülkelere kıyasla bütçe olarak düşük yatırımlar gerçekleştiren Türkiye, Afrika’daki doğrudan yabancı yatırımlarıyla kıtada en fazla istihdam yaratan ülke olmuştur²⁷³. Afrika’daki Türk firmalarının projeleri genellikle inşaat, enerji, altyapı, sağlık ve tarım gibi stratejik alanlarda yoğunlaşırken teknoloji ve bilgi paylaşımı, hammadde ve işgücünün bölge ülkelerinden temin edilmesi, hızlı işlem

²⁷⁰ DEİK, “TÜRKİYE-AFRİKA II. EKONOMİ VE İŞ FORUMU 10-11 EKİM 2018, İSTANBUL”, erişim 13 Ağustos, 2024, <https://www.deik.org.tr/uploads/afrika-rapor.PDF>

²⁷¹ Ali Oruç, “Türkiye’nin Afrika Stratejisinin Dış Ekonomik İlişkiler Bağlamında Değerlendirilmesi ve Öneriler” (Uzmanlık tezi, İSEDAK ve Uluslararası Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü, Mayıs 2022), 112.

²⁷² “3.Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi İstanbul’da Gerçekleştirildi”, YTB, erişim 13 Ağustos, 2024, <https://ytb.gov.tr/haberler/3-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesi-istanbulda-gerceklestirildi>

²⁷³ “ERDOĞAN: “Türk Firmalarının Afrika Genelinde Üstlendiği Projelerin Toplam Değeri 70 Milyar dolara Ulaştı”, DEİK, erişim 17 Ağustos, 2024, <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-erdogan-turk-firmalarinin-afrika-genelinde-ustlendigi-projelerin-toplam-degeri-yaklasik-70-milyar-dolara-ulasti>

süreleri gibi unsurlar Türk firmalarının diğer altyapı firmalarından ayrışmasını sağlamıştır. Kıtada Türk müteahhitlerin üstlendiği projelerin çoğunluğu büyük birkaç Türk firması tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Tanzanya’da Darüsselam-Mwanza demiryolu hattı, Etiyopya ve Cibuti demiryolu projesi gibi büyük projelere imza atan Yapı Merkezi, Senegal’de Dakar Uluslararası Havalimanı inşaatını tamamlayan Limak Holding, Madagaskar ve Gana’da enerji santralleri kuran ve enerji üretiminde öncü olan Aksa Enerji ve Uganda ve Mozambik gibi ülkelerde yol ve köprü projeleri üstlenen Kolin İnşaat kıtada geniş çaplı projelere imza atmıştır.

Enerji alanında Aksa Enerji’nin Gana, Mali, Madagaskar ve Kongo olmak üzere Afrika kıtasında 570 MW kurulu güce sahip 4 enerji santrali ön plana çıkmaktadır²⁷⁴. 2015 yılında Sahra Altı bölgesine yatırım yapmaya karar veren Limak Grubu Fil Dişi Sahili ve Mozambik ülkelerinde Çimento Öğütme ve Paketleme tesisleri inşa ederek hem bölgenin kalkınmasını desteklemiş hem de Türkiye’nin hammadde ithalatına katkı sağlamıştır. Şirket ayrıca Senegal’in Blaise Diagne uluslararası havalimanının inşaatını tamamlamak ve 25 yıl süreyle işletmek üzere 2016’da bir anlaşma imzalamış; yapılan 575 milyon avro yatırımla havalimanının yolcu ve kargo kapasitesi arttırılmıştır²⁷⁵. Kolin İnşaat Ağustos 2011’de 125 milyon dolarlık Hoima–Kaiso–Tonya Yolu projesinin anlaşmasını imzalamış; proje 2014’te tamamlanmıştır²⁷⁶. Şirket 2018 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Senegal ziyaretine katılmış ve Senegal Karayolları Genel Müdürlüğü ile yol yapımı için yaklaşık 400 milyon euroluk bir anlaşma imzalamıştır²⁷⁷. Yapı Merkezi şirketi kıtada çoğunlukla ulaşım ve altyapı projeleriyle ön plana çıkmaktadır. Sudan’da El Mek Nimir ve Al Halfaia köprüleriyle Wahat Al Khartoum Alışveriş Merkezini inşa eden şirket, Fas ve Cezayir’de demiryolu, depo ve bakım üniteleri, tramvaylara yönelik projeleri üstlenmiştir²⁷⁸.

2.3.Kültürel diplomasi ve Türk kültürünün Afrika'daki etkisi

Afrika kıtasından Osmanlı’dan hatta daha öncesinden bugünlere ulaşan Türk etkisi, Afrika ve Türkiye arasında kültür ve dostluk köprülerinin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Nitekim bu

²⁷⁴ “Aksa Enerji’nin Afrika Yatırımlarına Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Ödül”, Kazancı Holding, erişim 21 Ağustos, 2024

https://kazanciholding.com.tr/Aksa_Enerji_nin_Afrika_Yatirimlarina_Cumhurbaskani_Erdogan_dan_Odul
²⁷⁵ “Senegal Dakar Blaise Diagne Uluslararası Havalimanı”, Limak, erişim 22 Ağustos, 2024, <https://www.limak.com.tr/sektorler/altyapi-yatirimlari/altyapi-projeleri/senegal-dakar-blaise-diagne-uluslararasi-havalimani>

²⁷⁶ “Hoima–Kaiso–Tonya road completed”, The Infrastructure, erişim 26 Ağustos, 2024, <https://infrastructure.co.ug/article/hoima-kaiso-tonya-road-completed/>

²⁷⁷ “Senegal ile yarım milyar euroluk anlaşma”, Dünya, erişim 18 Ağustos, 2024, <https://www.dunya.com/ekonomi/senegal-ile-yarim-milyar-euroluk-anlasma-haberi-405553>

²⁷⁸ “Proje Arşivi”, Yapı Merkezi, erişim 11 Ağustos, 2024, <https://yapimerkezi.com.tr/Projeler/Proje-Arsivi>

durumun farkında olan Türkiye, “ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel iş birliği sağlamak, ulusal çıkarları geliştirmek ve benzeri amaçlar için” kültür, eğitim, bilim ve teknik ortaklıkları içeren dış politika faaliyetlerini genişletmiş ve Afrika-Türkiye ortak geçmişine atıflarda bulunarak ulusların birbirlerini daha yakından tanınmasını sağlamak ve bu sayede kurulabilecek iş birliğinden yararlanmaya odaklanmıştır²⁷⁹.

Türkiye’nin Afrika ile kültürel etkileşimi hem TİKA, Kızılay, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, TRT gibi kamu kurumlarının üzerinden hem de bölgede faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri gibi araçlar üzerinden sağlanmaktadır.

TRT ve Medya: Türkiye’nin resmî devlet kanalı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) son zamanlarda kültürel etkileşimin belirli bir ajanda dâhilinde Türk kültürünün yaygınlaştırılması için çok sayıda yayın üretmiştir. Dahası TRT Arapça gibi Afrika kıtasına hitap edecek, altyapıya ve içeriğe sahip kanallarla da kültür ve politika tanıtımında daha gündelik araçlar kullanılmıştır. TRT yakın zamanda yeni dijital haber kanalı TRTAfrica’yı hizmete açmış; İngilizce, Fransızca, Hausa ve Swahili olmak üzere dört dilde yayın yapan yeni platform, “Afrika’yı olduğu gibi” sunarak izleyicilerine Afrika hakkında alternatif bir anlatı sunma ve kıta için önem taşıyan küresel hikayeleri zengin, güncel ve dengeli bilgilerle paylaşma” misyonu edinmiştir. Gambiya’dan Fas’a, Nijerya’dan Kamerun’a kadar onlarca Afrika ülkesinde faaliyet gösteren TRT Afrika, bölgeye kendi sesini duyurma imkânı da tanımıştır²⁸⁰. TRT’nin yanında Türk dizi/film endüstrisi de kültür diplomasisi açısından büyük bir misyon üstlenmiştir. ABD’den sonra dünyanın en büyük ikinci dizi ihracatçısı olan Türkiye’den gelen diziler, uluslararası ilgi görmesi nedeniyle Afrika’da sosyal bir fenomene dönüşmüştür. Dizilerin hem Hristiyan hem de Müslüman izleyicilere hitap etmesi Türkiye ve Afrika arasında bir bağın kurulmasını sağlamış; Güney Afrika’da ve şaşırtıcı bir şekilde Uganda’da büyük ilgi gören aksiyon dolu Türk televizyon dizileri, Doğu Afrika ülkesi Tanzanya’da da ilgi odağı olmuştur. Türkiye’de özel kanallarda yer alan prime-time TV dizileri ve Osmanlı İmparatorluğu’nun doğuşunu konu alan Diriliş Ertuğrul dizisi söz konusu ülkelerde soluksuz seyredilen diziler arasına girmiştir. Uzmanlar bölgede ilgi gören yapıların toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağladığını ve geleneksel İslami değerler doğrultusunda toplumsal tabuların aşıldığını belirtmiştir²⁸¹. Benzer şekilde Uganda’da Kuruluş Osmanlı ve

²⁷⁹ Avşar ve Koyuncu, “Teorik Çerçeve ve Kültürel Diplomasi”, 32.

²⁸⁰ “TRT Afrika: Türkiye’s public broadcaster launches Africa edition”, TRT World, erişim 14 Ağustos, 2024, <https://www.trtworld.com/africa/trt-afrika-t%C3%BCrkiye-s-public-broadcaster-launches-africa-edition-66641>

²⁸¹ “Turkish series rise to the top, overtaking others in Uganda”, Anadolu Agency, erişim 23 Ağustos, 2024, <https://www.dailysabah.com/arts/cinema/turkish-series-rise-to-the-top-overtaking-others-in-uganda>

Cesur ve Güzel gibi yapımlar ön plana çıkmış; Uganda Müslüman Yüksek Konseyi'ne ait özel bir televizyon kanalı olan GTV, haftada beş kez “Muhteşem Yüzyıl” adlı diziyi yayınlama kararı almıştır²⁸². Söz konusu ülkelerin dizilerdeki tasvirlerde kendilerinden bir şeyler bulması, kültürler arasında benzerlikler kurması artan ilginin nedenleri arasında yer alırken, Türkiye ve Türkler ile ilgili genel olarak olumlu görüşe zemin hazırlamaları da istenilen hedefe ulaşmadaki önemlerini göstermiştir²⁸³.

Kızılay: Çoğunlukla insani yardım, doğal afetler, çatışma gibi krizlerde daha etkin rol oynayan Kızılay, Osmanlı’dan bugüne geniş bir arşivi de bünyesinde barındırmakta ve bu arşivleri ilgili ülkelerle paylaşarak ortak bir hafıza yaratmaktadır. Arşivlerde bulunan 1 milyona yakın belgeyi dijitalleştiren Vakıf, arşivini dünyanın farklı coğrafyalarında çalışmalarını sürdüren araştırmacıların erişimine sunmuş; bu dokümanlar üzerinden farklı kültür ve coğrafyalarla da tematik iş birlikleri geliştirme imkânı bulmuştur. Kızılay ayrıca arşiv belgelerinden oluşturduğu yayınları farklı dillere tercüme ederek online platformlar üzerinden erişime açmaktadır. Kızılay ayrıca 1.Dünya Savaşı için Afrika’nın farklı sömürge bölgelerinden gelip Osmanlı devletinde esir olan yabancıların aileleriyle haberleşmeleri için Kızılay’ın kurduğu sistemden kalan “Esir Mektupları Projesi” ile de kültürel diplomasi alanındaki çabalarını bir üst seviyeye taşımıştır²⁸⁴.

TİKA: TİKA, üstlendiği diğer sorumlulukların yanında, Türk imajını tanıtan birçok broşür ve yıllık dergi yayınlamakta, yurt dışında çeşitli etkinlikler ve akademik toplantılar düzenlemektedir. Bunlar arasında Afrika’da Türk kültürüne odaklanan çalışmalar şu şekilde sıralanabilir²⁸⁵:

- Darüsselam’daki Rangi Sanat Galerisi’nde Hat Eserleri Sergisi
- Tut Elimi Derneği ve Assalam Vakfı iş birliğinde Türkiye ve Tanzanya arasındaki kültürel etkileşimin ve iş birliğinin artırılması amacıyla Tanzanya’da ebru sanatı atölye çalışması
- Güney Afrika’da Sultan Abdülhamid’in yardımları ile inşa edilen Cape Town Hamidiye Caminin restorasyonunu tamamlanması

²⁸² “Turkish TV series gaining popularity in Tanzania”, Anadolu Agency, erişim 25 Ağustos, 2024. <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-tv-series-gaining-popularity-in-tanzania/2489665>

²⁸³ Abderrahmane Temina, “Cezayir’de izlenen Türk Dizilerinin Türkiye Algısına Etkisi” (Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2019), 96-99.

²⁸⁴ “İletişim Başkanı Altun, “Yüzyıllık Emanet Kızılay Esir Mektupları Sergisi” açılışında konuştu”, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, erişim 29 Ağustos, 2024, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-altun-yuzyillik-emanet-kizilay-esir-mektuplari-sergisi-acilisinda-konustu>

²⁸⁵ “Faaliyetlerimiz”, TİKA, erişim 28 Ağustos, 2024 <https://tika.gov.tr/activity/restorasyon/>

- Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamid dönemde önemli yere sahip olan Sultan Ali Dinar'ın hatırına Sultan Ali Dinar Müze Evinin restorasyonu
- Nijer'in başkenti Niamey şehrinin en eski ve ikinci büyük camisi olma özelliğini taşıyan Grand Marche Camisinin yenilenmesi ve donanım desteği sağlanması
- Cezayir'in Relizan vilayetine bağlı Kalaa beldesinde bulunan Osmanlı Devleti dönemine ait namazgahın yenilenmesi
- Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde 135 yıl önce Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamid'in yardımları ile inşa edilen Nur'ul Hamidiye Camisini restorasyonu
- Tunus'un tarihi eski şehrinin Bab Souika mahallesinde bulunan ve bir Osmanlı dönemi eseri olan Mehmed Bey Camii'nin restorasyonu
- Hicaz Demiryolu Amman Tren İstasyonunda Hicaz Demiryolu tarihinin anlatılacağı bir müze binasının inşası
- Türk ve Cezayir dostluk ilişkilerinin temelini atan Oruç Reis'in Cezayir'de şehit edilişinin 500. yılında adına bir anıt yapımı
- Osmanlı'dan bu yana Nijer'de varlığını sürdüren Agadez Sultanlığının karşılama odasının restorasyonu
- Osmanlı ulemasından Ebubekir Efendi'nin de türbesinin bulunduğu Güney Afrika'nın en eski Müslüman mezarlığı olan ve kültürel miras kapsamında korunan Tana Baru'nun tamirat ve onarım işlerinin yapımı
- Sudan'da Osmanlı İmparatorluğunun en son valisi olan Abbas Hilmi Paşa zamanında 1902 yılında yapımına başlanan ve 1912 yılında tamamlanan Mescid-i Kebir'in restorasyonu ve çevre projesinin tamamlanması
- Cezayir'in başkenti Cezayir'de Barbaros Hayreddin Paşa tarafından inşa ettirilen Osmanlı mirası Keçiova Camisi'nin restorasyonu
- Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde bulunan tarihi Hamidiye Camii Tezyin Projesi'nin tamamlanması
- Habeşistan'a hicret eden ilk Müslümanlara sahip çıkan Kral Necaşi'nin türbesi ve 15 sahabenin kabirlerinin bulunduğu alanı restorasyonu.

TİKA çoğunlukla Osmanlı ve İslamiyet ile ilgili eserlerin restorasyonlarıyla bölgede daha önce Türkiye ve Afrika arasında kurulan bağlara atıflar yapmakta; Kamerun, Çad, Etiyopya ve Sri

Lanka gibi dini ortaklık bulunmayan ülkelerde ise kültürün korunması ve değerlerin paylaşılmasına yönelik projeler hayata geçirmektedir²⁸⁶.

Yunus Emre Enstitüsü: Türk dilini, tarihini ve sanatını tüm dünyaya tanıtmayı amaç edinen Enstitü, çocuklardan yetişkinlere her yaş grubundan insana eğitim ve destek projeleri hayata geçirmiştir. İlk aşamada Türkçenin öğretilmesi misyonunu yüklenen Enstitü bunun yanında Türk tarihini, sanatını ve kültürünü de tanıtmayı şiar edinmiştir. 5653 sayı ve 5 Mayıs 2007 tarihli kanunda yurt dışında Enstitü ve Türk Kültür Merkezlerinin açılmasına karar verilmiş; kurumlar “Dünyanın her yerinde Türkiye ile bağ kuran ve Türkiye’ye dost insan sayısını artırmak” misyonu ve “Türkiye’nin uluslararası alanda bilinirliğini, güvenilirliğini ve itibarını artırmak” vizyonu ile çalışmalarını sürdürmüşlerdir²⁸⁷. Web-sitesine göre “2009 yılında faaliyetlerine başlayan Enstitüsünün 80’den fazla yurt dışı kültür merkezi bulunmakta; merkezlerdeki eğitimlerin yanında ev sahibi ülkelerle Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretiminin desteklenmesi için işbirlikleri yapılmaktadır. Dahası hem Merkezler bünyesinde hem de Merkezlerin sponsorluğunda etkinlikler düzenlenerek kültür-sanat paylaşımları desteklenmektedir.

Türkiye Maarif Vakfı: 2016’dan sonra Afrika kıtasında eğitim kurumları açmaya başlayan Vakıf, Türkiye’nin Afrika açılımında insani ilişkilerin güçlendirilmesi ve bir bütünlük oluşturulması hedefiyle hareket etmektedir. Türkiye-Afrika ilişkilerinde eğitimin rolünü güçlendirmek amacıyla kıtada etkinliğini artıran Vakıf 2021 sonu itibarıyla Afrika’da 25 ülkede 175 eğitim kurumu ile faaliyet göstermekte; Afrika’daki 47 ülkeyle resmi temaslar gerçekleştirmektedir. 175 eğitim kurumunda yaklaşık 20 bin öğrencisi bulunan Vakfın ana hedefi, Yurtdışı Türkler Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Vakfı ve diğer kurumlarla iş birliği yaparak eğitim alanında Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkileri güçlendirmektir. Vakfın kültürel diplomasi faaliyetleri de eğitim üzerinden şekillenmekte, okulların eğitim kalitesi ve özel sektöre örnek oluşu, kesintilere rağmen eğitimin devam etmesi, tecrübe paylaşımı ve öğretmen eğitimi gibi faaliyetler Türkiye ve Türk kültürüyle bağdaştırılarak Vakıf üzerinden alternatif bir

²⁸⁶ Orkun Tarlanoğlu, “Türkiye’nin Afrika Politikasının Kamu Diplomasisi ve Sivil Toplum Kuruluşları Çerçevesinde İncelenmesi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 79 (2024): 14. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1300317>

²⁸⁷ “Yunus Emre Enstitüsü”, Yunus Emre Enstitüsü, erişim 19 Ağustos, 2024, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>

açılım gerçekleştirmektedir²⁸⁸. Vakfın “Beşinci Yılında Türkiye Maarif Vakfı” başlıklı raporunda öne çıkan sosyal etkinlikler şöyledir²⁸⁹:

- Türkiye’nin çeşitli şehirlerine eğitim ve kültür gezileri organize edilmesi ve gezilerde öğrencilere Anadolu kültürü, Türk mutfağı, müziği, sanatı, tarihi, mimarisi, sosyal ve kültürel hayatı konusunda bilgiler verilmesi
- Ailelere yönelik Türkçe kurslarının organize edilmesi
- TRT tarafından düzenlenen “TRT Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği” etkinliklerine Maarif Okullarından öğrencilerin katılımının sağlanması
- Maarif Okullarında kurulan Türkiye Kulüplerinde okumalar yapılması
- Spor müsabakalarında başarılı öğrencilerin THY bileti gibi ödülleriyle desteklenmesi
- Türkiye’de mezun kampları, öğrenci yaz kampları ve benzeri etkinliklerin düzenlenmesi

Sivil Toplum Kuruluşları: Afrika’daki Türk sivil toplum kuruluşları (STK’lar), bölgeye yönelik insani yardım ve kalkınma projeleriyle büyük bir etki yaratmıştır. Türkiye’nin Afrika ile diplomatik ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesiyle birlikte Türk STK’larının da Afrika kıtasındaki faaliyetleri artmıştır. Bu kuruluşlar, genellikle sağlık, eğitim, insani yardım, altyapı geliştirme ve yoksullukla mücadele gibi alanlarda çalışmalar yapmaktadır. İnsani Yardım Vakfı (İHH) Afrika’da en aktif Türk STK’larından biridir. Çeşitli ülkelerde su kuyuları açma, sağlık hizmetleri sunma, yetimhaneler inşa etme ve ramazan, kurban yardımları gibi projeler yürütmektedir. Somali, Sudan, Nijer, Mali gibi ülkelerde önemli yardımları bulunmakta; ayrıca, kıtada eğitim projelerine ve sağlık taramalarına da destek vermektedir. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) Afrika’da özellikle dini eğitim, cami inşası, kurban yardımları ve su kuyusu açma projeleri ile öne çıkmakta; TDV’nin Afrika’da yürüttüğü projeler, Müslüman toplulukların dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlarken, insani yardımlar da organize etmektedir. Eğitim faaliyetleri ve medrese desteği de önemli projeleri arasındadır. Deniz Feneri Derneği yoksullukla mücadele ve insani yardım alanında Afrika’da aktif rol oynamakta, özellikle kuraklık ve açlıkla mücadele edilen bölgelere yardım ulaştırmaktadır.

Bunlara ilaveten Beşir Derneği, Hayrat Yardım Derneği, Cansuyu Derneği, İnsana Değer Veren Dernekler Federasyonu (İDDEF), Kimse Yok Mu Derneği, İyilik Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İyilik Derneği), Sadakataşı Derneği, Yeryüzü Doktorları, Vuslat Derneği gibi onlarca

²⁸⁸ Birol Akgün. “Afrika’nın Geleceği İçin Eğitim : Türkiye Maarif Vakfı” *Kriter* 6, sy. 63 (2021), erişim 14 Ağustos, 2024. <https://kriterdergi.com/dosya-afrikada-turkiye/afrikanin-gelecegi-icin-egitim-turkiye-maarif-vakfi>

²⁸⁹ Türkiye Maarif Vakfı, “Beşinci Yılında Türkiye Maarif Vakfı”, erişim 16 Ağustos, 2024, <https://turkiyemaarif.org/editions/besinci-yilinda-turkiye-maarif-vakfi>

dernek su kuyuları açma, eğitim ve sağlık projeleri, yetimhaneler, acil yardım projeleri, gıda desteği gibi onlarca enstrümanla bölgede aktif varlık göstermekte; din-dil-ırk ayırmaksızın Türkiye’den milyonlarca kişinin yardımlarını bölgeye ulaştırmaktadır.

2.4.Afrika’da Burslar Aracılığıyla Türk Dilinin Etkisi

Türkiye’nin Afrika’ya yönelik eğitim faaliyetlerinde öne çıkan kurum Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) olmuştur. 2010 yılında Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak kurulan YTB, ilerleyen dönemde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. YTB projelerinin hedeflediği üç ana grup ‘yurtdışındaki Türk vatandaşları; dil, din, kültür ve tarihî bağlar ile bağlı soydaş ve akraba topluluklar; uluslararası öğrenciler’ olarak sıralanmıştır. Uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetler 2012 yılında “Türkiye Bursları” olarak markalaşmıştır²⁹⁰.

Burslara başvuru 2012 yılında 40 bin seviyelerinde seyrederken 9 yılın ardından bu sayı 4’e katlanarak 165 bini aşmıştır. Burs programı kapsamında her yıl yaklaşık 4 bin öğrenciye burs verildiği düşünüldüğünde bu denli yüksek bir başvuru Türkiye’ye artan ilginin nişanesi olmuştur. YTB’nin sağladığı burslar dil kursundan, ön lisansa, yüksek lisanstan doktora, araştırma burslarından Tıpta uzmanlığa kadar uzanmaktadır. Uzun yıllardır sürdürülen proje Türkiye’de eğitimini tamamlayarak 150 binden fazla mezun ülkesine dönerek Türkiye ve diğer ülkeler arasında Gönül Elçileri” olmuşlardır. YTB’nin Afrika özelindeki çalışmaları incelendiğinde "Türkiye Bursları" kapsamında 2012-2021 yılları arasında 54 Afrika ülkesinden toplamda 12 bin 600 öğrencinin yüksek öğretim bursu aldığı; program bünyesinde 3029 mezun verdiği görülmektedir. YTB “Türkiye Mezunları” çatısı altında ilişkileri sürdürebilir kılmak adına çeşitli çalışmalar yapmakta; mezunların çalışmalarının büyük bir bölümünün Afrikalı mezunlar oluşturmaktadır. Dahası mezunların çabalarıyla Afrika’da 12 adet "Türkiye Mezunları" derneği bulunmakta bu kapsamla mezunlar sektörel bazlı buluşmalar düzenlemektedir. YTB, mezunlarla eğitim programları, ziyaretler, çalıştaylar gibi etkinliklere devam ederek mezunların Türkiye ile gönül bağının devam etmesini sağlamaktadır²⁹¹.

Türkiye’de üniversite eğitimini tamamlayıp ülkesine geri dönen çok sayıda öğrencinin kendi ülkelerinde siyaset, akademi, iş dünyası, kamu kurumları gibi önemli aşamalarda istihdam edilmesi, Türkiye’ye yönelik algının güçlenmesinin desteklemiştir. Örneğin 2015 yılında

²⁹⁰ Sait Yusuf, “Kültürel Diplomasi Aracı Olarak YTB” *Türkiye’nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim* içinde, haz. Zakir Avşar, Mehmet Şahin, M. Mücahit Küçükyılmaz, Serkan Ökten ve Mariana Popescu Veske (Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022): 358-360.

²⁹¹ “YTB’den Afrika’ya Yönelik İnsan Odaklı Projeler”, YTB, erişim 11 Ağustos, 2024, <https://ytb.gov.tr/haberler/ytb-den-afrika-ya-yonelik-insan-odakli-projeler>

Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü'nden mezun olup ülkesine dönen Abdurrahim Ahmed Hasan Somali Eyaleti Ticaret Sanayi ve Ulaştırma Bakanı olarak atanmıştır. Türkiye'de Ortadoğu Teknik Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği bölümünden mezun olan Sadiq Abdullahi Abdi 2017 yılında Somali Hükümeti Kamu İşleri ve Bayındırlık Bakanı olarak göreve başlamıştır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olduktan sonra 2016'da Somali'ye dönen Abdulkadir Muhammed Nur 2020 yılında Adalet Bakanı 2021 yılında ise Savunma Bakanı olarak atanmıştır. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde Hukuk Doktorasını tamamlayan Saleh Asahdlı hem Libya Başkanlık Konseyi Kamu Politikası Danışmanı hem de Libya Yeniden Entegrasyon ve Kalkınma Programı (LPRD) Genel Müdür Yardımcılığı görevini yürütmektedir²⁹². Bu gibi örneklerin yüzleri aşması, Türkiye'de eğitim burslarına yönelik artan ilginin de ana kaynaklarından olmuştur.

Afrika bursları dışında Yunus Emre Enstitüsü'nün Afrika'da sayısını artırdığı merkezler de kıtada Türkçe diline yönelik ilgiyi artırmıştır. Merkezlerin açılmasının kısa bir süre Türkçe dilinin öğrenmek amacıyla öğrencilerin kalabalık bir şekilde merkezlere yönelmesi de kıtada Türkçe'nin güçlenmeye başladığını göstermektedir. Örneğin Etiyopya ve Güney Afrika'da öğrenciler Türkiye'de lisansüstü eğitim için burs kazanma veya Afrika'ya giderek daha fazla yatırım yapan Türk şirketlerinde iş bulma umuduyla hukuk, sosyal bilimler, muhasebe ve mühendislik alanlarındaki programların yanı sıra Türkçe öğrenmek için de çaba sarf etmektedir²⁹³. Bu bağlamda Somali'de ön plana çıkan ülkeler arasında yer almaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, işletmelerin, turizmin ve öğrenci değişim programlarının teşvik edilmesiyle Türkçe'nin popüleritesi artmakta; Somali'de öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmelerine yardımcı olmak amacıyla özel Türkçe dil kursları düzenlenmektedir. Üstelik kurslara başvuranlar arasında Türk meslektaşlarıyla iletişim kurmak isteyen iş adamları ve Somali'de dilin popüler hale gelmesi nedeniyle eğitim almak isteyenler de bulunmaktadır²⁹⁴.

2.5 Kalkınma Yardımı: Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücünde önemli bir unsur

Kalkınma yardımı, Kalkınma Yardım Komitesi'nin (DAC) Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) Alıcıları Listesi'nde yer alan ülkelere, bölgelere ve çok taraflı kurumlara yapılan yardım akışları

²⁹² Mevlüde Çayır, "Türkiye-Afrika İlişkileri Bağlamında Yumuşak Güç" (Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2024), 176-180.

²⁹³ "Turkish language centres attract learners in Africa", The Pie, erişim 25 Ağustos, 2024, <https://thepienews.com/turkish-language-centres-attract-learners-africa/>

²⁹⁴ "Turkish language gaining popularity in Somalia", Anadolu Agency, erişim 12 Temmuz, 2024, <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-language-gaining-popularity-in-somalia/2486799>

olarak tanımlanmaktadır. Eyalet ve yerel yönetimler veya bunların yürütme ajansları da dâhil olmak üzere resmi kurumlar tarafından devletlerin kalkınmasına katkıda bulunma amacıyla sağlanan yardımlarda iki ilkeye uygunluk önemlidir²⁹⁵:

- Ana hedefin ülkelerde ekonomik kalkınmayı ve refahı teşvik etmesi
- Yardımların imtiyazlı nitelikte olması ve en az yüzde 25'inin bağış olması

Ancak askeri yardımlar, barış misyonları, nükleer enerji ve terörizmle mücadele alanındaki yardımlar kalkınma yardımlarına dâhil edilmemektedir. DAC metinlerine göre yardım türleri bütçe desteği, havuz programları ve fonları, proje tipi müdahaleler, uzmanlık ve diğer teknik yardımlar, burslar, borç affı, idari maliyetler ve diğer harcamalar olmak üzere sekiz farklı kategoride sınıflandırılmış; bu kategoriler şöyle detaylandırılmıştır²⁹⁶:

- Bütçe Desteği: Bağışçı ülkelerden alıcı ülkelerin genel bütçelerine doğrudan mali destek
- Havuz Programları ve Fonları: Birden fazla bağışçı tarafından sağlanan çok boyutlu yardımlar ve STK fonları
- Proje Tipi Müdahaleler: Alıcı ülkelerde yürütülen projeler
- Uzmanlık ve Diğer Teknik Yardımlar: Projeleri sürdürmek veya geliştirmek için sağlanan yardımlar
- Burslar: Yurtdışı öğrencilerine yapılan mali yardımlar
- Borç Affı: Muafiyet, dönüşümler, takaslar, geri alımlar, yeniden planlama ve yeniden finansman gibi alıcı ülkelerin ilgili borçlarını karşılamak için yapılan tüm eylemler
- İdari Giderler: İdari işlerden kaynaklanan maaşlar ve harcamalar
- Diğer Harcamalar: Kalkınma ve işbirliği çabaları, ihtiyaçlar ve konularla ilgili kamu desteğini ve farkındalığını artırmak için çeşitli faaliyetlerin finansmanı

Türkiye'nin kalkınma finansmanı hikayesi 1949-1961 yılları arasında Marshall yardımları kapsamında ABD'den ciddi miktarlarda yardım almasıyla başlamış; 1973-1979 yılları arasında Japonya yardım kuruluşu JICA Türkiye'ye proje tipi teknik işbirliği sağlamıştır. 1970-1980 arasında Teknik İşbirliği çerçevesinde Alman yardımlarını alan Türkiye, 2000'lerde AB ile üyelik müzakereleri sayesinde kalkınma işbirliği projelerinde yoğun bir artış kaydetmiştir²⁹⁷.

²⁹⁵ Global Challenges Research Fund, "Official Development Assistance Guidance", erişim 17 Temmuz, 2024, https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/4933/ODA_guidance_document_1.pdf

²⁹⁶ Hakan Sezgin Erkan, "TİKA: Development Assistances as a Case of Implementing Soft Power in Turkish Foreign Policy" (Yüksek lisans tezi, Sabancı Üniversitesi, 2016), 51-53.

²⁹⁷ "On Birinci Kalkınma Planı (2019- 2023) Teknik İşbirliği ve Kalkınma Yardımları Çalışma Grubu Raporu", Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı, erişim 28 Ağustos, 2024, https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/TeknikIsbirligi_ve_KalkinmaYard%C4%B1mlariCalismaGrubuRaporu.pdf

Bir yandan yardım almaya devam eden ülke, ilk resmi yardımını 1985'te kuraklıkla boğuşan Sahra Altı Afrika'ya yapmış; hükümetin 10 milyon dolar değerinde gıda yardımını onaylamasıyla Türkiye aynı zamanda yardım veren bir ülke olmuştur²⁹⁸.

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla Türkiye'nin bölgeye bakışı değişmiş ve bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetlerini ilk tanıyan ülke olmuştur. Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan'dan oluşan bu devletlerin uluslararası toplum tarafından kabul edilmesinin yanı sıra bu ülkelerde sosyal, ekonomik ve kültürel alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu süreç içerisinde söz konusu çalışmaların organizasyonu, dahası bu ülkelerle kalkınma merkezli işbirliğinin derinleşmesi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 1992 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kurulmuştur²⁹⁹. Türkiye'nin kardeş ve akraba topluluklarla ilişkilerinde ortaya çıkan ve klasik hariciye fonksiyonlarını çok aşan meseleleri çözmekle sorumlu tutulan TİKA³⁰⁰, 2000 sonrasında yaşadığı dönüşüm ve değişimlerle genişletilen sorumluluk alanıyla Türkiye'nin en önemli yumuşak güç araçlarından birine dönüşmüştür. Bu süreçte TİKA'nın faaliyet coğrafyası radikal anlamda bir değişiklik yaşamış; 2002'de Program Koordinasyon Ofisi sayısı 12 iken, 2011 yılında 25'e 2012'de 33'e yükselmiş; 2020 itibarıyla Ajans 60 ülkede 62 Program Koordinasyon Ofisi ile çalışmalarını sürdürmüştür.

Faaliyet raporlarına göre TİKA'nın temel faaliyet alanları “Sosyal Altyapı Çalışmalarının Sürdürülmesi, Finansal Altyapı ve Türevlerinin Geliştirilip Düzenlenmesi, Çoklu Sektörlerin Geliştirilmesi ve Kurumsal yapıların şekillendirip desteklenmesi” alt başlıklarıyla sınıflandırılmıştır. TİKA, gerçekleştirdiği projelerin çoğunda Kızılay, AFAD gibi farklı kamu kurumlarıyla iş birlikleri gerçekleştirmiş; yardımların çoğu bağış/hibe şeklinde olmuştur³⁰¹. Önceki başlıklarda diğer aktörlerin faaliyetlerine yer verildiği için çalışmanın devamında kalkınma yardımları başlığı altında sadece TİKA'nın faaliyetleri incelenecektir.

2004 yılına kadar küresel örgütler üzerinden Kalkınma Hedefleri bağlamında Afrika'ya yardım yapan TİKA, hükümetin 2005 yılını “Afrika yılı” ilan etmesine paralel olarak Afrika Açılımı Çalışmaları başlatmış ve ilk Program Koordinasyon Ofisini Etiyopya'da açmıştır. TİKA 2005

²⁹⁸ Musa Kulaklıkaya ve Ali Aybey, “An Emerging Donor in the Mediterranean Basin: Turkey”, *IEMed-2008, Panorama*, (2008): 265, erişim 11 Ağustos, 2024, <https://www.iemed.org/publication/an-emerging-donor-in-the-mediterranean-basin-turkey/>

²⁹⁹ “Hakkımızda” TİKA, erişim 31 Ağustos, 2024, <https://tika.gov.tr/kurumumuz/hakkimizda/>

³⁰⁰ “T.B.M.M Tutanak Dergisi. Dönem:21 Cilt:62 Yasama Yılı:3”, T.B.M.M, erişim 30 Ağustos, 2024, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b095m.htm>

³⁰¹ Ferit Belder, “Kalkınma yardımları ve Türk dış politikası: Bir dönemleştirme önerisi (2002-2022)” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25, sy. 1(2023):44. <https://doi.org/10.33707/akuiibfd.1256110>

faaliyet raporuna göre 19'u Etiyopya'da, 4'ü Sudan'da, 2 tane Mısır, 2 Tane Fas ve 1 tanede Nijerya'da olmak üzere Afrika'da toplam 28 adet proje ve faaliyet hayata geçirilmiştir. Bunlardan 15'i sosyal alt yapıların geliştirilmesi, 6'sı kültürel işbirliği ve iletişimin geliştirilmesi, 5'i üretim sektörlerinin geliştirilmesi, 1'i ekonomik alt yapıların geliştirilmesi alanlarında gerçekleşmiş; 1 projede ise Acil ve insani yardımlara destek verilmiştir³⁰².

2007 Faaliyet Raporu, TİKA'nın Etiyopya ve Sudan'daki faaliyetlerinin devam ettiğine aynı zamanda da Senegal ile ilgili projelerin başladığına işaret etmektedir. Rapora göre, Etiyopya'nın en temel sorunu olan temiz suya erişim ve eğitim hizmetleri hedef alınmış bu bağlamda yapılan çalışmalar neticesinde, 2007 yılı içerisinde Oromya ve Mekele bölgelerinde toplam 21 su kuyusu hizmete girmiş; Doğu Harar ve Jeju bölgelerinde de çalışmalar başlatılmıştır. Türkiye Devlet Su İşleri personelleri üzerinden makro projeler kapsamında fizibilite ve etüt çalışmalarına katkı ile uygulama safhasında danışmanlık hizmeti sağlamıştır. Eğitim alanında ise 40 öğrenciye burs verilmiş; ayrıca eğitim altyapılarının geliştirilmesi amacıyla, Addis Ababa kırsalında yer alan bir okulun onarım ve donanımı gerçekleştirilmiş, bir ilkokul ve üniversite bünyesinde bilgisayar sınıfı kurulmuştur. TİKA ülkede mesleki eğitimler, ekipman yardımları, belediyeler arası ziyaretler, engelli öğrencilere sandalyeler, yetimhanelere ekipman yardımları gibi çok sayıda ufak çaplı projeler gerçekleştirmiştir. Sudan'daki yatırımlar başta tarım sektöründe gerçekleştirilen teknik işbirliği olmak üzere sosyal altyapıların iyileştirilmesine ve insani yardımlara yoğunlaşmıştır. Kamplarda yaşayan ailelerin yanı sıra farklı kurum ve kişilere çeşitli ilaç, kıyafet ve gıda yardımları, mesleki eğitimler, su kuyuları, tıbbi ekipman sevkiyatları gibi kalemler yardımların ana odak noktaları olmuştur. Dakar'daki Program Koordinasyon Ofisi'nin 1 Nisan 2007'de açılmasıyla Senegal Afrika açılımının üçüncü halkasını oluşturmuş: ilk aşamada faaliyetler eğitim ve sağlık sektörlerine odaklanmıştır. TİKA 2007 yılında gönüllü doktorlardan oluşan bir grupla Senegal'de taramalar ve tedaviler gerçekleştirmiş; tonlarca ilaç ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır. Ayrıca fiziki açıdan yetersiz görülen okul ve kreşlerin onarım ve donanım çalışmaları da tamamlanmıştır³⁰³.

TİKA'nın 2008 faaliyet raporunda aynı üç ülkenin yer almaya devam ettiği Etiyopya'da su kuyuları ve mesleki eğitimlerin yanında sağlık taramalarının da yardımlar arasına alındığı görülmektedir. Senegal'de sağlık tesislerinin onarım ve donanım desteği ile sağlık taraması ve

³⁰² "TİKA 2005 Faaliyet Raporu", TİKA, erişim 18 Ağustos, 2024, https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2005/TIKA_Faaliyet2005.pdf

³⁰³ "TİKA 2007 Faaliyet Raporu", TİKA, erişim 18 Ağustos, 2024, <https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf>

ücretsiz ilaç dağıtımını ön plana çıkarken; Sudan’da harcamaların yüzde 74.19’u sağlık sektörüne ayrılmaktadır. Projeler arasında katarakt ameliyatları, sağlık taramaları, ebe ve doktor eğitimleri dikkat çekmektedir³⁰⁴. TİKA 2008 yılında Afrika ile Orta Doğu bütçelerini ayırmayı tercih etmiş; 2008’de kalkınma yardımlarının yüzde 10,96’sı Afrika’ya tesis edilmiştir.

İlerleyen yıllarda TİKA faaliyet raporlarına daha geniş bir Afrika ülkeleri listesi dâhil edilmiş; diplomatik temaslar ve ticari ilişkiler güçlendikçe Türkiye’nin kalkınma yardımlarının alıcıları da artmıştır. 2010 yılında 34 Afrika ülkesine 10 milyon dolar bağışlayan TİKA, iki yıl içinde proje sayısını tekrar 1673’ten 1879’a çıkarmıştır³⁰⁵. 2010 yılında Afrika’nın kalkınma yardımlarındaki payı yüzde 8,7’ye gerilemiş; ancak TİKA bu yıl içinde Afrika ülkelerinin kendi kendine yeterli hale gelmesi amacıyla Afrika’da "Temiz İçilebilir Suya Erişim Programı" ve "Tarımsal Kalkınma Programı" olmak üzere iki program başlatmıştır. 2011 yılında TİKA’nın Afrika’daki odağı Somali’nin 2011 yılında kuraklık ve açlıkla karşı karşıya kalması nedeniyle Somali’de insani yardım projeleri yürütmüştür. Aslında 2011 yılında Türkiye’de Somali ile ilgili kurumsal düzeyden gönüllü aktivitelere kadar net bir duruş sergilenmiş, tüm imkânlar seferber edilmiştir. Somali’de kıtlığın zirvesinde Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 200 kişilik bir heyetle Ağustos 2011’de Somali’yi ziyaret etmiştir³⁰⁶. Erdoğan’ın ziyaretteki yardım taahhütleri kapsamında TİKA’nın yanı sıra Türkiye’nin sivil toplumu, insani yardım angajmanının öncülüğünü yapmıştır. 2011 Ramazan döneminde, Türk STK’ları ve ünlüler, Somali’deki kıtlık konusunda kamuoyunun farkındalığını artırmak için büyük bir kampanya başlatmış; aynı nakdi yardımlar 30 milyon doların üzerine çıkarken, Türk halkı Somali için 300 milyon dolara yakın bağış toplamıştır³⁰⁷.

2011 yılında resmi kalkınma yardımlarının yüzde 22’si Afrika’ya ayrılmış; kalkınma yardımlarında en önemli katkılardan birini veren STK’lar bölgesel olarak Afrika’yı önceliklendirmiştir. Bu dönemde de Türkiye Somali, Sudan, Nijer gibi ülkelere yardım etmeye devam etmiş, projeler çoğunlukla su ve su hijyeni çalışmaları, gıda yardımı, sağlık çalışmaları gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. 2012 yılında Afrika bağış yapılan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almış; TİKA, 2012 yılında bütçesinin %30,46’sını Somali’ye ayırmıştır. TİKA projeleri

³⁰⁴ “TİKA 2008 Faaliyet Raporu”, TİKA, erişim 18 Ağustos, 2024, <https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRAPORU.pdf>

³⁰⁵ Erkan “TİKA: Development Assistancess as a Case of Implementing Soft Power in Turkish Foreign Policy”, 73.

³⁰⁶ Thomas Wheeler, Aueven Woods ve Onur Sazak, “Turkey and Somalia: Making aid work for peace” *Saferworld and IPC Briefing* (2015):7-10, erişim 26 Temmuz, 2024, <https://www.saferworld-global.org/resources/publications/892-turkey-and-somalia-making-aid-work-for-peace>

³⁰⁷ “BM konuşmasının tam metni”, Sabah Gazetesi, erişim 22 Ağustos, 2024, <https://www.sabah.com.tr/amerika/2011/09/23/erdoganin-bm-konusmasinin-tam-metni>

sayesinde Afrika ve Ortadoğu'nun 13 farklı ülkesinde 400.000 kişi temiz içme suyuna erişme imkânı bulmuş; Afrika kıtasındaki ağını genişletmek amacıyla Beyrut, Trablus, Mogadişu, Tunus, Nairobi, Sana'a ve Kahire'de Program Koordinasyon Ofisleri açılmıştır. Kalkınma yardımlarındaki yüzde 33,7'lik payı ile Afrika 2013 yılında da ilk sırada yer almaya devam etmiş; projelerde ilk sırada sosyal altyapıların geliştirilmesi yer almıştır³⁰⁸.

TİKA'nın 2014 Yılı Faaliyet Raporunda yer alan ülkeler 10 yıllık gelişimi göstermesi açısından önem taşımaktadır. TİKA 2004 yılında raporlarında herhangi bir Afrika ülkesine yer vermezken 2014 raporunda "Cezayir, Cibuti, Etiyopya, Kamerun, Kenya, Namibya, Nijer, Senegal, Somali, Sudan ve Tunus" ayrı ayrı incelenmiş; geriye kalan ülkeler ise 3 bölge altında değerlendirilmiştir:

1.Bölge: Gine, Burkina Faso, Mali, Sierra Leone, Liberya, Gine Bissau, Gambia, Seyşeller Cumhuriyeti, Fas, Moritanya

2. Bölge: Burundi, Madagaskar, Malavi, Mozambik, Zambiya, Zimbabve, Güney Sudan

3. Bölge: Benin, Çad, Fildişi Sahili, Gana, Orta Afrika Cumhuriyeti, Tanzanya

Rapora göre, 2014 yılında Afrika'ya yönelik kalkınma yardımı 44,24 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, toplam içerisindeki payı ise yüzde 23,86 olmuş, 2014 yılında Tunus ve Cezayir'de TİKA program koordinasyon ofisleri açılmıştır³⁰⁹.

Tablo 15: 2014 Afrika'daki kalkınma yardımları

• Etiyopya'ya 2 adet tam donanımlı hasta nakil ambulansı hibesi
• Kamerun'da 10 ayrı yerleşim birimine su kuyusu
• Kenya'da 8 bölgede bulunan 56 lisenin üçer sınıfının güneş enerjisi ile aydınlatılması; Doğum Öncesi Sağlık Merkezi inşası; 6 adet çöp kamyonu ve 400 adet çöp konteyneri; Tavuk Yemi Üretim Tesisi kurulması
• Namibya'da Çocuk Kanseri Bakım Ünitesine tıbbi ekipman desteği; kadınlara yönelik faaliyet gösteren Penduka Derneği'ne dikiş makinesi
• Nijer Martaba Kadın Eğitim Merkezi'ne ekipman desteği; 45 adet su kuyusu; Dosso Bölgesine gıda yardımı
• Senegal 5 yatılı okula malzeme desteği; Ulusal İdarecilik Okuluna dil laboratuvarı kurulması; Pikine Pediatri Merkezi'ne donanım desteği; 2 adet hidrolik sıkıştırılabilir çöp kamyonu ve 100 adet çöp konteyneri hibesi; Dakar İşitme Engelliler Merkezinin rehabilitasyonu ve ilave derslik inşası

³⁰⁸Yüksel Demirkaya ve Ferhat Çelik, "Uluslararası İlişkilerde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: TİKA Faaliyetlerinin Analizi" *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi* 3, sy.2(2021):132.

³⁰⁹ "TİKA 2014 Faaliyet Raporu", TİKA, erişim 18 Ağustos, 2024, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/Faaliyet-Raporu-2014.pdf>

Somali Hargeisa Lisesine 50 adet bazı önemli eğitim kurumlarına 600 adet bilgisayar; Mogadişu’da inşaatı tamamlanan 200 yataklı Türk Hastanesi’nin ilaç ve sarf malzeme ihtiyacının karşılanması; arazi koşullarına uygun tam donanımlı 5 adet ambulans; su kuyuları; İleys yetimhanesine destek
Tunus Irak Okuluna bilgisayar sınıfı kurulumu; Amal Derneği’ne yöresel tabuna fırını hibesi; mesleki eğitimler; tarım aletleri; Chebika beldesine hurma işleme ve tekstil atölyesi kurulumu; Seramik Atölyesi ve Mesleki Formasyon Merkezi inşası
<u>Afrika 1. Bölge:</u> Moritanya’ya Yeni Doğan ve Yetişkin Yoğun Bakım Üniteleri olarak kullanılacak bina inşaatı; 5 su kuyusu; Sierra Leone’ye 1 adet tam donanımlı hasta nakil ambulansı; Gine Bissau Dışişleri Bakanlığı’na donanım desteği; Mali’ye kamyon, konteyner ve cihaz; Burkina Faso Belwet Derneği’ne 8 adet kurutma makinesi ve öğütme makinesi; Piakoro Derneği’ne 8 adet mazotla çalışan değirmen
<u>Afrika 2.Bölge:</u> Zimbabve’ye teknik yardım; Madagaskar’a 1 adet tam donanımlı hasta nakil ambulansı; Mozambik Bedensel Engelliler Kooperatifi’ne ekipman desteği; Mozambik Emtia Borsası’nın kullanımı için 4 adet dört çeker araç; Güney Sudan Juba Eğitim Hastanesi’ne 2 adet tam donanımlı hasta nakil ambulans
<u>Afrika 3.Bölge:</u> Gana’ya sağlık alanında destek; Benin Pamuk Araştırma Merkezleri’ne 4 adet mibzer ve 15 adet motosiklet

Kaynak: “TİKA 2014 Faaliyet Raporu”

2015 yılında Türkiye’nin resmi kalkınma yardımları bir önceki yıla kıyasla yüzde 9 artarak 3.919 milyona ulaşmış; yardımların büyük bir kısmı Suriye’ye yapılmıştır. Suriye’nin ardından Somali ve Sudan yardımlardan en fazla pay alan ülkeler olmuştur³¹⁰. Afrika’daki kalkınma yardımlarının büyük kısmı hastane inşası, eğitim desteği, su kuyusu gibi sosyal altyapının geliştirilmesine yönlendirilmiş; ancak TİKA yetimhaneler, kadın sığınma evleri, kadın derneklerine malzeme teminleri gibi enstrümanlarla kıtada korunmasız ve kırılğan nüfusa daha fazla yoğunlaşmıştır.

Tablo 3: 2015 Afrika’daki kalkınma yardımları

1. Gana Fizik, kimya ve biyoloji dersleri için kullanılan ortak laboratuvarın fiziki şartlarının iyileştirilmesi ve gerekli malzeme temini
2. Namibya Bilgisayar sınıfı/laboratuvarı için bilgisayar ve bilgisayar malzemesi temini
3. Sudan’ın başkenti Hartum’a bağlı Şarkun-Nil eyaletinde bulunan Umdom Hastanesi kadın doğum ünitesine medikal donanım temini
4. DSİ işbirliğinde Moritanya’da 64; Nijer’de 43; Sri Lanka’da 60; Sudan’ın farklı eyaletlerinde 25 yeni su kuyusu
5. Senegal’in Casamance bölgesinin tarımsal potansiyelinin kullanımına yönelik olarak 3 su kuyusu
6. Gambiya’da STK işbirliğinde ülkenin 7 farklı köyünde 8 su kuyusu
7. Cibuti Ulusal Kadınlar Birliğine malzeme temini; Namibya’da kadın ve çocuk sığınma evlerinin fiziksel kapasitesinin artırılması; Gabon kırsalında yaşayan kadınlara 3 manyok ezme makinesi ve 1 jeneratör; Kongo’da kadın istihdamını desteklemek amacıyla 50 dikiş makinesi ve kumaş; Gabes’te 60 ev kadınına yöresel kilim dokuma tezgâhı ve ekipmanları temini
8. Sri Lanka’da Müslüman nüfus için 100 konut yapımı ve 25 içme suyu kuyusu

³¹⁰ “TİKA 2015 Faaliyet Raporu”, TİKA, erişim 18 Ağustos, s2024, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/2015-Faaliyet-Raporu.pdf>

9. Etiyopya'nın Addis Ababa ve Oromia eyaletlerinde yetim çocuklara yönelik faaliyet gösteren bakım merkezine mobilya ve ekipman temini
10. Mogadişu Havalimanının rehabilitasyonu

Kaynak: TİKA 2015 Faaliyet Raporu

2002 yılında 85 milyon dolar seviyesinde olan resmi kalkınma yardımları 2016 yılına gelindiğinde 6.487 milyar dolar olarak ile tarihi bir rekor kırmış; miktar 2015 yılına kıyasla yüzde 66'lık bir artış göstermiştir. Kalkınma yardımlarının yüzde 65,4'ü sosyal altyapı ve hizmetlere; yüzde 7,1'i çoklu çakışan sektörlerle yönlendirilmiştir. Türkiye'nin iki taraflı yardımlarından en fazla yararlanan en az gelişmiş ülkeler arasında ilk 10'da Afrika kıtasından Somali, Nijer, Sudan, Gine, Etiyopya, Mali ve Cibuti yer almıştır.³¹¹

Tablo 17: 2016 Afrika'daki kalkınma yardımları

• Gabon, Tunus ve Namibya'da 5 adet su kuyusu
• "Afrika Temiz İçme Suyuna Ulaşım Projesi" kapsamında Cibuti ve Nijer'e su sondaj makinaları ve ekipmanı
• Burkina Faso'nun Titao şehrinde bulunan Şifa Yetimhanesine TİKA tarafından Güneş Enerjisi Sistemi kurulumu
• Mali Ulusal Meclisi binasının genel kurul salonunun yenilenmesi
• Fildişi Sahili'nin tek görme engelli merkezi olan okulunun anaokulu bölümünün ve oyun parkının inşası
• Fildişi Sahili, Somali, Uganda, Tanzanya, Kenya, Madagaskar, Sudan, Gine, Etiyopya, Kamerun ve Gana'da detaylı yenilenebilir enerji yatırım ortamı ile petrol ve doğal gaz sektörü konularında üst seviyeli değerlendirme toplantıları
• Gine Konakri'de bulunan Donka Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Beslenme Enstitüsü'ne 1 adet jeneratörün temini ve montajı
• Kenya'da yer alan Garissa, Wajir, Mandera, Isiolo, Tana River ve Lamu eyaletlerinde mevcut tarımsal faaliyeti desteklemek üzere 12 adet traktör ve destekleyici ekipmanlar
• Togo'da her köye 1 değirmen projesi kapsamında 10 ayrı beldede değirmen kulübeleri inşası
• Tunus'a Ekipman, Emlak ve Bayındırlık Bakanlığına 48 adet Greyder ve 9 adet Mini Yükleyici
• Kenya'ya 12 adet traktör ve destekleyici ekipman
• Sierra Leone'de 300 öğrencinin eğitim göreceği 6 sınıflık bir okul inşası
• Kenya, Ruanda, Uganda ve Burundi'de 2016 yılı içerisinde 80 adet su kuyusu
• Sudanlı çiftçilere 50.300 ton tohum desteği

Kaynak: Türkiye Kalkınma Yardımları 2016 Raporu

2016 Kalkınma Raporu'na göre TİKA Nijer'de 4 hektarlık arazide bir kız erkek okulu, bir yurt binası ve spor kompleksi inşa etmiş; ayrıca Türkiye-Nijer Dostluk Ormanı'nın yenilenme çalışmaları tamamlanmıştır. Nijer'de yer alan bir diğer önemli proje Niamey'de inşa edilen 51

³¹¹ TİKA Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü. Türkiye Kalkınma Yardımları 2016 Raporu. Ankara: Ütopya Grafik, 2016, s. 9.

yataklı Ana Çocuk Sağlığı ve Rehabilitasyon Merkezi'dir. Merkez Nijer halkının yardımlarıyla finanse edilmiş; inşaatı tamamlayan TİKA, Merkezi son teknoloji ekipmanlarla donatmıştır.

2016 yılı sağlık projelerinin kıtaya yayıldığı bir yıl olmuştur. Bölgede hayata geçirilen bir diğer sağlık projesi Benin Adjohoun şehrinde ihtiyaç duyulan ve uzak beldelerden büyük şehirlere hasta naklinin azaltılmasını hedefleyen bir sağlık merkezi inşası olmuştur. Adjohoun'da yaklaşık 1000 m2 kapalı alan üzerine inşa edilen bina bünyesinde acil müdahale, röntgen ve laboratuvar bölümleri ile dış ve 1.derece sağlık hizmetleri poliklinikleri ve bir eczane yer almıştır. Türkiye Sudan ve Somali ile imzalanan protokoller çerçevesinde Sudan-Türkiye Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Somali-Türkiye Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ni hizmete sunmuştur. İlaç ve sarf malzemelerinin TİKA tarafından temin edildiği hastaneler T.C. Sağlık Bakanlığına bağlı bir şekilde faaliyet göstermektedir. Hastanelerin bünyesinde poliklinikler, ameliyathane, doğumhane, laboratuvar, yoğun bakım üniteleri, tam donanımlı radyoloji üniteleri, görüntüleme cihazları bulunmaktadır. Gana'nın başkenti Akra'da İşitme Engelliler Merkezi bünyesinde 80 işitme engelli çocuğa işitme cihazı temin edilmiş; Seyşeller'deki tek çocuk bölümüne bünyesinde bulunduran Victoria Hastanesi'ne tıbbi donanım ve rehabilitasyon desteği sağlanmıştır³¹².

Türkiye'nin 2017 yılında yaptığı resmi ve özel (STK'lar dâhil) yardımların toplamı, yani toplam kalkınma yardımları 9,33 milyar dolara ulaşmış olup, bu yardımlarla dünyanın en önemli donörlerinden biri haline gelmiştir. Türk yetkililer ülkenin yardım politikasını “Türk Tipi Kalkınma Yardım Modeli” olarak adlandırmış; bu yaklaşımın bir sonucu olarak kalkınma yardımı konusu adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir ilişkilerle ele alınmıştır. Bu yardımların 8,12 milyar doları kamu üzerinden tahsis edilmiş; kalan kısım STK'ların hibe yoluyla sağladığı kalkınma yardımları ve özel sektörün geliştirmekte olan ülkelere sağladığı doğrudan yatırımlar olarak sınıflandırılmıştır³¹³. 2017 yılında yapılan yardımlarından en fazla yararlanan en az gelişmiş ülkeler arasında ilk 10'da Afrika kıtasından Somali, Nijer, Sudan, Etiyopya, Cibuti ve Uganda yer almıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ile Somali Silahlı Kuvvetleri arasındaki anlaşma uyarınca TİKA Somali'nin başkenti Mogadişu'da Harp Okulu ve Astsubay Hazırlama Okulu bina/tesisleri ile yerinde eğitime yönelik bina ve yapılardan müteşekkil tam donanımlı bir askeri eğitim tesisi inşa etmiştir. Sudan-Türk Mesleki Eğitim Merkezi'ndeki atölye sayısı yeni bir

³¹² “Türkiye Kalkınma Yardımları 2016 Raporu”, TİKA, erişim 19 Ağustos, 2024, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2016/T%C3%BCrkiye%20Kalk%C4%B1ma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu%202016.pdf>

³¹³ “TİKA 2017 Faaliyet Raporu”, TİKA, erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TI%CC%87KA-Faaliyet-Raporu-2017.pdf>

tekstil atölyesiyle 10'a çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra kıtada en ön planda su kuyuları yer almış; ardından eğitim ve sağlık destekleri gelmiştir³¹⁴.

Tablo 4: 2017 Afrika'daki kalkınma yardımları

• Mali İşitme Engelliler Okulunun yetersiz fiziksel koşullarının güçlendirilmesi ve engelli öğrencilere eğitim materyali desteği
• Kıta genelinde koruyucu sağlık, tedavi edici sağlık ve eğitim hizmetleri kapsamında 30.000'den fazla muayene ve 3.000'den fazla ameliyat
• Nijer'in çeşitli bölgelerinde bulunan 73 su kuyusunun onarımı ve bakımı
• Tunus Altyapı Hizmetlerine Destek Projesinin son araçlarının teslimi
• Çad'da 145, Somali'de 90, Burkina Faso'da 35, Cibuti'de 30, Etiyopya'da 37, Gana'da 35, Gine'de 30, Kenya'da 37, Mali'de 60, Nijer'de 47, Sudan'da 90, Kamerun'da 5, Tanzanya'da 33, Senegal'de 5 ve Sierra Leone'de 10 yeni su kuyusu
• Doğu Afrika Topluluğu ülkeleri olan Burundi, Kenya, Ruanda, Tanzanya ve Uganda'da 175 su kuyusu

Kaynak: TİKA 2017 Faaliyet Raporu

Türkiye'nin 2018 yılına ait Toplam Kalkınma Yardımları 9.927 milyon dolar olarak gerçekleşmiş; rakamının 8.432 milyon dolarlık kısmı iki taraflı resmi kalkınma yardımlarından, 179,7 milyon dolarlık kısmı ise çok taraflı resmi kalkınma yardımlarından oluşmuştur. Artan miktarlarla birlikte Türkiye 2017-2018 yıllarında art arda dünyanın en fazla acil ve insani yardım yapan ülkesi olmuştur. Türkiye'nin yardımlarından en fazla yararlanan en az gelişmiş ülkeler arasında ilk 10'da Afrika kıtasından Somali, Sudan, Cibuti, Nijer, Gine ve Gambiya yer almıştır³¹⁵.

2018 yılında TİKA önceki yıllarda kararlaştırılan yahut başlatılan projelerin inşasına devam etmiş; bazı projeler de tamamlanarak alıcı ülkelere teslim edilmiştir. Örneğin, 2018 yılında Nijer'de daha önce inşası tamamlanan Ana Çocuk Sağlığı ve Rehabilitasyon Merkezinin donatım çalışmaları 2018 yılında da devam etmiştir. Benzer şekilde 2012-2016 yıllarında kaba inşaatı tamamlanan Libya Misurata Fizyoterapi Hastanesinin donatımı 2018 yılı sonunda tamamlanmış, hastane hizmete açılmıştır. Gine Bissau, Lesotho ve Benin'de bulunan hastane ve sağlık merkezlerine verilen donatım destekleri devam etmiştir. Bunların yanında mesleki

³¹⁴ "Turkish Development Assistance Report 2017", Turkish Cooperation and Coordination Agency, erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2019/Turkish%20Development%20Assistance%20Report%202017/Kalkinma2017EngWeb.pdf>

³¹⁵ "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2018", TİKA, erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/kyk%202018/TurkiyeKalkinma2018Web.pdf>

eğitimler sürmüştü; öğretmenler başta olmak üzere alan uzmanlarının Türkiye’de eğitim almaları sağlanmıştır. Su kuyuları 2018 yılında da kıtada aktif yardım alanlarından olmuş; Sri Lanka’da 780 ailenin faydalanacağı bir su kanalı inşası, Çad’da su kuyusu rehabilitasyonu ve su deposu yapımı, Somali’de inşa edilmesi planlanan Geçici Parlamento Binasının inşasının başlaması, Sevakın Adası restorasyonu planlama çalışmaları, Tanzanya Darüsselam’daki her birinde 8 adet dükkân bulunan 4 ayrı binadan oluşan bir kapalı pazar yeri inşası gibi projeler kıtada ön plana çıkan kalkınma yardımları arasında yer almıştır³¹⁶.

2019 yılında Türkiye’nin toplam kalkınma yardımları 9.371 milyon dolara gerilemiş; bu miktarın 8.468,97 milyon dolarlık kısmı iki taraflı resmi kalkınma yardımlarına, 197,84 milyon dolarlık kısmı ise Aidat ve Katkı payı ödemelerinden oluşan çok taraflı resmi kalkınma yardımlarına yönlendirilmiştir. 2019 yılında özel sektör ve STK yardımları da azalarak 500 milyon dolar civarında seyretmiştir. Türkiye’nin 2019 kalkınma yardımlarında Afrika’nın payı 102.64 milyon dolar olmuş; bölgedeki tüm ülkeler değişen miktarlarda da olsa yardımlardan faydalanmıştır³¹⁷.

Tablo 19: 2019 Kalkınma Yardımları ilk 10 ülke Afrika Ülkesi

Ülke	Miktar (Milyon dolar)	Ülke	Miktar (Milyon dolar)
Somali	28.21	Çad	3.59
Sudan	13.31	Gine	3.44
Güney Sahra Bölgesel	5.29	Etiyopya	3.06
Nijer	5.40	Mısır	2.23
Cibuti	5.40	Tunus	2.08

Kaynak: TİKA 2018 Faaliyet Raporu

2019 yılında TİKA önderliğinde Kamerun’da 1953’ten beri ilköğretim okulu olarak hizmet veren Nyambaka Okulunda tadilat ve onarım yaparak eğitim kalitesinin artırılmasını sağlamış; Gine Konakri Hastanesi laboratuvarının modernizasyonu ve donatımı tamamlanmıştır. 2019 yılı içerisinde 90 kişiden oluşan gönüllü bir ekip Nijer’in Tesaoua, Aquie ve Agadez şehirlerinde sağlık taraması, cerrahi operasyonlar, göz ameliyatları ve diş tedavileri gerçekleştirmiş; benzer şekilde Kenya’da bulunan Kakuma Kampı’nda sağlık taraması ve

³¹⁶ “TİKA 2018 Faaliyet Raporu”, TİKA, erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TikaFaaliyetWeb.pdf>

³¹⁷ “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2019”, TİKA, erişim 19 Ağustos, 2024, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/sayfa/publication/2019/TurkiyeKalkinma2019Web.pdf>

operasyonları, diş ve ağız sağlığı taramaları ile pediatri gibi birçok branşta sağlık hizmeti mültecilere ulaştırılmıştır. Proje süresinde toplamda 7.000 faydalanıcıya başarılı bir şekilde erişilmiştir. Namibya’da 28 bin nüfuslu bir köye 5 su tankı temin edilerek temiz suya erişim imkânı sağlanmış; Cibuti’de 2017 yılında inşasına başlanan Ambouli-Dostluk Barajı inşaatında ise sona gelinmiştir.

TİKA Burkina Faso’da bulunan Game Koamba Kadın Derneğine bir meslek edindirme merkezi inşa etmiş; tarım-ormancılık-hayvancılık gibi alanlarda önceki yıllarda olduğu gibi iş birlikleri, eğitimler, destekler devam etmiştir. Somaliland Bölgesinde hizmeti veren Hargeysa Devlet Hastanesi’ne medikal cihaz ve donanım desteği, Çad, Cibuti, Somali, Gine ve Gambiya’da sağlık alanında eğitim faaliyetleri gibi yardımlar da 2019 yılında kıtada gerçekleştirilmiştir³¹⁸.

2020 yılında Türkiye’nin kalkınma yardımları 9 milyarın altına düşerek 8.797 milyon dolar olmuş; resmi yardımlarının 682,55 milyon dolarlık kısmı özel sektör ve STK tarafından sağlanmıştır. 2020 yılında yardımlardan en fazla yararlanan en az gelişmiş ülkeler arasında ilk 10’da Afrika kıtasından Somali, Sudan, Çad, Gine, Etiyopya, Nijer ve Tanzania olmak üzere 7 ülke yer almıştır. 2020 yılında Afrika kıtasının toplam kalkınma yardımları içindeki payı 74.92 milyon dolara gerilemiş; bu yardımların 25.98 milyon dolarlık kısmı Somali’ye gitmiştir. Önceki yıllara kıyasla Tunus’un kalkınma yardımlarından aldığı pay hızlı bir şekilde artarak 7.37 milyon dolar olmuş; Cibuti’nin payı ise 0.57 milyon dolara kadar gerilemiştir.

2019 yılı sonunda Çin’de ortaya çıkıp tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi 2020 kalkınma yardımlarının yapısını da değiştirmiş; TİKA koronavirüs ile mücadeleye destek kapsamında kıtaya maske, hijyen ürünleri, dezenfektanlar, temizlik malzemeleri gibi ürünler dağıtmış daha sonra bu ürünlerin yerinde üretimini de desteklemiştir³¹⁹. Kısıtlamalar ve kapanmalar nedeniyle 2020 yılında Türkiye’den Afrika’daki kalkınma yardımlarını derinden etkilemiş; projelerin takvimlerinde sarkmalara neden olmuştur. Bu durum kıtada eğitim alanında yeni sorunların ortaya çıkmasına ve bölgede eğitim ve sağlık meselelerine büyük önem atfeden Türkiye’nin daha güçlü bir rol üstlenmesine de yol açmıştır.

Bu analizden Türkiye ve Çin’in çoklu kalkınma yardımları ile Afrika kıtasında önemli bir rol oynadığını not etmek önemlidir. Bu nedenle Türkiye ve Çin’in Afrika’daki benzerliklerinin ve farklı yumuşak güçlerinin bir analizini yapmak uygun olacaktır.

³¹⁸ “TİKA 2019 Faaliyet Raporu”, TİKA, erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf>

³¹⁹ “Türkiye Kalkınma Yardımları 2020”, TİKA, erişim 20 Ağustos, 2024. https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/sayfa/Pictures/Turkiye%20Kalkinma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%202020_tr.pdf

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE VE ÇİN'İN AFRİKA'DAKİ STRATEJİK YAKLAŞIMLARI

1.YUMUŞAK GÜÇ YAKLAŞIMLARINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

1.1.Yaklaşımlarındaki benzerlikler

Uluslararası ilişkilerde devletler nüfuzlarını genişletmek için sürekli rekabet halindedir. Bu rekabet genellikle askeri eylem (zorlama) biçimini alır, ancak yumuşak güç biçimini de alabilir. Devletler kültür, eğitim ve diplomasiyi harekete geçirerek kazan-kazan ortaklıklarına dayalı zorlayıcı olmayan stratejiler uygulamaktadır. Türkiye ve Çin, Afrika kıtasında yumuşak güç stratejisini bu şekilde kullanmaktadır.

Türkiye ve Çin tarafından kullanılan bu stratejik yaklaşımlar hem benzerliklere hem de farklılıklara sahiptir. Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücü İslam'la bağlantılı tarihsel ve kültürel bir yaklaşıma dayanırken, Çin'in Afrika'daki yumuşak gücü tarihsel olmaktan ziyade siyasi bir sisteme dayanmaktadır. Dolayısıyla, hem uluslararası sistemde öncü bir rol oynamak hem de Afrika kıtasında bir yer edinmek için Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye bir dizi strateji uygulamaktadır.

Benzerlikler açısından bakıldığında, Türkiye'nin de Çin Halk Cumhuriyeti gibi Afrika'daki bölgesel gücünü arttırmaya çalıştığını belirtmek gerekir. Türkiye ve Çin, tarihleri boyunca Afrika'ya yönelik yeni bir açıklık politikası benimsemişlerdir. Dahası hem Türkiye hem de Çin Halk Cumhuriyeti Afrika'ya yönelik yeni bir diplomatik ve siyasi yaklaşım benimsemişlerdir. Bu yeni yaklaşım belki de hem Türkiye hem de Çin'in ilişkilerini artan ortaklıklar ve altyapı yatırımları, çeşitli kültürel değişim programları, üniversite değişimleri ve bir dizi alanda işbirliği de dâhil olmak üzere daha yakın kültürel bağlara dayandırmalarında görülebilir. Türkiye ve Çin ayrıca Afrika'daki askeri varlıklarını güçlendirmiş ve ortak askeri tatbikatlara katılmışlardır. Çin Devlet Konseyi Üyesi ve Milli Savunma Bakanı Li Shangfu'nun barış ve güvenlik konulu üçüncü Çin-Afrika forumunda söylediği gibi: “Çin ve Afrika arasındaki iyi işbirliği dünyaya yardımcı olacak ve daha fazla istikrar getirecektir”³²⁰. Bu çerçevede, bir dizi benzer ve stratejik yaklaşım tespit edilebilir.

³²⁰ Riyaz Khaliq, "Ministre chinois de la Défense : La Chine envisage de renforcer sa coopération militaire avec l'Afrique," Anadolu Ajansı, 29 août 2023, dernière mise à jour le 31 août 2023, <https://www.aa.com.tr/fr/monde/ministre-chinois-de-la-d%C3%A9fense-la-chine-envisage-de-renforcer-sa-coop%C3%A9ration-militaire-avec-lafrique/2978153>.

1.1.1. Afrika'da yatırım ve altyapı

Her iki ülke de Afrika'da ekonomik yatırıma dayalı nüfuz politikaları izlemektedir. Aslında her iki ülkenin de Afrika ülkelerine yatırım ve krediye dayalı ekonomi politikaları vardır. Bu bağlamda, Çin'in 2013 yılında Sahraaltı Afrika'ya yaptığı yatırımlar gerçek bir konudur. FDI (Foreign Direct Investment-doğrudan yabancı yatırım) akışları 3,5 milyar dolara ulaşmıştır. Kıtadaki Çin DYY (Doğrudan Yabancı Yatırım) stoku yaklaşık 25 milyar dolar tutarındadır. Çin, 170 milyar dolara ulaşan ticaretiyle Sahraaltı Afrika'nın önde gelen ticaret ve kalkınma ortağı haline gelmiştir³²¹.

Buna ek olarak, Çin bankaları kıtadaki büyük ölçekli altyapı yatırımlarını desteklemiştir ve çoğu özel olmak üzere 2.200'den fazla Çinli şirket şu anda Afrika ülkelerinde faaliyet göstermektedir. Çin'in fethi finansal güce dayanmaktadır. Bu durum, Etiyopya'daki yollar, Sudan'daki petrol boru hatları, Nijerya'daki demiryolları, Gana'daki elektrik gibi tamamlanmış veya tamamlanma aşamasında olan devasa yatırım ve altyapı projelerinde görülebilmektedir. Bu makro projeler, Batılı bağışçıların ve küresel finans kuruluşlarının “büyük etkisinin” bile Afrika'daki az gelişmişlikle mücadele etmek için asla dağıtmadığı devasa meblağları temsil etmektedir. Finansmanın diğer %70'i ise sırasıyla Doğrudan Yabancı Yatırım (%30), diaspora dövizleri ve yerel tasarruflar (%25), sermaye piyasası (%10) ve yardımlardan (%5) gelmektedir³²². Dolayısıyla Çin'in Afrika'daki çıkarları için mücadele ettiği açıktır ve Türkiye'nin de bundan aşağı kalır yanı yoktur³²³. Çin gibi Türkiye de Afrika kıtasına devasa yatırımlar yapmakta ister büyük ölçekli altyapı yatırımları ister krediler yoluyla olsun, rolünü sonuna kadar oynamaktadır. Bu nedenle Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ticari ilişkiler son 20 yılda istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Afrika konusunda uzmanlaşmış bir düşünce kuruluşu olan Development Reimagined'da danışman olarak görev yapan Ovigwe Eguegu, Türkiye ile Afrika arasındaki ticaret hacmindeki artışa dikkat çekmektedir: “Yaklaşık yirmi yıl içinde 35,4 milyar dolar artarak 45 milyar dolara yaklaştı. Afrika ile ticaret 20 yılda 5 milyar dolardan 45 milyar dolara çıktı ve Türkiye'nin ihracatının %9,4'ünü oluşturuyor. Afrika ve

³²¹ Richard Schiere, Léonce Ndikumana ve Peter Walkenhorst, «Çin ve Afrika: Kalkınma için yeni bir ortaklık? 2011, pp. 80-99. Afrique : Groupe de la Banque africaine de développement.

³²² Mayo Dambisa, Dead Aid: *Why Aid Is Not Working and How There Is Another Way for Africa*. Londres : Farrar, Straus et Giroux, 2009. 188 pages.

³²³ Dzaka-Kikouta Théophile, « L'investissement chinois en Afrique centrale. » Outre-Terre 30 (2011) : 207-226. <https://shs.cairn.info/revue-outre-terre1-2011-4-page-207?lang=fr>.

Türkiye arasında güçlü bağlar kuran devasa bir yatırım”³²⁴. 26 Mayıs 2022’de yayınlanan bir araştırmaya göre, Türk şirketleri tarafından Afrika’da yürütülen projelerin kümülatif değeri 2021 yılı sonu itibariyle 71,1 milyar dolara ulaşmıştır. Araştırma ayrıca Afrika’daki doğrudan Türk yatırımının 10 milyar dolar olduğunu ortaya koymaktadır³²⁵. Bu yatırımlar çeşitli alanlarda gerçekleştirilmektedir:

- Summa-Limak-Cengiz konsorsiyumu tarafından Senegal’in Dakar kentinde inşa edilen ve Batı Afrika’nın en büyük ve en modern havalimanlarından biri olma özelliğini taşıyan Blaise Diagne uluslararası havalimanının açılışı 2017 yılında yapılmıştır.³²⁶
- Türkiye, Etiyopya’da 140 milyon dolardan fazla yatırım yaparak ve yaklaşık 10.000 kişiye istihdam yaratarak ülkenin en büyük tekstil fabrikasını kurmuştur.³²⁷
- Yapı Merkezi tarafından Tanzanya’daki Wami Nehri üzerinde inşa edilen 680 metrelik köprü de dâhil olmak üzere yol ve köprü inşaatları bölgesel bağlantıyı geliştirmiştir. Addis Ababa’yı Cibuti’ye bağlayan ve ticareti kolaylaştıran bir otoyol da Yapı Merkezi tarafından inşa edilmiştir.
- Türkiye, Mogadişu’da yüksek kalitede bakım sunan modern bir hastane gibi Afrika’daki hastanelere yatırım yapmıştır.
- Türkiye tarafından Afrika’da inşa edilen havalimanları şunlardır: Mogadişu (Somali), Kigali (Ruanda), Blaise Diagne (Senegal), Conakry (Gine), Ziguinchor (Senegal), Nouakchott (Moritanya), Niamey (Nijer).

Tüm bu altyapılar Türkiye’nin Afrika’daki varlığına ve etkisine işaret etmektedir. Çin ve Türkiye’nin Afrika’daki çeşitli yatırım ve altyapılarının bu analizi, bu iki ülkenin Afrika’daki etki ve varlık sürecindeki benzerliği göstermektedir. Benzerliklerinin Afrika’daki farklı yatırımlarıyla sınırlı kalmadığını da belirtmek gerekir. Kültür gibi yumuşak gücün farklı unsurlarını analiz ettiğimizde, benzerlikleri sadece teyit edilebilir³²⁸.

³²⁴ Martina Schwikowski ve Anne Le Touzé. « *Comment la Turquie se positionne en Afrique.* » DW, 27 mai 2023, <https://www.dw.com/fr/turquie-afrique-partenariat-strategie/a-65700500>

³²⁵ Policy Center for the New South, *La valeur cumulée des projets turcs en Afrique a atteint 71,1 milliards \$ à fin 2021*, Agence Ecofin. <https://www.agenceecofin.com/actualites/0106-98265-la-valeur-cumulee-des-projets-turcs-en-afrique-a-atteint-71-1-milliards-a-fin-2021-policy-center-for-new-south>

³²⁶ Amadou Oury Diallo, « *Sénégal : Le consortium Summa-Limak s’engage à terminer l’aéroport Blaise-Diagne en huit mois.* » Jeune Afrique, 28 avril 2016. <https://www.jeuneafrique.com/321580/economie-entreprises/senegal-consortium-summa-limak-sengage-a-terminer-laeroport-blaise-diagne-huit-mois/>.

³²⁷ Hürriyet Daily News - Turkish firm declared top textile exporter in Ethiopia, 2014, <https://www.hurriyetaidailynews.com/turkish-firm-declared-top-textile-exporter-in-ethiopia-----71951>,

³²⁸ Leral.net, Afrika’daki Altyapılar: Son 5 Yılda Türkiye’nin Başarıları, 2023, https://www.leral.net/Infrastructures-en-Afrique-Les-realisationes-de-la-Turquie-ces-5-dernieres-annees_a348109.html

1.1.2- Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye'nin Afrika kıtası ile kültürel yakınlaşması:

Çin'in Afrika ile işbirliğine ekonomik büyüme damgasını vurmuş, ancak buna kültürel kaynaşma da eşlik etmiştir. Gerçekten de Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti, Afrika ile iş birliğinin bir parçası olarak imajını değiştirmek için “yumuşak güç” kavramını kullanmaktadır. Bu nedenle Çin, 2000 yılından bu yana, etkisiyle bağlantılı sosyal gerilimleri hafifletmek için 'kültürel kaynaşmayı' ("cultural mixing") vurgulamaktadır. Bu kültürel politikalar, yerel düzeyde değişimleri ve kültürel sahiplenmeyi teşvik etmektedir. Beklenen katkılar, her bir Afrika sosyal yapısına özgü kültürel karşılıklı bağımlılıkları vurgulayacaktır (Çince öğretimi, geleneksel Çin tıbbı, miras bilgisinin aktarımı). Bu durum tarih boyunca, özellikle de 600 yıl önce Zheng He ile izlenmiştir. Afrika halkına kılıç, silah, yağma ya da kölelik değil, barış ve iyi niyet mesajı getirmişlerdir. Modern Çin tarihinde yüz yılı aşkın bir süredir Çin halkı sömürgecilerin saldırganlığına ve yabancı güçlerin baskısına maruz kalmış ve Afrika ülkelerinin çoğunun da çektiği acı ve ıstırapları çekmiştir³²⁹. Çin'in Afrika'daki kültürel etkisi şu sonuçlara yol açmıştır:

- 1 65 kültürel anlaşma
- 2 Afrika'da 150 Pan uygulaması
- 3 Afrika'da Mandarin öğrenmek ve Çin kültürünü yaymak amacıyla 61 Konfüçyüs merkezi kurulmuştur³³⁰
- 4 2017 yılında Çin Eğitim Bakanlığı'nın gözetimi altında 142 ülkede ilk ve orta dereceli okullarda en az 516 Konfüçyüs Enstitüsü ve 1.076 Konfüçyüs sınıfı vardı. Buna ek olarak, 2012 ve 2017 yılları arasında Konfüçyüs Enstitüsü 34 yeni ülkede 116 yeni Konfüçyüs Enstitüsü ve ilk ve orta dereceli okullarda 541 yeni Konfüçyüs Sınıfı ile kendini kurmuştur³³¹.

Nasıl ki Çin, nüfuzunu korumak için Afrika'da kültürünü yaymaya güveniyorsa, Türkiye de aynı şekilde kendi nüfuzunu ve etkisini oluşturmak istemektedir. Dolayısıyla yumuşak güç, Türkiye'nin dış politikasının kilit unsurlarından biri haline gelmiştir. Gerçekten de 'yumuşak

³²⁹ J. Hu, Enhance China-Africa Unity and Cooperation To Build a Harmonious World, Pretoria Üniversitesi, 2007, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xw/zyjh/202405/t20240530_11339886.html

³³⁰ S. Hellouin, Quelle présence chinoise en Afrique ?, Institut EGA, 2022, <https://www.institut-ega.org/l/quelle-presence-chinoise-enafricque/#:~:text=Une%20pr%C3%A9sence%20%C3%A9conomique%20et%20culturelle%20%C3%A9tablie&text=L%20%C3%A9conomie%20chinoise%20en,the%20t%C3%A9l%C3%A9communications%20on%20the%20continent>

³³¹ M. Koetse, Çin'in Göz Rulosu Yapan Gazeteci Olayı- Sonrası. What's on Weibo, 2018, https://fr.wikipedia.org/wiki/Liang_Xiangyi

güç' teriminin kullanılması, Türk devleti temsilcilerinin artık iletişim ve kültürü Asya (Müslüman) ve Afrika ülkelerinin önemli bir bölümünü etkilemeyi amaçlayan diplomatik araçlar olarak gördüklerini göstermektedir.

Türkiye insani yardımı, kültürü ya da dini ihmal etmemektedir. Yerel halkla doğrudan teması ona Afrika kıtasında bir meşruiyet statüsü kazandırmaktadır. Türkiye'nin yumuşak güç aktörleri çok sayıdadır. İlk ofisini 2005 yılında Etiyopya'da açan TİKA'nın (Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) bugün Afrika kıtasında 22 temsilciliği bulunmaktadır. Son beş yılda (2017-2022) TİKA sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık, su ve anıt restorasyonu (Sudan'daki eski Osmanlı limanı Suakin'in rehabilitasyonu dâhil) alanlarında 1.884 kalkınma projesi uygulamıştır. Türkiye aynı zamanda hem Müslüman ülkelerde (Mali) hem de Hristiyanlığın baskın olduğu ülkelerde camiler inşa etmektedir. Akra'da (Gana), İstanbul'daki Osmanlı camileri tarzında inşa edilen “büyük bir halk camisi” 2017 yılında açılmıştır. Ayrıca Yunus Emre kültür enstitüleri ve Maarif Vakfı'nın inanç temelli İslam okulları da kıtada faaliyet göstermektedir. Bu okullar halihazırda 36 ülkede Türkçe ve Arapça eğitim vermektedir. Bu okullar yavaş yavaş Cumhurbaşkanı Erdoğan ile arası bozulan Fethullah Gülen'in okullarının yerini almaktadır³³². Türkiye on yıl içinde Afrikalı 14.000 öğrenciye burs (YTB Türkiye Bursları) vermiştir ve 2023 yılına kadar Türkiye'de yaklaşık 60.000 Afrikalı öğrenciye ev sahipliği yapacaktır. Etki açısından, Addis Ababa (Etiyopya) ve Abuja'da (Nijerya) bulunan Anadolu basın ajansının yanı sıra Ankara hükümeti, bir devlet kurumu olan TRT'ye de güvenebilir. TRT, Mart 2023'te yeni bir dijital haber platformu başlatmıştır: TRT Afrika. Platformun amacı kıtadan özgün hikayeleri İngilizce, Fransızca, Svahili ve Hausa olmak üzere dört dilde dünya ile paylaşmaktır. Ancak gerçekte, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Türkiye'nin çıkarlarına, özellikle de Afrika'daki Batı varlığına karşı bir anlatıyı yaymak için kullanılmaktadır. Hem Türkiye hem de Çin yumuşak gücün faydalarından yararlanmak için kültürel yönlerine güvenmektedir³³³.

³³² B. Slaski, Türkiye'nin Afrika politikası, 2023, Erişim adresi: https://www.telos-eu.com/fr/politique-francaise-et-internationale/la-politique-africaine-de-la-turquie.html#_ftn8.

³³³ TRT web sitesi, TRT 2012 Faaliyet raporu. İstanbul, 2013, Erişim adresi:

<http://medya.trt.net.tr/medya6/dosya/2013/07/15/237998f0-4eb4-44ab-9aa2-367da7c6d62d.pdf> s 4-6.

1.1.3. Türkiye ve Çin'den Afrika'ya insani yardım

Çin'in kıtadaki nüfuz sürecinin bir parçası olarak son zamanlarda Afrika'nın insani sorunlarına ilgi gösterdiği açıktır. Gerçekten de son yıllarda Çin, Afrika'da giderek daha fazla varlık göstermekte ve kıtanın kalkınmasına ve güvenliğine yatırım yapmaktadır.

Çin, 2010 yılından başlayarak, 2012 yılında OCHA'nın en büyük 25 insani yardım bağışçısı listesinde 20. sırada yer almıştır. Çin 2010 ve 2012 yılları arasında 30'u Asya'da, 51'i Afrika'da, 9'u Okyanusya'da, 19'u Latin Amerika ve Karayipler'de ve 12'si Avrupa'da olmak üzere 121 ülkeye yardım sağlamıştır. Çin ayrıca Afrika Birliği (AU) gibi bölgesel örgütlere de yardım sağlamıştır. Özellikle Afrika'da Çin, dokuz EAGÜ ve ağır borçlu yoksul ülke olan Tanzanya, Zambiya, Kamerun, Ekvator Ginesi, Mali, Togo, Benin, Fildişi Sahili ve Sudan'a toplam 1,42 milyar Yuan tutarındaki 16 faizsiz kredinin geri ödemesini kolaylaştırdı³³⁴. Bu nedenle, Çin'in kriz zamanlarında Afrika'daki varlığını not etmek çok önemlidir. Çin, 30'dan fazla ülkeye 1,5 milyar Yuan değerinde maddi ve mali yardım sağlamıştır. Aslında Çin kriz zamanlarında her zaman hazır bulunmuş ve özellikle doğal afetler veya sağlık krizleri durumunda yardım sağlayarak bu tür durumlara olumlu yanıt vermiştir. Bu durum çok spesifik birkaç örnekle vurgulanabilir. Çin'in bazı küresel sağlık krizlerinde Afrika ülkelerinin yanında aktif olarak yer aldığını belirtilebilir. Bunun yanı sıra Çin'in Afrika'da çeşitli sağlık altyapıları geliştirdiğini de belirtmek gerekir ki bunun en somut örneği Bejin Urban Construction Grup tarafından inşa edilen ve şu anda Nijer halkı için ilk tercih edilen sağlık merkezlerinden biri haline gelen Niamey Sevk Hastanesi'dir³³⁵. Daha sonra Çin, Uluslararası Kalkınma İş Birliği İdaresi (CIDCA) çatısı altında, 2018 yılında 18 milyon ABD Doları bütçe ile kurulan CIDCA, yardım için merkezi bir platform haline gelmiş ve geniş bir yelpazede projeler yürütülmüştür. Ruanda ve Nijerya'da uydu ekipmanı ve televizyon dağıtım programları ile Gine Bissau'da pirinç üretimi için teknik destek programları bunlardan bazılarıdır. İnsani acil durumlar açısından CIDCA, Haziran 2019'da Somali ve Güney Sudan'a 6.500 ton gıda yardımı ulaştıracağını duyurmuştur³³⁶. Afrika ülkelerinin kalkınmasına yardımcı olma sürecinde Çin, tarımsal

³³⁴Information Office of the State Council of the People's Republic of China, «China's Foreign Aid», 2014, https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm

³³⁵Ambassade de la République populaire de Chine au Mali. "Ebola avec la lutte : La Chine offre le 4e paquet d'aide à l'Afrique." Site Web de l'Ambassade de la République populaire de Chine au Mali, 2014, http://ml.china-embassy.gov.cn/fra/zxyw/202207/t20220725_10727605.htm#:~:text=Depuis%20le%20d%C3%A9but%20de%20la%20lutte%20contre%20Ebola.

³³⁶Alicia Piveteau, *Çin ve Afrika'daki insani yardım: Gerçekler neler?* 2019, <https://defishumanitaires.com/2019/10/25/laide-humanitaire-chinois-en-afrique-quelles-realites/>

planlama ve tarım yasalarının hazırlanmasına yardımcı olmak için çeşitli ülkelere Çinli tarım uzmanları göndermiştir. Bunlar arasında:

- Botswana ve Gine-Bissau'da uzmanlar tarımsal kalkınma planlarının formüle edilmesine yardımcı olmuşlardır³³⁷.
- Uzmanlardan oluşan ekip, Lesotho'ya şap hastalığı olmaksızın Dünya Sağlık Örgütü'ne katılma başvurusunda yardımcı olmuştur.
- Moritanya'da uzmanlar merkezi bir tarımsal analiz laboratuvarı kurulmasına yardımcı olmuştur³³⁸.
- Botswana'da plastik malç kullanımı gibi uyarlanmış tarım tekniklerini yaygınlaştırmışlardır³³⁹.

Çin, Omdurman'daki Dostluk Mesleki Eğitim Merkezi'nde binlerce kişiyi eğiterek ve merkezi geliştirerek mesleki ve teknik eğitimi desteklemektedir. 2001'den 2012'ye kadar 400'den fazla öğretmen, yerel öğretmenleri tarımsal mesleki ve teknik eğitim konusunda eğitmek üzere Etiyopya'ya gönderilerek 1.800 öğretmene ve 35.000 eğitimli tarım teknisyenine ulaşılmıştır. Ayrıca Çin hükümeti 2010-2012 yılları arasında 76.845 yabancı öğrencinin Çin'de eğitim görmesine yardımcı olmuş ve insan kaynaklarını geliştirmek amacıyla Afrika ve diğer bölgelerden gelen öğrencilere yönelik bursları arttırmıştır. İki toplum arasında güçlü bağlar ve aidiyet bağları yaratan bu kültürel genişleme politikası, Çin'in Afrika'daki yumuşak gücü için önemli bir adımdır³⁴⁰. Son olarak, kalkınma ve insani yardım politikasının bir parçası olarak Çin, gelecekte Afrika ülkeleri için çok önemli bir konu haline gelecek olan çevreyi koruma çabalarını arttırmaktadır. Bu nedenle Çin, iklim değişikliğiyle mücadele için özellikle Afrika ülkeleriyle Güney-Güney iş birliğini teşvik etmiştir. İklim değişikliğiyle mücadelede ücretsiz yardım sağlamak üzere dokuz ülkeyle bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Bu ülkelere 500.000'den fazla lamba ve 10.000 düşük enerjili klima bağışlanmıştır. Aynı şekilde Çin, Etiyopya ile teknik iş birliği içinde kapasite geliştirme projeleri yürütmüştür. Ayrıca bu

³³⁷ Gabas Jean-Jacques, Ribier Vincent, Çin'in Fildişi Sahili, Etiyopya, Senegal ve Togo'da tarım sektörüne müdahalelerine ilişkin dört vaka çalışmasının özeti. 2015, Rapor n°2/6, sayfa 25.

³³⁸ Xavier Aurégan, «Çin'in Afrika'daki tarımsal gösteri merkezleri: Fildişi Sahili vaka çalışması» *Les Cahiers d'Outre-Mer*, 275, 2017, sayfa 20.

³³⁹ Ngewa, Gofaone, and Biyogo Nchama Vicente Angel Obama. A Survey on Botswana's Principal Resources and Investment Areas: *China-Botswana Case Study*. HS Web of Conferences 190 (2024): 03027, p 2, <https://doi.org/10.1051/shsconf/202419003027>

³⁴⁰ Fuzhou Mimari Tasarım Enstitüsü, Etiyopyalı mimar Medhanit Berhanu'nun tasarım konseptini bünyesine katmıştır. Sonuç olarak, Etiyopya ve Cibuti limanlarını birbirine bağlayan ve yine Çin tarafından tasarlanıp inşa edilen Addis Ababa-Cibuti demiryolunun sahibine büyük ölçüde ortak bir konsepte dayanan bir proje sunulmuştur. Bu demiryolu, tüm endüstriyel zinciriyle birlikte Çinli şirketler tarafından yurtdışında üretilen ve inşa edilen ilk ulusötesi elektrikli demiryoludur.

ülkelerde güneş, hidroelektrik ve diğer temiz enerji kaynaklarının kullanımının geliştirilmesine de yardımcı olmuştur. Ayrıca çevrenin korunması ve iklim değişikliğiyle mücadele konularında 150 eğitim oturumu düzenlemiştir. Bu oturumlarda, gelişmekte olan 120 ülkede sürdürülebilir kalkınma, enerji politikaları, kaynakların korunması, orman yönetimi ve meteorolojik felaketlerin önlenmesi konularında eğitim almış 4.000'den fazla memur ve teknisyen yer almıştır. Bu eğitim, Çin'in küresel çevrenin ve özellikle Afrika'da çevrenin önemini ve temsil ettiği devasa riskleri göstermesini sağlamıştır³⁴¹.

Bu çalışma ve ilgili analizler boyunca, Çin'in Afrika'daki kalkınma yardımlarına ve insani yardımlara başlamakta geç kalmış olsa da özellikle varlığını sürdürdüğü ve Afrika'daki yumuşak gücünün genişlemesi için büyük bir meydan okumayı temsil ettiği ve Türkiye'nin de bu politikada daha az önemli olmadığı açıklanmaktadır.

Türkiye, Çin ile aynı stratejik ruhla, bir dizi acil durum operasyonu yürütmektedir. Sonuç olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) aracılığıyla, doğal afetler veya insani krizler, sağlık krizleri ve eğitim alanında iş birliği gibi acil durumlarda insani yardım sağlamaktadır. Türkiye, Afrika ülkelerine önemli ölçüde kalkınma yardımı sağlamaktadır. Son 14 yılda 2,2 milyar dolar değerinde yardım sağlanmıştır ve Türkiye-Afrika ticaret hacmi çok yüksektir. Bu ticaret hacminden hem Türkiye hem de Afrika ülkeleri faydalanmaktadır. 2021 yılına kadar bu rakam 25,4 milyar dolara yükselmiştir. Özellikle Afrika ülkelerinde faaliyet gösteren ve kıta genelinde yaklaşık 1.700 projede yer alan Türk şirketleri ile 50 milyar dolara ulaşılması hedeflenmektedir. Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerini arttırmak için gerçekleştirdiği çeşitli eylemleri not etmek ve listelemek önemlidir. Ana eylemlerden biri, Afrika'daki büyükelçiliklerini zaman içinde çoğaltmak olmuştur.³⁴² Türkiye'nin Afrika'da 2008 yılında sadece 12 olan büyükelçilik sayısı 2024'te 44'a³⁴³, başkonsolosluk sayısı ise 4'e ulaşmıştır. Bu, Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücünün başlangıcına işaret eden önemli bir gelişmedir. Bu gelişme ulaşım dünyasına da yayılarak Türk hava taşımacılığını dünyanın öncülerinden biri haline getirmiştir. Türk Hava Yolları'nın 41 Afrika ülkesinde 602'den fazla noktaya gerçekleştirdiği uçuşlar, Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki bağları güçlendirmektedir. Türkiye'nin Afrika ile ilgili ya da Afrika ile bağlantılı

³⁴¹ Sino-Africa Cooperation Declaration on Fighting Climate Change. (2021). Retrieved July 3, 2024, from https://www.fmprc.gov.cn/fra/wjdt/gb/202112/t20211203_10461780.html

³⁴² Feridun H. Sinirlioğlu, La Turquie en Afrique : Une Approche Humanitaire." Accessed September 26, 2024. https://www.mfa.gov.tr/la-turquie-en-afrique_-une-approche-humanitaire.fr.mfa.

³⁴³ Kaan Devecioğlu, "GÖRÜŞ- Türkiye-Afrika İlişkilerinde Güçlenen Bağlar." Anadolu Ajansı, May 25, 2024. Updated May 26, 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-turkiye-afrika-iliskilerinde-guclenen-baglar/3229988>.

birçok konferans düzenlemesi ve bu konferanslara katılması da cabasıdır.³⁴⁴ Alıntı yapmak gerekirse:

- Türkiye, Ocak 2008'deki 10. Zirve'de Afrika Birliği'nin stratejik ortağı ilan edilmiştir.
- Türk-Afrika İş birliği Zirvesi, 49 Afrika ülkesinin katılımıyla 18-21 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.
- Türkiye, 21 Mart 2010 tarihinde Darfur için Uluslararası Donörler Konferansı'na eşbaşkanlık yapmış ve insani yardım için 65 ila 70 milyon dolar taahhüt ettiğini açıklamıştır.
- Türkiye, Mayıs 2011'de Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Dördüncü Konferansı'na ev sahipliği yaparak EAGÜ'lerin karşılaştığı zorluklara yönelik uluslararası kararlılığın altını çizmiştir.
- Yüksek Düzeyli Memurlar Toplantısı 15 Aralık 2010 tarihinde ve Bakanlar Takip Konferansı 16 Aralık 2011 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirildi.
- - Türkiye, Mayıs 2010'da Somali konulu İstanbul Konferansı'na ev sahipliği yaparak Cibuti Barış Sürecini desteklemiştir.
- Haziran 2012'de 2015 hedeflerine odaklanan İkinci Uluslararası Somali Konferansı düzenlenmiştir.
- Ekim 2015'te İstanbul'da “Sahra Altı Afrika'da Enerjiye Erişim Üst Düzey Konferansı” na ev sahipliği yapmıştır.
- 2014'te İkinci Türk-Afrika İş birliği Zirvesi gerçekleşmiştir.
- Türkiye, Afrika ile ilgili konularda çok sayıda konferans düzenlemiş ve 2015 yılındaki dönem başkanlığı sırasında G20 ile Afrika arasındaki diyaloga öncelik vermiştir.
- Türkiye, özellikle Afrika'daki insani sorunlar konusunda uluslararası iş birliğini teşvik etmek amacıyla Mayıs 2016'da ilk Dünya İnsani Zirvesi'ne ev sahipliği yapmak üzere seçilmiştir.
- Türkiye ayrıca Şubat 2016'da Somali konulu 6. Yüksek Düzeyli Ortaklar Forumu'na ev sahipliği yaparak Afrika'daki kalkınma sorunlarına yönelik kararlılığının altını çizmiştir³⁴⁵.

³⁴⁴ Türkiye Cumhurbaşkanlığı. "Afrika kıtasının küresel sistemde hak ettiği yeri alması için gerekli tüm katkıyı sağlayacağız." Cumhurbaşkanlığı Web Sitesi. Accessed October 8, 2024, <https://www.tccb.gov.tr/fr/actualites/1861/149832/-nous-apporterons-toute-la-contribution-n-cessaire-pour-que-le-continent-africain-prenne-la-place-qui-lui-revient-dans-le-syst-me-mondial->.

³⁴⁵ Feridun H. Sinirlioğlu, Turkey in Africa: A Humanitarian Approach, 2022, https://www.mfa.gov.tr/la-turquie-en-afrique_-une-proche-humanitaire.fr.mfa

O halde, Çin'in Afrika ülkelerinin Ebola ve diğer bazı krizlerle mücadelesi sırasında yardım sağladığı gibi, COVID salgını ilan edildiğinde de aynı şeyi yaptığını belirtmek gerekir. Böylece 2021 yılında, Covid-19 salgını ortalığı kasıp kavururken, sağlık takviyesi için Afrika'ya 38 heyet gönderilmiştir. Sağlık sektöründe Türkiye, Afrikalı doktor ve hemşireler için mesleki eğitim programları düzenlemekle kalmamış, aynı zamanda tıbbi taramalar yapmış ve yerel koşullarda tedavi imkânı bulamayan binlerce hastaya ücretsiz tedavi imkânı sunmuştur. Buna ek olarak Türkiye, on yıldır çatışmalarla boğuşan Nyala ve Mogadişu'da son teknolojiyle donatılmış iki büyük hastane inşa etmiştir. Afrika ülkelerinin Ebola ve diğer birçok krize karşı verdiği çetin mücadele sırasında Çin'in yardım sağladığı gibi, COVID salgını ilan edildiğinde de Türkiye'nin aynı şeyi yaptığını belirtmek gerekir. Covid-19 salgınının ortalığı kasıp kavurduğu 2021 yılında, sağlık takviyesi için Afrika'ya 38 heyet gönderilmiştir³⁴⁶.

Türkiye İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ile Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücü giderek daha etkili hale gelmektedir. Gerçekten de Türkiye, kıtadaki insani yardım faaliyetleri için amiral gemisi ülkelere biri haline geldi. 21 ofisi bulunan Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), son beş yılda (2017-2022) Afrika kıtasında sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık, su ve anıt restorasyonu gibi çeşitli alanlarda 1.884 kalkınma projesi hayata geçirdi. Sağlık projeleri arasında Libya'daki fizyoterapi hastanesi projesi, Somali'deki Recep Tayyip Erdoğan Hastanesi ve Türk-Nijer Dostluk Hastanesi yer alıyor³⁴⁷. Bu örneklerin yanı sıra, TİKA tarafından Afrika'da Türk yumuşak gücünü kullanan çeşitli eylemler gerçekleştirilmiştir. Diğerleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Somali, Sudan ve Senegal'de Güvenli İçme Suyuna Erişim Projesi.
- Nijer'de Su Kuyusu Projeleri³⁴⁸
- TİKA ve Singapur iş birliğinde ve SCP ortaklığında Afrika ülkeleri için sürdürülebilir su kaynakları yönetimi eğitim projesi³⁴⁹

³⁴⁶ Zeliha Eliaçık, Metin Erol, Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki bağların güçlendirilmesi için değerli bir yardım. Anadolu Ajansı, 2022, <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/il-existe-un-mod%C3%A8le-de-partenariat-tr%C3%A8s-particulier-entre-la-turquie-et-l-afrique/2596449>

³⁴⁷ Behlül Çetinkaya, Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kıtadaki ilk ofisini 2005 yılında Etiyopya'da açarak bugün ofis sayısını 21'e çıkarmıştır. Anadolu Ajansı, 2022, <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/afrique-la-tika-a-r%C3%A9alis%C3%A9-1884-projets-%C3%A0-travers-le-continent-ces-5-derni%C3%A8res-ann%C3%A9es/2597281#:~:text=Concernant%20les%20projets%20de%20restauration,en%20%C3%89thiopie%20sont%20%C3%A0%20noter>

³⁴⁸ TİKA, TÜRKİYE AFRİKA EL ELE, 2016, ibid 35

³⁴⁹ Afrika ülkeleri için sürdürülebilir su kaynakları eğitimi projesi, çeşitli Afrika ülkelerinden 26 uzman ile Türkiye'den uzmanları bir araya getirdi. Amaç su yönetimi konusunda bilgi paylaşımında bulunmaktır. Örneğin, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü (SYGM) ve Türkiye Su Enstitüsü'nden (SUEN) uzmanlar, Türkiye'deki su

- Sao Tome ve Principe'nin ulusal televizyon, radyo ve haber ajansına teknik ekipman sağlama projesi³⁵⁰
- Medya iş birliği projeleri, özellikle Somali'de Radio Espoir'ın kurulması
- Tunus'ta Tekstil Atölyesi ve Sürekli Eğitim Merkezi'nin kurulması³⁵¹
- Somali'deki Mogadişu Havalimanı'nın Rehabilitasyonu³⁵²
- Çad Girişimcilik Projesi³⁵³
- Somali, Mogadişu'da Dostluk Yolu İnşaatı.³⁵⁴
- Zambiya'da geleneksel el sanatları ve gastronomi sergisi³⁵⁵
- Gabon'daki Malinga köyü kadınlarına manyok işleme makinesi bağışı
- Nijer ile madencilik sektöründe iş birliğinin geliştirilmesi.
- Tunus'ta seramik işleme atölyesi ve eğitim merkezi³⁵⁶
- Sudan'da Menagil Sperm Üretim ve Genetik Kaynaklar Merkezi'nin³⁵⁷
- kurulmasıKenya'da tarımsal üretim ve mekanizasyonun desteklenmesi projesi
- Burkina Faso'da 100.000 Moringa Oelifera fidesi yetiştirme projesi³⁵⁸
- Sudan'da yumurta tavuğu yetiştirerek istihdam ve geliri artırma projesi³⁵⁹
- Afrika Teknoloji Şehri uzmanları için Türkiye'de eğitim projesi
- Nijer'de Örnek Köy Projesi³⁶⁰

yönetimi standartları ve yönetmelikleri hakkında bilgi alışverişinde bulunmak üzere projede yer aldı. Ayrıca, pratik bilgileri pekiştirmek amacıyla Paşaköy biyolojik atık su arıtma merkezine bir ziyaret düzenlenmiştir. Bu merkez Türkiye'nin su ve sanitasyon kurumu olan İSKİ tarafından işletilmektedir. Özetle, bu proje Afrika'da su yönetimini iyileştirmek için deneyim ve becerileri paylaşmayı amaçlamıştır.

³⁵⁰ TİKA, TÜRKİYE AFRİKA EL ELE, 2016, ibid

³⁵¹ Ibid.,82.

³⁵² Somali'de 2014 yılında yapımı tamamlanan 26 km'lik yol ekonominin canlanmasına katkı sağlamıştır.

³⁵³ Ibid.,55.

³⁵⁴ Ibid.,7.

³⁵⁵ Ibid.,10.

³⁵⁶ Ibid.,42.

³⁵⁷ : Afrika'daki ilk genetik merkez olan Menagil Sperm Üretim ve Genetik Kaynaklar Merkezi, 2011 yılında TİKA tarafından Sudan'da kuruldu. Merkezin amacı, yerel ırklar üzerinde çalışarak verimliliği artırmak, suni tohumlama konusunda personel yetiştirmek, hayvan besleme tekniklerini öğrenmek ve elde edilen ürünleri pazarlamaktır. Faaliyetlerine başlamak için merkez, Sudan'a özgü saf ırklardan hayvanların yanı sıra TİKA tarafından satın alınan dokuz Holstein ve Simmental boğa seçti. Bu boğalar Sudan'daki sığır suni tohumlama merkezine teslim edildi.

³⁵⁸ ITİKA, TÜRKİYE AFRİKA EL ELE, 2016, ibid, 58

³⁵⁹ TİKA, TÜRKİYE AFRİKA EL ELE, 2016, ibid 67

³⁶⁰ Afrika'da, özellikle Afrika Boynuzu ve bölgenin kuzeyinde susuzluk, kıtlık ve yetersiz beslenmeden kaynaklanan ölümlere neden olan temel sorundur. TİKA, açlık ve yoksullukla mücadele için Nijer'in Kanguru bölgesinde model bir köy inşa etmeye karar verdi. TİKA projesinin bir parçası olarak Kanguru köyünde bir dizi altyapı hayata geçirildi. Örneğin, şu anda iki kuyu, bir güneş enerjili su kulesi, iki gölet ve bir sulama çeşmesi bulunmaktadır. Ayrıca domates, havuç, biber ve moringa ekimi ve 170 mango ağacından oluşan 4 hektarlık bir meyve bahçesi oluşturulması gibi tarımsal faaliyetler de başlatıldı. Bölgede hayvancılığı desteklemek için köye 100 koyun, 200 keçi, 100 tavuk ve 250 beç tavuğu olmak üzere 50 hayvan alındı. 2015 yılında bölgede 1.000 kg

- Etiyopya, Harar'da son Osmanlı konsolosluk binasının restorasyonu ve çevresel kalkınma
- Osmanlı Kriket Kulübü'ne maddi destek ³⁶¹
- Sudan'da Ebru ve Hat Sanatı Sergisi ³⁶²
- Gana'da Lordina Vakfı himayesindeki Osu Çocuk Evi'ne destek
- Acil insani yardım kapsamında Güney Sudan'a gönderilmek üzere ilaç ve tüketim malları alımı.

TİKA'nın Afrika'da yürüttüğü faaliyetlerin bu kapsamlı olmayan listesinden yola çıkarak, Türkiye'nin geçmişte Afrika'ya her zaman yakın olmamasına rağmen, son yıllarda Afrika için her alanda büyük ve önemli bir rehber haline geldiğini belirtmek kesinlikle önemlidir. Faaliyetleri sayesinde Afrika kıtası ile Türkiye arasında tarihi, dostane, kültürel, ekonomik, tarımsal ve dini bir ilişki kurulmaktadır. Genel olarak, Çin'in Konfüçyüs kurumlarının Afrika'daki muadili olarak görülebilecek Maarif Vakfı, Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücünün önemli bir unsurudur. Vakıf her yıl binlerce Türkçe konuşan öğrenciyi eğitmekte ve Türk dili ve kültürünü tanıtarak Türkiye-Afrika ilişkilerine katkıda bulunmaktadır. Afrika'daki kurum sayısı 2016'da 18 iken 2021'de 175'e yükselmiştir ve ayrıca Afrika'da 18 öğrenci yurdu bulunmaktadır³⁶³. Özetle, Maarif Vakfı'nın amacının, BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda Afrika'daki okul çağındaki tüm çocuklar için kaliteli eğitimi garanti altına almak olduğunu belirtmek gerekir. Bu, Türkiye'nin insani vizyonunu ve kalkınma alanında dayanışmayı vurgulayan dış politikasını yansıtmaktadır. Maarif Vakfı, Afrikalı gençlere kaliteli eğitim sunarak Türkiye'nin girişimci ve insani dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Dünyada barışçıl bir gelecek için fırsat eşitliğini ve erdemli ve fedakâr bireylerin yetiştirilmesini teşvik etmektedir³⁶⁴. Cumhurbaşkanı Tayip Erdoğan'ın ifade ettiği gibi: "Eğer onlar (Gülenist ağ) 170 ülkede aktif olduklarını söylüyorlarsa, siz (Maarif Vakfı) Birleşmiş Milletler'in 193 ülkesinde aktif olmalısınız"³⁶⁵. Maarif kurumları Yunus Emre diplomatik kurumu tarafından tamamlanmaktadır. Yunus Emre'nin felsefesi doğrultusunda insan merkezli

domates, 250 kg havuç, 350 kg biber ve 50 kg moringa üretilmiştir. Bu ürünler satılarak yerel halka gelir sağlandı.

³⁶¹ 1882 yılında din adamı Ebubekir Efendi'nin isteğiyle kurulan Osmanlı Kriket Kulübü, Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki üç temel kriket kulübünden biridir. O tarihten bu yana faaliyetlerini aralıksız sürdürmektedir.

³⁶² Ibid., 55.

³⁶³ Fahret Tin Altun, Türkiye'nin Afrika'ya Uzanan Dost Eli (Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2023), s70-74

³⁶⁴ Ibid., 62-70

³⁶⁵ Abdoul Aziz Ahmadou, L'engagement de la Turquie en Afrique : Quelles configurations à l'heure du Centenaire de la République (2023)? 2019, AFAM. <https://afam.org.tr/lengagement-de-la-turquie-en-afrique-queelles-configurations-lheure-du-centenaire-de-la-republique-2023/>

bir yaklaşım benimseyen Türkiye, kültürel diplomasi faaliyetleri kapsamında 2007 yılında Yunus Emre Vakfı'nı kurmuştur. Bu kamu vakfının temel misyonu, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, bu alanlarda eğitim almak isteyen kişilere yurt dışında hizmet vermek ve Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki kültürel alışverişi ve dostluğu arttırmaktır. Yunus Emre Enstitüsü (YEE), çeşitli ülkelerdeki 63'ten fazla kültür merkezi aracılığıyla Türkçe öğretmek Türk kültürünü yurt dışında tanıtmayı ve böylece Türkiye'nin dünyadaki kültür elçisi olmayı amaçlamaktadır. Son olarak bu iki ülke arasında ortak bir nokta olarak Türkiye'nin Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) aracılığıyla Afrikalılara verdiği burslar var ki bu da Çin'in Afrika ülkelerine verdiği iş birliği burslarıyla karşılaştırılabilir³⁶⁶

Bu çalışma, Türkiye ve Çin'in Afrika kıtasını etkilemeye ve Afrikaya yakınlaşmaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Aynı yönde ilerleyen yumuşak güçlerinden başlayarak, iki ülke akıllı güce, yani Afrika kıtasında askeri varlığa doğru ilerlemektedir. Türkiye ve Çin de Afrika'daki askeri varlıklarını güçlendirmiş ve ortak askeri tatbikatlara katılmışlardır. Ancak, yumuşak güç tanımına yönelik geleneksel yaklaşımlarına ve dolayısıyla Afrika kıtasına yönelik eylemlerindeki benzerliğe rağmen, yaklaşımlarındaki bir dizi farklılığa dikkat etmek önemlidir.

1.2 Farklılıklar

Dolayısıyla, Uluslararası ilişkiler uzun zamandır güçlü ve zayıf devletler arasındaki askeri ve ekonomik güç ilişkilerine dayanmaktadır. 1990'dan bu yana, kültür, diplomasi ve devletler arasındaki iş birliği de dâhil olmak üzere güç faktörlerini yeniden tanımlayan çok kutuplu bir dünyanın damgasını vurduğu yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Joseph Nye, uluslararası ilişkilerin bundan böyle zorlamadan ziyade cazibe ve etkiye dayalı "yumuşak güç" tarafından şekillendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Türkiye, Afrika ile olan tarihi ve kültürel bağlarına odaklanmakta, 1998'den bu yana aktif kültürel diplomasi yoluyla ilişkiler kurmakta ve bu ilişkileri eğitim ve kültür girişimleriyle güçlendirmektedir. Çin ise daha ekonomik bir yaklaşım benimseyerek Afrika'daki etkisini yatırımlar ve tarihe daha az dayanan bir yumuşak güç aracılığıyla kurmaya çalışmaktadır. Gerçekten de Türkiye'nin yumuşak gücünün, özellikle de bazı Afrika ülkeleri de dâhil olmak üzere dünyanın hemen her yerinde kültürünü, değerlerini ve dinini bırakan Osmanlı İmparatorluğu'nun fethiyle birlikte giderek daha fazla tarihe dayandığını belirtmek önemlidir³⁶⁷. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın her zaman İslam kardeşleriyle

³⁶⁶ Ibid., 70- 103

³⁶⁷ Niamy.com. "Türkiye ile Nijer Arasındaki İlişkiler, Aynı Kültürel Değerleri Paylaştıkları Bir Tarihe Dayanmaktadır." Le Sahel, August 3, 2024. Accessed September 26, 2024.
<http://news.aniamey.com/h/13428.html>

yakınlaşmayı esas alan konuşmaları ve TİKA'nın Afrika ülkelerine yönelik cami inşası ve İslami eğitim kursları gibi çok sayıda faaliyeti bu tespiti doğrulamaktadır. İslami ideolojiye dayanan bu yaklaşma Çin tarafından benimsenen bir seçenek olmaktan uzaktır. Aslında Çin'in eğilimi dinden ziyade ekonomi, kültür ve dile dayanmaktadır. Ancak Türkiye gibi Çin'in yumuşak gücünün de siyasete dayalı benzersiz bir yönü vardır. Çin, Afrika ülkelerine otokratik siyasi rejimin, Avrupalılar tarafından Afrika ülkelerini sömürgeleştirmek ve kontrol etmek için kullanılan bir silah olarak gördüğü demokrasiden çok uzak olduğunu gösterme eğilimindedir. Otoriter rejimin, egemenlik politikası açısından Afrika için zararlı olmadığını düşünmektedir. Başka bir deyişle, Çin siyasi rejim açısından bir örnek olmasa bile, bu yönünü Afrika ülkelerine Avrupalılarla birlikte yaşadıkları acıları hatırlatmak için kullanmaktadır ve bu durum birçok Afrika ülkesi tarafından takdir edildiği için kendi lehine işlemektedir³⁶⁸.

Türkiye ve Çin'in Afrika'daki yumuşak güç yaklaşımı, bölgesel ortaklar ve ittifaklar temelinde söz konusu jeopolitik ve ekonomik meseleleri vurgulamaktadır.

2. Çin ve Türkiye'nin Afrika'daki jeopolitik ve ekonomik çıkarları

Jeopolitik, devletler arasındaki ilişkilerin ve aralarındaki güç veya nüfuz rekabetinin incelenmesi anlamına gelir. Uluslararası ilişkileri etkileyen tüm siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve coğrafi konuları kapsar³⁶⁹. Jeopolitiğin pek çok tanımı vardır, çünkü her kitap onu yazarının vizyonuna, ilkelerine ve nihayetinde kendi bakış açısına göre ele alır. Yves Lacoste'a göre: “Ben jeopolitiği topraklar üzerindeki güç rekabetlerinin incelenmesi olarak tanımlıyorum”. Ancak bu tanım onun teorilerini bir perspektife oturtur. Bu anlamda, tüm bölgelerin güç rekabetine tabi olmadığını- terk edilmiş bölgeler olduğunu söylemektedir. Öte yandan, her bölge güç rekabetlerinin alanı haline gelir gelmez jeopolitik meselelere konu olabilir. Bu rekabetler çok çeşitlidir. Bunlar ya bölgenin kendisiyle ya da bölgenin bir unsuruyla, örneğin su kaynaklarına erişimle ilgili olabilir.³⁷⁰

Bu tanıma göre, Afrika kıtasının ilke olarak Çin ve Türkiye için, genel olarak da tüm dünya için jeopolitik, ekonomik ve stratejik bir meydan okumayı temsil ettiğini belirtmek önemlidir. Uzun süre sömürge altında kalmasına rağmen Afrika kıtası, sınırların olmadığı küreselleşmiş bir dünyada giderek daha fazla birbirine bağlı hale gelmektedir. Jeopolitik çıkarları için

³⁶⁸ TİKA web sitesi Cumhurbaşkanı Erdoğan, TİKA Koordinatörlerini Kabul Etti, 2018, https://tika.gov.tr/detail-cumhurbaskani_erdogan_tika_koordinatorlerini_kabul_etti/

³⁶⁹ Stéphane Rosière, Politik coğrafya, jeopolitik ve jeostrateji: Operasyonel ayrımlar. L'Information Géographique, 65(1), 2001, 33-42.

³⁷⁰ TİKA web sitesi Cumhurbaşkanı Erdoğan, TİKA Koordinatörlerini Kabul Etti, 2018, https://tika.gov.tr/detail-cumhurbaskani_erdogan_tika_koordinatorlerini_kabul_etti/

mahkemeye verilen ve ortaklarının çeşitlenmesi ve retiküler yerleşimi ile dünyaya bağlanan Afrika, şu anda yumuşak güç tarafından geçme eğiliminde olan tüm jeopolitik çıkarların yeridir.³⁷¹ Afrika, 21. yüzyılın başından bu yana, bölgeden bölgeye değişse de umut verici bir ekonomik büyüme sürecine girmiştir. Afrika, gezegenin kara yüzeyinin %23'ünü oluşturmaktadır ve toprak altında uzun zamandır yırtıcı bir iştahın kaynağı olan muazzam kaynaklara sahiptir. Uzun zamandır seyrek nüfuslu olan Afrika'nın nüfusu şu anda 1,17 milyar, yani dünya nüfusunun %16'sına denk gelmektedir. Kıta, dünyadaki en yüksek doğurganlık oranına sahiptir: kadın başına 4,7 çocuk düşmektedir ve ülkeler arasında doğurganlık oranında büyük farklılıklar vardır. Sonuç olarak, 2050 yılına kadar Afrika'nın nüfusu 2 milyarı aşabilir. Bunun yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ve küresel olmak üzere farklı düzeylerde birçok etkisi olabilir. Şu anda Afrika'nın satın alma gücü paritesi ABD doları cinsinden kişi başına düşen GSMH'si dünya ortalamasının %31'i, gelişmiş ülkeler ortalamasının ise %12'sidir. Bununla birlikte, Afrika pek çok açıdan ekonomik büyüme dinamiği içine girmiştir³⁷². Bu ekonomik büyüme, Afrika'daki dış politikasını ekonomik yumuşak güce dayandıran Çin de dâhil olmak üzere pek çok kişinin ilgisini çekmektedir.

2.1. Türkiye ve Çin'in Afrika'daki ekonomik çıkarları.

Afrika ve Türkiye arasındaki ticaret son 20 yılda önemli ölçüde artmıştır. Aslında, “son yirmi yılda ekonomik alışveriş 100 milyon dolardan 20 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye için hedef, kıta ile ticaretini 2022 yılına kadar 100 milyar dolara çıkarmaktır³⁷³. Türkiye ile Afrikalı ortakları arasındaki ticaretin hızlı gelişimi, kıtadaki yükselen ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretteki benzeri görülmemiş büyümenin daha geniş bağlamında görülmelidir. Türkiye Afrika'ya elektrikli ekipmanlar, ulaşım araçları, traktörler, tekstil ve giyim ürünlerinin yanı sıra tarım ve gıda ürünleri ihraç etmektedir ancak tüm yükselen güçler için geçerli olan hususlar Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'nin ekonomik açıdan öne çıkması Afrika için hayati önem taşıırken, bu yükselişe hedeflerini destekleyen ve uluslararası sahnede bölgesel bir güç olarak statüsünü yükselten siyasi ve diplomatik bir strateji eşlik etmelidir. Türkiye'nin Afrika'daki ekonomik hedefleri çok gerçektir ve Türkiye yıllardır bunun farkındadır³⁷⁴. Türkiye gibi Çin de ekonomik hiper güç olma yarışında Afrika'yı ekonomik ve stratejik bir meydan okuma alanı olarak görmektedir. Birçok yazara göre dünya ekonomisi Sam Amca'nın ülkesi

³⁷¹ Santander, Sébastien, ed. *L'Afrique, Nouveau Terrain de Jeu des Émergents*. Paris: Karthala, 2014, s.324.

³⁷² Patrice Gourdin, *Afrique, le Manuel de géopolitique*, <https://www.diploweb.com/-Afrique-24-.html>

³⁷³ Alexandre Lessard, *Afrika: Türkiye için altın bir fırsat*, « Perspektifler dünyası»

<https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMAAnalyse/2774>

³⁷⁴ Ibid

(ABD) tarafından sahiplenilmekte ve kontrol edilmektedir ve Çin'in üstel ekonomik büyümesi göz ardı edilemez. Birçok yazara göre Çin dünyanın en büyük ikinci ekonomisi, bazılarına göre ise en büyük ekonomisi. Çin bu ekonomik konumu bir yandan dünyaya açıklığı, diğer yandan da Afrika kıtası ile iş birliği sayesinde elde etmiştir.³⁷⁵

2006 Çin-Afrika Forumu, Çin'in dış politika stratejisinde özellikle Afrika için 5 milyar dolarlık kalkınma fonu oluşturulması ve 31 ülkenin 1,4 milyar dolarlık borcunun silinmesi yoluyla ayrıca Afrika için 2009 yılında iki katına çıkan bir yardım bütçesinin oluşturulması yoluyla Afrika'nın önemini vurgulamıştır. Türkiye ekonomisinin Afrika'da katlanarak büyümesi gibi, Çin'in ekonomisi de kademeli olarak artmıştır. 2000 ve 2007 yılları arasında Çin ve Afrika arasındaki ticaret yedi kat artarak 70 milyar dolara ulaşmıştır. Böylece Çin, önde gelen ekonomik güç olarak ABD'nin yerini alarak Afrika'nın ana ticaret ortağı haline gelmektedir. Halihazırda Afrika'nın ihracatının %10'u Çin'e gitmektedir ve bunların büyük bir kısmı hammaddedir (%70 petrol, %15 maden kaynakları)³⁷⁶.

- Çin'in ticaret açığı vardır ve Afrika'nın toplam ithalatının sadece %2,5'i Çin'de üretilen mallardan (tekstil, ayakkabı, elektronik, Telekom, araba, vs.) gelmektedir. Ancak her iki durumda da farklı (ve genellikle karşıt) meşrulaştırıcı söylemlerin perdesi arkasında, Çinli, Türk ve Avrupalı oyuncuların benzer ekonomik çıkarlarla (Afrika'nın doğal kaynaklarına, pazarlarına, vs. erişim) ve aynı jeopolitik gerekçelerle (bölgedeki etkilerini sürdürmek veya arttırmak) birbirlerine bağlı olduklarını belirtmek gerekir.³⁷⁷

- **Jeopolitik konular Türkiye ve Çin:**

Türkiye için Afrika çok ilginç bir jeopolitik ve ekonomik meseleyi temsil etmektedir ve bunu 1998 yılındaki açılım stratejisi olarak adlandırılan stratejiyle fark etmiştir. Jeostratejik çıkarlar ve Türkiye'nin Asya ve Avrupa'daki komşularına yönelik politikasının karmaşıklaştığı göz önüne alındığında, Türkiye yeni yönle açılmak durumunda olmuş ve bu nedenle Afrika kıtasını seçmiştir. Türkiye 2007 yılında En Az Gelişmiş Ülkeler (LDC) Zirvesi'ni düzenlemiş, Zirvede 33 Afrika ülkesini bir araya getirmiştir. Türkiye derhal kalkınma yardımı için yaklaşık 65 milyon dolar tahsis etmeyi taahhüt etmiştir. Dolayısıyla Türkiye Afrika'ya büyük yatırımlar yapmaktadır. Türkiye'nin stratejisi, küresel ölçekte kendi ağırlığını güçlendirirken Afrika

³⁷⁵ Oliver Mbatia, *Afrika'da Ankara: Genişleme Stratejileri*, 2013, n°29 (ss. 112-113).

³⁷⁶ Schiere, Richard, Léonce Ndikumana, et Peter Walkenhorst, éd. *La Chine et l'Afrique : Un nouveau partenariat pour le développement ?* Groupe de la Banque africaine de développement, pages 25-29.

³⁷⁷ Chaponnière, Jean-Raphaël. "Les échanges entre la Chine et l'Afrique : Situation actuelle, perspectives et sources pour l'analyse." Statéco no. 95-96-97 (2000) : 154-164.

ülkelerinin ekonomilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Türkiye buradaki nüfuzunu geliştirmek için Yumuşak Güç yöntemini kullanmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin dış politikası aracılığıyla uluslararası sahnedeki siyasi etkisini güçlendirdiğini ve bunu da büyükelçilik sayısını önemli ölçüde arttırıp geliştirerek ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Afrika'ya yaptığı ziyaretler de dâhil olmak üzere üst düzey resmi ziyaretleri çoğaltarak gerçekleştirdiğini belirtmek önemlidir. Bu önemli ziyaretler Afrika'yı Türkiye'nin dış politikasının merkezine yerleştirmektedir. Bu nedenle Türkiye, başta ikili diyalog platformu olan Türkiye-Afrika İş birliği Zirvesi olmak üzere diplomatik ilişkilerini kurumsallaştırarak Afrika kıtası ile ilişkilerini güçlendirmeye çalışmaktadır. Türk liderler çok kutuplu bir uluslararası düzene ve Afrika ile eşit iş birliğine olan bağlılıklarını teyit etmektedirler. Bu retoriğe rağmen, Türkiye bu ilişkiler aracılığıyla her şeyden önce kendi çıkarlarına hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Diplomatik hedeflerinden biri, özellikle BM Güvenlik Konseyi üyeliği adaylığı için uluslararası organlarda Afrikalı devletlerin desteğini almaktır. Afrika ülkeleri 2008 yılında Türkiye'nin Güvenlik Konseyi geçici üyeliği teklifini ezici bir çoğunlukla desteklemişlerdir.³⁷⁸

Türkiye ve Çin, Afrika kıtası ile olan özel bağlantıları sayesinde uluslararası sahnede kendilerine önemli bir yer edinmektedir.

Türkiye'nin Afrika'daki yumuşak gücü, özellikle insani yardım, yatırım, eğitim ve kültür yoluyla, onu Afrika'nın yakın ve stratejik bir dostu haline getirmiştir. Türkiye'nin Afrika kıtasındaki varlığı, uluslararası imajını geliştirmesini sağlamıştır. Gerçekte Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu döneminde uluslararası sahnedeki etkisini büyük ölçüde kaybetmiş, bu nedenle sağlık ve tarım alanlarında projeler yürüten Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) gibi kurumlar oluşturarak güçlü ve dirençli bir imaj inşa etmiş ve böylece Batılı ülkelere karşı Afrika jeopolitiği söz konusu olduğunda vazgeçilmez hale gelmiştir.

Dahası, jeostratejik açısından Türkiye, özellikle Libya ile paylaştığı yakın ilişkiler aracılığıyla Afrika kıtasıyla ilişkilerini güçlendirmiş ve bu da üzerindeki jeo-etki oyununu kontrol etmesini sağlamıştır. Özellikle de bu ona büyük Akdeniz oyununu kontrol etme imkânı vermiştir.³⁷⁹ Türkiye gibi Çin de Afrika ile tarihsel olarak dostane ve siyasi bir ilişki geliştirmiştir. Çin de

³⁷⁸ Mbabia, Olivier, Ankara'nın Afrika'daki genişleme stratejileri. *Revue Outre Mer*, 2011/3(9), 107-119.

³⁷⁹ Ayrıca, özellikle Somali'de ve diğer bazı Afrika devletleriyle askeri genişleme ve güvenlik işbirliği geliştirmektedir. Askeri işbirliği, terörle mücadelede Afrika ülkelerine yardımcı olurken stratejik çıkarlarını korumasını sağlıyor. Bu strateji bir taşla iki kuş vurmak olarak tanımlanabilir çünkü askeri yakınlaşma ve işbirliği çıkarlarını korumasını sağlarken aynı zamanda Türkiye Afrikalılara ve uluslararası topluma olumlu bir imaj sunuyor.

bir çıkış yolu aramaktadır. Çağdaş Çin uzmanı ve Inalco ve Ecole Navale'de doçent olan Emmanuel Véron'un belirttiği gibi: “Çin, Mao Zedong döneminden beri Afrika'da jeopolitik bir oyun oynamakta, Batı'ya karşı koz yaratmak ve kendi normatif modelini desteklemek için siyasi bağlantılar örmektedir. Bu, Çin egemenliğindeki norm ve standartların teşvik edilmesini ve ekonomiden askeriye kadar topyekûn bir varlığı içeriyor”. Dolayısıyla Çin'in mevcut Afrika politikası bağımlılık ve güç arasında bir kavşakta yer almaktadır. Xi Jinping 2014-2020 yılları arasında Afrika'ya 10 ziyaret gerçekleştirmiştir. Toplamda, on yıl boyunca Afrika kıtasına 85'ten fazla resmi Çin devlet ziyareti yapılmıştır ve bu sayı kıta ile Çin arasındaki ilişkileri güçlendiren önemli bir sayıdır. Bu da Çin'e uluslararası sahnede önemli bir yer kazandırmaktadır.³⁸⁰ Pekin için bu heterojen devletler grubu, ticari, teknolojik veya diplomatik çıkarlarını daha iyi pekiştirmek için Batı karşıtı ortak bir çimento oluşturmaktadır. Pekin, Batı demokrasilerini itibarsızlaştırırken, birçok Afrika ülkesinin desteğinden ya da tarafsızlığından faydalanarak uluslararası meselelerde kendini konumlandırmaktadır. Böylece Çin, 2023 yılına kadar 51 Afrika ülkesinde 110'dan fazla siyasi parti ile Çin Komünist Partisi (ÇKP) ve Birleşik Cephe'nin uluslararası irtibat birimlerini kuran bu Çin konumunu güçlendirmektedir. Afrika'daki bu gelişme Çin Halk Cumhuriyeti'nin son 25 yılda doğal kaynaklara artan bağımlılığına yanıt vermesini sağlayacağı için büyük bir jeopolitik meydan okuma olduğu unutulmamalıdır. Petrol, gaz, hammadde, balık ve tarım ürünleri tedarikini güvence altına almaya çalışmaktadır. Çin ayrıca bu ilişkiler aracılığıyla siyasi nüfuzunu arttırmayı ve imajını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Bu durum özellikle Çin-Afrika ilişkilerini koordine etmek için merkezi bir platform olarak kurumsallaşan ve her üç yılda bir zirveler düzenleyen Çin-Afrika Forumu (FOCAC) için de geçerlidir³⁸¹.

Son olarak, Afrika'nın jeopolitiğinden en iyi şekilde yararlanmak amacıyla Afrika kıtasındaki askeri stratejisini geliştiren Türkiye ile aynı yaklaşıma sahiptir. Afrika'da on binlerce PLA üyesi ve özel Çin askeri şirketleri Pekin'in çıkarlarına hizmet etmek üzere üniformasız olarak faaliyet göstermektedir. Afrika'nın silah tedarikçisi olarak Çin, 2023 yılında Rusya'nın önünde, teslimatların neredeyse %20'sini sağlamaktadır. Otuzdan fazla Afrika ülkesi Çin Halk Cumhuriyeti ile eğitim, istihbarat alışverişi ve silah satışı için stratejik ortaklıklar kurmuştur. Çin'den silah satın alan başlıca Afrika ülkeleri şunlardır: Cezayir, Cibuti, Mısır, Etiyopya,

³⁸⁰ Rolland, Nadège, L'Afrique dans la stratégie chinoise. Revue défense Nationale, n° (846), 2021, pages 98-103.

³⁸¹ Ibid, 94.

Nijerya, Sudan, Tanzanya, Ruanda, Fildişi Sahili, Fas, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Orta Afrika Cumhuriyeti.³⁸²

Hem Türkiye hem de Çin için kilit konulardan biri, Afrika'daki Batılı ve bölgesel güçlerin etkisini dengeleyebilmektir. Gerçekten de Türkiye ve Çin, Afrika'yı büyük bölgesel ve küresel güçler arasında yer almak için bir fırsat olarak görmektedir.

2.2.Bölgesel ortaklıklar ve ittifaklar

Bölgesel ortaklıklar ve ittifaklar, açıkça tanımlanmamış olmalarına rağmen uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Aslında “ortaklık” terimi, ortak hedeflere ulaşmak için aynı bölgedeki ülkeler arasındaki girişimleri ifade eder. Ayrıca, bölgesel iş birliği veya ittifaklar ekonomik ve sosyal ilerlemenin yanı sıra entegrasyon, güvenlik ve karşılıklı korumaya odaklanmaktadır. Farklılıklarına rağmen bu iki kavram, ülkelerin karşılaştıkları jeostratejik zorluklar karşısında kendilerini konumlandırmalarını sağlar. İttifaklar ve ortaklıklar kurmak, gelişmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak isteyen her kuruluş veya ülke için elzemdir. Türkiye ve Çin, bölgesel ortaklıklar ve ittifaklar kurarak bölgesel etkilerini güçlendirebilir ve ekonomilerini geliştirebilirler³⁸³. Gerçekte bunlar, Çin ve Türkiye'nin Afrika'daki etkilerini güçlendirmelerini ve stratejik dinamiklere uyum sağlamalarını mümkün kılacak jeopolitik ve jeostratejik kaldıraçlardır.

Türkiye ve Çin, Afrika'daki bölgesel ortaklıkları ve ittifakları kıtadaki yumuşak güç stratejilerinin temel unsurları olarak kullanmaktadır. Her iki ülke de Afrika'daki nüfuzlarını diplomatik, ekonomik ve kültürel girişimlerle, ancak farklı yöntemlerle pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bölgesel ortaklıklar ve ittifaklar, Türkiye ve Çin'in Afrika kıtasında kalıcı bir yer edinmek için stratejilerini nasıl uyarladıklarını ve her birinin Afrika ülkeleriyle güçlü ilişkiler kurmak için kendi güçlü yönlerini nasıl kullandıklarını göstermektedir. Angola, Sudan, Nijerya, Ekvator Ginesi, Kongo, Libya ve Güney Afrika gibi petrol ülkeleri ekonomik nedenlerle Çin'in başlıca ortaklarıdır. Ancak ekonomik çıkarlar bu kaynaklarla sınırlı olmayıp turizm, uydu fırlatma, altyapı inşası, ticaret, tarım ve diğer birçok sektöre kadar uzanmaktadır.³⁸⁴

³⁸² Emmanuel Véron, *Chine-Afrique : une relation asymétrique et stratégique pour Pékin*.2024, FMES, <https://fmes-france.org/chine-afrique-une-relation-asymetrique-et-strategique-pour-pekini/>

³⁸³ Hurrell Andrew, *Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics*. Review of International Studies, 1995, 21(4), 331-358

³⁸⁴ Chris Alden, *China in Africa: Partner, Competitor or Hegemon?*, Londra, Zed Books, 2006, p. 20 , https://www.researchgate.net/publication/232917517_China_in_Africa

Çin'in Afrika kıtası ile iş birliği için ana çerçevesi Çin-Afrika İş Birliği Forumu'dur. 2015 yılında Çin, “Afrika girişimini” yürütmek için en iyi siyasi çerçeveye sahipti: Çin-Afrika İş Birliği Forumu, FCSA olarak da bilinen FOCAC, bu pozitif toplamı oyuna dâhil olan ve katılan birçok ortak arasında bu oyunu teşvik eden bir platformdur. Çin, Afrika politikasını belirlemek amacıyla Fransa ve Japonya'dan esinlenerek 1994 yılından bu yana Afrika'da çok taraflı FOCAC konferansları düzenlemektedir. FOCAC'lar sadece Çin'in Afrika'ya yönelik artan mali taahhüdünü değil, aynı zamanda altyapıya odaklanarak Çin-Afrika iş birliğini yeniden düşünmek için bir fırsatı da temsil etmektedir. Xi Jinping'in Aralık 2015'te Güney Afrika'ya gelişi, Li Keqiang'ın 2014'teki konuşmasında da görüldüğü üzere, altyapıya büyük yatırımlar yapılması yönünde bir değişime işaret etmekteydi. Sonuç olarak Çin, FOCAC 2015'te Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) ile bağlantılı, endüstriyel iş birliği, finans, yoksulluğun azaltılması, çevrenin korunması, kültürel değişimler ile barış ve güvenliği kapsayan altı ana yatırım hamlesi açıklamıştır.³⁸⁵

- **Çin ve Afrika arasındaki ortaklık ve iş birliği 10 eyleme dayanmaktadır:**

Medeniyetler Arasında Karşılıklı İlham için Ortaklık Eylemi.

Bu amaçla Çin, yönetim konusunda deneyim alışverişi için bir Çin-Afrika platformu, kalkınma konusunda bir Çin-Afrika bilgi ağı ve Çin ve Afrika üzerine 25 çalışma merkezi kurmak için Afrika ile çalışmayı planlamaktadır. Buna ek olarak Çin, siyasi parti inşası ve devlet yönetimi konularında deneyim alışverişini derinleştirmek üzere Afrikalı siyasi partilerden 1.000 önde gelen ismi Çin'e davet etmeyi planlamaktadır.

- **Müreffeh Ticaret için Ortaklık Eylemi.**

Bununla ticareti kolaylaştırma tedbirleri, özellikle de diplomatik ilişkilerinin bulunduğu 33 Afrika ülkesi gibi gelişmekte olan ülkelere yapılan gümrük ihracatında indirimler kastedilmektedir. Bu tür bir tarife indirimine örnek olarak 2023 yılında Madagaskar ile yapılan indirim gösterilebilir³⁸⁶.

- **Endüstriyel zincirlerde iş birliği için ortaklık eylemi.**

³⁸⁵ Georges Ibrahim Tounkara, *Çin-Afrika iş birliğini güçlendirmek için FOCAC*. DW, 2024, <https://www.dw.com/fr/coop/C3%A9ration-chine-afrique-focac-economie-sommet/a-70116040>

³⁸⁶ Madagaskar Cumhuriyeti Gümrük Sitesi, *Madagaskar'ın Çin'e ihracatı için Sıfır Gümrük Tarifesi (TDZ) uygulanan ürünlerin genişletilmesi*, <http://www.douanes.gov.mg/avis-public/elargissement-des-produits-soumis-au-traitement-de-tarif-douanier-zero-tdz-de-madagascar-pour-lexportation-vers-la-chine/>

Endüstriyel zincirlerde iş birliği amacıyla Çin, derinlemesine ekonomik ve ticari işbirliği için Çin-Afrika pilot bölgesini geliştirmeyi ve Afrikalı KOBİ'ler (küçük ve orta ölçekli işletmeler) için bir kapasite geliştirme programı başlatmayı planlamaktadır. Örnek olarak, Hunan bölgesinin tam kalbinde, Çin'in Changsha kentinde, Afrika kıtasındaki her ülkeden pavyonları bir araya getiren daimî Çin-Afrika ekonomi ve ticaret fuar merkezi bulunmaktadır³⁸⁷.

- **Bağlantılılık için Ortaklık Eylemi.**

Bu girişim sadece mevcut Çin-Afrika ilişkilerini pekiştirmek ve tamamlamak için değil, aynı zamanda Afrika'nın sosyo-ekonomik zorluklarını daha kapsamlı bir şekilde ele almak için de bir çerçeve sunmaktadır; zira bağlantı, sanayileşme, tarımsal kalkınma ve finansın teşvik edilmesinden Afrika'da ticaretin geliştirilmesine kadar çok çeşitli hedefleri bulunmaktadır. Bu anlamda, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'ndan türetilmiş bir proje olan Kuşak ve Yol projesi (ICR) doğmuştur³⁸⁸.

- **Kalkınma İş birliği Ortaklık Eylemi.**

Çin'in uluslararası alanda Afrika ülkelerinin kalkınmasına aktif olarak katılan ülkelerden biri olarak tanındığını ve bunun Afrika ülkesine aktif olarak fayda sağlasa bile Çin'e de uluslararası alanda olumlu yansıdığını belirtmek önemlidir. Bu anlamda BM Genel Sekreteri António Guterres, Çin'in başkenti Pekin'de düzenlenen Çin-Afrika İş birliği Forumu'nda yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “Birleşmiş Milletler, sağlıklı bir gezegende barış, sürdürülebilir kalkınma ve insan haklarına saygı gibi ortak hedeflerimize ulaşmak amacıyla Çin ve Afrika arasında güçlü bir ortaklık kurulmasına tamamen bağlıdır”. Başka bir deyişle, karşılıklı üretken ve kazan-kazan iş birliği³⁸⁹.

- **Sağlık Eylemi için Ortaklık:**

1963 yılından ve Afrika'daki ilk tıbbi misyonunun açılışından bu yana Çin, Afrika'daki yumuşak gücünün büyük ölçüde temelini oluşturan bir sağlık politikası geliştirmiştir. Bu ortaklığı genişletmek amacıyla Çin, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uluslararası kuruluşlarla bir ortaklık geliştirmiştir. Ayrıca tıbbi misyonlar ve tarım programları oluşturmayı ve kıtada bir dizi

³⁸⁷ Clea Broadhurst, Çin'in Changsha kentinde, Çin-Afrika ticaretine yönelik bir pilot bölge tüccarların heyecanını uyandırıyor, 2024, RFI. <https://www.rfi.fr/fr/asie-pacifique/20240906-%C3%A0-changsha-en-chine-une-zone-pilote-du-commerce-sino-africain-suscite-l-enthousiasme-des-marchands>

³⁸⁸ Humphrey P. B. Moshi, Kuşak ve Yol İnisiyatifi Afrika'ya refah getiriyor (Uzman görüşü). FOCAC, 2023, http://www.focac.org/fra/zfzs_2/202310/t20231023_11166058.htm

³⁸⁹ Birleşmiş Milletler web sitesi, BM başkanı, Çin-Afrika ortaklığının kalkınmada kritik rolünü vurguladı, 2024, <https://www.ungeneva.org/fr/news-media/news/2024/09/97190/le-chef-de-lonu-souligne-le-role-crucial-du-partenariat-chine-afrique>

Çin ilacı sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla bir dizi girişim başlatılmıştır. Bunlar arasında Afrika'da Altyapı Geliştirme Programı (PIDA) ve sağlık hizmetlerine erişimi iyileştirmek ve yerel kapasite oluşturmak için geliştirilen Hastalık Kontrol Merkezleri (CDC) yer almaktadır. Bu programlara ek olarak Çin, Covid gibi salgın hastalıklar sırasında her zaman hazır bulunmuş ve Afrika Birliği ülkelerine uzmanlık ve artan kaynak katkısında bulunmuştur³⁹⁰.

- **Nüfus Yararına Tarımın Geliştirilmesi için Ortaklık Eylemi.**

Bu ortaklık kıta ile Çin arasındaki en eski ortaklıklardan biridir. Çin'in Batı Afrika'da 61 ve Güney Afrika'da 32 tarım projesi bulunmaktadır. Çin, Doğu Afrika'nın tarım sektörüne çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bunlar arasında çiftliklere doğrudan yatırım ve araçların modernleştirilmesine yardımcı olmak için tarımsal altyapıya yatırım yer almaktadır. Çin, araştırma ve tekniklerin geliştirilmesine yatırım yapmakta, araştırma programları ve bilimsel değişimler gerçekleştirmekte ve tüm bu projeler Yeni İpek Yolu sayesinde hayata geçirilmektedir³⁹¹.

- **Afrika ile İnsani ve Kültürel Değişimler için Ortaklık Eylemi:**

On yıl içinde Çin ve Afrika kültürel ve insani alışverişlerini derinleştirdi. Bir Çin atasözünün dediği gibi, “devletlerarası ilişkiler halklar arasındaki dostluk bağlarıyla taşınır”. Çin ve Afrika ülkeleri kültür, medya, bilim ve teknoloji ve düşünce kuruluşları alanlarında yeni alışverişler kurmuş, gençler ve kadınlar arasında diyalogu kolaylaştırmıştır. Bu çabalar halklar arasındaki bağları güçlendirmiş ve yeni gelişmeler için sağlam temeller atmıştır. Konfüçyüs Enstitüleri çoğu Afrika ülkesinde ortaklaşa kurulmuş, Çin-Afrika tarımsal iş birliği programları istikrarlı bir hızla yürütülmüş ve Afrika'da bir düzine Luban atölyesi açılmıştır. Buna ek olarak, Çin-Afrika “Kültürel İpek Yolu” programı ve görsel-işitsel inovasyon üzerine bir iş birliği programının başlatılması öngörülmüştür. İki taraf 2026 yılında Çin-Afrika İnsani ve Kültürel Değişim Yılı düzenlenmesi konusunda anlaşmaya varmıştır³⁹².

- **Yeşil Kalkınma için Ortaklık Eylemi.**

Çin, bu bağlamda Afrika'da 30 yenilenebilir enerji projesi ve hava erken uyarı platformu başlatacak ve doğal afetlerin önlenmesi, azaltılması ve yönetilmesinin yanı sıra biyoçeşitliliğin

³⁹⁰ Xavier Aurégan, *Çin'in Afrika'daki sağlık politikası*. Les Cahiers d'Outre-Mer, 2024, 285

<https://doi.org/10.4000/com.13870>, s. 245-246

³⁹¹ Chloé Lambert, *La diplomatie agricole de la Chine en Afrique de l'Est*. Observatoire NRS, 2023,

<https://observatoirenrs.com/2023/11/14/la-diplomatie-agricole-de-la-chine-en-afrique-de-lest>

³⁹² Xinhua, Çin ve Afrika yeni dönemde ortak bir gelecek topluluğu inşa ediyor (ÖZET), 2023,

http://www.focac.org/fra/zfzs_2/202303/t20230327_11049387.htm (5 Temmuz 2024 tarihinde ziyaret edilmiştir).

korunması için Afrika ile iş birliği kuracaktır. Nükleer teknolojilerin barışçıl kullanımı konusunda bir Çin-Afrika forumu düzenlenecektir, Afrika ile 30 ortak laboratuvar inşa edilecek ve kıtanın yeşil kalkınmasının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla uydu uzaktan algılama uygulaması ve Ay'ın ve uzayın keşfi konusunda Çin-Afrika iş birliği geliştirilecektir³⁹³.

- **Ortak Güvenlik için Ortaklık Eylemi.**

Çin hükümeti uluslararası nüfuza dayalı bir strateji uygulamaya koymuş bulunmaktadır. Bu, barışı koruma operasyonlarına katılımının kademeli olarak artması ve uluslararası örgütlerde görünürlük arayışı şeklinde gerçekleşmektedir. Askeri işbirliğinin bir parçası olarak Çin, Sudan (UNMIS), Batı Sahra (MINURSO), Fildişi Sahili (UNOCI), Etiyopya-Eritre (UNMEE), Liberya (UNMIL), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (MONUC, Şekil 1) ve 2013'ten bu yana Mali (MINUSMA) dâhil olmak üzere on iki barışı koruma operasyonuna liderlik etmektedir. Gerçekte bu iş birliği Çin'in imajını düzeltmesini, sorunlu geçmişinden sonra barışı koruma konusunda uluslararası sahnede etkisini arttırmasını sağlamaktadır. 2015 yılı, Çin'in Afrika'daki on operasyona 2,838 askerle katılımının en yüksek noktası olmuştur.³⁹⁴ Bu eylemler genel olarak Çin ve Afrika arasındaki iş birliği bağını ve bölgesel işbirliği ve ittifakların önemini özetlemektedir. Çin, işbirliği yoluyla uluslararası sahnede kazandığı etkinin farkındadır ve bundan tam olarak yararlanmaktadır³⁹⁵.

Türkiye söz konusu olduğunda, bu ortaklıklar ve ittifaklar her geçen gün daha da artmaktadır. Gerçekten de bu ortaklıklar, Afrika Birliği'nin 2008 yılında Türkiye'yi stratejik ortak olarak belirlemesinden bu yana ticaret hacmindeki ve sosyo-ekonomik ve siyasi işbirliği projelerindeki artışla birlikte hızla büyümektedir. Türkiye ile Afrikalı ortakları arasındaki ticaretin hızla gelişmesi, kıta ile yükselen ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretteki benzeri görülmemiş büyüme bağlamında görülmelidir. Türkiye'nin SSA'daki on ana ticaret ortağından dördü Batı Afrika'da (Nijerya, Senegal, Fildişi Sahili ve Gana), ikisi Güney

³⁹³ Ministère des Affaires étrangères de la République populaire de Chine. "Forum sur la Coopération sino-africaine Plan d'action de Beijing (2025-2027)." Publié le 5 septembre 2024. Accédé le [date d'accès]. https://www.fmprc.gov.cn/fra/zxxx/202409/t20240905_11485736.html

³⁹⁴ Nashidil Rouiaï, *Etkileşim yollarında: Çin'in yumuşak gücünün güçlü ve zayıf yönleri*, 2018, <https://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-regionaux/la-chine/articles-scientifiques/forces-et-faiblesses-du-soft-power-chinois>, 23 Temmuz 2024 tarihinde ziyaret edilmiştir.

³⁹⁵ Çin Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi, Modernleşmeyi teşvik etmek ve ortak bir geleceğe sahip bir topluluk inşa etmek için birlikte çalışmak, 2024, https://www.fmprc.gov.cn/fra/zxxx/202409/t20240905_11485609.html.

Afrika'da (Angola ve Güney Afrika), üçü Doğu Afrika'da (Sudan, Etiyopya ve Tanzanya) ve biri Orta Afrika'dadır (Kamerun)³⁹⁶.

Türkiye'nin Afrika ile ticareti şu anda coğrafi bir yoğunlaşma ile karakterize edilmektedir ve önem sırasına göre Cezayir, Mısır, Libya, Güney Afrika ve Fas ana ortaklarıdır. 2010 yılında Türkiye ile Cezayir arasındaki ticaret miktarı 3,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, bunun 1,5 milyar doları Türk ihracatı, 2,2 milyar doları ise ithalattır³⁹⁷. Türk yetkililere göre, gıda ihtiyacının yarısını ithalat yoluyla karşılayan Cezayir, Türk gıda endüstrisi için cazip fırsatlar sunmaktadır. Türkiye'nin Afrika'daki en büyük ikinci ticaret ortağı olan Mısır, 2010 yılında 926 milyon dolar değerinde ihracat ve 2,2 milyar dolar değerinde ithalat yaparak yaklaşık 3,1 milyar dolarlık bir ticaret hacmine ulaşmıştır. Ayrıca, özellikle tekstil ve giyim sektörüne odaklanan Mısır'daki Türk yatırımları, son beş yılda sadece 60 milyon dolar iken 1,5 milyar dolara ulaşmıştır³⁹⁸. Libya, 2010 yılında 2,3 milyar dolar değerindeki ticaretiyle Türkiye için kilit bir ticaret ortağıydı. Türkiye bu hacmin 2015 yılına kadar 10 milyar dolara ulaşacağını tahmin etmekteydi. Türk şirketleri burada inşaat, tarım, imalat ve hizmet gibi çeşitli sektörlerde yatırım yapmaktaydı. Sonuç olarak, bu şirketler Libya'da 20 milyar dolardan fazla sözleşme imzaladı ve Libya'yı yurtdışında gerçekleştirilen iş hacmi açısından Rusya'dan sonra ikinci en büyük pazar haline getirdi. 2009 yılı sonunda Afrika'da faaliyet gösteren 355 Türk şirketinin 115'i Libya'da kayıtlıydı.

İkili ortaklıkların güçlendirilmesi ve geliştirilmesi bağlamında Afrika'da bölgesel ofislerin açılmasına yol açan İstanbul Zirvesi ve kıtada yeni büyükelçilikler açma kararı sayesinde Türkiye, Afrika ile ortaklığa olan ilgisini bir kez daha ortaya koymuştur. Ayrıca, “Afrika-Türkiye Ortaklığı İstanbul Deklarasyonu” ve “Afrika-Türkiye Ortaklığı için İş birliği Çerçevesi nin” kabul edilmesiyle, ortaklığı pekiştirmeyi ve Afrika ülkelerinin çeşitli alanlarda kalkınmasını teşvik etmeyi amaçlayan bir yol haritası oluşturulmuştur. Türkiye ayrıca askeri personel eğitimi ve kapasite geliştirme de dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda çeşitli Batı Afrika ülkeleriyle askeri iş birliği yapmaktadır. Türkiye Ağustos 2021'de Togo ve Şubat 2022'de Senegal ile askeri iş birliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu, Ankara ile Batı Afrika arasındaki güvenlik ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olabilir. Türkiye, 2011 yılında Somali'ye

³⁹⁶ Emel Parlar Dal (ed.), *Turkey's Political Economy in the 21st Century, International Political Economy Series, 2019*, p 258, https://doi.org/10.1007/978-3-030-27632-4_1

³⁹⁷ Deniz Çiçek Palabıyık, Türkiye ile Afrika arasındaki ticaret hacminin 2022 yılı sonuna kadar 45 milyar dolara ulaşması bekleniyor, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-acilimi-turkiyenin-kitayla-ticaret-hacmini-45-milyar-dolar-seviyesine-cikardi/2698819>

³⁹⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı sitesi, Türkiye-Mısır Ekonomik ve Ticari İlişkileri, www.mfa.gov.tr/default.en.mfa.

müdâhil olmasından bu yana siyasi ve güvenlik alanında bir oyuncu olarak görülmektedir. Son yıllarda Afrika devletleri Türk askeri teçhizatını, özellikle de daha uygun fiyatlı insansız hava araçlarını satın alma konusunda artan bir ilgi göstererek aralarındaki işbirliğine yeni bir boyut kazandırmışlardır³⁹⁹. Özellikle Nijer, Bayraktar TB2 insansız hava araçlarının alımını içeren bir silah anlaşması imzalamıştır. Türkiye ayrıca birçok uluslararası örgütün üyesi olması nedeniyle Afrika'da özel bir yere sahiptir. Birçok Afrika ülkesi ve Türkiye, İslam İş birliği Teşkilatı (İİT) ve D-8 Ekonomik İş birliği Örgütü'nün üyesidir. Ayrıca Afrika Birliği (AU) ile de özel bir ilişki kurmuş, 2005 yılında gözlemci üye olmuş ve 2008 yılında düzenlenen zirvede kıtanın stratejik ortağı ilan edilmiştir.

Bu çalışmada Çin ve Türkiye tarafından belirlenen hedeflerin bir açıdan benzer olduğunu belirtmek önemlidir; yaklaşımları yumuşak güce dayanmaktadır. Farklı ortaklıkları aracılığıyla her iki ülkenin de aynı yönde ilerlediğini anlamak önemlidir. Bu da uluslararası sahnede önemli bir yer edinmek için Afrika kıtası üzerinde belirli bir etkiye sahip olmaktır. İki ülkenin yaklaşımı tarihi ilişkilere, insani yardıma ve hepsinden önemlisi Afrika'yı Fransa gibi eski sömürgelerinden kurtarma arzusuna dayanmaktadır. Her iki ülke, Afrika'daki büyükelçiliklerin sayısını arttırmaktan ibaret olan diplomatik yaklaşımlarında birleşmektedir. Yani Afrika'da Çin Konfüçyüs Enstitüsü varsa, Türkiye'nin de Maarif kurumları vardır. Ve tıpkı Türkiye'nin Afrika'daki çeşitli projeleri finanse eden bir kalkınma ajansı olan Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı'nı (TİKA) kurması gibi, Çin de Afrika'daki Çin yatırımlarını desteklemek için Çin-Afrika Kalkınma Fonu'nu (CADFund) kurmuştur. Bu politikalar ve bölgesel iş birliği girişimleri, Afrika'ya yönelik yumuşak güç yaklaşımlarında benzerlikler taşımaktadır.

Ancak bu benzerliklere rağmen yaklaşımlarının farklılık gösterebileceğini de belirtmek gerekir. Türkiye çok boyutlu bir yaklaşımı ve stratejik ortaklığı vurgulayarak Afrika Birliği'nin stratejik ortağı olurken ve Afrika ülkelerine olan dini yakınlığını kullanarak aynı İslami örgüt olan İİT'ye katılırken, Çin Kuşak ve Yol (OCEAN) ve Çin-Afrika İş birliği Forumu (FOCAC) ile karşılıklı ekonomik kalkınmaya odaklanan bir yaklaşım benimsemektedir. Her iki ülke de Afrika ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmeye çalışırken kıtada sosyal ve ekonomik kalkınma için fırsatlar sunmaktadır.

Kısacası, Türkiye ve Çin'in Afrika'da, yaklaşımları her zaman aynı olmasa da, siyasi etkilerini genişletmelerine, ittifaklarını pekiştirmelerine ve ortaklıklarını küresel ölçekte

³⁹⁹ Aissatou Kanté, L'Afrique de l'Ouest et la Turquie forgent une nouvelle alliance sur la sécurité, Institut d'étude de sécurité, 2002, <https://issafrica.org/fr/iss-today/lafrique-de-louest-et-la-turquie-forgent-une-nouvelle-alliance-sur-la-securite>, 23 Temmuz 2024 tarihinde ziyaret edilmiştir

çeşitlendirmelerine olanak tanıyan stratejik bir özelliği vardır. Yumuşak güç için verilen bu mücadeleye, bu iki ülke ile Afrika'daki etkili uluslararası toplum arasında bir dereceye kadar rekabet yaratmaktadır.

3. Afrika'da Türkiye ve Çin Arasındaki Rekabet

3.1 Ekonomik iş birliği ve rekabet alanları

Türkiye'nin dış politikası, Orta Doğu'dan Afrika'ya, Kafkaslar üzerinden çok daha büyük bir özerklik ve yenilenmiş bir aktivizm sergilemektedir. Büyüklüğü ve kavşak noktasındaki coğrafi konumu göz önüne alındığında, Türkiye kendisini bir dizi hassas konuda göz ardı edilemeyecek bölgesel bir güç olarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu durum pek çok kişinin ilgisini çeken bir hırs olarak göze çarpmaktadır. Gerçekten de Türkiye'nin yanı sıra Çin Halk Cumhuriyeti de Afrika kıtasıyla ilgilenmektedir⁴⁰⁰.

Türkiye ve Çin'in Afrika'ya ilgisi çeşitli faktörleri bir araya getirmektedir: iç dinamikler, yeni ticari alanlara açılma arzusu ve uluslararası siyasi eylemlerle bağlantılı motivasyonlar. Daha genel olarak, bu manevralar bu iki ülke arasındaki ekonomik, jeopolitik ve jeostratejik rekabet sürecinin bir parçasıdır. Gerçekten de İkinci Dünya Savaşı'ndan ve özellikle de iki kutuplu dünyanın sona ermesinden sonra yeni dünya sistemi, çok kutuplu bir dünya olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çok kutuplu ve küreselleşmiş dünyada her ülke karşısına çıkan fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmaya çalışıyor. Bu anlamda Afrika, başta Çin ve Türkiye olmak üzere, bölgesel bir güç olarak yerini sağlamlaştırmaya ve uluslararası bir güç olarak yerini teyit etmeye çalışan birçok ülke için bir nüfuz alanı haline gelmiştir. Türkiye ve Çin, ekonomik fırsatlardan yararlanma ve kalkınmayı gerçekleştirmek için Afrika'ya giderek daha fazla ilgi duyan iki yükselen güçtür. Bu nedenle Afrika kıtasında bir dizi alanda iş birliği ve rekabet içindedirler. Aslında Türkiye ve Çin arasında Afrika'da temel olarak yatırım, ticaret, altyapı ve siyasi nüfuza dayalı ekonomik iş birliği ve rekabet alanları bulunmaktadır⁴⁰¹.

Afrika en fakir kıtalardan biri olarak görüldüğü ve daha fazla yatırıma ihtiyaç duyduğu için kapılarını bu güçlere sonuna kadar açmaktadır. Dolayısıyla Çin ve Türkiye, kazan-kazan yaklaşımlarıyla Afrika'nın ekonomik kalkınmasında olumlu bir rol oynamaktadır. Çin ve Türkiye'nin, her zaman Avrupalı güçlerin egemenliği altında olan kıtadaki nüfuzlarını

⁴⁰⁰ Schmid, Dorothée, Türk diplomasisinin yeni ufukları. Questions Internationales, 2010, (42), s1-13. <https://www.ifri.org/fr/publications/publications-ifri/articles-ifri/horizons-de-diplomat-turque>

⁴⁰¹ Gökhan Kavak, "Analyse – Qu'est-ce qui Distingue la Turquie des Autres Acteurs en Afrique ? La Turquie Cherche à Établir des Relations Directes avec les Peuples Africains, Basées sur le Respect Mutuel et au Profit des Africains." Anadolu Agency, 2022. Updated May 30, 2022.

pekiştirmek için Batılı güçlerin aleyhine olacak şekilde Afrika'ya yatırım yapmaktan çekinmediklerini belirtmek önemlidir. İki ülkenin Afrika ülkeleriyle olan dış ticaretine baktığımızda Çin-Afrika ticareti 205 milyar dolar, Türkiye-Afrika ticareti ise 45 milyar dolarlık bir hacme sahiptir. Çin'in Afrika'daki 360 milyar dolarlık yatırımları Türkiye için 7 milyar dolarlık bir hacmi temsil etmektedir.⁴⁰²

Ancak, iki ülkenin yatırım profilleri ekonomik açıdan önemli ölçüde farklılık gösterse de Afrika yatırımları Çin'in toplam yatırımlarının yüzde 18,5'ini oluştururken, Türkiye'nin toplam yabancı yatırımlarının yüzde 15'ini oluşturmaktadır. Yatırımlar ağırlıklı olarak enerji, ulaştırma ve gayrimenkul gibi sektörlerde yoğunlaşsa da her iki ülkenin de Afrika ülkelerine teknoloji yoğunluklu ürünler satarken, yarı mamül veya hammadde ürünleri tercih ettiği görülüyor. Çin ve Türkiye'nin toplam dış ticaretinin yaklaşık %5'ini oluşturan Afrika ülkeleri, yatırım açısından önemli bir potansiyele sahiptir⁴⁰³.

O halde, Türkiye nasıl Afrika kıtasında ve uluslararası sahnede kendisine iyi bir imaj sağlayan dine dayalı tarihi politikasıyla ilerlemişse, Çin de Afrika ülkelerine sağladığı yatırım fırsatları ve borç geri ödeme yardımlarıyla, özellikle de 2000-2017 yılları arasında Afrika ülkelerine 243 milyar dolar kredi vermesiyle onların kalbini kazanmış ve uluslararası sahnede olumlu bir imaj yaratmıştır⁴⁰⁴. Çin ve Türkiye böylece ticaret politikaları sayesinde Afrika'da bir iş birliği alanı oluşturmuştur. Bu ticaret politikalarına özellikle Türkiye'nin altyapı, enerji, madencilik ve tarım gibi çeşitli faaliyet alanlarını kapsayan kazan-kazan politikası ve Çin'in; Çin'i Afrika'ya bağlayan bir ulaşım ve ticaret ağı inşa etmeyi amaçlayan Kuşak ve Yol Girişimi'ne (BRI) dayalı politikası örnek gösterilebilir. Ayrıca Afrika'daki yatırım politikası söz konusu olduğunda Çin, Güney-Güney iş birliği stratejisinin bir parçası olarak yatırım politikasını ikili ticareti kolaylaştıracak bir serbest ticaret sistemine dayandırırken, Türkiye de dostluk bağları temelinde Afrika'ya yatırım yapmaktadır. Çin ve Türkiye'nin Afrika'daki en son iş birliği alanı altyapıdır. Aslında Türkiye de Çin gibi bir dizi altyapı yatırımı yapmıştır. Türkiye, “Afrika Stratejisi” bağlamında ulaşım, teknoloji, bilgi ve iletişim alanlarında bir dizi altyapı projesi geliştirirken,

⁴⁰²Deniz İstikbal, Afrika'da işbirliği ve rekabet: Türkiye ve Çin, 2020,

<http://https://www.aa.com.tr/tr/analiz/afrika-da-isbirligi-ve-rekabet-turkiye-ve-cin-/1732911>

⁴⁰³ Sam Davies, Çin, Afrika ülkelerine üç yıl içinde 50 milyar dolar vaadetti. Agence France-Presse. Le Devoir, 2023, <https://www.ledevoir.com/monde/819263/chine-engage-allouer-50-milliards-dollars-financement-afrique-trois-ans>

⁴⁰⁴ Politika Uygulama Okulu, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sherbrooke Üniversitesi. (2019, 2 Aralık).

Afrika : Türkiye İçin Altın Bir Fırsat. Perspective

Monde.<https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMAAnalyse/2774>

Çin de KYG stratejisinin bir parçası olarak Afrika'da altyapıya yatırım yapmakta ve böylece kıtanın ekonomik büyümesini desteklemektedir⁴⁰⁵.

Türkiye ve Çin'in Afrika ülkeleriyle siyasi, ekonomik, sosyal, diplomatik ve kültürel ilişkilerini karşılaştırdığımızda farklı veya benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Açıklayıcı tablo⁴⁰⁶, Türkiye ve Çin'in Afrika politikalarına benzer ve farklı yaklaşımlarının yanı sıra iş birliği potansiyeli olan alanları ayrıntılı olarak göstermektedir.

TABLO 20. AFRIKA YAKLAŞIMLARI: TÜRKİYE VE ÇİN	
FARKLI YAKLAŞIMLAR	
ÇİN	<u>TÜRKİYE</u>
Dış Ticarete Dengesiz Profil	Dış Ticarete Daha Dengeli Profil
Kredi ve Yatırımlar Sonrası İşletim Hakkı Devirleri	Kredi ve Yatırımlar Sonrası İşletim Hakkı Devirleri Söz Konusu Değil
Ekonomik Çıkarlar Daha Fazla Onemsenmekte	İnsani Diplomasi Daha Fazla Önemsenmekte
Yatırım, Kredi ve Yardımlarda Daha Büyük Kaynaklar Bulunmakta	Daha Kısıtlı Finansal İmkan Sunma Kabiliyeti Bulunmakta
Enerji ve Altyapı Yatırımları Daha Fazla Kaynak Aktarımı	İnsan Kaynakları ve Fiziki Altyapıya Daha Fazla Destek ve Kaynak Aktarımı
Yapılan Yardımlarda Siyasi Hedefler Var	Yapılan Yardımlarda Siyasi Hedefler Bulunmamakta
Yatırımlar Sonrası Uluslararası Kurumlarda Oy Verme Davranışlarına Etki Hedefi Var	Türkiye'nin Yapılan Yardımlar Sonrası Uluslararası Destek Şartı Bulunmamakta
İç İşlerine Karışmama Prensibi, Demokratikleşme Birincil Amaç Değil	Demokratikleşme Hareketlerine Destek ve iç İşlerine Karışmama Prensibi ön Planda
<u>BENZER YAKLAŞIMLAR</u>	<u>İŞ BİRLİĞİ POTANSİYELİ</u>
Ekonomik Kalkınma	Birlikte Proje ve Yatırım İmkânı
Yatırım İmkanlarından Faydalanma	Batılı Ülkelere Karşı Afrika Ülkeleri ile İş Birliği
Yoksulluğun Azaltılması	Batı Merkezli Ekonomik Çoğulculuğa Alternatif Oluşturulması
Altyapının İyileştirilmesi	Afrika Ülkeleri için Ortak Finans Kuruluşlarının Kurulması
Dış Ticaretin Gelişmesi	İnsani Diplomasinin Geliştirilmesi
Gelir Adaletsizliğinin Azaltılması	Afrika'da Merkezi Hükümetlerin Güçlendirilmesi

⁴⁰⁵ Juliette Genevaz & Denis Tull, Çin finansmanlarının Afrika'daki ulaşım sektöründe : Yönetilen bir risk (Çalışma No. 67).IRSEM,2019, s 20- 82,<https://www.irsem.fr/institut/actualites/etude-de-l-irsem-n-67-2019.html>

⁴⁰⁶ Deniz Istikbal, Afrika'da İş Birliği ve Rekabet : Türkiye ve Çin, SETA, Ekim 2020, s. 39. ISBN : 9786257040839. Tablo bu kaynaktan alınmıştır.

İkili İlişkilerin Gelişmesi	Jeopolitik Risklere Neden Olan Dış Müdahalelere Karşı Bölgesel İstikrardan Yana Tutum Takınma Afrika Ülkelerine Kalkınma Tecrübelerinin Aktarılması
-----------------------------	--

Kaynak: İstikbal, Deniz. Afrika'da İş Birliği ve Rekabet: Türkiye ve Çin

Türkiye ve Çin'in Afrika kıtasındaki tüm bu iş birliğinin bir sonucu olarak, aralarında belirli bir rekabetin ortaya çıktığını belirtmek önemlidir. Bu fark özellikle ekonomik alanda göze çarpmaktadır; Çin kendini kanıtlayabilmiş, Türkiye ise kendini gösterememiştir. Sonuç olarak, sadece bir tarafın yararına olan üçlü ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Elli dört Afrika ülkesinden 28'inin Müslüman olması, Türkiye'ye yönelik mevcut çekincelerin boyutunu göstermektedir. Ancak her ne kadar Türkiye Afrika Kalkınma Bankası'nın bir üyesi olsa da Çin'in finansal potansiyeli Afrika ülkeleri için güçlü yeni alternatifler sunmakta ve Çin ile Afrika arasında bir dereceye kadar rekabet yaratmaktadır.⁴⁰⁷ Aslında, Afrika kıtasında Türkiye ve Çin arasında belirli bir rekabet hissi yaratan çeşitli konfigürasyonlar vardır. Özellikle, Türkiye ve Çin tarafından düzenlenen çeşitli konferanslara katılan Afrikalı devlet başkanlarının sayısına baktığımızda, bir ülkenin diğerini tercih ettiğini gösteren açık bir fark vardır. Nitekim 2022'de Türkiye-Afrika zirvesine 16 devlet başkanı katılmıştır ki bu sayı 2021 sonunda Senegal'de düzenlenen Çin-Afrika zirvesine katılanlardan çok daha fazladır⁴⁰⁸. Çin ve Türkiye'nin, özellikle Afrika'daki siyasi nüfuzlarını artırma yaklaşımlarıyla Afrika'da bir rekabet ortamı yarattıklarını belirtmek de önemlidir. Aslında, bu yaklaşımlar aynı amaca sahip olsalar bile aynı önceliğe sahip değildir. Bu anlamda, Çin'in Afrika'da yatırımları aracılığıyla ekonomik ve siyasi ilişkiler kurduğunu ve bu sayede kendisine yakın bazı siyasi rejimlere güçlü bir destek verdiğini anlamak önemlidir. Türkiye ise Afrika siyasi sistemiyle güçlü bağlar kurmasını sağlayan güçlü diplomatik ve insani ilişkiler geliştirmiştir. Dolayısıyla, Afrika'nın siyasi bölgelerini etkileme ortak hedefleri nedeniyle, iki ülke sürekli rekabet halindedir.

Bununla birlikte, Çin ve Türkiye arasında Afrika'da süregelen bu rekabetin aslında Afrika kıtası için fırsatlar yarattığını da belirtmek gerekir; her ne kadar bu fırsatların farkına varmak ve değerlendirmek Türkiye'ye kalsa da. Ancak Afrika'da Çin ve Türkiye arasındaki bu rekabet ve

⁴⁰⁷ Deniz İstikbal, Afrika'da iş birliği ve rekabet : Türkiye ve Çin, Anadolu Ajansı,2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/afrika-da>

⁴⁰⁸ Philippe Hugon, Afrika'daki yeni iş birliği aktörleri (s. 99-118). Uluslararası Kalkınma Politikası | Uluslararası Kalkınma Politika Dergisi, 2010, <https://doi.org/10.4000/poldev.118>.

iş birliğinin ötesinde, bunun özellikle Güney-Güney ülkeleri arasında ve aynı zamanda çeşitli uluslararası oyuncularla jeopolitik bir meydan okuma yarattığını belirtmek gerekir⁴⁰⁹.

3.2 Afrika'da jeopolitik rekabetler ve nüfuz oyunları

Jeopolitiğin, devletler arasındaki coğrafi nüfuz oyununu ortadan kaldırdığı düşünülmektedir. Coğrafyanın sadece bölgesel alanla ilgili olmadığını, orada bulunan tüm kaynakları içerdiğini belirtmek önemlidir. Jeopolitikten bahsederken ülkelerin coğrafi konumlarını ve dünyadaki diğer devletlerle olan siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini kastetmekteyiz. Afrika kıtası, 30,8 milyon km²'lik yüzölçümü ve yaklaşık 1,3 milyarlık nüfusuyla gezegenin kara kütlelerinin yaklaşık %24,4'üne ve dünyanın toplam nüfusunun yaklaşık %15'ine ev sahipliği yapmaktadır. Yeraltı ve yerüstü kaynaklarıyla önemli bir hammadde kaynağı olan Afrika, nüfusuyla da büyük bir pazardır. Dahası, konumu ona hem karada hem de suda büyük bir coğrafi avantaj sağlamaktadır. Kıta, güneyde Hint Okyanusu, kuzeyde Akdeniz, batıda Atlas Okyanusu, doğuda Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı ile Sina Yarımadası arasında yer almaktadır. Ayrıca Hint Okyanusu'nu Kızıldeniz'e bağlayan Babülmendeb Boğazı kıtanın en önemli jeostratejik noktasıdır. Kıtanın toprakları tarımsal üretim, ekonomi ve sanayi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Dahası, büyük ve genç nüfusu ile kendisiyle ilişki kuran ülkelerin ekonomileri için çok önemli bir pazarı temsil etmektedir. Son olarak, Afrika kıtası petrol, gaz, koltan, altın, elmas gibi maden kaynakları bakımından muazzam zenginliği nedeniyle jeopolitik bir meydan okuma ve çeşitli ülkeler arasında bir rekabet kaynağıdır. Bu nedenle dünyanın tüm jeopolitik rekabetlerinin odağı haline gelmesi son derece doğaldır⁴¹⁰.

Çin ve Türkiye arasındaki eşî benzeri görülmemiş rekabetin arka planı budur. Çin ve Türkiye arasındaki jeopolitik rekabetin tarihine bakacak olursak, bu rekabetin sadece Afrika kıtasında değil, uzun süredir devam ettiğini görürüz. Çin ve Türkiye'nin eşî benzeri görülmemiş bir rekabete girişmesi de bu düşünceyle açıklanabilir. Gerçekten de Türkiye ve Çin arasında Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde çatışan jeopolitik çıkarlar bulunmaktadır. Çin'in artan enerji ihtiyacı ve Orta Asya'nın Türk dili konuşan eski Sovyet cumhuriyetlerinde güç kazanması, enerji pazarları ve kaynakların Avrupa'ya nakli için rekabet nedeniyle Ankara'yı rahatsız ediyor. Çin Doğu Akdeniz'deki konumu, özellikle Suriye ve Kıbrıs gibi bölgesel konulardaki anlaşmazlıklar ve Kıbrıs'ın doğal kaynaklarının işletilmesi konusundaki farklı çıkarlar nedeniyle Türkiye ile gerginlik yaşamaktadır. Çin'in Irak ve Kürt

⁴⁰⁹ Deniz İstikbal , , AFRİKA'DA İŞ BİRLİĞİ VE REKABET TÜRKİYE VE ÇİN, 2020, ibid, s43-44

⁴¹⁰ Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker , Mehmet Şahin, AFRİKA JEOPOLİTİĞİ- AFRICAN GEOPOLITICS (s. 191-216). Nobel Yayıncılık. Moteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi/Sertifika No: 46519.

bölgesi ile ilişkileri Türkiye tarafından yakından takip edilmekte ve iki ülke arasındaki jeopolitik gerilimlere yeni bir boyut kazandırmaktadır. Ayrıca Türkiye, Orta Doğu’da bölgesel bir güç statüsü elde etmek amacıyla tarihi miras ve liberal deneyime dayalı bölgesel roller geliştirerek aktif bir şekilde hareket etmektedir. Gerçekten de Türkiye, “yeni Osmanlıcılık” olarak bilinen Osmanlı mirasını canlandırmak amacıyla bir yumuşak güç stratejisi oluşturmuştur. Bu strateji, üç bölgesel politikaya hizmet etmektedir: iyi komşuluk, çok boyutlu dış politika ve panislamizm. Bu siyasi strateji, Türkiye ile Çin arasındaki rekabet unsurlarına katkıda bulunmaktadır⁴¹¹. Aynı şekilde, Türkiye yalnızca Orta Doğu’ya değil, Afrika kıtasına da ilgi duymaktadır. Türkiye’nin Afrika’daki varlığını güçlendirme arzusu, iki aktör arasındaki bariz güç dengesizliklerine rağmen, Çin-Türkiye ilişkileri üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olabilir⁴¹². Türkiye söz konusu olduğunda ister Afrika’da ister Orta Asya’da veya BaAbdelhak Bassou, Ikanlar’da olsun, Türk yumuşak gücü ekonomik iş birliği ve dilsel, tarihsel, dini veya hem sömürgeci Batı’ya hem de yağmacı devlet kontrolündeki Çin’e karşı bir “üçüncü yol” ideolojisine dayanan kültürel yakınlıklar zemininde uygulanmaktadır⁴¹³. Güney-Güney uluslararası ilişkilerinin yeniden canlanmasının ardından, 'süper güçler' Çin, Hindistan ve Brezilya’nın 'Üçüncü Dünya’nın geri kalanına yönelik diplomatik ataklarının bir yansıması olarak, Türkiye Afrika’ya yönelik süregelen bir diplomatik atak başlatmıştır. Amaç sadece Afrikalı elitlere kur yapmak ve kamu ya da özel ekonomik çıkarların tesis edilmesini teşvik etmek değil, aynı zamanda Türkiye’ye kıtada yüksek bir profil sağlamaktır. Türkiye, Afrika kıtasındaki ekonomik güçlerin nüfuz mücadelesinde geride kalmak istememektedir. Türkiye kendisini eski Avrupalı sömürgeci güçler yerine alternatif bir ortak olarak konumlandırmaktadır. Her ne kadar kendi izini bırakmaya çalışsa da bu, onu diğerlerinden ayıran bir politikadır⁴¹⁴. Çin söz konusu olduğunda, son yıllarda Çin’in uluslararası sahnede, özellikle de daha önce Avrupalıların ve daha az ölçüde Amerikalıların himayesinde olan Afrika’da büyük bir geri dönüş yaptığını belirtmek önemlidir. Bazıları için bu bir endişe kaynağı, bazıları içinse siyasi bir fırsattır. Dolayısıyla siyasi bir hesap yapan Çinli yetkililer için Çin-Afrika ilişkilerindeki göz kamaştırıcı gelişme, yeni bir olgu olarak değil, Batı emperyalizmi tarafından kesintiye uğratılan temasların yeniden başlaması olarak görülmelidir⁴¹⁵. Çin ve

⁴¹¹ Tayyar Arı ve Omar Munassar. "Two Stages of Turkey's Quest for a Regional Power Status in the Middle East: An integrated Role-Status-seeking Approach. *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 14, no. 27 (Winter 2020): 1-8

⁴¹² Bilener Tolga, Türkiye-Çin ilişkileri: Ekonomik iş birliğinin hedefleri ve sınırlamaları, 2020, (s 20-21).

⁴¹³ George Bergehezan, Türkiye, yeni bir tarafsızlar lideri mi? Jeostratejik yeniden pozisyonlanma analizi, 2024, (s. 1-40). GRIP Raporları

⁴¹⁴ Schwikowski, M., & Le Touzé, A. Türkiye’nin Afrika’daki Pozisyonu. DW., 2023,

<https://www.dw.com/fr/turquie-afrique-partenariat-strategie/a-65700500>

⁴¹⁵ Philip snow, The Star Raft, s. 144-185

Afrika (özellikle Afrika Boynuzu) arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler sürekli bir hızla gelişmiştir: 2000 yılında yaklaşık 11 milyar dolar olan ticaret hacmi 2019 yılında 192 milyar dolara yükselmiştir. ABD hala Afrika kıtasının önde gelen yardım tedarikçisi olsa da Çin, altyapı geliştirme ve bölgesel gücünü yeniden kazanma konusunda bir ortak olarak ön plana çıkmaktadır⁴¹⁶.

Bu analiz Afrika'da eşi benzeri görülmemiş bir güç mücadelesini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, Türkiye ve Çin farklı yaklaşımlara sahip olsalar da Afrika kıtasında sürekli bir rekabet halindedirler. Bu jeopolitik rekabetin Çin ve Türkiye ile sınırlı kalmadığını, Afrika kıtasına ilgi duyan başka uluslararası aktörler olduğunu da belirtmek gerekir.

4. Çin ve Türkiye Arasındaki Afrika'daki Rekabette Diğer Uluslararası Aktörlerin Rolü

Bir Türk şirketi Gana'nın elektrik ihtiyacının bir kısmını karşılamakta. Bir diğeri ise ağustos ayında ülkenin Akra'daki uluslararası havalimanında yepyeni bir terminali tamamladı. Filipinli bir şirket ise Batı Afrika'nın önde gelen dağıtım şirketi Electricity Company of Ghana'yı devralmak üzere. Gana'nın 1960-1966 yılları arasında devlet başkanlığı yapan Kwame Nkrumah'a adanan en büyük otoyol köprüsü bile Brezilyalıların tarafından inşa edildi. %6,3 büyüme tahminiyle bu yıl dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olan Gana, Afrika'nın dünyanın geri kalanıyla bağlantılarını yeniden tanımlayan güçlere iyi bir örnek.⁴¹⁷

Güney-Güney iş birliğinin yoğunlaşması Çin, Hindistan, Brezilya, Suudi Arabistan ve Körfez Ülkelerinin ticaret paylarını arttırmıştır. Öte yandan, sömürgeleştirilmesinden uzun bir süre sonra Afrika, uluslararası yardımlar, çatışmalar, doğal kaynaklarının kontrolü için mücadeleler veya Türkiye örneğinde olduğu gibi 53 ülkenin BM gibi uluslararası organlardaki oyları açısından uluslararası ilişkilerde bir sorun olmaya devam etmektedir. Çin ayrıca Afrika ülkelerinin Tayvan'ı tanımaması sayesinde uluslararası sahnede belli bir meşruiyet kazanmıştır. İster siyasi ister kültürel ister stratejik olsun, tüm bu alanlarda Afrika eşi benzeri görülmemiş bir rekabetin merkezinde yer almaktadır.

Afrika'nın coğrafi konumu büyük bir küresel güvenlik sorununu temsil ettiğinden, güvenlik cephesinde rekabet hızla devam etmektedir. Somali örneğini ele alırsak, ABD, İngiltere, Fransa, Çin, İtalya ve Japonya'nın askeri üsleri olduğunu, Almanya ve İspanya'nın ise üsleri olmasa bile bölgede askeri kaynakları bulunduğunu belirtebiliriz. Türkiye'nin Afrika Boynuzundaki artan

⁴¹⁶Sonia Le Gouriellec, Géopolitique de l'Afrique. Bölüm V: Afrika'da güç rekabetleri: yeni bir "büyük oyun" 2024, (ss. 80-109). <https://shs.cairn.info/geopolitique-de-l-afrique--9782715424371-page-80?lang=fr>

⁴¹⁷ David Pilling, Afrika'ya Yönelen Akın: Çin, Türkiye, Hindistan, Brezilya... Hepsi Afrika'ya Gidiyor! Courrier International. <https://www.courrierinternational.com/article/chine-turquie-inde-bresil-ils-vont-tous-en-afrique>

varlığı orta vadede Somali veya Cibuti'de bir deniz üssü kurulmasına yol açabilir. Bu örnek, Afrika'daki tüm bu uluslararası oyuncular arasında var olan jeopolitik güvenlik rekabetini açıkça göstermektedir⁴¹⁸. Ardından İngiliz düşünce kuruluşu Chatham House'da Afrika üzerine düzenlenen bir seminerde Konfederasyon Genel Sekreteri, ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğinin siyasi girişimlerden daha önemli olduğunu hatırlattı. Pazara erişim, doğal kaynakların ithalatı ve diplomatik destek gibi parametreler göz önünde bulundurulduğunda, üç ülke kategorisini ayırt edebiliriz: her üç hedefi de hedefleyen Çin, Hindistan ve Brezilya; doğal kaynaklara odaklanan Güney Kore ve ürünlerini satmak için Afrika pazarına öncelik veren Türkiye. Daha genel olarak Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkelere, özellikle de ABD ve eski sömürgelerinden, bir hidrokarbon arayışına sahip olmamasıyla ayrılmaktadır⁴¹⁹.

Daha sonra, Batılı ülkelerin neredeyse tamamının bir veya daha fazla Afrika ülkesi üzerinde etkili olduğunu belirtmek önemlidir. Gerçekten de birçok Afrika ülkesi, siyasi, kültürel ve ekonomik olarak Avrupa güçlerinin egemenliği altında kaldıkları sömürge döneminden geçmiştir; bu dönem genellikle zorla dayatılmış ve kaynakların sömürülmesi amacıyla yürütülmüştür. Sömürgecilik sonrası dönemde, Batı'nın uluslararası sahnedeki üstünlüğünü meşrulaştıran emperyal ve sömürgeci ideolojiler ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, Batı, Afrika'daki direnişlere rağmen bölgenin bazı yerlerini geri kalmış olarak görüp sömürgeler kurarak bu egemenliğin ekonomik boyutunu pekiştirmiştir.⁴²⁰ Bunlar arasında Fransa, Büyük Britanya, Belçika, Portekiz ve İspanya gibi eski sömürgeci güçlerin yanı sıra Kuzey Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri gibi sömürge geçmişi olmayan ülkeler de bulunmaktadır. Ancak bu etkiyi kullanmak söz konusu olduğunda öne çıkan iki oyuncu Fransa ve ABD'dir. Soğuk Savaş'ın sonuna kadar Fransa açıkça Afrika'daki en büyük dış oyuncuydu ve ABD bölgenin düzenlenmesini ona devretmişti. Fransa-Afrika ilişkileri o kadar yakınlaştı ki, bu ilişkileri tanımlamak ve bu ilişkileri karakterize eden kaçakçılık, yolsuzluk ve komploları kınamak için *Françafrique* terimi türetilti. Fransa, özellikle eski sömürgelerinde rejim ve politikalar oluşturmalarını ya da bozmasını sağlayan güçlü siyasi, ekonomik ve askeri ağlar ve istihbarat sistemleri kurmuştur.

⁴¹⁸ M.Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Afrika Boynuzundaki Artan Ağırlığı ve Jeopolitik Etkileri. *Politique étrangère*, Sayı 88, 2024,

<https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiyenin-afrika-boynuzunda-artan-agirligi-ve-jeopolitik-etkileri>

⁴¹⁹ Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD). (2010). Güney-Güney İş birliği: Afrika ve Yeni Gelişme Ortaklığı Şekilleri. New York/Cenevre: Birleşmiş Milletler Yayınları, s. 10-11.

⁴²⁰ Tayyar Arı ve Mehmet Ali Ak, "Post-Colonialism and International Relations", *Theories Of International Relations II*, Eskisehir: Anadolu University, 2019, ss, 65-80

Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte durum değişti. O zamana kadar Afrika'yı ihmal eden Amerikalılar, Fransa'nın kıtada artık bir "rezerv bölgesi" (Bu rezerv bölgesi, Fransa'nın eski Afrika sömürgeleri üzerinde, esas olarak ekonomik ve askeri anlaşmalar yoluyla kurduğu geleneksel hakimiyeti ifade etmektedir) olmadığına karar verdiler ve özellikle enerji, hammadde ve ticaret alanlarında, ancak kendilerini bununla sınırlamadan, kendi çıkarlarının peşinden gitmeye başladılar⁴²¹.

Fransız-Amerikan rekabeti, Afrika'daki Fransız etkisinin ilk kez azaldığını göstermiştir⁴²². Bugün bazı Afrika ülkeleri, petrol (Nijerya, Angola vb.) veya koltan (D.R. Kongo) gibi nadir hammaddeler için ABD'nin stratejik tedarikçileridir. Ancak ne Fransa ne de ABD, Afrika'da önemli oyuncular haline gelmeye başlayan Çin ve Türkiye'nin müdahaleleri nedeniyle artık münhasır hakimiyet iddiasında bulunamaz⁴²³. Bu rekabetin açık ve yerinde bir örneği olarak, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Anti-kolonyal söyleminin hedefi olduğunu düşünen Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un ifadesidir. Fransa Cumhurbaşkanı, 27 Ağustos 2022'de Cezayir'de yaptığı konuşmada bazı ülkelerin Afrika ülkeleri nezdinde yürüttüğü Fransız karşıtı propagandadan bahsetmiştir. Bu ülkeler arasında özellikle Türkiye, Rusya ve Çin'i zikrederek, bu ülkeleri «*nüfuz, yeni sömürgeci ve emperyalist bir gündeme sahip olmakla*» suçlamıştır. Bu ifadeler Ankara'nın tepkisini çekmiş. Nitekim, Türkiye Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü de bir basın açıklamasıyla duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir⁴²⁴.

Pekin'in aksine Ankara, Afrika'da uygulamalarıyla bugüne yağmacı olarak suçlanmama avantajına sahiptir. Dolayısıyla Ankara'nın nüfuzunu geliştirmesi, Çin'in kıtadaki etkisini sınırlandırarak dolaylı olarak Batı'nın çıkarlarına hizmet edebilmektedir⁴²⁵.

Son olarak, Türkiye ve Avrupa Birliği'nin Afrika'daki nüfuzlarını genişletmek için kurdukları dengesiz ittifakın özel durumu ele alınabilir. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında, Afrika kıtasındaki, daha spesifik olarak Sahra altı Afrika'daki varlıklarını karşılıklı olarak güçlendirmek için belirli bir iş birliği ilişkisi olduğu belirtilmelidir. Türkiye gibi yeni

⁴²¹ Peter J Schraeder , şu an UNITED STATES FOREIGN POLICY TOWARD AFRICA INCREMENTALISM, CRISIS AND CHANGE, ss 1-7.

⁴²² Antoinet Glaser& Stéphane Smith, Fransa Afrika'yı Nasıl Kaybetti. Calmann-Lévy. 2005, <https://www.calmann-levy.fr/livre/comment-la-france-perdu-lafrigue-9782702135969/>

⁴²³ Antoinet Glaser& Stéphane Smith, L'Afrique sans Africains : le rêve blanc du continent noir. Paris: Stock, 1994, ss. 173-174.

⁴²⁴ Site web Bb MFTV, Ankara rejette les critiques "inacceptables" de Macron sur son influence en Afrique, 2022, https://www.bfmtv.com/international/ankara-rejette-les-critiques-inacceptables-de-macron-sur-son-influence-en-afrique_AD-202208270335.html

⁴²⁵ Le Monde sitesi, Erdoğan Macron'a Saldırıyor, Paris Türkiye'nin "nefret dolu" (2020), https://www.lemonde.fr/international/article/2020/10/25/paris-denonce-une-propagande-haineuse-et-calomnieuse-de-la-turquie-visant-la-france_6057308_3210.html

oyuncuların girişi Avrupalı şirketler için yeni rakipler yaratsa da Türkiye'nin Afrika'daki enerji ve maden kaynaklarına olan ilgisi Çin'inkine kıyasla sınırlı kalmaktadır⁴²⁶. Türkiye ve AB'nin Sahra-altı Afrika'da barış ve güvenliğe katkıları, dış eylemlerinin uyumluluğunun en iyi örnekleridir. Ancak, AGSP çerçevesindeki gerilimler nedeniyle bu iki aktör arasındaki iş birliğinde sorunlar mevcuttur. Türkiye'nin AB'nin Sahraaltı Afrika'daki OGSP misyonlarına katkıda bulunma potansiyeline rağmen, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin mevcut durumu göz önüne alındığında, bu iş birliği öngörülebilir gelecekte belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca Türkiye ve Avrupa Birliği, Sahraaltı Afrika'da demokratik değerlere ve insan haklarına saygı gösterilmesini sağlamak için birlikte çalışmaktadır. Ancak bu iş birliği, başta El Beşir vakası olmak üzere, taahhütlerin uygulanması sorunuyla bağlantılı gerilimler nedeniyle uzun sürmeyecektir. El Beşir davasındaki başarısızlığa rağmen, Türkiye ve Avrupa Birliği'nin, Çin'den farklı olarak, devletlerle olan politikalarının merkezine insan hakları konularını koyduklarını belirtmek gerekir. Nitekim, Çin ise ilişkilerinde müdahale etmeme ilkesine dayalı bir politika izlemektedir. Başka bir deyişle, Çin, Afrika devletleriyle olan ilişkilerinde insan haklarıyla ilgili siyasi sorular sormaktan kaçınmaktadır⁴²⁷.

⁴²⁶ Kavak, Gökhan, "ANALYSE – Qu'est-ce qui Distingue la Turquie des Autres Acteurs en Afrique? La Turquie Cherche à Établir des Relations avec les Peuples Africains, de Manière Directe, Reposant sur le Respect Mutuel et au Profit des Africains." Anadolu Agency. Accessed September 26, 2024. <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/analyse-quest-ce-qui-distingue-la-turquie-des-autres-acteurs-en-afrique/2599769>

⁴²⁷ Atak, Yusuf Gökhan. "Convergences et Divergences entre l'Union Européenne et la Turquie sur la Scène Internationale : Le Cas de l'Afrique Subsaharienne." 2023, Vol. 1, No. 1, pp. 56-68, March 23, 2023.

SONUÇ

Soft power, uluslararası ilişkiler haritasını yeniden şekillendiren merkezi bir kaldıraçtır ve devletlerin küresel sahnedeki etkilerini garanti altına almalarını sağlar. Türkiye ve Çin gibi bazı devletler, uluslararası alanda kendilerini kabul ettirmek için bu aracı kullanmaktadır. Soft power, geçmişte kullanılan askeri güçten farklı olmakla birlikte, soft power veya hard power olsun, her iki yöntem de aynı amaca hizmet eder: Bu gücü kullanan devlet, gücünü garanti altına almak ve uluslararası sahnede önemli bir tanınma elde etmek ister. Nitekim, bir yandan hard power, zorlayıcı hatta baskıcı bir güç uygulama kapasitesine işaret ederken, diğer yandan soft power, kültürel, diplomatik cazibe ve başkalarını ikna etme yeteneğini ifade eder. Soft power'ın önde gelen teorisyenlerinden Joseph Nye'ye göre, bu güç biçiminin hard power karşısındaki üstünlüğü, Soğuk Savaş sonrası dönemde kendini göstermiştir. Nye'nin teorisi, uluslararası ilişkilerin, devletler ve devlet dışı aktörler (vakıflar, insani yardım kuruluşları, sivil toplum kuruluşları vb.) arasındaki karmaşık bir karşılıklı bağımlılık sistemi haline dönüştüğünü ileri sürer. Gerçekten de bu yeni aktörlerin varlığı, devletin gücünü sınırlamaktadır; devlet artık sadece kaba güçle (askeri güçle) değil, yumuşak güç ile kendini göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye, Maarif Vakfı ve TİKA gibi kuruluşlar aracılığıyla ve Çin ise Konfüçyüs Enstitüleri ile kültür, ekonomi, diplomasi ve dini kullanarak Afrika'daki etkilerini genişletmektedirler.

Bu tezin amacı, bu iki yükselen gücün Afrika'da soft power'ı nasıl kullandığını ve yaklaşımlarındaki farklılıklar ile benzerlikleri, ayrıca Afrika'daki varlıklarının sınırlarını analiz ederek anlamaktır.

Bu analiz ışığında, Türkiye ve Çin'in Afrika'da aynı stratejiyi kullandıkları, ancak çok farklı yaklaşımlar sergiledikleri görülüyor. Bu bağlamda, Türkiye'nin Afrika ile ilişkiler kurarken daha çok tarihi geçmişine ve dinine (Diyanet İşleri Başkanlığı) dayandığını, Çin'in ise ekonomik yatırımlara ve altyapıya odaklanan bir soft power yaklaşımı benimsediğini belirtmek önemlidir. Bununla birlikte, bu iki ülkenin bazı benzerlikler gösterdiği de görülmektedir, özellikle yumuşak güçlerini diplomatik ve kültürel bir ilişki çerçevesinde Afrika kıtasına yönlendirmeleri açısından durum böyledir. Gerçekten de Türkiye'nin burs programları ve Maarif Vakfı'nın Türk kültürünü tanıtmaya faaliyetleri aracılığıyla uyguladığı soft power, Çin'in Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla Çin kültürünü ve dilini yaymasına benzemektedir. Bu sorunun çözümü bağlamında, Türkiye ve Çin'in kullandığı soft power'ın farklı yaklaşımlara

dayanmakla beraber ortak bir amaca sahip olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim, devasa ekonomisiyle Çin Afrika'da kendini gösterirken, Türkiye dini ve tarihi temellerine dayanarak Afrika kıtasında önemli bir güç olmaya çalışmaktadır.

Bu tezin analizinden, Türkiye ve Çin'in Afrika'da uyguladığı soft power'ın önemi anlaşılmaktadır. Nitekim, Çin'in Afrika'daki varlığına, devasa ekonomik yatırımları ve kültürel-diplomatik ilişkileri aracılığıyla bakıldığında, bunun hem Afrika kıtasının hem de Çin'in gelişiminde kritik bir rol oynadığı görülmektedir. Türkiye tarafında ise, ekonomik yatırımları Çin'e kıyasla daha az olsa da kültüre, tarihe ve dine dayanan yaklaşımı, Afrika kıtası ile olan ilişkilerini güçlendirmektedir.

Dolayısıyla, Türkiye ve Çin'in Afrika'daki soft power stratejilerinin incelenmesi sonucunda, başlangıçta öne sürülen hipotezler büyük ölçüde bu çalışmanın bulgularıyla doğrulanmaktadır. Bir yandan, diplomasi kültürü, eğitim değişimleri ve tarihi bağlara dayanan Türkiye'nin soft power stratejileri, Afrika'da daha olumlu algılandığından Çin'in daha çok ekonomi ve yatırıma dayanan yaklaşımlarına kıyasla daha kalıcı bir etkiye sahip olacaktır. Diğer yandan, Türkiye ve Çin arasındaki Afrika'daki etkilerini güçlendirme rekabetin sadece bölgesel çerçevede kalmayıp, bölgesel ve uluslararası aktörlerle olan ilişkileri de içeren jeopolitik sonuçları olduğu söylenebilir.

Bu soft power stratejileri, Türkiye ve Çin'in Afrika'da dikkate değer bir etkiyi sürdürmelerini sağlar. Ancak, Afrika'nın bu ilişkiden gerçekten faydalanıp faydalanmadığı sorusunu sormak gerekir. Çin'in ekonomik diplomasisinin Afrika kıtasına fayda sağladığı inkâr edilemez, tıpkı Türkiye'nin yardım politikasının faydaları gibi. Ancak, bu soft power stratejilerinin Afrika'ya nasıl bir imaj sunduğu incelenmeye devam edilmelidir.

Tarihsel olarak, Avrupa sömürgeciliğiyle geçen on yılların ardından Afrika, diğer uluslararası aktörlerle daha dengeli ve sağlıklı ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Bu tarihsel eğilim, Çin ve Türkiye ile olan ilişkilerin eski sömürge güçlerine kıyasla daha olumlu algılanmasını kısmen açıklamaktadır. Ancak, Türkiye ve Çin'in soft power'ının etkisi olumlu görünse de Afrika ülkeleri için bir bağımlılık yaratma riski taşımaktadır; bu bağımlılık, uzun vadede ekonomik, sosyal ve siyasi gelişimlerini sınırlandırabilir. Gerçekten de bu yöntemler, Afrika ülkelerinin kendi özerkliklerini geliştirmek yerine dış yardıma daha fazla bağımlı hale gelmelerine yol açabilir. Afrika, Türkiye'nin kalkınma yardımlarına veya Çin'in ekonomik yatırımlarına bağımlı kalma riskiyle karşı karşıya kalabilir.

Bu karşılaştırmalı çalışmanın bazı sınırlamaları vardır. Özellikle, Türk vakıfları ve Çin Konfüçyüs Enstitüleri ile ilgili verilere erişim sınırlıdır ve Çin ve Türkiye'nin Afrika'ya yönelik algıları hakkında veriler yetersizdir. Gelecek çalışmalarda, Afrika kıtasındaki halkların Türkiye ve Çin'in oynadığı rolü nasıl algıladıkları üzerine daha fazla araştırma yapılması önemlidir.

Bu düşüncüyü sonuçlandırmak için, yeni perspektifler açan temel bir sorunun altını çizmek önemlidir. Çin ve Türkiye'nin soft power'ını Afrika'da tehdit eden nedir? Gerçek şu ki, Türkiye ve Çin Afrika kıtasında sağlam temeller atmış olsalar da Rusya, Hindistan gibi yeni uluslararası aktörlerin ortaya çıkması, Türkiye ve Çin'in soft power üzerindeki etkisini azaltabilir. Gerçekten de bu yeni aktörler, Afrika ülkelerinin gözünde daha çekici hale gelmek için ekonomik, askeri veya kültürel iş birliklerine dayanan farklı yaklaşımlar kullanmaktadırlar. Bu nedenle, Çin ve Türkiye, Afrika kıtasındaki etkilerini koruyabilmek için stratejilerini uyarlamalıdır

KAYNAKÇA

Africa Center. "China's Strategy to Shape Africa's Media Space". Erişim 18 Ağustos, 2024. <https://africacenter.org/spotlight/china-strategy-africa-media-space/>

Agbebi, Motolani. "China's Digital Silk Road and Africa's Technological Future". Erişim 18 Temmuz, 2024, <https://www.cfr.org/blog/chinas-digital-silk-road-and-africas-technological-future>

Ahmadou, Aliou Abdou. "L'engagement de la Turquie en Afrique : Quelles configurations à l'heure du Centenaire de la République, 2023" AFAM, August 21, 2019, <https://afam.org.tr/lengagement-de-la-turquie-en-afrique-queelles-configurations-lheure-du-centenaire-de-la-republique-2023/>.

AIDDATA. "Project ID: 1080 China constructs six soccer stadiums in Mali for 2002 Africa Cup of Nations". Erişim 11 Temmuz, 2024, <https://china.aiddata.org/projects/1080/>

AIDDATA. "Project ID: 1608 Chinese Government provides RMB 300 million grant for Sports Infrastructure Construction and Rehabilitation Project". Erişim 6 Ağustos, 2024, <https://china.aiddata.org/projects/1608/>

AIDDATA. "Project ID: 630 China Eximbank pledges loan for Bélinga Iron Ore Project". Erişim 14 Ağustos, 2024, <https://china.aiddata.org/projects/630/>

Anadolu Agency. "Turkish institute promotes culture abroad". Erişim 25 Ağustos, 2024. <http://v.aa.com.tr/1392611>

Anadolu Agency. "Turkish language gaining popularity in Somalia". Erişim 12 Temmuz, 2024, <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-language-gaining-popularity-in-somalia/2486799>

Anadolu Agency. "Turkish series rise to the top, overtaking others in Uganda". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://www.dailysabah.com/arts/cinema/turkish-series-rise-to-the-top-overtaking-others-in-uganda>

Anadolu Agency. "Turkish TV series gaining popularity in Tanzania". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkish-tv-series-gaining-popularity-in-tanzania/2489665>

Akbay, Oktay Salih. "Türkiye-Afrika Ticari İlişkileri: 2009-2014 Dönemi" *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi* 4, sy. 8 (2015): 4-12. <https://hdl.handle.net/20.500.11776/1711>

Akgün, Birol. "Afrika'nın Geleceği İçin Eğitim: Türkiye Maarif Vakfı" *Kriter* 6, sy. 63 (2021). Erişim 14 Ağustos, 2024. <https://kriterdergi.com/dosya-afrikada-turkiye/afrikanin-gelecegi-icin-egitim-turkiye-maarif-vakfi>

Alden, Chris ve Ana Cristina Alves. "History & Identity in the Construction of China's Africa Policy." *Review of African Political Economy* 35, sy. 115 (2008): 43-58. Erişim 4 Temmuz, 2024, <http://www.jstor.org/stable/20406476>.

Alhassan, Lydia. "Assessing The Socioeconomic Impact of Chinese Investments in Nigeria Under the Belt & Road Initiative", *BRIQ Belt and Road Initiative Quarterly* 5, sy.2 (2024):

192-209. Erişim 26 Ağustos, 2024. <https://briqjournal.com/en/assessing-the-socioeconomic-impact-chinese-investments-nigeria-under-the-belt-road-initiative>

Alliance Française. “Discover alliance française”. Erişim 16 Ağustos, 2024, <https://af-france.fr/discover-alliance-francaise/>

Allison, Anne. “The Attractions of the J-Wave for American Youth” *Soft power superpowers: cultural and national assets of the Japanese and the United States* içinde, haz. Watanabe Yasushi ve David McConnell, 99-110. New York: M.E. Sharp Inc, 2008.

AP News. “Iraq WMD failures shadow US intelligence 20 years later”. Erişim 24 Aralık, 2024, <https://apnews.com/article/iraq-war-wmds-us-intelligence-f9e21ac59d3a0470d9bfcc83544d706e>

Altun, Fahrettin, Türkiye'nin Afrika'ya Uzanan Dost Eli, 70-74, 2023. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Alves, Ana Cristina. “China’s ‘Win-Win’ Cooperation: Unpacking the Impact of Infrastructure-for-Resources Deals in Africa.”, *South African Journal of International Affairs* 20, sy.2 (2013):207-226. doi:10.1080/10220461.2013.811337.

Arı, Tayyar. "Soft Power of Turkey and the Perception in the Middle East Until Arab Spring." https://www.researchgate.net/publication/331261840_Soft_Power_of_Turkey_and_the_Perception_in_the_Middle_East_Until_Arab_Spring, February 2019, pp. 1-12.

Arı, Tayyar ve Mehmet Ali Ak , Post-Colonialism and International Relations,«Theories Of International Relations II», Eskişehir ,Anadolu University, 2019, ss, 65-80

Arı, Tayyar ve Omar Munassar. "Two Stages of Turkey’s Quest for a Regional Power Status in the Middle East: An Integrated Role-Status-seeking Approach." *Gazi Akademik Bakış Dergisi* 14, no. 27 (Winter 2020): 1-29.

Arı, Tayyar. Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya. 1. Baskı. İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, ss. 27-28

Aurégan, Xavier. “Les centres de démonstration agricoles chinois en Afrique : étude de cas en Côte d’Ivoire”, *Les Cahiers d’Outre-Mer*, 275 | 2017, 20.<https://journals.openedition.org/com/8036>

Aurégan, Xavier “La politique sanitaire de la Chine en Afrique,” *Les Cahiers d’Outre-Mer*, 285 | 2022, 245-270, <https://journals.openedition.org/com/13870>

Avşar, Zakir ve Koyuncu, Serhan. “Teorik Çerçeve ve Kültürel Diplomasi” *Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim* içinde, haz Zakir Avşar, Mehmet Şahin, M. Mücahit Küçükyılmaz, Serkan Ökten ve Mariana Popescu Veske, 19-39. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022.

Atak, Yusuf Gökhan. Convergences et divergences entre l’Union européenne et la Turquie sur la scène internationale : *le cas de l’Afrique subsaharienne*, GSÜ-MASS, Vol. 1, 2023, pp. 65-66,<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsumass/issue/76319/1217418>

Bailey, Martin. *Freedom Railway: China and the Tanzania-Zambia Link*. London: Rex Collings, 1976

Anadolu, Ajansı, <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/afrique-la-tika-a-r%C3%A9alis%C3%A9-1884-projets-%C3%A0-travers-le-continent-ces-5-derni%C3%A8res-ann%C3%A9es/2597281#:~:text=Concernant%20les%20projets%20de%20restauration,en%20%C3%89thiopie%20sont%20%C3%A0%20noter.>

BBC. “Why 26 Korean words have been added to Oxford English Dictionary”. Erişim 18 Ağustos 2024. <https://www.bbc.com/news/newsbeat-58749976>

BBC. “African Union opens Chinese-funded HQ in Ethiopia”. Erişim 25 Temmuz, 2024, <https://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16770932>

Begu, Liviu S., Maria D. Vasilescu, Larisa Stanila, ve Roxana Clodnitchi. “China-Angola Investment Model”, *Sustainability* 10, sy. 8 (2018): 29-36. <https://doi.org/10.3390/su10082936>.

Belder, Ferit. “Kalkınma yardımları ve Türk dış politikası: Bir dönemselleştirme önerisi (2002-2022)” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 25, sy. 1(2023): 40-52. <https://doi.org/10.33707/akuiibfd.1256110>

Bhattacharya, Samir. “Reading 10 years of BRI from an African perspective. Expert Speak”. Erişim 28 Temmuz, 2024, <https://www.orfonline.org/expert-speak/reading-10-years-of-bri-from-an-african-perspective>

Birleşmiş Milletler web sitesi. "BM başkanı, Çin-Afrika ortaklığının kalkınmada kritik rolünü vurguladı." United Nations Geneva, September 2024, <https://turkiye.un.org/tr>

Bräutigam, Debora. *Chinese Aid and African Development: Exporting Green Revolution*. Basingstoke: Macmillan, 1998.

Bräutigam, Debora. *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Bräutigam, Debora. “China, Africa and the International Aid Architecture”, Working Paper Series 244 (2010), African Development Bank. Erişim 26 Ağustos, 2024, <https://ideas.repec.org/p/adb/adbwps/244.html>

British Council. “About Us”. Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://www.britishcouncil.org/about-us>

Bureau of Educational and Cultural Affairs Exchange Programs. “At a Glance”. Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://exchanges.state.gov/non-us/program/global-undergraduate-exchange-program-global-ugrad>

Broadhurst, Clea. "Çin'in Changsha kentinde, Çin-Afrika ticaretine yönelik bir pilot bölge tüccarların heyecanını uyandırıyor." RFI, September 2024, <http://www.rfi.fr/fr/asiapacifique/20240906-%C3%A0-changsha-en-chine-une-zone-pilote-du-commerce-sino-africain-suscite-l-enthousiasme-des-marchands>

Carlson-Rainer, E. “SWEDEN IS A WORLD LEADER IN PEACE, SECURITY, AND HUMAN RIGHTS”. *World Affairs* 180, sy. 4(2017): 79–85. Erişim 6 Temmuz, 2024, <https://www.jstor.org/stable/26510627>

Carnegie Middle East Center. "How Egypt and Turkey Trade Amid Tensions". Erişim 12 Ağustos, 2024. <https://carnegieendowment.org/research/2021/11/how-egypt-and-turkey-trade-amid-tensions?lang=en¢er=middle-east>

Carr, Edward Hallett. *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*. Londra: Palgrave Macmillan, 1946.

Cassel, Cosima, Giuseppe de Candia ve Antonella Liberatore "Building African Infrastructure with Chinese Money". Erişim 14 Ağustos, 2024, <https://bse.eu/tmp/pdf/ITFD10Africa.pdf>

Centre for Chinese Studies Stellenbosch University. "China's Interest and Activity in Africa's Construction and Infrastructure Sectors". Erişim 1 Ağustos, 2024 <https://www.icafrica.org/en/knowledge-hub/article/chinas-interest-and-activity-in-africas-construction-and-infrastructure-sectors-169/>

Çetinkaya, Banu. "Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kıtadaki ilk ofisini 2005 yılında Etiyopya'da açarak bugün ofis sayısını 21'e çıkarmıştır," 2022.

Chang, Wei, Yifan Gao, Guang Yang, Xiaofeng Guo, ve Xue Charlie Q.L. "From Labour Support to Design Support: Transition of China's Foreign Aid Stadiums from the 1950s to the 1970s." *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, (2024):1–18. <https://doi.org/10.1080/13467581.2024.2389194>

Chen, Yunnan. "Silk Road to the Sahel: African ambitions in China's Belt and Road Initiative" SAIS Policy Brief, sy. 23 (2018). <https://mronline.org/wp-content/uploads/2018/10/56e44-yunnanbeltandroad-finalversion.pdf>

Condon, Madison. "China in Africa: What the Policy of Nonintervention Adds to the Western Development Dilemma" *Praxis: The Fletcher Journal of Human Security* 27, (2012): 5-25. Erişim 13 Temmuz, 2024. <https://ssrn.com/abstract=2693220>

Confucius Institute. "Brand". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://ci.cn/en/gywm/pp>.

Congressional Research Service. "China's Foreign Policy and Sort Power in South America, Asia, and Africa.", April 2008 Report. Erişim 13 Ağustos, 2024, https://irp.fas.org/congress/2008_rpt/crs-china.pdf

Corkin, Lucy. "Chinese Construction Companies in Angola: A Local Linkages Perspective." *Resources Policy* 37, sy. 4 (2012): 475-483. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2012.06.002>.

Corkin, Lucy, Christopher Burke ve Martyn Davies, "China's Role in the Development of Africa's Infrastructure" SAIS Working Paper 04-08, (2008). Erişim 13 Ağustos, 2024. <https://saiss.jhu.edu/sites/default/files/China%27s-Role-in-the-Development-of-Africa%27s-Infrastructure.pdf>

Cory, Stephen. "The Ottoman Maghrib, 1505–1830", *Oxford Research Encyclopedia of African History*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277734.013.415>, 2020.

Cull, Nicholas J. *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Los Angeles: Figueroa Press, 2009.

Chen, Muyang. The Latecomer's Rise: Policy Banks and the Globalization of China's Development Finance, Ithaca ve Londra: Cornell University Press, 2024
https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/wjls/3604_665547/202405/t20240531_11367543.html

China's Foreign Aid. "Acil insani yardımlar herkesin dikkatinden kaçmıyor." Devlet Konseyi Bilgi Ofisi, Çin Halk Cumhuriyeti, 2014, https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm.

Çayır, Mevlüde. "Türkiye-Afrika İlişkileri Bağlamında Yumuşak Güç", Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2024.

Çin Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi. "Modernleşmeyi teşvik etmek ve ortak bir geleceğe sahip bir topluluk inşa etmek için birlikte çalışmak," 2024, https://www.fmprc.gov.cn/fra/zxxx/202409/t20240905_11485609.html.

Çolak, Seval. "Güney-güney iş birliği mi? Yeni-kolonyalizm mi? Çin'in Afrika politikasına eleştirel bir bakış". *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13, sy. 1(2023): 123-151. Erişim 6 Ağustos, 2024. doi: 10.18074/ckuibfd.1194127

Çomak, Hasan. Burak Şakir Şekil, et Mehmet Şahin. Afrika Jeopolitiği-African Geopolitics, 191-216, Ankara: Nobel Yayıncılık. 2023,

Daban, Cihan. "21. YÜZYILDA TÜRKİYE'NİN AFRIKA ÜLKELERİ İLE SİYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLERİ". *Abant Sosyal Bilimler Dergisi* 21, sy. 3 (Kasım 2021): 925-44. <https://doi.org/10.11616/asbi.961224>.

Dadvar, Beriwan. "China's role in African infrastructure development – Cooperation or Exploitation?". Erişim 7 Temmuz, 2024, <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/8891061>

Dahl, Robert A. "The Concept of Power", *Behavioural Science*, sy 2, 3 (Temmuz 1957): 202-203. Erişim 22 Ağustos 2024 <https://doi.org/10.1002/bs.3830020303>

Dali, Yang. "Language and the politics of identity in China in the age of globalization", *Is There a Greater China Identity? Security and Economic Dilemma* içinde, haz. I Yuan, 159–172, Taipei: Institute of International Relations of National Chengchi University, 2007.

Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul: Küre Yayınları, 2001.

De Martino, Mario. "Soft Power: theoretical framework and political foundations". *Przegląd Europejski*. (2020):11-24. Erişim 13 Temmuz, 2024, 10.31338/1641-2478pe.4.20.1.

DEİK. "ERDOĞAN: "Türk Firmalarının Afrika Geneline Üstlendiği Projelerin Toplam Değeri 70 Milyar dolara Ulaştı". Erişim 17 Ağustos, 2024. <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-erdogan-turk-firmalarinin-afrika-geneline-ustlendigi-projelerin-toplam-degeri-yaklasik-70-milyar-dolara-ulasti>

DEİK. "TÜRKİYE-AFRIKA II. EKONOMİ VE İŞ FORUMU 10-11 EKİM 2018, İSTANBUL". Erişim 13 Ağustos, 2024, <https://www.deik.org.tr/uploads/afrika-rapor.PDF>

Demirkaya, Yüksel ve Ferhat Çelik. “Uluslararası İlişkilerde Kamu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Stratejik İşbirliği: TİKA Faaliyetlerinin Analizi” *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi* 3, sy.2(2021):125-149.

Ding, Sheng. “To Build A “Harmonious World”: China’s Soft Power Wielding in the Global South”. *Journal of Chinese Political Science* 13, 2(2008): 193–213. Erişim 21 Temmuz 2024 doi:10.1007/s11366-008-9023-9

Ding, Guanghui. “Constructing geographical and architectural imaginations: The China-aided assembly buildings in Africa, 1960s – 1970s” *Journal of Chinese Architecture and Urbanism* 5, sy.1 (2023): 1-19. <https://doi.org/10.36922/jcau.200>

Ding, Guanghui ve Charlie Q.L. Xue. “China’s architectural aid: Exporting a transformational modernism”, *Habitat International* 47, (2015): 136-147. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2015.01.019>

Donnelly, Brendan H.J. “The Belt and Road Initiative in Africa. Consortium of Indo-Pacific Researchers”. Erişim 28 Temmuz, 2024, <https://indopacificresearchers.org/belt-and-road-initiative-in-africa/>

Dünya. “Senegal ile yarım milyar euroluk anlaşma”. Erişim 18 Ağustos, 2024, <https://www.dunya.com/ekonomi/senegal-ile-yarim-milyar-euroluk-anlasma-haberi-405553>

Parlar Dal, Emel. Turkey's Political Economy in the 21st Century, 2020, 258 International Political Economy Series. https://doi.org/10.1007/978-3-030-27632-4_10.

EducationUSA, “About EducationUSA”. Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://educationusa.state.gov/about-educationusa>

Emmanuel Barranguet ve The Africa Report. “China the master stadium builder”. Erişim 9 Ağustos, 2024, <https://www.theafricareport.com/9098/china-the-master-stadium-builder/>

Eren, Süleyman. “Kamu Diplomasisi Bağlamında Türkiye’nin Afrika Açılım Politikası” *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 10, sy.1(2022): 128-152, <https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1035048>

Erkan, Hakan Sezgin. “TİKA: Development Assistances as a Case of Implementing Soft Power in Turkish Foreign Policy”, Yüksek lisans tezi, Sabancı Üniversitesi, 2016.

ETH Zürich. “Future Cities Lab Global”. Erişim 24 Ağustos, 2024, <https://fcl.ethz.ch/>

ETH Zürich. “Research”. Erişim 23 Ağustos, 2024, <https://ethz.ch/en/research.html>

European Commission. “Erasmus Mundus Joint Masters (students)”. Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities/opportunities-for-individuals/students/erasmus-mundus-joint-masters#:~:text=>

Fahmy, Khaled. *All the Pasha’s Men: Mehmed Ali, His Army and the Making of Modern Egypt*. Kahire: The American University in Cairo Press, 1997.

Fırat, Melek. “Türkiye-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı ve Afrika Açılımında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü”. Erişim 5 Ağustos, 2024, <https://tasam.org/files/icerik/file/13b80a8a-623f-4c1d-b7bd-6e83fddde142.pdf>

Fiedler, Radosław. "Hard Power Dismisses Soft Power - the United States' Relations with the Iranian Islamic Republic in the Shadow of the Nuclear Program." *Przegląd Politologiczny*, no. 3 (2013): 27–38. <https://doi.org/10.14746/pp.2013.18.3.2>

First, Ruth. *Libya: The Elusive Revolution*. New York: Penguin Books Co, 1974.

France Education International. "Our diplomas and language tests". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://www.france-education-international.fr/en/hub/diplomes-tests>

FOCAC. "FORUM ON CHINA-AFRICA COOPERATION BEIJING ACTION PLAN (2007-2009)". Erişim 4 Ağustos, 2024, http://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/200611/t20061116_7933564.html

FOCAC. "The Fifth Ministerial Conference of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) Beijing Action Plan". Erişim 1 Ağustos, 2024, http://www.focac.org/eng/zywx_1/zywj/201207/t20120723_8079762.htm

Frieze. "Soft Machine" Erişim 16 Ağustos 2024. <https://www.frieze.com/ko/article/soft-machine>

Gazete Birlik. "THY, Afrika'da tam 42 ülkeye uçuyor". Erişim 14 Ağustos, 2024. <https://gazetebirlik.com/yazarlar/thy-afrikada-tam-42-ulkeye-ucuyor/>

Berghezan, Grégory. Türkiye, Yeni Bir Tarafsızlar Lideri mi? Jeostratejik Yeniden Pozisyonlanma Analizi. GRIP Raporları, 2023

Global Challenges Research Fund. "Official Development Assistance Guidance". Erişim 17 Temmuz, 2024, https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/4933/ODA_guidance_document_1.pdf

Global Infrastructure Hub. "Connectivity Across Borders: Reference guide and case Studies". Erişim 19 Ağustos, 2024, https://www.gihub.org/connectivity-across-borders#Key_considerations

Global MIT. "Our Programs". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://global.mit.edu/programs/>

Gonondo, Jean. "Confucius Institute and the Development of Chinese Language Teaching in Cameroon" *Journal of Education and Practice* 12, sy.3 (2021):34-39, DOI: 10.7176/JEP/12-3-05.

Goethe-Institut. "Who we are". Erişim 24 Ağustos, 2024. <https://www.goethe.de/en/uun/org.html>

Government Offices of Sweden. "Sweden increases 2024 humanitarian assistance by SEK 461 million". Erişim 24 Ağustos, 2024. <https://www.government.se/press-releases/2024/09/sweden-increases-2024-humanitarian-assistance-by-sek-461-million/>

Gu, Jing, Chuanhong Zhang, Alcides Vaz ve Langton Mukwereza. "Chinese State Capitalism? Rethinking the Role of the State and Business in Chinese Development Cooperation in Africa." *World Development* 81, (2016): 24-34. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.01.001>.

Gümüş, Abdurrahman. "Yumuşak Gücün Sınırları ve Sert Gücün Önemi: Türk Dış Politikası Örnek Olayları." *Dış Politikanın Sert Güç Unsuru; Savunma Sanayi* içinde, haz.Cihad İslam Yılmaz, 5-30. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2022

Hartig, Falk. "The Globalization of Chinese Soft Power: Confucius Institutes in South Africa", *Confucius Institutes and the globalization of China's soft Power* içinde, haz. Rhonda Zaharna, Jennifer Hubbert ve Falk Hartig, 47-66. Los Angeles: Figueroa Press, 2014.

Hashimoto, Kayako. "Introduction: Why Language Matters in Soft Power", *Japanese Language and Soft Power in Asia* içinde, haz. Kayako Hashimoto, 1-12. Singapore: Palgrave Macmillan, 2017.

Hassig, Kongdan Oh, and Institute for Defense Analyses. "CHINA'S SOFT POWER STRATEGY IN AFRICA." *Security In AFRICA*. Institute for Defense Analyses, (2012): 9-13, <http://www.jstor.org/stable/resrep26970.4>.

Hazar, Numan. "Turkey in Africa: The Implementation of the Action Plan and an Evaluation After Fifteen Years". *ORSAM Report No: 124* (2012). Erişim 10 Temmuz, 2024. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_124_eng.pdf

Heath, Elizabeth. "Berlin Conference of 1884–1885", *Encyclopedia of Africa*, Oxford University Press, 2010. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195337709.001.0001/acref-9780195337709-e-0467>

Hefe, Peter, David Merkle, ve Sascha Zhivkov. "Taking Confucius to Africa: How Cultural Diplomacy Conveys China's Voice and Perspectives to the World", *KAS International Reports: Transatlantic Relations*, (2015): 56-72. <http://www.jstor.org/stable/resrep10121.8>.

Heywood, Colin. *The Ottoman World, the Mediterranean and North Africa, 1660–1760*, Londra: Routledge, 2023

Huawei. "What's the economic impact of blocking Huawei in the US?". Erişim 28 Ağustos 2024, <https://www.huawei.com/fr/facts/news-opinions/2019/whats-the-economic-impact-of-blocking-huawei-in-the-us>

Huq, Sabiha. "Soft-power, culturalism and developing economies: the case of Global Ibsen". *Palgrave Commun* 5, 48 (2019). Erişim 24 Ağustos 2024. <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0255-4>

Homawoo, Wokedje ve Sterling Conyers. "African Agency within Confucius Institutes? Challenges to equal cultural exchange between CIs and African host countries", *Leadership and Developing Societies* 6, sy.1 (2024): 65-70. <https://doi.org/10.47697/lds.35350023>

Hong, Fan ve Xiong Xiaozheng, "Communist China: Sport, Politics and Diplomacy", *The International Journal of the History of Sport* 19, sy.2-3 (2002):319-342, DOI: 10.1080/714001751

Hong, Zhao. *Trends in Southeast Asia*. Singapur: ISEAS–Yusof Ishak Institute, 2016.

Hong, Zhou. "China's Foreign Aid Policy and Mechanisms" *China's Foreign Aid 60 Years in Retrospect* içinde, haz Hong Zhou ve Hou Xiong, 1-47. Singapur: Springer, 2017.

Hongcai, Xu. "Introduction of China's foreign aid policy Paper for Aid as External Economic Policy: Cases of Japan and China", erişim 21 Temmuz, 2024, <https://www.cciee.org.cn/UserFile/201622146.pdf>

Humphrey PB Moshi, Opinion d'un invité : L'initiative Belt and Road apporte la prospérité à l'Afrique, 2023, <https://english.news.cn/20231021/4f7978e8b02e4885be231ab7814c4b58/c.html>

Huang, Zhao Alexandre. "China's Public Diplomacy and Confucius Institute", *Public Diplomacy and the Politics of Uncertainty* içinde, haz. Pawel Surowiec ve Ilan Manor, 197-223, İsviçre: Palgrave Macmillan, 2020. Hugon, Philippe. Afrika, yeni yükselen güçlerin oyun alanı, 324, 2014. Karthala.

Hugon, Philippe. "Afrika'daki yeni iş birliği aktörleri," 99-118, 2010. Uluslararası Kalkınma Politikası, Uluslararası Kalkınma Politika Dergisi 1, <https://doi.org/10.4000/poldev>, 118. Erişim tarihi: 8 Eylül 2024, adresinden

Hubbert, Jenifer. "Authenticating the nation; Confucius Institutes and soft-power", *Confucius Institutes and the globalization of China's soft Power* içinde, haz. Rhonda Zaharna, Jennifer Hubbert, ve Falk Hartig, 33-46. Los Angeles: Figueroa Press, 2014.

Hwang, Jyhjong, Oyintarelado Moses, Lucas Engel ve Sobia Shadbar. "Chinese Loans to Africa During the COVID-19 Pandemic", Global Development Policy Center. *GCI POLICY BRIEF 012*, sy. 4 (2022): 8-13, erişim 26 Ağustos, 2024, https://www.bu.e-istikbal.com.tr/analiz/afrika-da-du/gdp/files/2022/11/GCI_PB_012_EN_FIN.pdf

Ifthikhar, Areeba. "Confucius Institutes Shaping China's Soft Power. Institute of Strategic Studies Islamabad". Erişim 23 Ağustos, 2024, <https://issi.org.pk/issue-brief-on-confucius-institutes-shaping-chinas-soft-power/>

Institut Français. "Who we are". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://www.institutfrancais.com/en/who-are-we>

Institut Français. "100 years of cultural diplomacy". Erişim 24 Ağustos, 2024. <https://www.institutfrancais.com/en/mission/our-history-100-years-of-cultural-diplomacy>

Instituto Cervantes. "Preuba CCSE". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://cervantes.org/es/examenes>

Instituto Cervantes. "Actividades culturales". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://cervantes.org/es/cultura/actividades-culturales>

Iranu, Evaristus M. ve Hesbon Hansen Owilla. "The Economic Implications of Belt and Road Initiative in the Development of Railway Transport Infrastructure in Africa: The Case of the Standard Gauge Railway in Kenya." *The African Review: A Journal of African Politics, Development and International Affairs* 47, no. 2 (2020): 457-80. <https://www.jstor.org/stable/48659822>

Jaber, Michael ve Baumann, Gerd. "The BBC World Service in the Middle East: Claims to impartiality, or a politics of translation?". *Journalism*, sy. 12(2011): 171-182. Erişim 6 Temmuz, 2024. <https://doi.org/10.1177/1464884910388585>.

Japan Foundation. "What we do". Erişim 23 Ağustos, 2024.
<https://www.jpff.go.jp/e/project/index.html>

Jean-Jacques Gabas et Vincent Ribiers. "Çin'in Fildişi Sahili, Etiyopya, Senegal ve Togo'da tarım sektörüne müdahalelerine ilişkin dört vaka çalışmasının özeti," n.d. Rapor n°2/6, 25.

Jérôme Genevaz et Denis Tull, "Le financement chinois dans le secteur des transports en Afrique : Un risque maîtrisé". 2019. IRSEM, 20-82.

Jia, Junxue, Guangrong Ma, Cong Qin, ve Liyan Wang. "Place-based Policies, State-led Industrialisation, and Regional Development: Evidence from China's Great Western Development Programme." *European Economic Review* 123, (2020), article 103398.
<https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103398>.

Jia, Yuxuan "The Story of Deflation: China in 1998-2002". Erişim 15 Ağustos, 2024.
<https://www.eastisread.com/p/the-story-of-deflation-china-in-1998>

Jin, Dal Yong. "The rise of digital platforms as a soft power apparatus in the New Korean Wave era". *Communication and the Public* 9, sy. 2 (2024): 163-165.
<https://doi.org/10.1177/20570473241234204>

Jureńczyk, Łukasz. "Analysing China's "Angola Model": A Pattern for Chinese Involvement in Africa?", *The Strategic Review for Southern Africa* 42, sy. 2(2020): 43-61.
<https://doi.org/10.35293/srsa.v42i2.73>

Kalın, İbrahim. "Türk Dış Politikası Ve Kamu Diplomasisi". Erişim 24 Ağustos, 2024.
<https://www.tuicakademi.org/turk-dis-politikasi-ve-kamu-diplomasisi/>

Kaplinsky Raphael, McCormick Dorothy ve Morris Mike. "Impacts and challenges of a growing relationship between China and sub-Saharan Africa" *The Political Economy of Africa* içinde, haz. Vishnu Padayachee, 389–409. Londra: Routledge, 2010.

Karamurtlu, Berkan. "Kuşak Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi". *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* 3, sy. 6(2023):54-81. Koetse, Many. "Çin'in Göz Rulosu Yapan Gazeteci Olayı- Sonrası," March 15, 2018. What's on Weibo. https://fr.wikipedia.org/wiki/Liang_Xiangyi (23 Temmuz 2024 tarihinde erişildi).

Khaliq, Riyaz. "Çin Savunma Bakanı: Çin Afrika ile askeri iş birliğini güçlendirmeyi planlıyor," 2023. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/fr/monde/ministre-chinois-de-la-d%C3%A9fense-la-chine-envisage-de-renforcer-sa-coop%C3%A9ration-militaire-avec-lafrique/2978153>.

Karakaya, Fatih. "La montée en puissance de la Turquie en Afrique de plus en plus remarquée." Agence Anadolu, 29 janvier 2022, mis à jour le 29 janvier 2022.

Kazancı Holding. "Aksa Enerji'nin Afrika Yatırımlarına Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Ödül". Erişim 21 Ağustos, 2024
https://kazanciholding.com.tr/Aksa_Enerji_nin_Afrika_Yatirimlarina_Cumhurbaskani_Erdogan_dan_Odul

Kanté, Aissatou. "L'Afrique de l'Ouest et la Turquie forgent une nouvelle alliance sur la sécurité." Institut d'étude de sécurité, 2002. <https://issafrica.org/fr/iss-today/lafrigue-de-louest-et-la-turquie-forgent-une-nouvelle-alliance-sur-la-securite>

Keohane, Robert O. ve Joseph S. Nye. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Boston: Little Brown, 1977.

King, Kenneth. "China's Higher Education Engagement with Africa: A Different Partnership and Cooperation Model?", *International Development Policy*, sy. 5 (2014): 151-173. <https://doi.org/10.4000/poldev.1788>

Kitano, Naohiro ve Yumiko Miyabayashi. 2023. "China's Foreign Aid as a Proxy of ODA: Preliminary Estimate 2001-2022." *Journal of Contemporary East Asia Studies* 12, sy.1 (2023): 264–93. doi:10.1080/24761028.2024.2316532

Kobayashi Shigeo, Jia Baobo ve Junya Sano. "The "Three Reforms" in China: Progress and Outlook", *RIM Pacific Business and Industries* 45, (1999): 2-41.

Kobayashi, Takaaki. "Evolution of China's Aid Policy." *JBICI Working Paper* 27, Tokyo: Japan Bank for International Cooperation, 2008.

Kodaman, Timuçin ve Ali Hacıbektaşoğlu. "Uluslararası İlişkilerde Güç Olgusu: Sert ve Yumuşak Güç". *Hakkari Review* 6, sy.2 (2022), 95-122. <https://doi.org/10.31457/hr.1209682>

Konings, Piet. "China and Africa". *Journal of Developing Societies* 23, sy. 2 (2007): 341–367. Erişim 20 Ağustos, 2024. <https://doi.org/10.1177/0169796X0702300303>.

Konijn, Peter. "Chinese Resources-For-Infrastructure (R4I) Swaps: An Escape from the Resource Curse?" *South African Institute for International Affairs Occasional Paper* 201, (2014). Erişim 3 Temmuz, 2024, <https://saiia.org.za/research/chinese-resources-for-infrastructure-r4i-swaps-an-escape-from-the-resource-curse/>

Kore Kültür Merkezi. "Kültür Merkezi Hakkında". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://tr.korean-culture.org/tr/6/contents/331>

Krajnc, Kristina Plavšak. Public Diplomacy: Basic Concepts and Trends, *Theory and Practice* 3-4, sy. 41 (2004): 643-658. Erişim 26 Temmuz, 2024, <https://www.ifimes.org/en/researches/public-diplomacy-basic-concepts-and-trends/2995>.

Kulaklikaya, Musa ve Ali Aybey, "An Emerging Donor in the Mediterranean Basin: Turkey", *IEMed-2008, Panorama*, (2008): 263-268. Erişim 11 Ağustos, 2024. <https://www.iemed.org/publication/an-emerging-donor-in-the-mediterranean-basin-turkey/>

Lahtinen, Anja. "China's Soft Power: Challenges of Confucianism and Confucius Institutes", *Journal of Comparative Asian Development*, (2015):1–27. doi:10.1080/15339114.2015.1059055

Lee, Geun. "A theory of soft power and Korea's soft power strategy", *Korean Journal of Defense Analysis* 21, sy. 2(2009): 205–218. Erişim 15 Temmuz, 2024 <https://doi.org/10.1080/10163270902913962>

Li, Siyuan. "China's Confucius Institute in Africa: A Different Story?", *International Journal of Comparative Education and Development* 23, sy.4 (2021): 353-366.
<https://doi.org/10.1108/IJCED-02-2021-0014>

Lambert, Christian. "La diplomatie agricole de la Chine en Afrique de l'Est," 2024. Observatoire NRS. <https://observatoirenrs.com/2023/11/14/la-diplomatie-agricole-de-la-chine-en-afrique-de-lest/>.

Xinhua. "Çin ve Afrika yeni dönemde ortak bir gelecek topluluğu inşa ediyor (ÖZET)," 2023. http://www.focac.org/fra/zfzs_2/202303/t20230327_11049387.htm.

Liang, Wei. "China's Soft Power in Africa: Is Economic Power Sufficient?" *Asian Perspective* 36, no. 4 (2012): 667–92. Erişim 17 Ağustos, 2024. <http://www.jstor.org/stable/42704810>.

Lindlacher, Valentin ve Gustav Pirich. "The Impact of China's "Stadium Diplomacy" on Local Economic Development in Sub-Saharan Africa". *CESifo Working Paper*, (2024), article no: 10893. doi.org/10.2139/ssrn.4703297

Limak. "Senegal Dakar Blaise Diagne Uluslararası Havalimanı". Erişim 22 Ağustos, 2024, <https://www.limak.com.tr/sektorler/altyapi-yatirimlari/altyapi-projeleri/senegal-dakar-blaise-diagne-uluslararasi-havalimani>

Ma, Xinyue, Kevin P. Gallagher ve Yanan Guo, "China's Global Energy Finance 2019", *GCI POLICY BRIEF 004*, sy. 2 (2020). Erişim 21 Ağustos, 2024, <https://www.bu.edu/gdp/files/2020/02/Policy-Brief-2019-Ma-Gallagher-Guo.pdf>

Le Monde. "Erdoğan Macron'a Saldırıyor, Paris Türkiye'nin 'nefret dolu'," 2020. https://www.lemonde.fr/international/article/2020/10/25/paris-denonce-une-propagande-haineuse-et-calomnieuse-de-la-turquie-visant-la-france_6057308_3210.html.

Leral.net. "Afrika'daki Altyapılar: Son 5 Yılda Türkiye'nin Başarıları," 2023. https://www.leral.net/Infrastructures-en-Afrique-Les-realisation-de-la-Turquie-ces-5-dernieres-annees_a348109.html.

Lessard, Antoine. "Afrika: Türkiye için altın bir fırsat," 2019. Perspektifler dünyası. <https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMAAnalyse/2774>.

Lucas, Engel Jyhjong Hwang, Diego Morro, Victoria Yvonne Bien-Aimé. "Relative Risk and the Rate of Return Chinese Loans to Africa Database, 2000-2023", *GCI POLICY BRIEF 023*, sy. 8(2024). Erişim 21 Ağustos, 2024, <https://www.bu.edu/gdp/files/2024/08/GCI-PB-23-CLA-2024-FIN.pdf>

Mandarin, Dig. "Confucius Institutes Around the World – 2024". Erişim 26 Ağustos, 2024, <https://www.digmandarin.com/confucius-institutes-around-the-world.html>

Madagaskar Cumhuriyeti Gümrük Sitesi. "Madagaskar'ın Çin'e ihracatı için Sıfır Gümrük Tarifesi (TDZ) uygulanan ürünlerin genişletilmesi," 2023. <http://www.douanes.gov.mg/avis-public/elargissement-des-produits-soumis-au-traitement-de-tarif-douanier-zero-tdz-de-madagascar-pour-lexportation-vers-la-chine/>.

Mahamadou, Ibrahim, Les relations entre la Turquie et le Niger tirent leurs racines de l'histoire au fil de laquelle ils ont partagé les mêmes valeurs culturelles», déclare SEM. Issoufou Mahamadou, 2014, <http://news.aniamy.com/h/13428.html>

- Mbabia, Ousmane. "Ankara'nın Afrika'daki genişleme stratejileri," 107-119, 2011. *Revue Outre Mer*, 2011/3(9), <https://shs.cairn.info/revue-outre-terre1-2011-3-page-107?lang=fr>.
- Maihold, G., S Mair, M Müller, J Vorrath ve C Wagner. "German foreign policy in transition: Volatile conditions, new momentum". SWP Research Papers 10/2021, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), German Institute for International and Security Affairs.
- Maizland, Lindsay. "China's Fight Against Climate Change and Environmental Degradation", erişim 21 Temmuz, 2024, <https://www.cfr.org/background/china-climate-change-policies-environmental-degradation>
- Malik, Ammar A., Bradley Parks, Brooke Russell, Joyce Jiahui Lin, Katherine Walsh, Kyra Solomon, Sheng Zhang, Thai-Binh Elston, Seth Goodman *Banking on the Belt and Road: Insights from a new global dataset of 13,427 Chinese development projects*, Williamsburg, VA: AidData, 2021.
- Manheim, Jarol B. *Strategic Public Diplomacy and American Foreign Policy: The Evolution of Influence*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Map Africa. "Multinational - LAPSSET - Lamu Port-South Sudan-Ethiopia Project". Erişim 30 Temmuz, 2024, <https://mapafrica.afdb.org/en/projects/46002-P-Z1-DD0-010>
- Matteucci, Aldo. "Soft power: The means to success in world politics". Diplo, Erişim 28 Temmuz, 2024. <https://www.diplomacy.edu/resource/soft-power-the-means-to-success-in-world-politics/>.
- Melvin, Neil John. "The Foreign Military Presence in the Horn of Africa Region", SIPRI Background Paper, (April 2019). Erişim 14 Ağustos, 2024, https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-05/sipribp1904_2.pdf
- Michaels, Mark. "Retreat from Africa," 85-102, 1993. *Foreign Affairs* 72(1).
- Ministry of Commerce of the People's Republic of China. "An Interpretation of New Measures on Economic and Trade Cooperation from 4th Ministerial Conference Ministry of Commerce of PRC". Erişim 30 Ağustos, 2024, <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/Cocoon/201106/20110607621344.shtml>
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. "Premier Zhou Enlai's Three Tours of Asian and African countries". Erişim 19 Temmuz, 2024.
- Mitacs. "Global Research Internship". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://www.mitacs.ca/our-programs/globalink-research-internship-students/>
- Mthembu-Salter, Gregory. "Elephants, ants and superpowers: Nigeria's relations with China" *South African Institute for International Affairs Occasional Paper 42*, (2009). Erişim 15 Ağustos, 2024 <https://saiaa.org.za/wp-content/uploads/2009/09/Occasional-Paper-42.pdf>
- Nations-Unies, Le rapport sur le développement économique en Afrique 2010, la coopération sud-sud : l'Afrique et les nouvelles formes de partenariat pour le développement, New York et Genève, pp 10-116, 2010

- Ngewa, Gabriel, et Barack N. V. A. Obama. "Botsvana'nın temel kaynakları ve yatırım alanlarına ilişkin araştırma: Çin-Botsvana vaka çalışması," 2, n.d. SHS Web of Conferences. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202419003027>
- New China. "Chinese-built Ethiopia-Djibouti railway begins commercial operations". Erişim 21 Ağustos, 2024, http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/01/c_136865306.htm
- Nnamdi Azikiwe University. "Chinese/Confucius institute". Erişim 21 Ağustos, 2024, <https://unizik.edu.ng/chinese-confucius-institute-ci/>
- Nye, Joseph S. "Soft Power." *Foreign Policy*, sy. 80(1990): 153–171: Erişim 15 Ağustos 2024. <https://doi.org/10.2307/1148580>
- Nye, Joseph S. *Soft Power The Means to Succes in World Politics*. Newyork: Public Affairs, 2004.
- Nye, Joseph S. *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*. Çev.Reyhan İnan-Aydın. Ankara: Serbest Akademi, 2023
- Nye, Joseph S. "Public Diplomacy and Soft Power." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616, (2008):94–109. Erişim 12 Ağustos 2024 <http://www.jstor.org/stable/25097996>.
- Nye, Joseph S. "Soft Power and Public Diplomacy Revisited", *The Hague Journal of Diplomacy* 14, sy.1-2(2019): 7-20, doi: <https://doi.org/10.1163/1871191X-14101013>
- Ngewa, Gabriel, et Barack N. V. A. Obama. "Botsvana'nın temel kaynakları ve yatırım alanlarına ilişkin araştırma: Çin-Botsvana vaka çalışması," 2, n.d. SHS Web of Conferences,<https://doi.org/10.1051/shsconf/202419003027>.
- Office of the Historian. "Tiananmen Square 1989". Erişim 28 Ağustos, 2024, <https://history.state.gov/milestones/1989-1992/tiananmen-square>.
- Ogunsanwo, Alaba. *China's Policy in Africa 1958-71*. Birleşik Krallık: Cambridge University Press, 1974.
- Ojo, Tokunbo. " Sino-African Sport Diplomacy? "New" Wave of Chinese Stadiums in African Cities" *China's International Communication and Relationship Building* içinde haz. Xiaoling Zhang ve Corey Schultz, 216-232. Londra: Routledge, 2022.
- Oktay, Emel G. "NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü." *Uluslararası İlişkiler / International Relations* 9, no. 34 (2012): 125–49. Erişim 18 Temmuz,2024,
- Oluyaju, Maria ve Olufemi Oluyaju, " A study of the resources-for-infrastructure agreements in oil-rich markets" *Journal of Governance & Regulation* 12, sy. 3(2023): 312–323. <https://doi.org/10.22495/jgrv12i3siart13>
- Oruç, Ali. "Türkiye'nin Afrika Stratejisinin Dış Ekonomik İlişkiler Bağlamında Değerlendirilmesi ve Öneriler", Uzmanlık tezi, İSEDAK ve Uluslararası Kalkınma İşbirliği Genel Müdürlüğü, Mayıs 2022.
- Overholt, William H. "President Nixon's Trip to China and Its Consequences." *Asian Survey* 13, sy. 7 (1973): 707–21. <https://doi.org/10.2307/2642707>.

Oxford Global Research. "ODA funding". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://globalresearch.admin.ox.ac.uk/funding>

Özel, Cengiz "Yumuşak Güce Bütünsel Bakış". *Güvenlik Bilimleri Dergisi* 7, no.1 (2018): 1-27. Erişim 28 Temmuz 2024, doi:10.28956/gbd.422722

Özel, Feyza. "Afrika Açılım Eylem Planının Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkilerine Etkisinin Analizi". Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019

Özkan, Mehmet. "What Drives Turkey's Involvement in Africa?" *Review of African Political Economy* 37, sy. 126 (2010): 533–40. <http://www.jstor.org/stable/25767304>

Özkan, Mehmet ve Birol Akgün. "Turkey's Opening to Africa." *The Journal of Modern African Studies* 48, sy. 4 (2010): 525–46. <http://www.jstor.org/stable/40961827>

Pekin Büyükelçiliği Web Sitesi. "Ebola ile mücadele: Çin Afrika'ya 4. yardım paketini sunuyor," October 30, 2014. http://ml.china-embassy.gov.cn/fra/zxyw/202207/t20220725_10727605.htm#:~:text=Depuis%20le%20d%C3%A9but%20de%20l%20a%20lutte%20contre%20Ebola.

Palabıyık, Deniz Çiçek. Le volume des échanges entre la Türkiye et l'Afrique devrait atteindre les 45 milliards USD d'ici la fin de 2022." Anadolu Ajansı, 2022, <https://www.aa.com.tr/fr/afrique/le-volume-des-%C3%A9changes-entre-la-turkiye-et-lafrique-devrait-atteindre-les-45-milliards-usd-dici-la-fin-de-2022/2699426>.

Palabıyık, Dilara Çiğdem. "Türkiye ile Afrika arasındaki ticaret hacminin 2022 yılı sonuna kadar 45 milyar dolara ulaşması bekleniyor," 2022. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-acilimi-turkiyenin-kitayla-ticaret-hacmini-45-milyar-dolar-seviyesine-cikardi/2698819>.

Piveteau, Alicia, "Çin ve Afrika'daki insani yardım: Gerçekler neler?" 2019, <https://defishumanitaires.com/2019/10/25/laide-humanitaire-chinois-en-afrique-quelles-realites/>

Phillips, John. The Star Raft, 144-185, 1993.

Politika Uygulama Okulu, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sherbrooke Üniversitesi. "Afrika: Türkiye İçin Altın Bir Fırsat," December 2, 2019. Perspective Monde, <https://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMAAnalyse/2774>.

Paradise, James F. "China and International Harmony: The Role of Confucius Institutes in Bolstering Beijing's Soft Power", *Asian Survey* 49, sy. 4 (2009): 647–669. <https://doi.org/10.1525/as.2009.49.4.647>

PEW Press. "Pew Global Attitudes Survey 2006: Findings on U.S. Image, Views of Iraq and Iran". Erişim 17 Temmuz, 2024. <https://www.pewtrusts.org/en/about/news-room/press-releases-and-statements/2006/06/13/pew-global-attitudes-survey-2006-findings-on-us-image-views-of-iraq-and-iran>

Priya, Gauttama, Singh Bawa, Singha Sandeep, Lal Bikab Shankar, Tiwari Raghavendra "Education as a soft power resource: A systematic review", *Heliyon* 10, sy. 1(2024) e23736, ISSN 2405-8440. Erişim 25 Ağustos, 2024 <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e23736>.

Procopio, Maddalena. "The Effectiveness of Confucius Institutes as a Tool of China's Soft Power in South Africa", *African East-Asian Affairs*, sy.1-2 (2015): 98-125.
<https://doi.org/10.7552/0-1-2-155>.

Reboredo, Ricardo. "Disaggregating Development: A Critical Analysis of Sino-African Megaprojects". *Progress in Development Studies* 21, sy.1(2021): 86-104.
doi:10.1177/14649934211007639

Reçber, Kamuran. *Diplomasi ve konsolosluk hukuku*, 1.Baskı, Bursa: Dora Yayınlar, 2011.

Reuters. "A \$1 trillion headache: China's local fiscal shortfall poses broader growth risks". Erişim 27 Temmuz, 2024. <https://www.reuters.com/markets/asia/1-trillion-headache-chinas-local-fiscal-shortfall-poses-broader-growth-risks-2022-10-17/>

Rhonda, Zaharna. *Battles to Bridges. Studies in Diplomacy and International Relations*. Londra: Palgrave Macmillan, 2010.

Rudd, Kevind. "Xi Jinping's Vision for Global Governance". Erişim 6 Ağustos, 2024, <https://www.project-syndicate.org/commentary/xi-jinping-has-a-coherent-global-vision-by-kevin-rudd-2018-07>

Russkiy Mir Foundation. "About Russkiy Mir Foundation". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://russkiymir.ru/en/fund/>

Rouiaï, Nashidil. "Sur les chemins de l'interaction : Forces et faiblesses du soft power chinois". 2018, <https://geoconfluences.ens-lyon.fr/informations-scientifiques/dossiers-regionaux/la-chine/articles-scientifiques/forces-et-faiblesses-du-soft-power-chinois>

Rolland, Nadège. "L'Afrique dans la stratégie chinoise," *Revue Défense Nationale*, n°(846), 2022, 98-103, <https://shs.cairn.info/revue-defense-nationale-2022-1-page-98?lang=fr>.

Sabah Gazetesi. "BM konuşmasının tam metni". Erişim 22 Ağustos, 2024, <https://www.sabah.com.tr/amerika/2011/09/23/erdoganin-bm-konusmasinin-tam-metni>

Sağsen, İlhan. "Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması" *Ortadoğu Analiz* 3, sy.31-32 (2011): 57-64. Erişim 3 Ağustos, 2024, https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/5ilhan_31-32.pdf

Salisbury, Emma. "China's PLAN: Maritime dominion beyond the South China Sea", Council on Geostrategy Policy Paper Geopolitics Programme No. GPPP05 May 2024. Erişim 24 Ağustos, 2024, <https://www.geostrategy.org.uk/research/chinas-plan-maritime-dominion-beyond-the-south-china-sea/>

Sancak, Kadir, "Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye'nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy. 4(2016):16-26.

Saunders, Phillip. "Most-Favored-Nation Status and China: An Economic Analysis of Linkage" *Journal of Public and International Affairs* 6, (1995): 188-209. Erişim 11 Ağustos, 2024, <http://arks.princeton.edu/ark:/88435/pr15h7bt3n>

Smith, Stephen, et Antoine Glaser. Fransa Afrika'yı Nasıl Kaybetti, 18 Mayıs 2005. Calmann-Lévy. <https://www.calmann-levy.fr/livre/comment-la-france-perdu-lafrique-9782702135969/>.

- Schmid, Dorothée. "Türk diplomasisinin yeni ufukları," 92-99, 2010 ,Questions Internationales (42),<https://documentation.insp.gouv.fr/insp/doc/SYRACUSE/185159/les-nouveaux-horizons-de-la-diplomatie-turque-dorothee-schmid-n-42-2010-mars-avril>
- Schraeder, Peter J. United States Foreign Policy Toward Africa: Incrementalism, Crisis and Change, ss. 1-7. Loyola University of Chicago. (Yıl belirtilmemiş).
- Schiere, Richard, Léonce Ndikumana, et Peter Walkenhorst, eds. "Çin ve Afrika: Kalkınma için yeni bir ortaklık?" 80-99, 2011. Afrika Kalkınma Bankası Grubu.
- Schwikowski, Martina ve Anne Le Touzé "La position de la Turquie en Afrique", 27 mai 2023, <https://www.dw.com/fr/turquie-afrique-partenariat-strategie/a-65700500>
- Sit web de l' Agence Ecofin, Centre politique pour le nouveau Sud. "La valeur cumulée des projets turcs en Afrique atteint 71,1 milliards de dollars à la fin de 2021", 2022,<https://www.agenceecofin.com/actualites/0106-98265-la-valeur-cumulee-des-projets-turcs-en-afrique-a-atteint-71-1-milliards-a-fin-2021-policy-center-for-new-south>
- Sinirlioğlu, Feridun Hadi. "La Turquie en Afrique : Une approche humanitaire", 2022. Ministère des affaires étrangères, https://www.mfa.gov.tr/la-turquie-en-afrique_-une-approche-humanitaire.fr.mfa#:~:text=Afin%20d'aider%20%C3%A0%20assurer,avec%20ses%20police rs%20et%20militaires.
- Shinn, David H. "China–Africa Ties in Historical Context", *China-Africa and an Economic Transformation* içinde, haz. Arkebe Oqubay, ve Justin Yifu Lin, 61-83. Oxford online edition, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198830504.003.0004>.
- Signitzer, Benno H. ve Timothy Coombs. Public Relations and Public Diplomacy. Conceptual Convergences. *Public Relations Review* 18, sy. 2(1992):137-147. Erişim 15 Temmuz, 2024. <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:155059711>
- Slaski, Bertrand. La politique africaine de la Turquie, 2021.https://www.telos-eu.com/fr/politique-francaise-et-internationale/la-politique-africaine-de-la-turquie.html#_ftn8.
- Smith, Hanscom. "Toward a Universal Japan: Taking a Harder Look at Japanese Soft Power." *Asia Policy*, no. 15 (2013): 115–26. Erişim 26 Temmuz 2024,<https://www.nbr.org/publication/toward-a-universal-japan-taking-a-harder-look-at-japanese-soft-power/>
- Sorbonne University Abu Dhabi. "About Us". Erişim 23 Ağustos, 2024. <https://www.sorbonne.ae/about-us/>
- Söğütlü, Gözde. "Pasifik'ten Afrika'ya: Yükselen Güç Çin'in Afrika Politikası", *Africana-Inönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 1(2021): 70-86.
- Stadium Database. "Amaan Stadium". Erişim 7 Ağustos, 2024, https://stadiumdb.com/stadiums/tan/amaan_stadium
- State Council Information Office. "Full text: China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals". Erişim 13 Temmuz, 2024, http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2021-11/26/content_77894768_4.htm

Stensrud, Ingeborg. "Soft Power Deployed: Ford Foundation's Fellowship Programs in Communist Eastern Europe in the 1950s and 1960s". *Monde(s)*, sy. 6(2014):111-128. Erişim 23 Temmuz 2024, <https://doi.org/10.3917/mond.142.0111>

Strange, Austin. *Chinese Global Infrastructure*. Cambridge: Cambridge University Press, 2023.

Styan, David. "Doraleh Multipurpose Port (I)". Erişim 27 Ağustos, 2024, <https://thepeoplesmap.net/project/doraleh-multipurpose-port-phase-i/>

Sutter, R. G. *Chinese Foreign Relations : Power and Policy Since the Cold War*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, 2012.

TASAM. "Birinci Türkiye - Afrika İşbirliği Zirvesi". Erişim 12 Temmuz, 2024, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/929/birinci_turkiye_-_afrika_isbirligi_zirvesi

TASAM. "Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi İstanbul Deklarasyonu". Erişim 16 Ağustos, 2024, <https://afrika.tasam.org/index.php/anasayfa/52-tr-tr/haberler/253-tuerkye-afrika-brl-zrves-istanbul-deklarasyonu12>

Tarlanoglu, Orkun. "Türkiye'nin Afrika Politikasının Kamu Diplomasisi ve Sivil Toplum Kuruluşları Çerçevesinde İncelenmesi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 79 (2024): 1-23. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1300317>

Taylor, Ian. "China's Foreign Policy towards Africa in the 1990s." *The Journal of Modern African Studies* 36, no. 3 (1998): 443–60. <http://www.jstor.org/stable/161792>

Taylor, Ian. "The "All-Weather Friend"? Sino-African interaction in the 21st Century", *Africa in International Politics: External involvement on the continent* içinde, haz. Ian Taylor ve Paul William, 83-101. Londra: Routledge, 2004.

T.B.M.M. "T.B.M.M Tutanak Dergisi. Dönem:21 Cilt:62 Yasama Yılı:3". Erişim 30 Ağustos, 2024, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem21/yil3/bas/b095m.htm>

T.C. Başbakanlık. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. La Turquie et l'Afrique mains dans les mains, 1-92, 2021. GMK Bulvarı No:140 / Anadolu Meydanı, Çankaya, Ankara PK: 06570.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. "Türkiye-Mısır Ekonomik ve Ticari İlişkileri," 2021.

T.C. Resmi Gazete. "2010/7 Başbakanlık Genelgesi", T.C. Resmi Gazete sy. 27533 (26 Mart 2010). 2024 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100326-16.htm>

Temina, Abderrahmane. "Cezayir'de izlenen Türk Dizilerinin Türkiye Algısına Etkisi" Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2019

Tepebaş, Ufuk. "Yükselen Güçlerin Afrika'daki Kalkınma Politikaları: Çin Halk Cumhuriyeti Örneği". Erişim 11 Ağustos, 2024 https://tasam.org/Files/Icerik/File/yukselen_cinin_afrika_politikalari_be95dd7b-06fd-4d60-a3de-91c8167dce64.PDF

The Citizen. "Founder of Sino-Tanzanian Friendship, A Great Immortal". Erişim 28 Temmuz, 2024, <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/supplement/founder-of-sino-tanzanian-friendship-a-great-immortal-3781194>

The Guardian. “Tiananmen Square 25 years on: 'Every person in the crowd was a victim of the massacre’”. Erişim 3 Ağustos, 2024.
<https://www.theguardian.com/world/2014/jun/01/tiananmen-square-25-years-every-person-victim-massacre>

The Infrastructure. “Hoima–Kaiso–Tonya road completed”. Erişim 26 Ağustos, 2024,
<https://infrastructure.co.ug/article/hoima-kaiso-tonya-road-completed/>

The Meridian Center for Cultural Diplomacy. “The arts and culture are powerful tools of diplomacy to bridge cultural divides”. Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://meridian.org/culture/>

The Pie. “Turkish language centres attract learners in Africa”. Erişim 25 Ağustos, 2024.
<https://thepienews.com/turkish-language-centres-attract-learners-africa/>

The State Council Information Office of the PRC. “China’s International Development Cooperation in the New Era”. Erişim 16 Temmuz, 2024.
<https://english.mee.gov.cn/Resources/publications/Whitep/202101/P020210122374486901993.pdf>

TİKA. “Faaliyetlerimiz”, 2024 <https://tika.gov.tr/activity/restorasyon/>

TİKA. “Hakkımızda” , 2024. <https://tika.gov.tr/kurumumuz/hakkimizda/>

TİKA. “TİKA 2005 Faaliyet Raporu”. Erişim 18/08/ 2024. https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2005/TIKA_Faaliyet2005.pdf

TİKA. “TİKA 2007 Faaliyet Raporu”. Erişim 18/08/ 2024. <https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf>

TİKA. “TİKA 2008 Faaliyet Raporu”. Erişim 18/08/ 2024. <https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRAPORU.pdf>

TİKA. “TİKA 2014 Faaliyet Raporu”. Erişim 18 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/Faaliyet-Raporu-2014.pdf>

TİKA. “TİKA 2015 Faaliyet Raporu”. Erişim 18 Ağustos, 2024, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/2015-Faaliyet-Raporu.pdf>

TİKA “TİKA 2017 Faaliyet Raporu”. Erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TI%CC%87KA-Faaliyet-Raporu-2017.pdf>

TİKA. “TİKA 2018 Faaliyet Raporu”. Erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TikaFaaliyetWeb.pdf>

TİKA. “TİKA 2019 Faaliyet Raporu”. Erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf>

TİKA. “TİKA 2020 Faaliyet Raporu”. Erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/TIKAFaaliyet2020Web.pdf>

TİKA. “Türkiye Kalkınma Yardımları 2016 Raporu”. Erişim 20 Ağustos, 2024,
<https://tika.gov.tr/wp->

[content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2016/T%C3%BCrkiye%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu%202016.pdf](https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2016/T%C3%BCrkiye%20Kalk%C4%B1nma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Raporu%202016.pdf)

TİKA. “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2018”. Erişim 20 Ağustos, 2024.
<https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/kyk%202018/TurkiyeKalkinma2018Web.pdf>

TİKA. “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2019”. Erişim 20 Ağustos, 2024,
<https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/sayfa/publication/2019/TurkiyeKalkinma2019Web.pdf>

TİKA. “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2020”. Erişim 20 Ağustos, 2024.
https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/sayfa/Pictures/Turkiye%20Kalkinma%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%2020_tr.pdf

TRT World. “TRT Afrika: Türkiye's public broadcaster launches Africa edition”. Erişim 14 Ağustos, 2024, <https://www.trtworld.com/afrika/trt-afrika-t%C3%BCrkiye-s-public-broadcaster-launches-africa-edition-66641>

Turkish Cooperation and Coordination Agency. “Turkish Development Assistance Report 2017”. Erişim 19 Ağustos, 2024. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2019/Turkish%20Development%20Assistance%20Report%202017/Kalkinma2017EngWeb.pdf>

Türk Dil Kurumu “Kültür”, 2024. <https://sozluk.gov.tr/?ara=k%C3%BClt%C3%BCr>

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, "Yüzyıllık Emanet Kızılay Esir Mektupları Sergisi" *İletişim Başkanı Altun'un konuşması, 2023*,
<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-altun-yuzyillik-emanet-kizilay-esir-mektuplari-sergisi-acilisinda-konustu>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Türkiye-Afrika İlişkileri”. Erişim 22 Ağustos, 2024, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,. “Türkiye-Afrika Ortaklığı Birinci Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı, 16 Aralık 2011, İstanbul” Erişim 7 Ağustos, 2024,
<https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-ortaklig%C4%B1%20C4%9Fi-birinci-bakanlar-duzeyinde-gozden-gecirme-konferansi-16-aralik-2011.tr.mfa>

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı. “On Birinci Kalkınma Planı (2019- 2023) Teknik İşbirliği ve Kalkınma Yardımları Çalışma Grubu Raporu”. Erişim 28 Ağustos, 2024,
https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/TeknikIsbirligi_ve_KalkinmaYard%C4%B1mlariCalismaGrubuRaporu.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “Duyuru: 1, 08 Ocak 2015, 21. Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı Kış Okulunun Açılışı Hk .”. Erişim 31 Ağustos, 2024,
https://www.disisleri.gov.tr/duyuru_-1_-08-ocak-2015_-21_-uluslararasi-genc-diplomatlar-egitim-programi-kis-okulunun-acilisi-hk_.tr.mfa

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. “Türkiye-Afrika Ticari ve Ekonomik İlişkileri” Erişim 6 Ağustos, 2024, <http://tabef.org/tr/bilateral-relations.html>

- Türkiye Maarif Vakfı. "Beşinci Yılında Türkiye Maarif Vakfı". Erişim 16 Ağustos, 2024, <https://turkiyemaarif.org/editions/besinci-yilinda-turkiye-maarif-vakfi>
- Tuba Bilener. Türkiye-Çin İlişkileri: Ekonomik İş Birliğinin Hedefleri ve Sınırlamaları. 2020, 20-21
- Théophile Dzaka-Kikouta. "Orta Afrika'daki Çin yatırımları," 30: 207-226, 2011. Outre-Terre, <https://shs.cairn.info/revue-outre-terre1-2011-4-page-207?lang=fr>.
- Théo Corbucci et Pierre-William Fregonese, « Soft Power, Hard Power et Smart Power : Le Pouvoir Selon Joseph Nye », Slate, 2014, <https://www.slate.fr/story/88487/soft-power-hard-power-smart-power-pouvoir-joseph-nye>.
- Stephen Davies. "Çin, Afrika ülkelerine üç yıl içinde 50 milyar dolar vaadetti," 2023. Agence France-Presse. Le Devoir, September 4, <https://www.ledevoir.com/monde/819263/chine-engage-allouer-50-milliards-dollars-financement-afrique-trois-ans>.
- UN Turkey. "United Nations thanks Türkiye for its contribution to peacekeeping". Erişim 18 Ağustos, 2024, <https://turkiye.un.org/en/206475-united-nations-thanks-t%C3%BCrkiye-its-contribution-peacekeeping>
- University of Melbourne. "International partner institutions". Erişim 25 Ağustos, 2024. <https://about.unimelb.edu.au/priorities-and-partnerships/global/International-partner-institutions>
- U.S Department of State. "Welcoming Saudi Arabia and the UAE's Economic and Humanitarian Support for Yemen". Erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.state.gov/welcoming-saudi-arabia-and-the-uaes-economic-and-humanitarian-support-for-yemen/#>
- U.S. Fulbright Program, "Eligibility". Erişim 11 Ağustos, 2024. <https://us.fulbrightonline.org/about/eligibility>
- Van den Haak, Marcel. "High culture unravelled: A historical and empirical analysis of contrasting logics of cultural hierarchy" *Human Figurations* 7 sy. 1(2018). Erişim 3 Temmuz, 2024. <http://hdl.handle.net/2027/spo.11217607.0007.108>
- Verri, Valeria Guzman. "Gifting Architecture: China and the National Stadium in Costa Rica, 2007–11." *Architectural History* 63, (2020): 283–311. <https://www.jstor.org/stable/27126632>.
- Verliuse, Paul. "Afrika & Orta Doğu: Gücün Temel Unsurları," 2021, <https://www.diploweb.com/-Afrique-M-O-.html>.
- Véron, Emmanuel. "Çin-Afrika: Pekin için asimetrik ve stratejik bir ilişki," 2024. FMES, <https://fmes-france.org/chine-afrique-une-relation-asymetrique-et-strategique-pour-pekin/>
- Vondracek, Hugh. "China's Stadium Diplomacy and its Determinants: A Typological Investigation of Soft Power", *Journal of China and International Relations* 7, sy.1 (2019): 62-86. <https://doi.org/10.5278/jcir.v7i1.6638>

- Vural, Aysu. “Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin’in Afrika Politikası”. *Avrasya Etüdleri* 51, sy.1(2017), 123-152. Erişim 16 Ağustos 2024, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/422194>
- Vuving, Alexander L.. “How Soft Power Works”, *American Political Science Association Annual Meeting*, (2005): 5-13. Erişim 6 Ağustos, 2024. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1466220>
- Yan, Zhou. “CAD Fund to boost footprint in Africa”. Erişim 16 Ağustos, 2024, https://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2010-05/28/content_9903203.htm
- Yapı Merkezi. “Proje Arşivi”. Erişim 11 Ağustos, 2024, <https://yapimerkezi.com.tr/Projeler/Proje-Arsivi>
- Yavuzaslan, Kiymet ve Murat Çetin. “Soft Power Concept and Soft Power Indexes,” *Business Challenges in the Changing Economic Landscape* 1(1), içinde haz. Mehmet Huseyin Bilgin, Hakan Danis, Ender Demir, Ugur Can, 395-409. İsviçre: Springer, 2016.
- Youtube. “Iran ‘scared’ American soft power could dismantle the Ayatollah regime”. Erişim 2 Ağustos, 2024, <https://youtu.be/TFnhV094XAY?si=IqzF9tkQKHkl5RnY>.
- YTB. “3.Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi İstanbul’da Gerçekleştirildi”. Erişim 13 Ağustos, 2024. <https://ytb.gov.tr/haberler/3-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesi-istanbulda-gerceklestirildi>
- YTB. “YTB'den Afrika'ya Yönelik İnsan Odaklı Projeler”. Erişim 11 Ağustos, 2024, <https://ytb.gov.tr/haberler/ytb-den-afrika-ya-yonelik-insan-odakli-projeler>
- Yu, George T. "China's Role in Africa." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, (1977):96-109. Erişim 19 Temmuz, 2024. <https://doi.org/10.1177/000271627743200109>.
- Yu, George T. “Sino-African Relations: A Survey.” *Asian Survey* 5, sy. 7 (1965): 321–32. Erişim 3 Ağustos, 2024. <https://doi.org/10.2307/2642291>.
- Yu, Hong. *Understanding China’s Belt and Road Initiative*. Singapore: Springer, 2024. https://doi.org/10.1007/978-981-99-9633-9_1
- Yunus Emre Enstitüsü. “Yunus Emre Enstitüsü”. Erişim 19 Ağustos, 2024, <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>
- Yusuf, Sait. “Kültürel Diplomasi Aracı Olarak YTB” *Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim* içinde, haz. Zakir Avşar, Mehmet Şahin, M. Mücahit Küçükyılmaz, Serkan Ökten ve Mariana Popescu Veske, 359-369. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2022
- Zagare, Frank C. “The carrot and stick approach to coercive diplomacy”, *International Journal of Development and Conflict* 10, sy.1(2020):105-115. Erişim 25 Ağustos, 2024, <https://www.acsu.buffalo.edu/~fczagare/Articles/Carrot%20and%20Stick.pdf>
- Zaharna, Rhonda. “China’s Confucius Institutes: Understanding the Relational Structure & Relational Dynamics of Network Collaboration” *Confucius Institutes and the globalization of China’s soft Power* içinde, haz. Rhonda Zaharna, Jennifer Hubbert, ve Falk Hartig, 9-31. Los Angeles: Figueroa Press, 2014.

Zeng, Qiang. "Sino-African Relations at a New Stage of Development". Erişim 7 Ağustos, 2024, https://www.ide.go.jp/library/Japanese/Publish/Reports/Kidou/pdf/2007_03_03_3_zeng_eo.pdf

Zhang, Hong. "Is China's Belt and Road Initiative Slowing Down?", *Made in China Journal* 6, sy. 1(2021): 16-22. doi.org/10.22459/MIC.06.01.2021.01

Zhang, Hong. "From Contractors to Investors? Evolving Engagement of Chinese State Capital in Global Infrastructure Development and the Case of Lekki Port in Nigeria". Working Paper sy. 53 (2023). China Africa Research Initiative, School of Advanced International Studies, Johns Hopkins University, Washington, DC.

Zhang, Jun. "China's Aid to Africa" *China's Foreign Aid 60 Years in Retrospect* içinde, haz Hong Zhou ve Hou Xiong, Singapur: Springer, 2017.

Zhangbao, Yu, Anas Elochukwu, Jiawen Zhang ve Le Zhang "Achievements and Challenges of Chinese Language Teaching in Nigeria: Study of the Confucius Institute at Nnamdi Azikiwe University, 2008-2023", *Open Journal of Modern Linguistics* 14, sy.3 (2024): 496-520. doi: 10.4236/ojml.2024.143026

Zhou, Ying ve Sabrina Luk. "Establishing Confucius Institutes: A Tool for Promoting China's Soft Power?" *Journal of Contemporary China* 25, sy.100 (2016): 628-42. doi:10.1080/10670564.2015.1132961.

Warburg, Gabriel. "Mahdism and Islamism in Sudan." *International Journal of Middle East Studies* 27, sy. 2 (1995): 219-36. <http://www.jstor.org/stable/176093>

Wei, Lingling. "China Reins In Its Belt and Road Program, \$1 Trillion Later". Erişim 19 Ağustos, 2024, <https://www.wsj.com/articles/china-belt-road-debt-11663961638>

Wheeler, Anita. "Cultural Diplomacy, Language Planning, and the Case of the University of Nairobi Confucius Institute." *Journal of Asian and African Studies* 49, sy. 1(2013): 49-63. <https://doi.org/10.1177/0021909613477834>

Wheeler, Thomas, Auveen Woods ve Onur Sazak. "Turkey and Somalia: Making aid work for peace" *Saferworld and IPC Briefing* (2015). Erişim 26 Temmuz, 2024, <https://www.saferworld-global.org/resources/publications/892-turkey-and-somalia-making-aid-work-for-peace>

Will, Rachel. "China's Stadium Diplomacy." *World Policy Journal* 29, sy. 2 (2012): 36-43. <http://www.jstor.org/stable/41510509>

Wilson Center Digital Archive. "The Chinese Government's Eight Principles for Economic Aid and Technical Assistance to Other Countries", January 15, 1964, , Zhonghua renmin gongheguo waijiaobu and Zhonggong zhongyang wenxian yanjiushi, eds., Zhou Enlai waijiao wenxuan (Selected Diplomatic Papers of Zhou Enlai) (Beijing: Zhongyang wenxian chubanshe, 1990), 388.

Wilson, Ernest J. "Hard Power, Soft Power, Smart Power." *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 616 (2008): 110-24. Erişim 26 Ağustos, 2024. <http://www.jstor.org/stable/25097997>.

Wingo, Scott “ The Rise and Fall of the Resource-backed Loan”. Erişim tarihi 15 Ağustos, 2024, <https://www.ccpwatch.org/single-post/2020/02/18/The-Rise-and-Fall-of-the-Resource-backed-Loan>

Wong, John ve Sarah Chan, “China's Outward Direct Investment: Expanding Worldwide” *China: An International Journal* 1, sy.2(2003): 273–301. doi:10.1353/chn.2005.0039

Xu, Bowen. “Understanding Education on China’s Belt and Road Initiative: A Cultural Political Economy Approach”, *Beijing International Review of Education* 3, sy.1 (2021): 56-71. <https://doi.org/10.1163/25902539-03010005>

Xue, Charlie Q., Guanghui Ding, Wei Chang, ve Yan Wan. "Architecture of “Stadium Diplomacy” - China-aid Sport Buildings in Africa." *Habitat International* 90, (2019), article no 101985. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.05.004>.

Xinhuanet. “Full text of Chinese President Xi Jinping's speech at opening ceremony of 2018 FOCAC Beijing Summit”. Erişim 18 Ağustos, 2024, http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/03/c_129946189.htm

Xinhuanet. “Kenya signs deal with Chinese firm to construct regional road”. Erişim 6 Ağustos,2024,http://www.xinhuanet.com/english/africa/2021-04/19/c_139891423.htm

Xinhua. "Çin ve Afrika yeni dönemde ortak bir gelecek topluluğu inşa ediyor (ÖZET)," 2023,http://www.focac.org/fra/zfzs_2/202303/t20230327_11049387.htm.